Biekorf. Jaargang 35

bron
Biekorf. Jaargang 35. Van Poelvoorde, Brugge 1929

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001192901_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

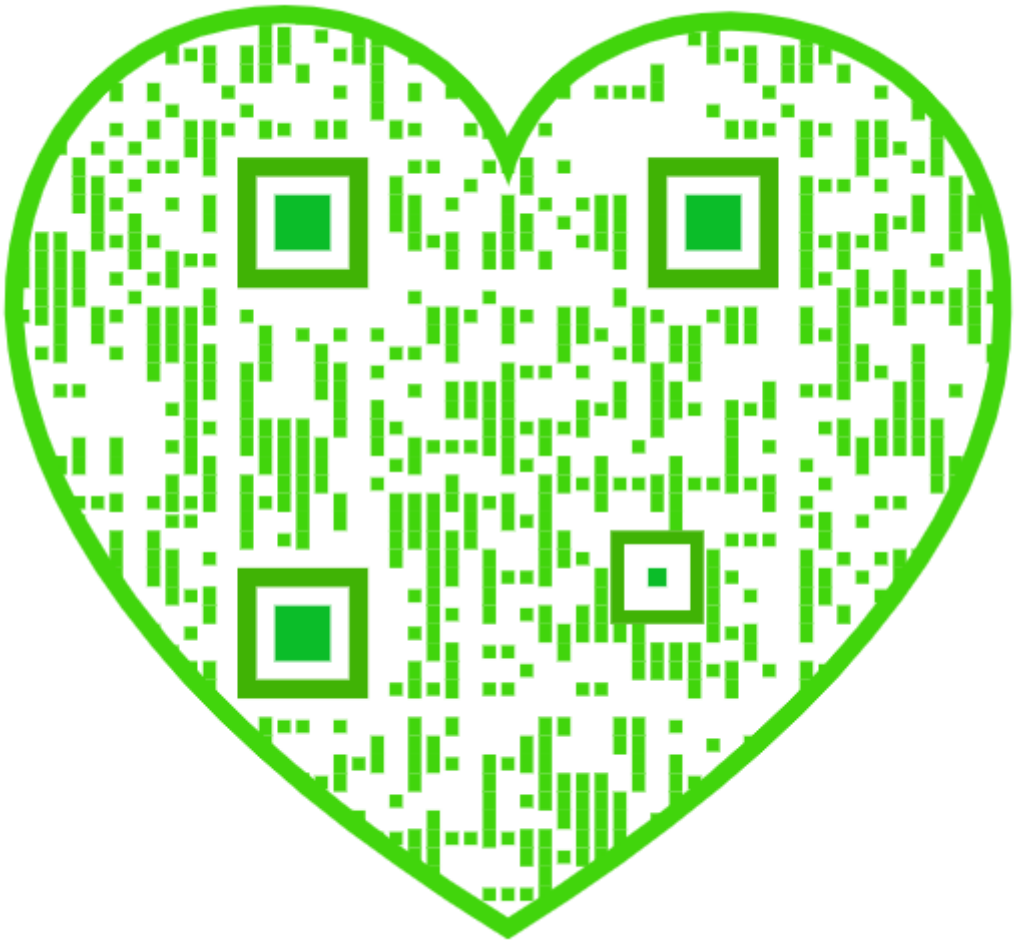

(Bijblad van Biekorf, 1930, t[k] 1).

Bladwijzer van Biekorf
- 1929 -

A. Opstellen

Guido Gezelle en Johan Winkler	C. GEZELLE	2-7, 41-53, 97-113
Hondeghem	A. DASSONVILLE	8-9
'n Vertelderke van de Binde, Onze Lieven-Heeren's hemdeke	J. LEROY	12-14
Aan de Vlaamsche Kust onder het Fransche Keizerrijk (Gesmokkel en ontvluchting). ‘La Belle en Cuisse’, waardin in de Catterogghe (vervolg van 1928)	Jos. DE SMET	14-20
Uit het leven van Toontje Tuymelaere en Maatje Mus (vervolg van 1928)	K. DE WOLF	20-24, 56-62, 121-124, 134-146
De oorlog in Dickebusch en omstreken (vervolg van 1922-1929).	[A.V.W.]	26-29, 63-64, 91-94, 125-126, 153-156, 188-189, 221-224, 252-254, 284-287, 315-317
Vicaris Generaal De Gryse heeft hij zijnen eed herroepen?	A. DECOENE	33-39
Wijsheid bij de Kabylen (Van den wereldbouw bij de Kabylen. 't Ontstaan van zon en maan. Over 't ontstaan van vruchtboomen en dwaallichten. De godsboodschap en de gaven aan de volkeren).	STIJN STREUVELS	67-74
Eeckhout Kinoo	A. DASSONVILLE	74-75
De Duinenabdij en het Ypersch Seminarie	A. VIAENE	75-77

Een vlaamsch tochtje in 'en Citroen	F.D.	85-88
En weere met onzen Citroen	F D.	182-187

Te Brugge op den Burg ('n moeilijke ‘herstelling’)	B. De Beer	89-91
De nieuwe schilderijhalle ofte museum te Brugge.	B. De Beer	148-149
'n Kruk [laatstgeboren kind]	L.D.W.	151-153
Marktvrede	Eg. J. Strubbe	163-165
Een kantezetter [strandvisscher]	E. de Spot	167-177
En ‘'t Gouden Kussen’ te Brugge? - Hei? En ‘'t Goude Kussen’ hei!	B. De Beer	178-180, 216-217
Toponymie (Apoudervelt, Appelterre [O. Vl.]. Appeltruit, Triest)	A. Dassonville	194-196
Wat is dat te Yper van dat graf van Robrecht van Bethune?	L. De Wolf	197-199 (vgl. 272)
De opvolging [lijst] der abten in de Bernardijner-abdij ter Duinen	A.-J. Fruytier	199-207, 227-248
Het lichaam van den Glz. Idesbald door de aartshertogin Isabella ten Duine vereerd anno 1625	A. Viaene	207-212
Het krabbenzakje	Jozef De Langhe	220-221
Weldoen en doet niet vreezen	J. Leroy	258-266
Ypersche Blijdagwijzer	[C.M.] L.D.W.	273-278, 308-311, 340-346, 373-377
De Volkstelling van 1697 in de Acht-Prochien van het Veurne-ambacht	Jos. De Smet	278-282
Franciana (Alichardis-Biachardis)	J. Valckenaere	290-297
De zeeslag van Skagerrak-Jutland	D.S.	297-302
† Eerw. Heere L. De Wolf (1876-1929)	't Berek	321-327

Eenige molenaars van den ‘Steêmeulen’ te Thielt	ART. IMPE	327-331
't Scherp	JOZEF DE LANGHE	331-333
Onze zeevisscherij in 1810	JOS. DE SMET	333-338
Taalverschuiving	K.D.F.	355-360
Kerremesavond	F.D.	362-368

B. Geschald

De kandelaar	JOS. VANDEN BERGHE	9-10
Huwelijkswensch	Oudoom AUGUST D.	29

Maartzonne	JOS. VANDEN BERGHE	39-41
Rauwe Steenwand	A. MERVILLIE	54-56
Witte Donderdag	JOS. VANDEN BERGHE	65-67
Meiavond bij de linde	JOS. VANDEN BERGHE	113-115
Wakende wacht	A. MERVILLIE	117-120
'n [huwelijks] ‘Dicht’ van E.V. Constant Lievens	C.B.	129-132
Op den dag der Heilige Eerste Nutting van mijn jongste kind	JOS. VANDEN BERGHE	146-147
Ons' Heilige Hertevlag	JOS. VANDEN BERGHE	162
Rustige stonden	A. MERVILLIE	180-181
De maaier	JOS. VANDEN BERGHE	213-214
Orgelbede	J. VANDEN BERGHE	226-227
Liefde en leven	A. MERVILLIE	249-250
Appelen	JOS. VANDEN BERGHE	266-267
Het beeld mijner Ouders	JOS. VANDEN BERGHE	302-303
Noodbewegen	A. MERVILLIE	305-308
Aan Pastor Mervillie	JOS. VANDEN BERGHE	338-340
Ter nagedachtenisse van E.H. De Wolf	JOS. VANDEN BERGHE	353-354
'n Schuwt mij niet, o God!	A. MERVILLIE	369-371

C. Mengelmaren.

Om te weten wat vlaamsch is		1, 33, 65, 97, 129, 161, 193, 225, 257, 289-290
De H. Moeder Anna [te Kortrijk vereerd]	A.V.	9
Vlaeghelinc velt [in Hulsterambacht]	A.V.	11
De Lischpanne [te Knocke, nu ‘Plage-Albert’]	[J.D.L.]	11

[Wantaal] Worden ‘ze’ beschaamd? (24-25) Bedroefd dingen! (62). Ellendig, ellendig! (83-84). Noch jong, noch dietsch, noch landsch! (124). 't Is lijk 'n malediksie! (150). Nu zijn we hier weer met de ‘vuilkarre’ (187). Ze droomen van roste katers (217-218). Wat bewijst u zulks? (251-252). Nu hebben ‘ze’ beter's! (282-284). Hard tegen onzochte (313-315). Galg-gemeen beschaafd (340).

En als ge 't niet en gelooft, wilt het aan Piere vragen (377-378)	BROM, - H.P. - GOEBE.	24-25, 62, 83-84, 124, 150, 187, 217-218, 251-252, 282-284, 313-315, 340, 377-378
Taalvonken: Vriend (26); de eigenare (63); nijper, bijter, stekvogel (84); buizeboor (125); zwartmoedig (150); klompjesvloers (187-188); tegenhooren (218-219); spoelvertrekken (252); schoudzout (284); zwijnevel (313); verluchte eiers (350); diepgrondenstekken (360); zakvette; gaan en keeren, weg en weere (377-380).	T.R. - F.D. - L.D.W. - J. DE LANGHE - T. RAEPAERT - W.J.D. - R. GHESQUIERE.	26, 63, 84, 125, 150, 187-188, 218-219, 252, 284, 313, 350, 360, 377-380
Lange Wijsten - De Canadees [oorlogsgedenkteeken te Langhemarck]	W.-J.D.	32
Is ‘Strooibrugge’ [te Maldeghem] afgeschaft?		75
De Duinenabdij in een roman	A.V.	78-79
Eerste mis en priesterfeest vroeger [te Kortrijk]	A.V.	115-116
Groeninghe en Boneffe	A.V.	116-117
De botermarkt van Dixmude (1375)	A.V	120
‘Spaart den berk, gij haat uw kinders’	A.V.	132-133
Een oude erfenis	J.D.S.	147-148
Voor de verstaanders	B.	158-159
Telgedichtje	H.P.	160
Een exemple van enen Vlaminck	A.V.	165-167

'n Tweetal duinenamen (Vossenhil en Koolschaart)	J. DE LANGHE	177-178
Veriemandingen: Bonte' Pier, Lamgad, Scheerzeke's broere	A. VERWAETERMEULEN. - L.D.W. - N.L. -	181-182
E. Kilianus' hulde	BIEKORF	189-190
Schreefjesspel	L.D.W.	190-191

*1

Nieuwjaargift van Biekorf, 1930, t^k 1.
MEESTER WILHELM VAN KEULEN ROND 1400.

Woordspeling op 'n dorpsnaam [Ghistele]	A. VERWAETERMEULEN	191-192
Eeden uit den Geuzentijd?	L.D.W.	192
Zijn er ‘hillen’ in de Duinen	T.R. - J. DE LANGHE.	214-215, 254-255
En hoeveel ‘Hallen’ zijn er te Brugge?	B.	215-216
Ulvenhout-Wulgenhout	J.D.L. - K.d.F.	224
‘Het Vlaamsch leven in Noord-Frankrijk’	BIEKORF	250-251
De ‘Blinde Kapelle’ te Heestert	D.	255
Op de knie 'n om het beeld	D.	255
‘Den Hanenpluim’	A. VERWAETERMEULEN	255-256
Twee tegenvallers voor Nieupoort (geen hoofdplaats van het 2e arrondissement in 1804, - geen hoofdplaats van een district in 1816)	J.D.S.	267-270
Eremijten op Sinte Anna bij Kortrijk	A.V.	270-271
De Pinne ['t Yzerkruis te Diksmuide]		271
'n Bevloering in S. Maarten's te Yper omtrent 1713	[C.M.]	272
Wat dat er stond op grave Robrecht's grafsteen	[C.M.]	272-273 (vgl. 197)
Nog een strekig doopmaartje		289
Er den boer indraaien	L.D.W.	287-288
Langt dan achter regen!	L.	288
Katoogen	KEIBERGNARE	288
De Kortrijksche wetheeren en de groote Pragmatieke	A.V.	303-305
Koleuren kennen en ze weten te noemen	LUUSTERWEL	311-312

Molens in Fransch-Vlaanderen		317-318
Den Hert [oorlogsgedenkteeken te Harelbeke]	R.v.K.	246-247
Een minderjarige schelm voor 't gerecht in 1582	A.V.	347-348
De Spinolarei te Brugge in 1816	J.D.S.	348-349
Onverdiend geluk	J.D.L.	349
Den ‘Draaier’	W.-J.D.	349-350
'nen Taaien	J.F.	350
Geestelijke Vraegstukken	R.v.K.	351

'n Verstandige Katte	D.D.-B.	351, 382
'nen Tragerik	A.V.W.	351
De inteekeningen vernieuwen a.u.b.	't BEREK	352
Huizen op het Maleveld in 1814	J.D.S.	354
Een oud bloksluis in de St Jorisstraat te Brugge [XV-XVIe e.]		361
Speelt dan met teerlingen langs de strate [te Belle in 1751]	K.d.F.	369
Hoe aangenaam het was op het platte land rond Ieper in 1579		371
En wat er daar toen gebeurde met het goed der gevluchte protestanten		371
't Daghet... in 't Westen	B.	372-373
De Kemel [duinhil te Knokke]	J.D.L.	382
Overscheute van gelijk	A.V.W.	383
De ouderdom van 'n mensch	J.F.	383
Dansliedje te Dudzeele	J.D.L.	383-384
Een woordje [tot stellers en lezers]	'T BEREK	384
Vragen: Wie weet er iets meer over de 'Kerkepanne'? (116). 'n vrage op de 'Zwingelaars' (128). 'Zounkerke brandt' (224). 'Zoetelieve Gerritje...' (318-320).	A. STAELEN, N.L., J. DE LANGHE, J. VAN UDEN, L.D.W.	116, 128, 224, 318-320
Doodmaren: E.H.J. Claerhout (64). Cordelia Van de Wiele (96). E.H.	'T BEREK	64, 96, 157-158, 321-327

Jan Craeynest (157-158).
E.H.L. De Wolf (321-327).

Boekennieuws: Cornelissen J. - Volkshumor (30). Havermans A. - Weide (30-31). Yoors E. en Reypens L. - Brandglas (31) d'Haese M. - Verriest; Dosfel L. - Verschaeve; Francken F. - de Mont; Gysen M. - van de Woestijne; De Bock E. - Baekelmans; Kuypers J. - Teirlinck; Lacour V. - Hullebroeck; Timmermans K.J. - Huysmans; Celen V. - De Swaen; Boemans R. - Martens; Basse, Vercoullie, Debaive - Vercoullie

(31-32). De Vries J. - Sprookje (94-95). Werken van De Swaen (95-96). Ehnam R. - Beiaarden (96). De Bom E. - Antwerpenaar (127). Léonard E. - Bouwen (127-128). Visart de Bocarmé A. - Types monétaires belges (159). Van Haecht G. - Troebelen [1565-1574] te Antwerpen (159-160). Van Stijevoorts J. - Refereinenbundel (160). De Meyere V. - Vertelselschat (380-381). Lescouhier D. - Kerkgeschiedenis (381-382).	L.D.W. - V.	30-32 94-96, 127-128, 159-160, 380-382.
Blok		32, 64, 96, 128, 160, 192, 224, 256, 288, 320, 352, 384.

[Nummer 1]

Om te weten wat Vlaamsch is.

'n Vlaming, zou'-je zeggen, is zoo gewend zijnzelven in zijn alledaagsch leven te aanzien voor een slave, dat hij lijk altijd denkt hem te moeten uitgeven voor andersals Vlaming waar en wanneer hij wil ‘uitkomen’, of waar hij ‘'n béétje’ moet zijn. En, in 't bezonder voor tale, hij smijt het dan in e' gezwets, oftoch in hieren daar woorden die al meer en meer vreemd zijn. Zij die dat minst doen van al, zijn ‘de oude Westvlamingen’: ofwel, daar ze zoo handelen uit 'n bijgebleven eenvoudigheid, ofwel, dat het is onder den duw van Gezelle. Maar anders en elders, tot de hevigste zoogezeide ‘Vlaamschgezinden’ toe, overal daar waar ze wat uitbrengen willen, pogen immer dit te doen in zulke bewoording dat elk van die 't hoort, eruit kunne vernemen dat zij, zij die och Heere maar Vlamingen heeten, toch-ten minste zoo ‘fijn’ zijn als Franschen of Hollanders (of die 't schijnen te zijn!...), dewijl zij trouwens dezelfde ‘finessen’ gebruiken!

Om te weten wat vlaamsch is, houdt u om te beginnen aan dàt wat niet ‘fijn’ is, welverstaan ‘fijn’ op zijn fransch of zijn hollandsch. 't Ware al vele gewonnen.

Aan elk onzer Lezers:

'N GELUKZALIG NIEUWJAAR

met den wensch onderander, dat hij zulks-leere-doen uit gewendte.

Guido Gezelle en Johan Winkler.

DE Westvlaamsche taalvorscher en dichter, Guido Gezelle, zocht vriendschap en betrekking met alwie gelijk hijzelf ijverden voor eigen, bijna plaatselijke, taaloverlevering. Alzoo, om een uitheemsch woord te gebruiken, sympathiseerde hij met de Ieren, de Provençalers, de Bretoenen, de Friezen en met Johan Winkler in 't bijzonder. Deze, lijk Gezelle, hield er eigene gedachten op na op taalgebied, gedachten die in hun eigen gansch onschuldig en somtijds geniaal, toch het hoog misprijzen en het minachtend schouderophalen waard waren van sommige spraakkunstenaren en zoogezeid geleerde schoolvossen, die van op hun ivoren toren waar ze meenden de monopolie van de taalwetenschap op patente en in pacht te hebben, hunne dwangwetten orakelden en banbliksems uitslingerden tegen alle die niet dachten zooals zij.

Johan Winkler was een vrije stand-Fries, zoo vrij van volksaard als van meening in zijn studie over de vlaamsche taal; daarom werd hij in Holland een zekeren tijd over den schouder bezien, juist gelijk Gezelle in Vlaanderen, door mannen die later verplicht waren te herkennen dat juist aan die menschen die ze misprezen hebben, de bende der spraakkunstenaren zooniet de reden van hun bestaan dan toch den rijkdom van de taal grootendeels te danken hebben.

Toen Guido stierf was Winkler een van de eerste en van de ijverigste om een bericht over den dichter te schrijven in het Gezelle-boek van Dietsche Warande en Belfort.

Dat bericht over Guido Gezelle en de Friezen heb ik even herlezen en het brengt me ertoe om met behulp

van de overgebleven brieven van Johan Winkler een dieperen blik te slaan in het leven van den Fries en een kant te belichten van het beeld van den Westvlaming.

In zijne bijdrage schetst allereerst Winkler het vrijzinnig karakter van de beide evenwijdig loopende taalbewegingen de Westvlaamsche en de Friesche, hij zegt wat beide willen; gemeen streven van eigen taaloverlevering tegen denzelfden vijand de geijkte Noord Nederlandsche Hollandsche boekentaal.

Hij verhaalt hoe wederzijds de genegenheid ontstond tusschen den grooten vriendelijk gezinden Westvlaming en de Friezen. Hoe hij de leiders leerde kennen van de Westvlaamsche school DeBo en Duclos en Claerhout en Gezelle zelf. Hij spreekt van de vele brieven die heen gingen en weer van Leeuwarden en later van Haarlem naar Brugge naar Elverdinghe en naar Kortrijk, en omgekeerd. ‘O vele, vele brieven, waarin onderwerpen van taal- en letterkundigen aard werden behandeld, maar ook vele andere onderwerpen van oud en nieuw, van 't heden en 't verleden: onderwerpen, waarbij onze zielen zich konden uiten in liefelijke overeenstemming. Nog eer we elkanderen van ooge t' ooge, van aangezicht tot aangezicht hadden gezien, was reeds de vriendschapsband gesloten, die onze harten omvat hield en houdt.’

En daarna schetst hij 'tgeen Guido Gezelle voor de Friezen geweest is; hoe hij, Johan Winkler, voor Gezelle de binnenleider is geweest in de schatten der Friesche taal: hoe Gezelle's belangstelling aangroeiend ging naarmate hem meer van het Friesch bekend gemaakt werd door Winkler in woord van mond tot mond en in ‘buitendien nog menige, menige brief, menig geschrift hem door mij toegezonden die de zelfde zaken den onderzoek-lievenden geest des meesters nader verkondigden.’

Hoe G.G. een bekwame schrandere leerling was die eerlang Friesch sprak en schreef, en dichtte.

Hoe hij hem Friesche boeken stuurt.

Het ging er bij G.G. met het Friesch zooals het met alles ging dat hem eenigszins geestdriftig maakte, hij was als het goede zelf, mededeelzaam, en wilde seffens dat al zijn vrienden en bekenden, zijne lezers en bewonderaars wisten waar hij mede bezig was en in zijne geestdrift deelden. Vele van die menige, menige brieven liggen hier voor mij en het eerste wat ik daarbij opmerk is dat verscheidene van die brieven hoogst waarschijnlijk door Gezelle nooit gelezen geweest zijn, ze zitten immers nog warm weg in hun gesloten omslag, juist gelijk ze toekwamen te Kortrijk en vertrokken uit Haarlem.

Gezelle moet eerst Winkler gekend hebben of ten minste de eerste hand uit 'Vlanderland' uitgesteken hebben; hij begint met het zenden in 1881 van de eerste nummers van Loquela; daarover schrijft de Fries zijnen dank; deze schijnt nog zoo inschikkelijk van aard niet geweest te zijn, immers maakt hij zich al 'wrevelig' over het lang wegblijven van Loquela n^{r} 6, en hij schrijft onbewimpeld zijne misnoegdheid. Verders gaat de briefwisseling veelal over oorsprong en beteekenis van oude vlaamsche woorden. Hij zendt: *Friesland over de grenzen*. Gezelle zendt *Kleingedichtjes, Uitstap in de Warande*. 'Volbloed geus ben ik,' schrijft de Fries, 'en acht daarom sommige van die stukjes voor mijn jongen ongeschikt, hij leert de andere van buiten.' Al dadelijk dus en van in den beginne wordt door den Fries de vlag geheschen: 'volbloed geus ben ik!' Van in den beginne neemt hij stand met eene beginselverklaring die zal meêgaan en haar losmakenden invloed doen gevoelen geheel den tijd dat hunne vriendschapsbetrekking duurt om ten lange laatste nog oorzaak te zijn van scheiding en onvriendschap. Het kon niet anders; Winkler was te zeer geus en Gezelle te diep katholiek priester opdat niet zekeren dag eene botsing zou ontstaan en uit die botsing de sperken zouden vliegen.

Beiden zoeken achter oude volkseigenschap en het

eerste wat hen bij hun zoeken op gezamenlijken weg brengt, zijn de Friesche oorijzers. Maar ik moet die plaats uit eenen brief geheel overschrijven:

‘Dat ik volbloed-Geus ben, ja, in uw oog allicht een nieuwerwetsche heiden, schrijf ik u met opzet. Me dunkt dat ik U daarvan niet en mag onkundig laten, als eerlik man. Zoo U dit evenwel niet al te veel ergernis geeft, zoo het U evenwel niet en verhindert mij in vriendschappelike genegenheid te bliven gedenken (en dit doet het immers niet?) - ik van mijn kant reike U volgeerne, over zoo veel wat ons scheidt, henen, de vrienden- ja de broederhand. Er is ja toch zoo veel, zoo veel wat ons bindt, de liefde voor onze schoone volkstaal, 't zij dan Vlaamsch, 't zij dan Friesch, onze afkeur van alle nieuwe hollandsche spraakdwang, onze begeestering voor alles wat volks-eigendom is! In der daad, zoo veel en ook zekerlik nog veel meer 't welk bij nader verkeer wel zal bliken, en nog veel meer bliken zou indien we elkander ook persoonlik eens in de trouwe oogen konden blikken of in 't oprechte, eenvoudige herte kosten lezen! Dus laat ons de scheiding niet gedenken. Gij weet nu wat ik ben - zie hier, eerweerde en hoog geschatte, op nieu m'n hand tot teeken van hertelike genegenheid’.

Winkler is hoogst ingenomen met Loquela, hij laat eene aanbeveling plaatsen in het Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeùtsche Sprachforschùng te Hamburg en hij wenscht dat Gezelle lid zou worden van dat Verein. Dit hale ik uit een brief van 8^{en} Maart 1882. Den 18^{en} van dezelfde maand heeft Gezelle het oorijzer dat typische kenmerk van oud germaanschen, van oud frieschen volksaard, als hoofdtooi van de vlaamsche vrouwen ontdekt tot op de helft van de 19^{e} eeuw. Winkler is daarover verbaasd; hij was overtuigd dat de vlaamsche vrouwen gansch en gaar verfranscht waren zonder nog iets van eene volkseigene kleederdracht, alle met iver volgend ‘la mode

de Paris', met een woord dat ze dan al waren wat ze nu zijn te weten fransche modepoppen.

Betere bekendheid zal meer toenadering bewerken tusschen Nederlanders van Noord en Zuid, thans verwaarloozen ze malkander en reizen geheel Europa af, maar kennen malkanders streek niet. Winkler zelf is daar een voorbeeld van Hij heeft zeer veel gereisd, in alle landen van 't beschaafde Europa; heeft zeer vele steden bezocht, van Italien tot Denemarken, is ook in Asiën geweest en in Afrika. Wel driemaal is hij heen en terug geweest naar Oost-Indiën als scheepsdokter. Maar in Vlaanderen heeft hij nog geen voet gezet; van Belgenland kent hij maar Antwerpen en Brussel, Luik en Namen. Hij wil zijne schade inhalen: Gent en Brugge en Duinkerken en 't land daarom heen wil hij leeren kennen. Zijn herte trekt hem over de Schelde. Maar wanneer zal dat zijn? En daar komt hij terug op zijn geus-zijn.

'Uw antwoord op mijne mededeeling dat ik een geus ben met hert en ziel, deed mij deugd. Ach! er zijn zoovele schotjes tusschen menschen en menschen; ik mag die zoo geerne omtrappen, of anders er over heen den man aan den anderen kant vriendelik groeten en de vriendenhand bieden. Maar 'k hield het voor mijn plicht U te waarschuwen, wie de man was dien Gij "vriend" noemdet. Intusschen Gij moet U ook geene verkeerde voorstelling maken. Het schijnt, te oordeelen naar alles wat ik ervan in de nieuwstijdingen leze, dat gij lieden er in Vlaanderen een feller soort geuzen op na houdt, dan wij hier zijn. Wij en kennen hier niet zoo fellen haat, zoo scherpen strijd. Neen - maar de vrijheid die we voor ons zelven eischen, eischen en nemen, die gunnen, ja gunnen en geven wij ook geeren aan onze tegenpartij. En anders en waren wij geene rechte vrijzinnigen, maar beroerders van den gemeenen vrede des vaderlands. Ik ben uw vijand niet, eerweerde! Uw tegenstander wel in 't godsdienstige en staatkundige, en een eerlike tegenstander, hoop ik. En is U een

eerliken tegenstander niet liever dan een valschen vriend? Maar wij zullen vrienden zijn en niet gedenken wat ons scheidt, wel wat ons vereent! Zoo zij 't.'

Zoo heerlijke woorden waren eerder een wensch dan een waarheid. De hardnekkige weerstand aan den eenen kant tegen de ijverige aanzoekingen van den anderen kant, brachten niettegenstaande alle belijdenis van houe trou, ten slotte toch de breuk, betreurd van wederkanten.

Den 22 Juni 1882 heeft Gezelle aan Winkler zijn dichtstuk Andleye gezonden.

Met October den 20^{en} laat Winkler weten dat hij volgenden zomer de Vlamingen van naderbij zal komen bezien met eigen oogen. Hij is ook aangevallen om zijne onhollandschheid door Taco de Beer op onkiesche wijze. Gezelle betuigt zijnen afkeer voor zulk schoolmeesterlijk gedoe en Winkler betuigt zijnen dank.

Den 23^{en} in Wijnmaand heeft Gezelle reeds eene studie geschreven van de Vriesche tale. Met die *V* aan *V*riesche kan Winkler geen vrede vinden, 'dan zoudt ge ook moeten Vrankrijk en Vranken schrijven', zegt hij, niet vermoedende dat Gezelle heel gemakkelijk en zonder gewetensangst Vrankrijk zou schrijven. Winkler vat intusschen een plan op waarvan de gedachte bij nacht bij hem opkwam namelijk dat zij samen een opstel zouden moeten schrijven, een samenspraak tusschen een Vlaming en een Fries over taal en tongvallen, boekentaal en gouspraken, over Nederlandsch en Hollandsch, Vlaamsch en Friesch, kort en zakelik, zonder geleerdheid, de eene in 't vlaamsch de andere in 't friesch en hij vraagt er Gezelle's meening over.

('t Vervolgt).

CAESAR GEZELLE.

Hondeghem

BIJ de oude Germanen bestond er een persoonsnaam *Hund*, naar alle waarschijnlijkheid met de beteekekenis van ons woord *hond*. Waarom een mensch *hond* genaamd wordt is moeilijk om zeggen; wellicht omdat de hond, van de grauwste voortijden af, zulk een getrouwe vriend is van het menschengeslacht. Later, in de middeleeuwen wierden de menschen opnieuw *D'Hondt, Lechien, Lequien, Dekien* genoemd, vermoedelijk om andere redenen, niettegenstaande dewelke deze naam eerlijk zijnen weg gebaand heeft in de wereld, en ik weet niemand die eraan denkt de dragers van deze namen een verwijt daarover te maken.

De naam *Hund* met zijn zwakken bijvorm *Hundo*, komt ook te voorschijn in samenstelling met andere naamdeelen: b.v. **Hundberht*, van waar *Hombrecht en Hombert*, wel te onderscheiden van *Humbert*, it. *Umberto*, uit *Hûn-berht*; dan *Hundulf*, en eenige meer.

Hund dient ook tot het vormen van oordnamen. Vooreerst van *Hondeghem* (Nord), ook als geslachtsnaam gebruikt. Ik bezit geen enkelen oorouden vorm van dezen naam, maar gij moogt zeker zijn dat hij in de 10^{e} eeuw **Hundingahem*, uit 'n ouder *haim*, zou geschreven zijn. (Vgl. KDF. Wdb. Top. o. 'Hondeghem'). Dat is de zate van *Hund*(*o*), *Hond*, met zijn *Hondingen*.

Vervang het woord *hem, haim* door het synonieme lat. *villa*, en gij bekomt *Hondainville* (Oise), toch wel uit **Hundingovilla*, vgl. bij Förstemann^{2}, I, 336: *Briningouilla*.

Dan volgt *Hondouville* (Eure), dat klank voor klank beantwoordt aan **Hundulfovilla*; *Hundulf* wezende *Hund* + *Wulf* = Wolf.

En eindelijk *Hondevilliers,* uit **Hund... Villariu*, bijvorm van *villare* en verkleenwoord van *villa*. Hier is de tweede, onbeklemtoonde lettergreep, overweldigd door hare machtigere gezellen, niet meer te herkennen, maar de oordnaam komt toch klaarblijkelijk van *Hund*.

Nevens *Hund*(*o*) moet liet afgeleide en liefkoozende *Hundil*(*o*) bestaan hebben, waarvan afleidingen bij Först te vinden zijn. Hiervan hebben wij in Oostvlaanderen *Hundelghem*,

met bewaarde *u* om reden der volgende *i* in den ouden vorm **Hundilingahem*, en verder *Hondelange*, in de prov. Luxemburg, met fransche *o* uit *u*, niettegenstaande de volgende *i*, in **Hundilinga* = de *Hondelingen*.

A. DASSONVILLE.

De H. Moeder Anna

werd vroeger in de oude Sint-Elooi's kapel op Overleie te Kortrijk zeer vereerd. Dit blijkt uit de *Rekeningen* der kapel welke, vanaf het jaar 1664, op het Kortrijksch Stadsarchief bewaard zijn. Ongetwijfeld bestond die devotie daar reeds veel vroeger. Wekelijks, den dinsdag, werd er een plechtig lof ter eere der H. Anna gezongen, haar feestdag werd door eene plechtige hoogmis gevierd (Rekeningen 1664-1720).

A.V.

De Kandelaar

Storf overvloedig uw' zegen over deze wassen keersen (Lichtmisgeb.).

O bloeme op wassen tak gegroeid
en koopren stam gerezen,
geen dauw en heeft u ooit besproeid,
geen sap u ooit gespezen,
geen zon en kwam in u gedaald,
geen regen neêrgedropen
en toch, toch bloeit gij, vlam die straalt,
volmaakt, volwassen open;
en najaar weze het, wintertijd
en al wat bloem is sterve,
gij blijft, onroerbaar, wat ge zijt,
een bloem in gulden verve!
De hand, 't is waar, het windgewaai
kan tijdelijk u dooven,
doch raakt een vonk u, 't licht gelaai
komt, bij 't getik, weêr boven,
alsof uw' wiek een vezel waar'
met nooit-gestorven krachten

en wortlen, doòr den kandelaar,
gestadig wasdom brachten...
Gij bloeit, o vlamme, bloem van goud,
op altaarblad en schouwen,
gij bloeit op 't steen, gij bloeit op 't hout
van huis- en bidgebouwen;
doch meest van al nog is de kerk
uw lucht, uw grond, uw midden,
en rijst gij dáár op 't koperwerk
gij kunt zoo heerlijk bidden...
Gij bidt dáár, hooge kandelaar,
vóór beeld en kruis en vanen
en stort er naast de doodenbaar
uw' wassen weemoedstranen;
doch hoogst vóór 't Tabernakelslot
dáár flakkren uwe vuren
en vóór de Zon, den Gloriegod,
dáár zingt gij uren... uren!...
Zoo dikwijls, bloem, o heb ik daar
uw' liederen opgevangen,
gezongen op één-zelfde snaar,
met U, Gods lofgezangen
en, 't scheen mij, toen ik luistrend was
en, zingend, u bestaarde,
mijn ziele met uw vlamgewas
te zamen opwaarts vaarde
en 'k zei dan: Maak mijn ziel, o Heer,
gelijk die kandlaarstammen:
lijk koper sterk, lijk was zoo teêr
en vurig lijk hun' vlammen
opdat ik, met dien kandelaar,
geheven in mijn handen,
éénsdaags ten blijden Hemel vaar'
en eeuwig 't licht doe branden!

JOS. VANDEN BERGHE.

Vlaeghelinc velt

gelegen ‘up Zandtberghe, zynde uutghedolven hooghe moeren’ ‘niet anders wezende dan *mul* ende meestendeel maer *vlaeghelinc*’. Dit veld in Hulsterambacht, ongevaer 320 gemeten groot, behoorde aan de *Duinenabdij*. Het werd gewoonlijk in cijnspacht uitbesteed. Sedert 1570 bleef het ‘vueghelwee’ (braak) liggen, zonder eenige opbrengst voor de abdij die nochtans jaarlijks de geschoten heeft moetan betalen. Deze beliepen een hooge som, en de Prelaat mocht dit veld niet verlaten zonder dat hij ook van de aanpalende zaailanden afstand zou doen. In 1580 vond de abt Laurens Van den Berghe eenige personen die tot 120 gemeten van dit veld in cijns overnamen: zij betaalden de jaarlijksche geschoten en daarbij een klein cijnsgeld aan de abdij. Volgens het getuigenis door Jacob Coolbrandt, ontvanger der abdijgoederen in Hulsterambacht, den 14 Juni 1581 afgelegd voor de koninklijke commissarissen, was het ten onrechte dat sommige monniken van Duinen den abt beknibbelden alsof zulke verpachting voor de abdij onvoordeelig was. - Volgens: Algemeen Rijksarchief te Brussel. Fonds: *Papiers d'Etat et de l'Audience*. Reg. n. 910 f. 180-181.

A.V.

De Lischpanne.

Hard tegen onzochte! Tusschen Knokke en Duinbergen komt 'n nieuw badoord. Onze duinen zagen we vagen voor wegen en bouwgrond; en dan zagen we nog - zoo gerochten we geheel in de neêrlage - de kostbare drassige Lischpanne aldaar ontdiept en ontdaan tot een ‘Lac de Victoire’! Eindelijk het oord-nu zou heeten? ‘Plage-Albert’.... In het Vlaamsch? ‘Albert-plage’. Neen plagen-genoeg zei het volk, en 't noemt het: *Nieuw Knokke*. Da' 's panne!... 't Was mijn doen? ik zou zeggen *De Lischpanne*: den ouden naam voort; en medeen... aan de twee einden der kust ware 'n Panne, in 't Noorden de Lischpanne, in 't Zuiden de Vischpanne... en ... de Vlaming gefruit in het midden!

[J.D.L.]

n' Vertelderke van de Binde
Onze Lieven-Heeren's hemdeke.

DAAR was een keer een klein braaf jongentje, en het kreeg van zijne meter een beeldeke van On ze Lieve Vrouw die het kindeke Jesus op hare armen droeg. 't Ventje was toch zoo blijde, en miek een kapelleke, en pintte het met bloemen en groen gelijk het gezien had in de kerke, en 't vouwde zijn handjes en deed zijn lipjes gaan gelijk iemand die bidt.

Ziende dat Jezuke daar zat puide-moedertje-naakt, kreeg het een gedacht. Dat mocht niet zijn, en 't zou koud krijgen daarbij; en het zocht en zocht, en eindelijk vond het in de hage een schoon wit bloemeke, 't was juist een hemdeke. Het trok dat bloemken af, en met zijn kleine handjes wist het alboven een holleken erin te maken voor zijn hoofdeken, en twee spletjes voor zijn armtjes; en dit paste zoo wel, zoo wel, dat geen naaister het beter hadde kunnen maken. 't Mannetje kletste zijne handjes te gader, en zei: Lief Jezuke, nu en zult gij geen koud meer hebben.

Maar, wat stond het verwonderd te kijken 's anderendags: toen het wederom ging bidden voor zijn kapelleke, zag het dat Jezuke's hemdeke veranderd was in de stoffatie van het beeld en 't Jezuke scheen te lachen. 't Jongentje en bezat zijnzelven niet meer van blijdschap, en 't liep naar binnen met het beeldeken om het te toogen aan zijne meter, die vol heiligen eerbied dat wonder beeldeken op de kasse zette en het daarna in groote eere bleef houden.

Sedertdien wordt dat bloempje altijd ‘Ons-Heerenshemdeke’ genaamd.

Onze-Lieve- Vrouwen's drinkkelkske.

Datzelfste bloempje wordt in Duitschland ‘Onze-

Lieve-Vrouwen's drinkkelkske' genaamd, om 't volgende, zeggen ze.

Daar was een keer een voerman die versteld zat met een zwaar beladen wagen rijnschen wijn. De wielen zaten tot aan de busse in 't slijk, en wat hij tierde of sloeg, de peerden en kosten niet, meer voort en zaten vast. De man schartte in zijn haar, vertrok zijne klak, en hij en wiste niet meer wat gedaan. Tenden allen raad begon hij 'n Weesgegroet te lezen, en riep Onze Lieve Vrouwe om hulpe in zijnen nood. Binst dat hij zat te bidden kwam er daar eene arme vrouwe voorbij, en zij sprak hem aan.

- Brave man, zeide zij, gij schijnt in nood, uwe peerden zijn versteld, 'k zie het, de wielen van uwen wagen zitten diepe in 't slijk. Wilt gij mij uit liefde voor Onze Lieve Vrouwe een slokske wijn geven, ik zal u verlossen: ik heb zulken dorst.

- Ik zou dat geheel geerne doen, brave vrouwe, maar ik en heb geen glas of beker, antwoordde de voerman.

- Als 't maar dat en is, zei de vrouw, ik zal wel een glas vinden. En zij trok daar in de hage een bloemken af dat uit-end-uit een kelkske was. Schinkt dat half vol, zei ze, dat is mij voldoande.

De man voldeed aan hare vrage en reikte haar het kelksken zeggende: mocht Onze Lieve Vrouwe mij toch helpen.

En, wat wonder, die arme vrouwe veranderde in eene prachtige koninginne met eene schitterende kroon op haar hoofd, en zei: brave man, uwe bede is verhoord, en ze verdween.

Toen de voerman zijn zinnen weder thoope kreeg en wilde vertrekken, ging het nu alleen: de wagen scheen vanzelfs voort te gaan. En de man al Onze-Lieve-Vrouwe bedankende zette vol vreugde zijnen weg voort

***

Die bloeme komt aan een slag van binde die veel

in de hagen groeit, gekronkeld rond de takken; den oprechten naam dier binde en ken ik niet: misschien Convolvulus sepium?

J. LEROY.

Aan de Vlaamsche Kust onder het Fransche Keizerrijk

Vgl. in Biek. 1928, XXXIV, 369-371, het geval van Bonifacius Van Windekens.

'La Belle en Cuisse', waardin in de Catterogghe.

OP 13^{n} februari ontving de prefect van het Leyedepartement een vertrouwelijk schrijven van het ministerie van Politie:

Paris, le 9 février 1811.

Police Générale

1^{r} Arrondissement

N° 5998 R.

On informe son Excellence(1), Monsieur, qu'entre *Blanckemberg* et *Bruges*, il y a une auberge ou pend pour enseigne une Raye, [auberge] tenue par une femme dite *la belle en cuisse*, auberge qui sert de point intermédiaire pour la correspondance de la gendarmerie de *Bruges* avec *Blankembert*, et dans laquelle les Anglais déserteurs sont reçus la nuit et cachés le jour jusqu'á ce qu'ils puissent être assurés de leur passage.

On ajoute que cette partie de la côte est mal surveillée et que les prisonniers trouvent facilement les moyens de s'évader par *Ostende* et le long de la côte jusqu'aux isles de *Subbeveland*.

J'appelle, Monsieur, votre attention particulière sur cet avis que je vous invite à utiliser par tous les moyens qui dépendront de vous. Veuillez bien m'instruire de vos mesures et de leurs résultats.

Je transmets ce renseignement à M^{r} le Commissaire général de Police d'Anvers.

Recevez, l'assurance de mes sentiments affectueux.

Le Conseiller d'Etat, Comte de l'Empire, Réal.

à M. le Préfet de la Lys

(Seul)(2).

(1) Savary, hertog van Rovigo, minister van Politie.

(2) (Seul) = 'persoonlijk'.

Op 18n februari antwoordde de prefect dat hij de burgemeesters der kustgemeenten tot meer waakzaamheid aangezet had. De herberg de Catterogghe werd reeds lang verdacht, maar tot nu toe was het de politie niet gelukt iets te ontdekken dat deze vermoedens kon grond geven. Een afschrift van al de stukken nopens Bonifacius Van Windekens(1) werd bij den brief aan den staatsraad Réal gevoegd.

Den 17n oogst liet de prefect weten aan Réal dat eene huiszoeking in de Catterogghe met goeden uitslag bekroond was. De bevelhebber der gendarmerie had vernomen dat vrouw Anne Thierry, echtgenoote van den brigadier der gendarmerie Gamard in dienst aan het krijgsgevangenenkamp te Givet, sedert eene maand verdwenen was, en zich ophield ergens tusschen Brugge en Blankenberghe. Overal werden opsporingen ondernomen, en op 12n oogst werd ze op den zolder van de herberg de Catterogghe aangetroffen. In den kelder der herberg werden nog twee engelsche krijgsgevangenen ontdekt die uit hat kamp van Verdun ontvlucht waren. Alle drie werden in hechtenis genomen samen met de waardin Margareta Josephine Robert, vrouw Derijcker, bijgenaamd ‘la belle en cuisse’, en de meid der herberg Jacoba Laseure.

Enkele dagen daarop ontving de prefect eenen brief van het ministerie van Politie, en gehandteekend door den hertog van Rovigo zelf. Deze brief van 16n oogst meldde het verdwijnen der vrouw Gamard, en haar verblijf tusschen Brugge en Blankenberghe. Dit alles was ter oore van de politie gekomen door den brief die deze vrouw van uit Blankenberghe geschreven had aan den engelschen taalsman Smith uit het kamp van Givet, met wien ze immers wilde naar Engeland oversteken: in dien brief zette zij dezen aan zich te spoeden daar er 'n boot gereed lag te Blankenberghe. Bij Brugge aangekomen moest hij in

(1) Vgl., als boven aangewezen, Biek. 1928, XXXIV, 369-371.

de herberg ‘Petit Paris’[(1)] binnengaan, er zich als Engelschman aangeven en vragen achter de waardin der herberg op een uur en half van Blankenberghe. Hij zou daar verstoken blijven tot men hem kwam halen.

Toen de brief toekwam zaten de schuldigen reeds achter slot. Het onderzoek wees uit dat de herberg de Catterogghe sedert twee-drie jaar, als middenpunt diende voor het ontvluchten der engelsche krijgsgevangenen. De waardin kocht bootjes te Brugge en te Oostende, waarmede de krijgsgevangenen van Blankenberghe of van uit de monding van het Zwijn tot aan de engelsche wachtschepen vaarden. Deze wachtschepen landden dan smokkelwaar op de kust. De waard van de Catteroggbe, Jan Derijcker, was sedert zes weken in Engeland: hij was medegegaan met zes krijgsgevangene officieren, die eenen brigadier van het tolwezen overrompeld en gevankelijk medegevoerd hadden naar Engeland.

Een dezer zes officieren was uit Verdun naar de Catterogghe gekomen in uniform van officier der fransche Bereden-Jagers en gesmukt met het kruis van het eerelegioen. Hij had altijd in vollen dag gereisd met eenen knecht en twee paarden. De paarden waren door de ‘Belle en cuisse’ verkocht; en deze was dikwijls uitgeweest met den valschen franschen officier in uniform.

De waard uit ‘Petit Paris’ die ook huurhouder was, werd ondervraagd. Rond Kerstdag waren twee of drie vreemdelingen met eene huurkoets uit Meenen gekomen en hadden zich laten naar de Catterogghe voeren, waar ze door de vrouw ontvangen werden, die zegde dat ze verwacht waren. Rond Vastenavond had hij de vrouw Derijcker 's nachts naar Rijssel gevoerd, van waar ze met een ander rijtuig naar Atrecht gereden was. Na vijf dagen was hij met haar teruggekeerd te Brugge. Op 25^{n} en 27^{n} juli had hij

(1) Te St-Andries, juist buiten de Smedepoort.

haar naar ‘den berg van bermhertigheid’ en naar eene scheepswerf aan de havenkom te Brugge gebracht. Ze was nog vijf dagen naar Valencijn geweest.

De vrederechter en bestuurder van ‘den berg van bermhertigheid’ kwam verklaren dat de vrouw er gekomen was om uitstel te vragen van eene vervolging die ze wegens niet betaling voor het vredegerecht zou oploopen, daar ze enkele dagen daarna eene groote som geld moest ontvangen.

De scheepsbouwer De Muelenaere liet hooren dat hij sedert het begin van het jaar drie bootjes verkocht had: één aan den waard van Terpanne(1), één aan den genaamden Piessens en één aan vrouw Derijcker. Deze bootjes werden aan de Scheepsdalebrug geleverd, en aldaar door onbekenden in ontvangst genomen. Het onderzoek wees uit dat ze dan, langs de vaart van Lisseweghe, naar Blankenberghe gebracht werden.

Piessens had de boot gekocht voor 'n Neyrinckx. De twee gebroeders Neyrinckx gingen de engelsche krijgsgevangenen afhalen aan de kampen: beiden waren groote smokkelaars. Hunne persoonsbeschrijving werd naar Verdun en Longwy gezonden, waar ze voorzeker weer achter krijgsgevangenen waren. De burgemeester van Verdun liet weten dat Antoine Neyrinckx in zijne stad veroordeeld was, en sedert december 1810 vastzat om krijgsgevangenen te hebben helpen ontvluchten.

De waard van Terpanne beweerde enkel medegeweest te zijn met eenen onbekende tot bij den scheepsbouwer.

De minister van Politie belastte den commissaris der Staatspolitie te Oostende, de Rosily, met het verder afhandelen der zaak. Op 18^{n} oogst liet deze den waard en de waardin uit ‘Petit Paris’ aanhouden en naar Oostende overbrengen, waar ze tien

(1) Herberg te Coolkerke, langs den steenweg naar Dudzeele.

dagen later vervoegd werden door de vijf gevangenen uit de Catterogghe. Piessens en de baas uit Terpanne werden er later in september ook overgedaan.

Toen de gendarmen in de Catterogghe binnengevallen waren, was de zoon Derijcker spoorloos verdwenen. Dank aan de tusschenkomst van den burgemeester van Zuyenkerke werd hij op 2^{n} september aangehouden en vóór den prefect gebracht. In mei 1811 was hij met twee engelschen ingescheept; meegevaren met hen was de zuster van Piessens(1) met nog een anderen engelschman. Ze waren 's nachts vertrokken en met den middag door een engelsch oorlogsschip opgenomen; hij was zes weken daar moeten op blijven, zonder in Engeland te mogen ontschepen. Einde juli 'n anderen tocht: toen was hij met zeven engelschen vertrokken; en bleef acht dagen op het engelsch oorlogsschip, waarna hij zonder geld teruggezonden werd; op dit schip verbleef ook de gevangengenomen brigadier van den totdienst. Weder een tocht was die van zijnen vader: deze was drie-vier weken voordien vertrokken; op de kust hadden zij toen teekens gemaakt met een afgeblinde lamp, waarna een engelsch bootje zijnen vader en drie engelschen die bij hem stonden, was komen afhalen. Nadien was zijn vader nogeens met viervijf engelschen uitgezet. Sinds toen had hij hem niet meer teruggezien. De jonge Derijcker verklaarde dat hij zich enkel met smokkelen bezighield om geld genoeg samen te krijgen ten einde zich van den soldatendienst vrij te koopen. Hij werd daarop naar Oostende overgebracht, maar ontvluchtte onderweg en werd op 14^{n} October daarna teruggegrepen door de veldwachters van Coolkerke, Lisseweghe en

(1) Van haar is een brief tusschen de stukken. Deze brief werd op 8^{n} juli 1810 uit Vlissinghe geschreven aan haar broeder: ze zegt erin dat ze veel tegenheden gehad heeft op haar reize toen, en dat ze weldra naar Brugge kwam.

Dudzeele, die voor deze daad een geldelijke belooning ontvingen.

Op 26n october 1811 zond Réal een afschrift van twee stukken die door eenen leidsman van voortvluchtige krijgsgevangenen nagelaten waren: daarin stond de weg bepaald om van Longwy over Brugge tot Blankenberghe te geraken. Dit alles was echter reeds ter kennis van den prefect gekomen door de verhooren van drie engelsche gevangenen, die op aangeving van den waard, in 'Petit Paris' gegrepen waren op 28n october.

In november werd August Neyrinckx aangehouden, alsook twee werklieden die regelmatig bij hem werkten om de smokkelwaar te vervoeren. Werkman Bouljon uit Knocke, die immers eenen lantaarn bijhad waarmede men teekens mocht geven naar zee zonder dat men er iets van kon opmerken aan de kust, liep ook in den val. Deze lantaarn hoorde toe aan Neyrinckx die hem gebruikte wanneer hij smokkelwaar verwachtte van de engelsche schepen.

De waard van het Gasthof 'de Kastelny' te Yper die vroeger te Brugge gewoond had, werd ook ingerekend omdat hij over jaren engelsche krijgsgevangenen geherbergd had.

Er kwam insgelijks licht in den diefstal van eene visscherssloep, waarmede twee engelsche krijgsgevangenen drie jaar vroeger uit Oostende ontvlucht waren.

Het laatste stuk in den bundel is van maart 1812: de vrouw Gamard was op bevel van den minister van Politie met een reispas naar Rocroy gezonden, waar haar man de echtscheiding vroeg. Ze verdween onderweg en werd vruchteloos te Brugge teruggezocht.

Staatsarchief Brugge, Archives Modernes, liasses, 3e série, nr 1076.

Réal bracht het eindverslag over deze zaak uit aan den minister van Politie op 30n juli 1812. De bende werd niet voor het gerecht gebracht. De twaalf bijzonderste schuldigen werden in een der staatsge-

vangenissen gesteken die door het keizerlijk decreet van 3n maart 1810 ingericht waren. De andere werden opgesloten voor zes maand tot een jaar in een tuchthuis(1).

JOS. DE SMET.

Uit het leven van Toontje Tuymelaere en Maatje Mus
(Vervolg van 1928, XXXIV, 380).

ZE hadden waarachtig de knepe om hunne bende vanjongsaf het nuttig leven aan te leeren; en wanneer de oudsten begonnen wat menscheverstand te krijgen, stond, op een Sten-Niklaai's dag, het kommodetje eikeitje-vol met steenen pijpen, lange en korte, witte bruine en zwarte. Daarnevens een knikkerpot met mostaard in, en acht bokaaltjes van allerhande snaukeldingen: flinkaards, stampers om aan te lekken, brugsch beschuit, amandelbrood, kransterlingen, prinsessestrekjes, fijtematteruls en stokskans van pijpjekato.

- Horkt jongens, zei moeder, dat is nu voor ‘joender’ Sinte-Niklaai. Van alles moogt ge 'n keer proeven, maar dan is 't om te verkoopen. Ge wordt gij'nder nu al stilletjes groot, en dat is hier dus een winkel tewege... lijk van Mijnheere Trottin!

't Was de schoonste Sinte-Niklaai van geheel Brugge. Maar... voor 'n winkel, het kotje stond zoo bermhertig-vol dat men roeren noch keeren en kon. Nu, 't ging ook.

(1) Vgl. **LANZAC DE LABORJE**. *La Domination Française en Belgique*. IIe Deel, blzn. 178-179. volgens bundel F 7. 6511 van de Archives Nationales te Parijs. Schrijver vond in dezen bundel verschillende brieven van den algemeenen commissaris der staatspolitie te Antwerpen, Bellemare, waarin deze de bureelen der prefectuur te Brugge, van medeplichtigheid in deze zaak beschuldigde.

Van 't minste dat het 'n-beetje-weêre was, en dat de jongens uit schole gerochten, zoo gauw in huis ze braken weer uit lijk 'n steenzwere, en 't winkeltje kwam mee op strate. Elk was het alsdan zijn ‘toer om te bestieren’, ze vochten erom soms. En verscheen er, al was 't maar een luis langs den weg, zijt d's zeker, hij was een ‘kalant’ willen of niet.

- Alhier, Madamtje, koopt wat Madamtje, ge 'n gaat 't u niet beklagen: blink, ijzer- of glaspapier, wat zou er U believen? Zwarte winkelsirope voor in den pap, oordjekeerskens om te strijken, of bruine zeepe, kijkt schoone, Madam.

En zeere kwam er dan nog een spook van binnen naar buiten gesprongen al roepene:

- Kletskoppen, Madamtje, plaksanctjes en petrol!

- Al da'-je niet en ziet, Madam, vraagt erachter, zei er dan nog een.

- 'n Heb'-je geen profijtertjes[1]?

- 't Doet Madam! Ze zijn juiste uitverkocht. Maar 'k heb er gister ‘gekommandeerd’; 'k verwachte ze allestappe.

- Moeten we 't zenden Madam?...

En alzoo, ziet, alzoo ging dat! Al-hei, àl dat ge nu hoort in de groote winkels te Brugge, al die slimme bevalligheden om de menschen te ‘he'n’, da' 's nog al van overjaren door de Tuymelaertjes uitgevonden. En ze deden zij'nder dat beleefd, en met meeninge, altijd met tienen gelijk seffens gereed, de gedienstigheid zelve. Daarmee leerden ze winkelware prijzen en aan den man brengen; ze leerden ook spreken met de menschen, vragen en antwoorden, geld handelen, tellen en weergeven ‘lijk

(1) 'n *Profijtertje* was, ten tijde van de keersepannen, een bijgevoegde bek die kon ingesteken worden in 't potje van de panne wanneer de keerse te kort wierd; en het keersetopje, dat anders ging verzinken in dat potje, kon dan daarop staan om ‘profijtiglijk’ tot teinden uit op te branden.

een grooten'!... Ja-maar, voor jongens die toch nog ter schole gingen, bepeist dat 'n keer!

- Die Tuymelaers?! 't Gaat er al donker zijn waar de die zullen verdolen, zeiden de Nunnetjes van Blendetje's, en de Broertjes van Liefde van 't Slachthuis in Sinte-Maartensbilk! En de meesters van de Bolle zeiden dat ook! Enfin allemale. Ze hebben het ook àltijd laten hooren dat ze nooit-maar-nooit zulke rappe kneekers onder handen gehad hadden.

Dàt waren leevaars! Zi', als ze thoope vielen, dat was daar een kot en een nest, dat 't klonk tot aan de' Casino. - God Maria! zei de Pastor iederen keer dat hij daar geweest was, 'k en weet waarachtig op geheel mijn' p'rochie geen huis waar dat er meer gezot en gelachemarkt wordt, meer platjes gefruit, meer droogevisch geëten, kastanjen gespo'kt en kazakken 'gekast'[1] als in dat kruipuitje van plakwerk. 't Beeft al dat er aan is, en 't danst op z'n pootjes meer dan dat 't stille staat, zuiveruit van de gewente van 't leuteren.

Maar alle avonden, klokslag zeven, kraamde 't winkeltje op, trok de zwerm naar binnen en verliep de luidruchtige doenerigheid in een zingend avondgebed: dan zaten zestien deugnieten, echte Pietje-Peks lijk met hoorns, godvruchtig op den blooten eerdenen vloer. En ze lazen God zoo vurig: - 'voor Mijnheere Trottin... 'en geheele-bijzondere intentie, - voor Mijnheere Boone - voor Mijnheere den "Appetheiker", - voor de verlatene zieltjes, - en om zelve altijd-maar beter en beter en braver en braver te worden'... - 'danke zoete "Seezetje"', drie wees-gegroetjes. - 'God zegen'-je en God bewaar'-je, God sterk'-je en God spaar'-je'... Elk in z'n doze, en in de ruste... En daar piepte er geen muis meer.

Jamaar, jamaar, dat verduiveld Sinte-Niklaai's winkeltje trok lijk 'n kave, was àltijd uitverkocht.... en

(1) *Gekast* = gekorst.

dat waren nu 'n keer de jongens, niemand anders als de jongens die hem dat lapten! Ze wonnen allichte tien keeren meer, tusschen ons gezeid, dan vader Tonius ooit op z'n werk mocht verwachten. Ze gerochten ‘bo'r'ave’[1] en kregen handje boven water. Maar! maar daarom en stak de weelde niet: Vader en Moeder 'n zouden ze niet làten steken hebben, want daarvanaangaande zij hadden veel te vele beleg en gezond verstand. Niettemin de kleêren verbeterden zienelinge, en daar kwam meer wolle in de stoffe, min katoen in de winterkazakskes. 'k En wil-niet-zeggen, voor 's wekedags, moeder lapte en tapte lijk vroeger en altijd met goeste: en vaders versleten panebroek veranderde zes keeren van aanzichte, hij dekte nog zes paar beentjes vóórdat hij in den vuilbak... wat zegge ik den vuilbak? vóórdat hij als stovelap dienen mocht en dan verwierd tot warme zooltjes om in de schoen.

Naald en draad houdt menig man in staat, plocht Emma te zeggen.

Eén keer - maar één keer maar - had ze Toontje-z'n hemde missneden en ze heeft er toch zulk 'n spijt om gehad. Vader's keeltje zat gesnoerd in den halzeband, enwel Heere! 't mannetje was lijk opgehangen; stond daar in z'n vaantje lijk Massoefeltje met 'n kiekeborst, en mouwen! mouwen! Mensch! tot aan z'n teen!... 't Miek bitterlijk z'n beklag:

- Enmaar Maatje toch, waar zijn nu toch uw oogsjes geweest, jongske? En kijkt 'n keer, m'n knie'n zijn bloot en m'n beentjes maar schaars gedekt; en (wat schamel dingen is me dat) en van achter wel honderd meter te lang.

Al-ha, Toontje draaide rond achter die slippe gelijk een hond achter z'n steert.

- Hoe moet ik dien kasuifelsteert ooit op God's wereld in m'n broek krijgen!

(1) Bo'r'ave, uitspr. tusschen bóórave en bouwerave = (bove[n de]r have?), binnengespeeld. (Oud brugsch).

Maar Maatje zag zóó gepijnd en zóó spijtig dat er Tonen ineens deernis in kreeg... en in z'n vliegende vendel, ging hij staphands naar z'n vrouwtje toe en pakte ze in z'n arms:

- Ge 'n moet er niet in weten, meisje, 'k ga 't ik-ik algelijk aandoen! 't Is een, tegen 't groeien van achter en tegen 't krimpen alvoren! Kijkt als ik alzoo- en alzoo doe, hier-dien knop openlate en daar dat neepje wat opslove, en die beuzinge alhier keere in de plaatse van aldaar, het gaat mij... lijk geschreven!

- 't En doet, zei Emma, met de tranen in heur oogen, 't is al mispast en missneên dat er aan is! En dat schoon geld!... Maar voor m'n straffe 'k zal 't ikzelf maar op verslijten, ne'! Ge moet gij toch alleszins beter en schooner gekleed zijn dan ik: gij, het hoofd van 't huis!

- Ma'-ma'-ma'-maar Emma toch, ge moet alzoo niet spreken!

- 't Doet vent! Gij, moet de' broek dragen, ik, 'k ga ik 't hemde pakken. De vrouwe moet kunnen heurzelve vergeten.

En 't krijschen stond heur nader dan 't lachen.

- Maar neen!

- Maar 't doet!

Ze kwamen haast in ruzie. Hadden ze gekunnen, ze kropen tegare in dat hemde.

(*'t Vervolgt*).

K. De Wolf.

Worden ‘ze’ beschaamd?

Of is 't weer entwat op z'n brabantsch? Alle vijf voet, in dat Brabant zijn ‘ze’ lijk entwat moe: en ze kijken dan alsan zeere naar hier, naar Westvlaanderen; naar dat spook van 'n land immers, waar dat er niets is dat deugt, maar waar dat er altijd al even iets aan den gang is, dat ‘zij’ dan ook liever-zelf eens gaan-doen, echter gaan-doen vele beter! Wat is 't nu dat ze moe zijn? Hun Beulemans vlaamsch! En ‘ze’ zien inderdaad dat er hier aan de tale gelouterd wordt, al jaren en jaren. Dus nu ook ‘zij’, ‘gaan doen aan taalloutering’,

en van eersten af in het groot: met 'n wedstrijd gekeurd en bekransd door het Gouwbestuur. Nu, eenderhoe, 't kan maar deugddoen... als men maar wederom voor grondslag niet neemt: weg met het volksche in de taal, en leve er uitsluitelijk het ambtelijk z o o g e m e e n d ‘nederlandsch’. Wat nog nooit is gebeurd, 't schijnt vaneen, 't schijnt dat het volksche niet uitgesloten zal worden; zeggens De Standaard (‘Eetbare en drinkbare Taalwetenschap’, 20-1-'29); en De Standaard is er zelfs om verwonderd. Toch is hij gauwe getroost, want dat volksche (nu aangenomen) zou zijn, nu en dan, voor 'n aardigheidje! Jammer nog: even ook daar in De Standaard, draait het toch weder àl uit, meestvan al tegen wie, tegen ‘*het platteland*, EN tegen *Westvlaanderen*’!!! Die boeren! Ongelukkig nochtans, zooals eeuwig en altijd, geen nader bestaking van zaken in die loutering-bespreking. Gestadig-aan wordt er verward tusschen woordkeus en uitspraak. Toch, éénmaal uitdrukkelijk, staat er: ‘men moet de lessen in goede uitspraak vermenigvuldigen, *vooral in Westvlaanderen*, dat erg ten achter blijft uit *verkeerde* [???] opvatting over de *theoriën* [?] van Guido Gezelle en Hugo Verriest’, maar wat er van verkeerd's hier bedoeld wordt 'n weten we niet. Wachten we 't af. Is 't zake van uitspraak alleen, inderdaad men kan ook leeren deftig het volkswoord uitspreken: medunkt, 't ware een goed. Maar ‘deftiger uitspraak’ 'n weze geen reden weerom om de volkstaal zelf te verstooten: dat ware slecht. Dit laatste gebeurt toch het meest. Men meent, en men leert in die lessen veelal, dat *deftig* en *ambtelijk* 'tzelfste is! Hoe dwaas.

Ondertusschen zou 'k van die Taallouteraats willen weten wat ze gaan doen met 'n vlaamsch uit de Bladen, als dees: ‘De onengelsche *origine* van den *Souverein*; hij kon zijn lichamelijke *misère glansrijker overwinnen*; de ministers hebben *van gedacht verwisseld* (= échange d'idées); zijn groep zou intreden *in de negatieve houding der abstentie*; hij *vereenigt zich met hunne denkwijze*; hij *bewaart eene zeldzame vitaliteit*; de *malaise exploiteeren*; de *partij der niet-georganiseerde individuën*; de aloude *precieuse en galante* afspanning; *practische actie formulen* ten dienste van eene *nobele idee*’; enz. enz.

Welk 'n aard van een vlaamsch zou wel dàt zijn? Geen westvlaamsch hoor! En dàártegen, 'n is er niemendalle te doen?

BROM.

Taalvonken

(Vgl. 1926-1928, laatst XXXIV, 381).

NIELDE-die had lukken gebakken.

Ze was dan 'n keer-daarachter gaan-nieuwjaren naar kennissen, en ze had er daar andere geëten.

- Ook lekkere, zei ze. Vaneigen me' is altijd *vriend* van het eenze, maar, 't en ware geen leugen, da' 'k zei dat de onze de beste zijn!

...Ware Nielde geleerd geweest, insteê van vriend, 't was ‘partisan’ dat ze liever ging zeggen.

T.R.

De oorlog in Dickebusch en omstreken
(Vervolg van 1922-1928, XXXIV, 350).

XV. Nieuwe voorzorgen.

*1915. Maandag den 18*n *in Zomermaand*. Ten tienen vertrekken 12 meisjes uit Dickebusch (waaronder 3 vluchtelingskes) naar Wisques, twee stonden gaans over S. Ommars' (PdC.), waar ze voornieten gaan binnenzijn: 'n werk van Hare Hoogmogendheid onze Konninginne van Belgen. 't Is 'n weezenhuis gehouden door de Zusters van S. Juliaan's (op Langemarck), met als geestelijk, in een eerste begin E.H. Declercq 'n leeraar uit Yper, en laterhand E.H. Delaere herder van S. Pieter's ook daar. De kinderen worden gehaald, en met zelfgerijtuig naar Hazebrouck gevoerd. Wat traantjes worden gelaten, maar anders alles gaat wel. De kwatongen: voorzien er veel ongelukken tewege; maar 't zal een tijd komen, dat zij diezelfde gaan zijn die schoonst komen spreken om haar eigene kinders ook derwaard te krijgen. We vernemen allicht dan, dat 't, in een eerste, aan die meisjes daar aardig gedaan heeft, immers nu ze zoo

lang, af-van den band en ontboeid geweest waren en gewone gemaakt aan alles te mogen; maar ze zijn algauwe tevreden geworden, trouwens van aldaar meer gelukkig te zijn.

Drie grachten van de vier, zegt men, zijn door de Duitschers hernomen. Altijd zoo, weg en weere: dat wordt als een weven, die oorlog!

Dezen morgen alhier 'n katholieke engelsche overheid begraven. Van de vier broêrs die ze waren, alle vier in gezag, zijn er drie al gesneuveld, en stond hier de vierde voor 't graf.

Den 19^{n} *in Zomermaand. Zaterdag*. Bommen op Vlamertinghe.

Sedert drie weken is onze 2^{e} legerstandoverste, 'n driftheer of luitenant, weg. Er is een 3^{e} gekomen daarna, een botte kerel: altijd maar bijten en verwijten op 't volk. Thans hebben we 'n 4^{n}: niet lastig maar gerust-in-den-Heere; en met 'n eersten-goên taalman, Heer Muishondt uit Gent, die thuis is te Dalle's.

De doorlaatbladen moe'-je nu van den landwacht-overste halen, en laten afteekenen bij den eigenen burgemeester en bij den kolonel of vaandelheer van Yper.

Zondag in Zomermaand, 20^{n}. Vele volk in de missen: de eerste mis, in de kerke... met geluid van 't geschot op de vliegers; evendaar dan ten 9^{n} en ten 11^{n} door den engelschen geestelijk'; ook ten 9^{n} op 't hof te Cyr. Lamerant's, door den belgschen krijgsgeestelijke Belpaire; en 2 missen te Vdpeereboom's op hun heerenverblijf, door E.H. Peeters, even van 't leger, en zeer welgekomen bij het volk aan de Kruisstrate.

De engelsche Friends Ambulance United (F.A.U.) van de Aide Civile belge of ‘Belgschemenschen's hulpe’, komen thuiszijn in de woninge van wijlen A. Ghyselen. Vandaar zullen zij de zieken in den omtrek bezoeken; ook, thunnent-daar-thuis, gaat het volk mogen gaan geneesheeren vinden. Ze zullen er lange verblijven, en ze zullen veleveel deugd-

doen hier in de streke immers, waar het anders ontbreekt al zoo lange aan menschelijk heul.

Heden-achterhalfdag is onze koninginne geweest op den Scherpenberg.

*Den 21*n. *Maandag*. Geheel den dag troef op de vlieggetouwen; en achter halfdag bommen op Vlamertinghe en den Brandhoek en bij de Potente.

Ten negenen, is 't gang voor 30 knechtejongentjes, den helft van Dickebusch, en den anderen helft van Krommenelst en Kruisstrate, bestemd allemaal voor de leergaarden in het Fransche. Met 4 zelfgerijtuigen gaan ze eerst totaan Hazebrouck, en vandaar op het spoor. Die mannekens zijn ervan door, gezind lijk 'n haze; achter twee dagen zijn ze geland te Parijs. Daar werden ze binnengedaan; in 'n verbei dat er voor hen zou, te boere entwaar, een leerhuis gereedgemaakt worden. Met 'n begin 't en viel nietwel mee: want velen onder hen kregen de roô-koortsen, en verschillende erg ziek. Eentje is gestorven. En nochtans ze waren er walgedaan, moederlijk bezorgd door de Zusters van S. Joseph uit Yper. De ziekte nam eindelijk af, en achter drie maand hebben ze dan mogen vertijkelen voorgoed, naar Rosay bij Mantes (S.-O.) waar zij allegare geren geweest zijn.

*22*n. *Dinsdag*. Met den vroegen morgen weerom geschot op de vliegers. Twee uitgeschoten bommen die niet waren ontploft, vallen neer bij de Plaatse.

Na eten halfdags, trek ik met m'n gebuur van De Clytte naar Kemmel. Velemeer buischers dan laatstmaal; en 'n beetje overal. Heel den tijd bommen: aan de We Huyghe's, Lamerant's, Van Haecke, en meer Vierstratewaard. In 't keeren zie ik 'n bomme neerploffen op 50 meter van mij.

Ten zevenen 's avonds, valt de Engelschman aan op het Hooghe. Geweldig gedonder. Op 'n oogenblik zeven vliegtuigen ineens. ('t Is later nog gebeurd van elf in 'n trek). 't Gebuisch rommelt voort, en zoo tot halfnacht. Onze buischers van Dickebusch zijn er

dapper ook bijgeweest: één-van mijn ruiten is in, van den daver. 's Anderendags vertelt mij Father O' Connor, dat niet alleen het Hooghe en de Vinck's, maar ook 't Bellewaerde-hof weer aan de Engelschen zijn.

('t Vervolgt)

[A.V.W.].

Huwelijkswensch

Da' 's hier nu van een onzer oudste bie'n, 'n bie van 80 jaar, die er oprecht nog uit ziet ‘als 'n bie’, en die er nog lange mag zijn 't Is te hopen.

We lezen heden soms dingen die min hertelijk zijn en min smakelijk dan het stukske dat volgt:

DAT twee en zijn maar één,
dat hoort men dikwijls zeggen;
men hoort het rechts en links,
maar hoe dat uit gaan leggen?

Hier zijn er nu wel twee,
met voeten en met handen,
maar heden vast gesnoerd
door gouden huw'lijksbanden.

Daarop zeg ik luidop
aan Marc en aan Ludwine:
Proficiat in 't groot
proficiat in 't fijne.

De Hemel schenk' hun mild
den vollen huw'lijkszegen
opdat ze blijven één,
gelijk op welke wegen!

Oudoom August D.

Mengelmaren

Boekennieuws

VANWEGE ‘De Sikkel’, Kruishofstraat, 223, te Antwerpen.

- J. Cornelissen. *Nederlandsche Volkshumor op Stad en Dorp, Land en Volk*. I [Vlamingen, Walen, Brabant, Antwerpsche]. 1929, in-8^{n}, 300 bl. = Fr. 35.

Dit is het eerste van drie boekdeelen spotnamen en vertelsels op steden en dorpen in Zuid-, en Noordnederland met de aangrenzende duitsche gewesten, Fransch Vlaanderen en Zuid Afrika; mits hier en daar 'n woordeken uitleg bij, over oorsprong en beteekenis, en over aanverwante volksgezegden, of slaggelijke zegswijzen uit het vreemde of op ingebeelde oorden.

Er worden, om op het einde van 't werk, zeer uitgebreide inhoudwijzers beloofd: hetgene goê nieuws is, immers wijl het werk zelve eenvoudig-strekewijsde werd ingedeeld, en wijl het nochtans-behoort te kunnen vooral-zakewijsde gebruikt worden.

Van den aard en de hoedanigheid dier inhoudwijzers zal het afhangen of het werk handig zal wezen.

Thans, zooals het nu staat, heeft het reeds weerde als verzameling, 'n onschatbare weerde: 'k wil wel, niet naar de vereischten van de boekbeschouwkunde of van de oordeelkunde (zoo krijgt ge er b.v. den ‘Langhen Adieú’ van De Dene opgegeven volgens het *Belg. Mus.*, 1839, en niet naar het handstel zooals het nu best staat overgedrukt in J. JACOBS' ‘*Het Westvlaamsch*’, 1927, op bl. 193-196; of zoo 'n krijgt ge dan niet bij sommige verhandelingen waar het nochtans wenschelijk en mogelijk was, een kijkje op verleden geboektheid; of dan weer, het gebeurt dat gedane zoekingen stopten waar niettemin nog verder te gaan was, b.v. in *Biekorf* enkel tot 1911!), maar als eerste gepik gebind en gestuik in dat onafmetelijk korenveld - mits naderhand al het gedorsch en gezeef dat men wil - 't is hier reeds een ontzaggelijke hoop, voor de eerste maal nu en voorgoed, met ongewone verdienste samengebracht. En of het kan dienen teweeg? Ja 't, gewis. In de hand van 'n man die kan werken, daar is er al veel mee te doen. Voor eenieder ten anderen, zelfs bij enkele lezing, zal het smakelijke stonden verschaffen.

- A. Havermans. *Bionomische studie der weide*. Bijdrage tot de geologisch biologische heemkunde. (Brochurenreeks der V.O.V., d.i. Vlaamsche Opvoedkundige Vereeniging, Touwstraat, 4, Antwerpen). [1929], kl. in-8^{n}, 122 bl., met afbb. - Fr. 12.

Hier is een leeraar aan 't woord: voor al wie wil weten ten eerste hoe dat 'n 'Volle-luchtles' ttz. buitengeleer nog het best kan geschieden, ten tweede voornamelijk hoe dat zulks b.v. op 'n weide kan gaan waar het zake zou zijn heel de levensgemeenzaamheid van daaruit te ontleden.

Thans brengt u 'n leeraar nietmeer in 'n weide om daar ergens 'n bloempje te plukken en dat bloempje thuis te bekijken, maar wel om er dat bloempje zorgvuldig in zijn wezen te laten en om het dààr na te gaan: immers ge onderzoekt er den grond waar het wast, en de wording daarvan, en den strijd in die weide om den dag, het vocht en de vette daaruit, en vooral de samenleving van àl dat er woekert van kruiden en dierkens, die even malkander daar zoeken vinden omvangen en voeden, en die ook samen er wel-zijn of samen er afzien.

Dit alles verneemt ge nu hier, en dat gewordenschap kundig, leefkundig en scheikundig. 't Is prachtig om lezen dit werkje, en bovendien veelal in deugdelijk dietsch.

- *Het Brandglas-Poëem van* E. Yoors met 37 afbb. van gebrande kerkramen op 17 × 23 cm. in 11 kleuren, en begeleidenden tekst van L Reypens S.J. [Eerlang]. = Fr. 125. Op aanvraag wordt een specimen van de platen gratis toegezonden.

In onze verwoeste gewesten zijn zóóveel kerken herbouwd. 'k Weet niet of er één is met schooner geschilderde ruiten en ramen dan er hier staan verbeeld.

Bij 'n eerste bekijken van deze, kan dezer teekeninge eene aardigheid schijnen, waarom: omdat we tevele gewoon zijn geraakt aan glas-'schilderijen' of 'schetsen' die op geen glas en behooren, en waar niet meer gevoel uit en spreekt dan uit eenvoudige speelbladen; hier integendeel na een wederbezien, blijkt die teekening stichtend: omdat zij is als een oogenblik tintelinge uit 't leven, verbeeld met 'n jacht die ons meetrekt naar opwaard. Gezien van beneden, zulk werk zal vervoering verwekken. Ten anderen de verwen daarbij, in groote aangrijpende heldere brokken, gedurfd, en liefluidende toch, schenken alsdan aan onze opziende oogen zulke zoetvloeiende stroomen van licht weer, dat ze u, verrukt naar omleege en naar binnengetogen, door schoonheidsgenot aldaar in de bidsteê meer blijdschap en rust doen genieten.

Voor kunst- en Godminnende zielen da' 's heerlijk.

- In de Reeks: *Vlamingen van Beteekenis* (waaronder: I.M. d'Haese *Hugo Verriest* [eerlang 'n 2e uitg]: II. L. Dosfel. *Cyriel Verschaeve* [= Fr. 2]; III Fr. Francken. *Pol de Mont* [= Fr. 2]; IV. M. Gysen. *Karel van de Woestijne* [= Fr. 2]; v. E. De Bock. *Lode Baekelmans* [= Fr. 2]; VI. J. Kuypers. *Herman Teirlinck* [= Fr. 2]; VII. V. Lacour. *Em. Hullebroeck* [= Fr. 2]; VIII. K-J. Timmermans. *Camille Huysmans* [= Fr. 5]; IX. V. Celen. *Michiel De Swaen* [= Fr. 9]) met afbb., zijn nog uitgekomen:
X. R. Boemans. *Gaston Martens*, 44 bl. = Fr. 5; XI. M. Basse-J. Vercoullie-C. Debaive. *Professor Jozef Vercoullie*, met bkschouw 40 bl. = Fr. 5.

In deze reeks evenals in andere dergelijke, werken niet al de boekjes naar een zelfde opzicht, noch met dezelfde verdienste. De verdiensten om nu daargelaten, trouwens om niemand te hinderen: en de opzichten alleen ingezien, zoo werden behandeld: meer mangeschiedkundig, het boekdeeltje II; meer boekwezenschappelijk III, VII, en IX, meer ontleedkundig IV, V en VI; meer zielkundig VIII. Van de beide laatstkomende: boekdeeltje X-nu aardt op het eerste slag samenbegrepen met 't derde; en XI dan meer alleen op het eerste. Het gemoedelijkste (mede met VIII), en tevens eenvoudigste en treffendste is XI.

Als reeks: zeer boeiend, doch veelal geschikt voor volwassen beleerden.

L.D.W.

Lange Wijsten (ij = ie).

ALZOO heet onder 't volk te Passchendaele het Canadeesche standbeeld van Langhemarck, te Langhemarck zelve genoemd '*De Canadees*'.

W.-J.D.

[Nummer 2]

Om te weten wat Vlaamsch is.

Vooruit-vooral, ge moet het eerst *willen*-weten. Zoovelen-thans doen alsof ze 't nièt-wilden. Voor hen, 't vlaamsch is trouwens niet een tale, een uitinge van gedachten, maar is een vertoog om mee te staan pronken; als een geblaas naar de zoogezeide laatste vereischte; als iets geleerd uit de snof, even grillig, even vergankelijk, en veelal even dwaas. Vondel en Gezelle deden het anders. Geen snof-en geen bof wilden zij, zij wilden 't vlaamsch kennen, ze *wilden't*, en ze hebben 't gekend, gekend ten minste zoo wel als de ‘grootekenders’ van heden; en ze leerden het waar? Onder ons volk, waar het vanzelfs aan-ontgroeit en als een blijvende schoonheid in-voortleeft.

Vicaris-General De Gryse heeft hij zijnen eed herroepen?

DE verslagen van het fransch bestuur in het Departement de la Lys zeggen van *ja*. (Vgl. Biek. 1927 XXXIII, 230-231).

De Gryse zelf in zijn '*Antwoorde aan zeker lasterschrift*' (Biek. 1928, XXXIV, 42) schijnt wel klaar te zeggen van *neen*. En De Gryse moest het toch best weten, zou men gaan denken.

Wat zeggen vooreerst de fransche verslagen?

Het nieuws daarover is te vinden in het Staatsarchief te Brugge: Archives Modernes, Correspondance, register n^{r} 61 (Correspondance secrète du Commissaire du Directoire près de l'Administration centrale du Departement de la Lys).

In brief n^{r} 137bis, op datum van 17 Messidor jaar 7 (5 Juli 1799) laat deze Commissaris voornoemd weten aan den *Commissaire près le Tribunal Criminel*, dat hij uit goede bron vernomen heeft (par voie certaine) alsdat de voormalige deken van het kapittel van St Donaas te Brugge, Depau[w] genaamd en thans in het gevang te Brugge, eenen brief zou geschreven hebben naar citoyen De Gryse (ci-devant secrétaire ou vicaire général de l'évêché de Bruges) gehuisvest te Oscamp (Oostcamp) dat hij hem alle geestelijke machten onttrok. Hij zou hem tevens gelast hebben te laten weten aan de priesters die hunen eed deden, dat ze hunne bediening moeten stopzetten, vermits hun alle jurisdictie ontnomen is.

Dezelfde Commissaris zegt daar ook, dat hij er over ingelicht is dat citoyen De Gryse, als gevolg van dat schrijven van De Pauw, brieven heeft geschreven naar de pastors van Oudenburg en Mariekerke, beëedigde priesters.

Vier dagen later 21 Messidor jaar 7 (9 Juli 1799) schrijft dezelfde Commissaire du Directoire te Brugge, ditmaal *au Ministre de la Police Générale*, over dezelfde zaak.

Hij wil zich verdedigen ten overstaan vsn den Heer Minister. Zijne taak is zeer moeilijk, hij staat aan het hoofd van een zeer lastig Departement, met '92 ecclésiastiques réfractaires' die altijd bereid staan bij den eersten opstand: 'de prêcher le crucifix à la main le massacre des patriotes'.

Hij had reeds willen al deze gevangenen uit Brugge doen overbrengen naar Rijssel; er werd evenwel geen geschikte plaats gevonden. Hij zegt weerom dat hij van een betrouwbaren persoon (personne de confiance) vernomen had, in zake betrekkingen tusschen De Pauw en De Gryse: ‘Le citoyen De Gryse, soit par faiblesse, soit par le sentiment d'une conscience timorée, avait en effet communiqué la lettre de de Pau à deux ex-prêtres, en leur marquant qu'il se croyait dans la nécessité de leur retirer leur juridiction...’

Had De Pauw van uit het gevang, aan De Gryse waarlijk zijne machten ontnomen? Dat zegt de Fransche Commissaris te Brugge in Juli 1799, en ook De Gryse zegt ons dat hij reeds op 19 Maart 1799 zelf naar Rome geschreven had ‘tot het bekomen der noodige facultijten voor de bestiering van het Bisdom’; maar van 'n strijd met De Pauw spreekt hij niet. Hij vermeldt nochtans dat De Pauw reeds 3 maanden gevangen zit. Zijne macht is eenvoudig ‘geeyndigt’; en moet vernieuwd; maar hij smeekt niet om zijne verloren geestelijke macht terug te hebben (bl. 15 *Antwoorde*).

Het antwoord uit Rome (of liever uit Napels waar de Pauselijke Curie toentertijd was, samen met het Pauselijk leger) dat hem de gevraagde machten vergunde, werd onderschept in de Post te Brugge. Voor den Franschen bezetter bleek het daardoor nu dat De Gryse geen opstandige priester was (of niet meer was). Waarop le Commissaire du Directoire près de l'administration centrale du Dép^{t} de la Lys, op 28 Messidor jaar 7 (16 Juli 1799) schrijft naar den Ministre de la Police Générale: ‘Il n'est pas douteux que De Gryse n'ait rétracté son serment; il n'aurait pas obtenu les nouveaux pouvoirs qui lui sont confiés au nom de la cour de Rome... D'ailleurs sa supplique, le rescrit et la lettre d'envoi sont une véritable rétractation’. - De Gryse is dus een onbetrouwbaar en gevaarlijk man! - ‘Jusque là le nommé De Gryse n'avait été considéré que comme un hom-

me faible, cédant à l'impulsion d'une conscience timorée, mais les pièces que je vous adresse, prouvent à l'évidence que c'est un fourbe que n'a fait, ostensiblement, sa soumission aux lois de la République, que pour être plus à portée de lui nuire.'

Dat is juist wat De Gryse in geheel deze zaak schijnt beoogd te hebben: vrij blijven, zonder in geweten te misdoen, ten einde te kunnen, tot welzijn der zielen, de kerkelijke zaken besturen, in eenen tijd waarin de bisschop (Mgr. Brennart) reeds meer dan 4 jaar gestorven was (te Anholt 26 Oct. 1794), en waarin de andere Vicarissen opgesloten waren. Dat zegt hij zelf tot zijne verdediging, er op wijzende dat de tijden hebben bewezen dat hij gelijk had, en dat met het te Rome ook aldus verstaan had (bl. 17, *ald.*).

En in dat opzicht is hij voor de Franschen, ver van een slipped rager, een geduchte vijand geweest, zooals zij zelf erkennen.

***

De Fransche Verslaggever schijnt wel zelf het fijne in geheel deze kerkelijke zaak niet gevat te hebben. Deze mensch is onwetend daarin. Hij heeft veel dingen 'hooren zeggen' En we weten nu ook, na *onzen* oorlog, wat een bezetter zoo al kan hooren zeggen, vooral als hij te midden het volk niet leeft omdat hij de taal niet machtig is. Hij weet niet eens of die zoo besproken De Gryse secretaris des Bisdoms was ofwel Vic. Generaal (zie brief van 5^{n} Juli 1799). Hij noemt De Pauw 'doyen du Vicariat'; hij wil zeker zeggen 'doyen du Chapitre'. Hij noemt verder De Gryse nog: 'ex-Vicaire Général' (brief van 16 Juli 1799), terwijl De Gryse zelf als Vicaris Generaal teekent op 19 Maart 1799 en ook nog in Dec. 1799; zijn verweerschrift van einde 1800 of begin 1801 is ook onderteekend door 'De Gryse, Vic. Gen. van het bisdom van Brugge'. Meer nog. De Gryse had den 28 Brumaire 6e jaar (18 Nov. 1797) eenen open en gedrukten brief aan de Municipaliteit der stad

Brugge geschreven (zie Biekorf 1928, 37) waarin hij vlakweg zegt hoe hij zijnen eed opvat en hoe deze niet mag opgevat worden. Kent de Heer Commissaris dit stuk niet?

Diezelfde Franschman zegt dus ook dat De Gryse zijnen eed ingetrokken heeft. Hij heeft daarvoor maar één bewijs: zijn in betrekking blijven met Rome, hij kan dus geen opstandige priester meer zijn.

De Gryse zelf antwoordt: ik ben nooit opstandig geweest; de eed dien ik deed, en de zin waarin ik hem deed, zijn niet door de Kerk verboden. Ik heb naar Rome herhaaldelijk alles geschreven; zij veroordeelen mij niet, integendeel zij verlengen mijn kerkelijke macht. Ik deed den Eed van 19 Fructidor (1797), niet den zondigen Constitutioneelen Eed van 1791. 'Dien Eed (van 19 Fructidor) geene censure annex hebbende, wordt in den Roomschen stijl niet aanzien. Men kent daer niet als Constitutioneele beëedigden (van 1791). Aan dezen weigert men alles... (bl. 15, *Antwoorde*)'.

Dat verweerschrift 18 bl. (11 × 20 cm), is ongedagteekend. Volgens innerlijke aanduidingen moet het zijn van einde 1800 of eersten helft 1801. En alzoo begrijpt men dan ook, hoe hij zoo stout dierf spreken in het aanschijn van den franschen bezetter zelf, al zijn geheime briefwisseling met Rome uiteendoende. De tijden begonnen trouwens wat op te klaren, en de vrijheid van spreken kwam terug. Er was verandering gekomen in Frankrijk, onderhandelingen waren nu in gang met Rome, die bepaald eindigden, op 15 Juli 1801, met het Concordaat tusschen Pius VII en den eersten consul Bonaparte.

Daarin teekent hij nog: 'De Gryse, Vic. Gen.'; daarin herhaalt hij ten deele wat hij zei in zijnen open brief van 1797, en beweert in niets zijne zienswijze te wijzigen, en dat ze te Rome alles weten over hem, dat hij handelde naar het voorbeeld der Vicariaten van Luik en Doornik...

'Zoo lang dat men my uyt hoofde van den be-

rugten Eed van den 19 Fructidor 5e jaar, maer aenzag en handelde als eenen publieken zondaer, wederspannig aen de H. Kerke, en aen haer Opper-Hoofd, ik zugtede in het geheym, troostte my met de getuygenisse van myne conscientie, en agte my gelukkig over eene zaeke, die ik meende myne pligt te zyn, opspraeke en vervolging te mogen lyden.

'Maer terwyl men alsnu my wilt doen aenzien als eenen priester zonder regtzinnigheyd en goede trouwe, als eenen bedrieger en verleyder, oordeele ik verpligt te zyn nu te spreken, en de christene geloovige te moeten wapenen tegen de misleydinge van dien naem-loozen eer-schender' (bl. 4).

'Noyt heb ik dan den Eed gedaen in eenen ongeoorlofden zin... Noyt hebbe ik uytgesproken de generaele verzaekinge van alle koninglyke Regeeringe; noyt heb ik haet gezworen tegen de Koninglyke Majesteit' (bl. 5).

Verre van eigenzinnig of ongeloovig te zijn, was hij gedurig in onderhandeling met Rome om uitleg: in Oct. 1798, samen met de Vicariaten van Luik, Gent en Doornik; in Nov. 1798 deed hij het alleen; in Dec. 1799 schreef hij naar den 'Cardinael Vice-Regent'. Deze zijne Representatie werd, tot onderzoek, overgegeven in handen van den 'Apostolieken Gedelegueerden Michael de Pietro, Ards-Bisschop van Isaurien, met alle de medegaende stuks, daer toe betrekkelyk'. Deze juist verlengde hem zijne machten.

Al dat geschrijf kwam niet altijd tot de bestemming, in de handen van den Paus. Hij had evenwel te Rome eenen *agent* 'een aenzienelyken persoon' die hem inlichtte. Hij heeft van hem brieven liggen van 1, 4, 22 Febr., 8, 14 Maerte, 7, 24 Mey, 9 Aug. 1800, en wil ze 'aen een ider laeten lezen'. Hij heeft in niets te veranderen, niets in te trekken, zijn geweten is rein en zijn schild is blank.

***

Men is geneigd, na dit alles, aan te nemen, dat

De Gryse zich in die moeilijke jaren getoond heeft als een stouten, ondernemenden, gewetensvollen, verrezienden beheerder, die waarlijk voor de Franschen geweest is ‘un homme dangereux’. Hij handelde enkel voor het welzijn der zielen.

‘Den dag des oordeels zal toonen het oneyndelyk getal der zielen, die door de nalaetendheyd der herderlike pligten, in die ongelukkige tyds-omstandigheden, voor eeuwig verloren zyn’ (bl. 17, *evend.*).

Thorhout.

A. DECOENE.

Maartzonne

DOOR hagel en dóór regenvloed,
omneveld en bedropen,
komt schilder Zon op hand en voet
uit 't wolkenhuis gekropen...
Gevangen in dit winterslot,
zat, maanden, hij te treuren
en, waagd' hij, tusschen vlage en bot,
een oogske door de deuren,
hij ving terstond, in al zijn nood,
zulk een gezweep van vlagen
dat dicht hij vlug de deuren sloot,
en wachtte op beetre dagen...
Maar nu, dat 't Maart is, breekt hij uit
en, schelden de cipieren,
hij spot met al hun boos geluid
en tieren ze... ze tieren.
En met een voorraad verf gelaân
en borstels voor veel' dagen,
is hij reeds langs de winterbaan
zijn lentetocht aan 't wagen.
Hij wankelt nog wel op den voet
en voelt, bij de eerste schreden,
geen bloed nog, neen geen zonnebloed,
hem jagen dóór de leden;

geen vlam nog voelt hij in 't gelaat,
geen stralen in de handen,
en toch, hij wil, hij moet, hij gaat...
hij zal wel langzaam branden!
Nog ranselt hem 't kwaadweêre wel:
ontvluchtte hij cel en kerker,
de winter heeft nog klauw en knel,
de vijand is nog sterker...
Maar vruchtloos blijkt het dwanggeweld,
het wrokkig slaan en striemen,
de Zonman groeit, zijn wezen zwelt
steeds scherper staan zijn priemen;
en eer de winter het vermoedt,
zoo vlug is zijn bewegen,
heeft Schilder Zonne nu voor goed
zijn tente vastgeslegen
en zit hij reeds met 't grof penseel,
gesloten in de vingren,
de kleuren van zijn groot paneel
bij smeten rond te slingren...
O ziet hoe mild, hoe vlug het gaat
het vagen en het strijken;
waar Schilder Zon zijn borstel slaat
doet hij de schaûwten wijken:
eerst plekken zijn het, lauw en licht
en strepen witte klaarte,
dan heele vlakten zilvren licht
op lucht en land van Maarte;
en tot in diepen hoek en kant
van kerk en huisgebouwen,
op takwerk, haag en akkerland
doet hij de tinten dauwen,
die, schoon ze mat nog zijn en derf
en schuchter lijk de dagen,
reeds rozigheid, de vroege verf
des zomers in hen dragen...
O schilder voort, verlies geen tijd,
wees milde met de kleuren
en schilder, daar ge aan 't schildren zijt,

uit mij het wintertreuren
opdat er gauw van al dit leed
geen vlek, geen spoor meer blijve
en dóór mijn' ziele, mild en breed
het goud des zomers drijve!

JOS. VANDEN BERGHE.

Guido Gezelle en Johan Winkler.
(*Vervolg van bl. 7*).

DIT opstel - een samenspraak tusschen Vlaming en Fries over taal en tongvallen, Nederlandsch en Hollandsch, enz. - bleef geen droom maar werd bewerkelijkt, niet door de twee maar door den Fries alléén: het ligt hier in handschrift voor me en het gaat als volgt: ik geef het zoo het gaat en staat, op zijn geheel omdat het zoo helderklaar de gedachten weergeeft die de twee taalliefhebbers gemeengoed waren.

'Vlaamsch en Friesch'

Een spoorwegpraatje over friesche en vlaamsche, hollandsche en nederlandsche taal.

'Twee heeren, een Vlaming uit Brugge en een Fries uit Leeuwarden, elkanderen geheel onbekend, reizen toevallig samen in denzelfden spoorwagen, van Antwerpen naar Rotterdam. Nadat zij reeds een en ander maal enkele beleefde woorden met malkanderen gewisseld hebben, ontspint er zich tusschen hen het volgende gesprek.

- Vlaming - Miin Heer! me ziin wi zekar nabi den Moerdiik, nietwaar? Ik ben nieuwsgierig die groote wiidvermaarde spoorwegbrug te zien.

- Fries - Ja, m'nheer! we sullen spoedig op die brug wezen. Sie! daar is het Hollandsche diep al, de breede rivier die door die brug overspand wordt. Kiik!

daar bi dat huuske dat daar op den diik staat, kunt Ge den waterspiegel al blinken sien!

Een oogenblik later rolt de trein over de brug en de Noord-Nederlander geeft den Zuid Nederlander eenigen uitleg en vertelt hem eenige bijzonderheden, die merkwaardige brug betreffende. Daarna vervolgen zij hun gesprek in dezer voege:

- V. - Gi ziit immers een Hollander, niet waar?
- F. - Neen m'nheer! Maar Gi bedoelt zeker of ik een Noord-Nederlander ben?
- V. - Nu ja, een Noord-Nederlander! Dat woord is zoo omslachtig; 't is zoo 'n mondvol. Wi noemen dat in 't algemeen maar Hollander.
- F. - Een Hollander bin ik niet. Ik bin een Fries, uit Leeuwarden. En gi m'nheer ziit een Brabander?
- V. - Neen! Ik ben een Vlaming.
- F. - So ja, daar hebben we dan dezelfde ferhouding. Onder 't woord Brabander fat ik alle Nederlandsch sprekende Belgen samen, so als Gi met uw woord Hollander alle Noord-Nederlanders bedoelt.
- V. - Ik en ben geen Brabander. Een Vlaming ben ik, uit Brugge. En de reden waarom ik U zoo, met eenige verwondering, vroeg of Gi 'nen Hollander ziit, is hier in gelegen, dat Gi zoo anders spreekt dan andere Hollanders, of, zoo Gi dit liever hoort, dan andere Noord-Nederlanders doen. Ge spreekt in menig opzicht, juust zooals een Vlaming uut mine streken. Gi zegdet zoo even huuske an diik en nog vele andere woorden juust zoo als wi die woorden ook uutspreken.
- F. - Ja, wi Friezen kunnen onzen landaard niet ferloochenen. Men herkent ons terstond an onze eigenaardige uutspraak. Het gaat ons so als 't Petrus ging: ‘onze spraak maakt ons openbaar!’ Trouens ik doe dan oek nooit moeite om miin tonge te dwingen en hollandsch te spreken. Als ik maar sorg dat ik goed en suver nederduutsch spreek, te dat een ander mi folkomen ferstaat, dan is 't al wel. En waar-

om oek sou ik miin taal ferkrachten? Miin Friesch is so goed als 't hollandsch fan een ander. Ja beter is 't want 't is oorspronkeliker en feul suverder; ook klankriker is 't, en 't wordt met meer onderscheiding 'sproken. En ik skaam d'r mi niet foor, dat ik een Fries bin. Integendeel ik acht het mi eene eere tot dat in overoude tiden al so fermaarde en roemruchte folk fan de friie Friesen te behooren, tot dat suverste onder alle germaansche folken en stammen. Tacitus, de romeinsche geskiedskriver seit ommers al: ‘Clarum inter Germanos Frisiae nomen’ de naam fan Friesland is beroemd onder de Germanen.

- V. - Ja, ja! miin Latiin versta ik ook!

- F. - O, fergeef me! So feul te beter dan. So feul te beter sult Ge kunnen begripen wat ik betogen wil. Nou! omdat ik het mi dus tot eene eere reken een Fries te wezen, so leit mi die eere de ferplichting oek op om de deugden fan miin roemruchte foorouders, har friheidsmin en degelike eenfoud oek bizonder te oefenen, en om miin friesche folksaard suver te bewaren tegenover so menig half ferfranschte Hollander.

- V. - Ai, heere! dan varen wi beiden wel in een en 't zelfste schuutje! Ons, West-Vlamingen, en gaat het niet anders. Wi gaan er preusch op d'afstammelingen te ziin van die oude Vlamingen, edelliên en rudders, poorters en kerels, die de vriheid van hun land en van hun eigene volkstale, met hun bloed, ja tot in den heldendood, verdedigden tegen d'heerschzucht der Franschen. Van die oude Vlamingen, die de vriheid en d'eere van hun land en volk zoo roemrik bevochten in den slag der Gulden Sporen op Groenningheveld. Van die oude Vlamingen die door hun bekwaamheid en goede trouw, door hun vliit en iver door al hun goede eigenschappen hun hoofdstad Brugge, reeds in de middeleeuwen, tot d'eerste handelstad en tot de voornaamste stede van kunst en niverheid mieken in geheel Midden- en Noord Europa; die

Brugge tot dat pronkjuweel van bouwkunst mieken, liik die stad haar gedeeltelik nog ten hudigen dage toogt. Wi gaan er preusch op dat onze vlaamsche tale het eerst onder alle andere Nederlandsche gouspraken, uut het Zuden tot een schriiftale is beschaafd geworden, waarin onze groote dichter Jacob van Maerlant ziin onschatbare werken geschreven heeft. En wi gaan er preusch op dat juust die zelfste tale van Maerlant, met al haar riikdom van woorden, in al haar volle vormen, in al haar zuverheid van uutspraak, nog heden in West-Vlanderland onze dageliksche spreektale is, die eigenste tale, die zelfs door vreemdelingen, door Hollanders, geroemd wordt als de schoonste als de welludendste van alle nederlandsche gouwspraken. En dies, al lachen ons de Brabanders in Antwerpen, Brussel en Leuven, en zekerlik ook wel d'Hollanders uut, als we ons eigen vlaamsch spreken en schriven, ik en vele wakkere vaderlanders met mi, wi spreken zoo als onze lieve moeders 't ons leerden, en zooals wi van onze brave vaders 't hoorden, juust zoo als de sprake ons als van zelven, ongekunsteld en eenvoudig, maar met kracht opwelt als uut den diepsten grond des herten, en wi en dwingen onze penne zoo min als onze tonge!

- F. - Ja, m'nheer! dan trekken we wel aan een en 't zelfde liintje! Dat ferheugt mi dat ik U sulke echt faderlandsche grondstellingen ferkondigen hoor, stellingen die miin folle instemming hebben en die ik graag miin eigen beginsels noem.

- V. - O, een zeer merkweerdige overeenstemming is dat tusschen U en mi, tusschen Friezen en Vlamingen. En welk eene bizondere overeenkomst is daar ook tusschen uwe uutsprake van 't nederlandsch en de mine! Hoort Gi dat wel? Ik merke 't op haast bi elk woord dat Gi spreekt.

- F. - Ja, seker hoor ik dat en merk ik het op! En wat hebben wi Friezen zoowel als Flamingen nog menig goed en oud woord, suver nederduutsch, bewaard en in folle gebruuk dat uut de hollandsche

en brabantsche spreektaal al lang ferloren is, of deur een fransch woord daaruut ferdrongen. En Gi segt dat men U wel smadelik bejegent of uwe geskriften niet naar weerde skat, louter en alleen omdat Gi in uwe skriifwize, in uwen sinbou, in de keuze fan uwe woorden en in de spelling daarfan wel bliken laat dat Ge Flaming ziit?

- V. - O, zeker doet men zoo onredelik!

De Vlaamsche letterkunde, of naukeuriger gesproken. de Zuud-Nederlandsche, zoo als men die, ten hudigen dage, opvat te Gent, te Antwerpen, te Brussel, te Leuven, vereenzelvigt haar, hoe langer hoe meer, wat hare taal aangaat, met de hollandsche. En zi doet dat tot hare eigene, groote schade! Want door deze hollandsche richting, door zich zoo met kracht en macht aan de hollandsche taalvormen en woordenschat aan te sluten, gaan daar zoo vele oude en op de beste gronden steunende eigenaardigheden uut de vlaamsche tale onherroepeliik verloren, eigenaardigheden die seffens zoo vele bizondere schoonheden ziin! De meesten van onze jongere Zuud-Nederlandsche letterkundigen schiinen te peizen dat Nederlandsch en hollandsch woorden ziin van een en de zelfste bedudenis. En hoe hollandscher men te Gent en te Antwerpen gaat spreken en schriven, hoe meer men ons daar hard over valt dat wi, met de tonge zoowel als met de penne, onze eigene west-vlaamsche sprake in eere houden, dat wi haar met al haar eigen schoonheden en volmaaktheden, met al haar ouden luuster, voor verval en ontaarding willen behouden, dat wi haar nimmer voor 't hollandsch willen noch zullen verkwanselen.

- F. - Ach, so gaat het ons Friezen eveneens. Als wi ons in Holland hooren laten met onze Friesche uutspraak, met onzen skat fan oude, goed nederlandsche woorden, die elders al sedert lang ferloren gingen, dan lacht men ons uut, haalt minachtend de skouders over ons op of laat ons op andere wizen merken dat men ons foor minder beskaafden aan-

ziet. Felen van miin landslui ferdriet dat in hooger mate, wat oek gien wonder is. Die doen dan wel alle moeite om doch maar hun tong tot de hollandsche uutspraak, die de Hollanders de geiikt nederlandsche uutspraak noemen, te dwingen; die sloven zich uut om doch maar de riikdom fan oude en welgepaste, suver nederlandsche woorden, die se tot hun beschikking hebben, te ferloochenen, of die foor walsche-falsche munt te ferwisselen. Een saak die se, fooral wat hun uutspraak, hun tongval aangaat, doch nooit folkomen ten uutvoer brengen-kunnen en die daarenboven folkomen onnoodig is. Ik noem sulk stre ven eene groote dwaasheid, en dan nog een belediging aan 't eigene dierbare faderland. Ik bin een Fries, slecht en recht, en daar kom ik foor uut. En of dit nou misskien den eenen lief is of den anderen leed - dat is mii glad onferskillig. Ik bin wat ik bin en steek dat onder stoelen noch banken. En dus spreek ik oek friesch; dat 's te zeggen: *of* de eigenlike friesche taal, die men buten Friesland wel foor boere friesch uitskelt - *of* goed nederlandsch, suver nederduutsch, maar natuurlik met frieschen tongslag, en friesche uutspraak, so als men in miin faderstad Leeuwarden spreekt. En wat süüd' ik oek anders spreken? Hollandsch of het sogenoemde beschaafde Nederlandsch? Of misskien de Nederlandsche boeketaal? Het iene niet en het andere nog minder. Niemand spreekt boeketaal, 't en zi dan misskien hier of daar in een afgelegen oord ten platten lande, een ouderwetsche ‘schoolmeester’ of een niet minder ouderwetsche ‘dominee’. Men kan toch de skriiftaal oek niet spreken, as men ten minsten niet met geweld den onuutstaanbaren pedant uuthangen wil. Kan onze boeketaal dan nog wel met recht eene levende taal hieten? Men kan haar ommers niet meer hooren uut den mond der menschen, men kan haar slechts leeren uut boeken. Is dat een levende, een bloeiende taal?

De Nederlandsche skriiftaal is sedert deze eeu en

langer, niet meer, meegegaan in den ontwikkelingsgang die onze spreektaal nam en nog neemt. In froegere eeuen deed se 't wel, en seer te recht, so as iedere bloeiende en sich ontwikkelende taal. Sij had het bi foortduring doen moeten. Want op dit staan bliven folgt achteruutgang en een langsame dood. De skriiftaal had de spreektaal folgen moeten. De spreektaal is immers de meerdere, de skriiftaal de mindere; de spreektaal is de meesteresse, de skriiftaal de dienares; de spreektaal wiist den wech die de skriiftaal gaan moet. So fersta ik het! En so leerde ik het fan de grootste taalgeleerde die Nederland aanwizen kan, fan Lambert ten Kate. Die geniale man sei te recht: ‘De Taelwetten zijn, evenals de Landwetten, van achteren te *vinden*, en niet te maken’. De spreektaal in al haar ferskeidenheden, met al haar gouspraken en tongfallen, de spreektaal met al haar skoonheden, met al haar riikdom fan klanken, formen en woorden, welt op uut den kern van 't levende volk, bornt op uut den diepsten grond des gemoeds fan de levende spraakmakende gemeente. Maar een taal, welke dan oek, ontstaat niet in 't dorre brein fan fersufte kamergeleerden die dood bliven op ien letter; se leeft niet folgens de wetten die pedante skoolvoesen foor haar uutdenken. Deze stellen hun eigen doode taalwetten in de plaats der levende taalregels. Neem de eerste de beste eenfoudige man uut het volk, met siin natuurlik gesond ferstand, uut welke landstreek Ge maar wilt, neem d'eerste de beste moeder uut d'ongeletterde skare, die maar een goed gehoor besit en sin foor eenfoud en waarheid; se sullen feul beter, taalkundig suverder spreken as de skoolman die de boeketaal boven de spreektaal stelt.

Nou heeft onze skriiftaal onze spreektaal niet bigehouden in der, gang fan haar ontwikkeling; ze is haar niet as op den foet gevolgd, o! selfs niet as uut de ferte. En so is de nederlandsche boeketaal langsamerhand ferstiifd en ferstiend, en as in ien

doodslaap fersonken. En nou komen droge kamergeleerden en eigenwize skoolfossen (de goeden en ferstandigen onder onze geleerden en onderwizers niet te na gesproken!) en fermoorden onze taal ten folle. Met al hun oneindige regels en wetten, die se selven uutfonden, met al hun skoolsche geleerdheden knipen en wringen, knellen en drukken ze d'arme taal zoo geweldig, dat alle lust tot friie beweging, ja de mogelikheid daartoe har benomen is. Sla maar eens een leerboek op foor nederlandsche taalkunde so as men die heden ten dage op onze gymnasien en hoogere burgerscholen bruukt! Ge sult sien dat ik niet overdriiv! En niet alleen dat, mar Ge sult, as Ge daar een half uurke in 'lezen hebt, het leerboek fol ergernis in een hoek werpen!

- V. - Och, bleev' het daar liggen en kreeg niemand het weer op!

- F. - Of soud' ik hollandsch spreken moeten? Nee! oek dat niet!

De meeste Hollanders ferkeeren in den waan dat zi suver nederlandsch spreken, en dat ‘nederlandsch’ en ‘hollandsch’ woorden ziin fan ien en de selfde beteekenis. In de hollandsche steden, en oek wel in de hoofdsteden fan andere Noord-Nederlandsche gewesten, onder de eerste standen der maatschappii, tot aan den fan ouds ingesetenen burgerstand toe, wordt hedendaags een taal gesproken, die men as de algemeen nederlandsche spreektaal der (so genoemde) beschaafde standen wil gelden laten, en an andere niet-hollandsche Nederlanders opdringen wil. Voor dat taaltje bedank ik, met nadruk! Want dat sogenoemde beschaafde nederlandsch is anders niet as hollandsch, as de hollandsche gouspraak (dialect), natuurlik minder ruw uut 'sproken as d'eenfoudige man in steden en dorpen in Holland doet, maar doch dudelik eigenaardig hollandsch. Dat ziin een paar kenmerken daarfan. Men laat de *d* tusschen de twee klinkers tot *i* ferfloeien, wat in friesche ooren, aan suverder uutspraak gewoon, soo leelik klinkt, en spreekt fan

dienst*booie*, fan een *looie* pijp, fan *bloeie*, fan *leie* en *uitchleie*, voor boden, looden, bloeden, leiden, uitglijden. Klinkt ons friesche uutspraak van 't laatste woord as *uutgliden* niet oneindig beter dan de hollandsche as *uitchleie*? Seker, omdat de folle, enkelfoudige klanken *i* en *u* beter klinken dan de tweeklanken *ui* en *ei*, die nog in feler mond tot *oi* en *ai* ferbasteren. En komen bi onze uutspraak d'oorspronkelike boekstaven niet *allen* tot hun folle weerde? terwiil bi de Hollanders de *d* en de *n* daar uut- en afgesleten ziin. Ook verwaarloost men de *d* wel ten follen, en spreekt *houe* voor houden, een *choue* ketting voor gouden, *loos* voor loods; eveneens de *t, rechs* voor rechts, *krachs*inspanning, enz. Men laat algemeen de sluit *n* achter de woorden weg, en laat dus de *deure* voor de *chaste ope zette*; men spreekt de *g*, als beginletter, op een afschuwelik rochelende wize uut, die letter, en tevens de *sch*, zoo diep mogelik uut de raue keel ophalende; men kent geen onderscheid meer in uutspraak tusschen *ij* en *ei*, noch tusschen de ferskillende skerpe en sachte *e*'s en *o*'s, spreekt ook de *ie* en *oe* niet meer als tweeklanken uut, maar as suvere lange *i* en hoogduutsche *u*, en nog feul fan die bizonder-hollandsche eigenaardigheden meer. Dan nog men heeft uit dat sogenoemd beskaafde nederlandsch, het persoonlik foornaamwoord van den tweeden persoon enkelfoud ferloren; *du* reeds voor eeuen, *gij* is niet in gebruuk (namelik in Holland niet; in Brabant zeer te recht wel), en *je* en *jij* staan op 't uutsterven. Uut overmaat van (falsche) beskaving gaat men, oek in 't spreken, niet meer regelrecht op den man af, maar langs een omweg; men spreekt elkander aan met *u*, dat niets anders is dan het bezittelik foornaamwoord *uw* van die kruperige formule uut den prukentiid *Uwe Edelheid*, later tot *Uw Edele* en *Uwee* ferbasterd, en nou tot *u* ingekrompen. Is dit gien barre onsin? En dat souden wii spreken moeten?

Maar 'k sal d'r niet te feul fan seggen! 'T is hollandsch, dat taaltje; 't is de hollandsche gouspraak

(dialect) fan de nederlandsche taal. En in so ferre is 't oek goed, in Holland; en heeft het even feul recht fan bestaan in Holland as 't Seeusch in Seeland, as 't Limburgsch in Limburg. Ja, maar oek folstrekt gien meer recht; want Holland is niet meer as Seeland of Limburg, as Friesland of Flaanderen. Ik ben fan dat hollandsch niet gediend. Ik dank er foor!

- V. - En ik bedank er niet minder hertelik voor! Miin tonge en spreekt het niet, en dies miin penne en zal 't niet schriven.

- F. - En dan nog, hoe ergerlik overladen is dat soogenoemde beskaafde nederlandsch, die spreektaal, der beschaafde lui in de hollandsche steden, en hun skriiftaal eveneens, met honderden en nog eens honderden fan fransche bastertwoorden! Luustert maar eens, straks als gij te Rotterdam, of in een andere hollandsche stad komt, fooral ook in den Haag, hoe daar de lui half-fransch spreken. En lees onze nieusbladen maar eens, hoe ze ook half-fransch skriven. Bij felen is minstens een fierde deel der zelfstandige naamwoorden en werkwoorden, en een achtste der bivoegelike naamwoorden en biwoorden fransch. Hoe fernederen deze lui onze edele, reine sprake! Hoe armsalig maken ze haar, si, die fan ouds so riik was, oek in Holland. Want de oude en suver germaansche woorden, die nu hun plaats in de taal an fransche indringers inrumen moeten, ferdwinen alheel gau, of sterven uut. Is dat geen ergernis foor den rechtgeaarden Nederlander, hi si dan Fries of Vlaming, Gelderschman of Seeu, als hi hoort en siet hoe men ons aller nederlandsch in Holland mishandelt!

- V. - Ja, wel een ergernisje, en wel een blaam! Als een Franschman de Hollanders daar om uutlacht, en een Duutschman hen daar om veracht, dan en kunnen ze anders niet doen, dan hun zelven te schamen; hun zelven verdedigen en kunnen ze niet! Neen, zoo verre en ziin wi in Vlaanderen, Goddank! nog niet!

Ons volk en kent noch gebruukt het vierde deel niet van de fransche woorden die in de hollandsche spreeken schriiftaal in volle gebruuk ziin. En dan nog, die ze bi ons gebruken, dat zijn maar de mindere lien de ongeletterden. Maar onze beschaafde en welopgevoede Vlamingen, als ze vlaamsch spreken, ze spreken zuver vlaamsch. 'T is waar, ze spreken ook veel fransch; maar ze spreken 't een of 't ander, *of* vlaamsch *of* fransch; maar z'en vermengelen 't eene niet met het andere.

- F. - Dat is waar! In Suud-Nederland is men in deze zaak rechtzinniger. Als men vlaamsch spreekt of skriift, het is een suvere unfermingde taal. Daarin ferheug ik mi altiid, soo faak ik in uw land kom. De opskriften in de gebouen die tot de spoorwegen behooren, melden ons terstond bi aankomst reeds dat de Nederlanders in 't suden redeliker en eigener handelen dan wi in 't Noorden. Ik onderfond het nog foor een paar dagen te Mechelen. Daar nam ik een spoorwegkaartje, naar Brussel. Omdat ik in een nederlandsche, een oud brabantsche stad was, hoedde ik mi wel om fransch te spreken, zoo als felen fan miin landslui doen, zoodra se maar bi Roozendaal over de grenzen ziin, denkende dat dit noodzakelik is om met de Vlamingen en Brabanders in Belgenland te kunnen spreken. Ik vroeg dus in 't nederlandsch om een plaatskaartje naar Brussel. ‘Weg en weêr?’ was de wedervraag. Gelukkig verstond ik, als Fries deze fraag folkomen, al ferrastte het mi ook in 't allereerste oogenblik hier diep in Brabant dat oude stafriim, die zeer goede oud-nederlandsche uutdrukking te hooren bezigen die ook in Friesland nog in gebruuk maar in Holland onbekend is. Nou, het Hollandsche ‘heen en terug’ is even so goed nederlandsch - daarom niet! As de Hollanders die goede uutdrukking maar gebruukten! Maar dat doen ze niet; si spreken en skriven, in dezen zin, steeds fan ‘*retour*’. Maar ik was bliid' dat ik dien wakkeren nederlandschen Mechelaar ferstond,

en mi dus niet foor hem behoefde te skamen, door hem te fragen of hi misschien *retour* bedoelde.

- V. - Het doet miin vaderlandsch herte goed U zoo te hooren spreken. Maar al uwe landslien en ziin 't in deze zake met U niet eens. Ik heb wel Hollanders hooren spotten als zi onze in goed vlaamsch, in suver nederlandsch gestelde opschriften langs straten en wegen, of onze aankondigingen in de nieuwsbladen lazen. Ik heb hen wel hooren beweren dat we in een gewrongen neoerlandsch schreven, als wi zoo veel we maar immer kunnen, de fransche bastertwoorden uut onze tale keeren. Liikwel, ik peize dat onze kooplien beter doen als ze in de nieuwsbladen aankondigen dat ze hun waar schoone hebben uutgestald, en dat ze hunne begunstigers uutnoodigen dit te komen zien, dan wanneer d'Hollanders *adverteeren* dat ze een *magnifieke étalage* in hun *magazijn* hebben, en hunne *clientele inviteeren*. Is 't niet waar?

- F. - Seker! Welk rechtgeaard Nederlander sou sulk een barbaarsche allerdwaasste mengeltaal niet afkeuren? Wi sin hier aan echter reeds soo gewoon, dat we 't haast niet meer opmerken. Maar slimmer is 't dat felen onzer letterkundigen fan naam sich niet ontsien, honderden fan sulke bastertwoorden te gebruken, hoe langer hoe meer. Waar si, die in d'eerste plaats onze edele moedertaal de kroon der reine maagdelikheid op 't hoofd moesten houden, soo ergerlik handelen, daar moeten de ongeletterden wel folgen, en mag men sich niet ferwonderen als men hoort en siet hoe desen haar door 't sliik sleuren en met allerlei fransche tooi besoedelen. Hoe moet men daarentegen uwe vlaamsche letterkundigen loven en roemen, die hun taal rein houden, en ‘fan freemde smetten fri’! Waarlik! de Flamingen sijn in dit opzicht betere Nederlanders dan de Hollanders.

- V. - Gi hebt geliik, en 'k ferheuge mi, als Vlaming, dat uut uwen mond te hooren.

- F. - Maar laat ik mi maar niet meer aan de

fransche Hollanders ergeren! 't Is kwaad roeien tegen stroom! D'oude Amsterdammers zeiden: ‘'t is kwaad fechten tegen de Bierkaai!’ Wij mogen wel zeggen: ‘'t is kwaad fechten tegen de fransche mode’! Troosten w'ons, de wind zal in Holland oek wel weêr eens uut den beteren hoek waaien! Op elken slach folgt een weêrslach. Ik sie den tiid komen dat de hollandsche taal sodanig ferbasterd wezen sal en ferfranscht, dat de Hollanders selven daar fan walgen sullen. Dan sullen se bi U komen en bi mi, bi den Fries en den Flaming, om fan ons te leenen, om met den riken skat fan oude, edele suver nederlandsche woorden die in Flaanderen en Friesland bewaard sullen gebleven siin, hun hollandsch weer te ferjongen. Maar laat mi nou eens fan U hooren, of Gi het ook noodsakelik, of selfs ook maar hoogst wenschelik acht, dat *alle* Nederlanders hun taal folgens één 't zelfde foorschrift spreken en skriven, dat *alle* bizonderheden fan flaamsch en friesch fan brabantsch en geldersch b.v. moeten ferdwinen en opgaan in het hollandsch, of ook in so genoemd algemeen nederlandsch. Felen, ja bina allen, achten dit dringend noodig. Als of we Pruussen geworden waren die alles in een uniform steken! alsof we Franschen geworden waren, die slechts in middelpunt soeking (centralisatie) hun heil finden! Als of we geen vriie Nederlanders meer waren, die geen onredeliken dwang dulden, oek hierin niet hoe se spreken en hoe se skriven sullen!’

Daarmee houdt dat belangrijk program-ontwerp op, ik weet niet of het ooit voleindigd werd of ooit het licht zag, maar 't is klaar genoeg een bewijs dat zooals Winkler het zelf zegt in eenen zijner brieven zij beiden gelijkelik begeesterd zijn voor een en dezelfde zake, eene zake bovendien, die zóó weimg bemind wordt, schier door niemand dan door hen beiden; dat moet hunne herten tot elkander brengen.

('t Vervolgt).

CAESAR GEZELLE.

Rauwe Steenwand

'*Mors depáscet eos*' (Harpzang 48-14).

Rauwe steenwand,
vulgezet met grofgestreken armoê,
striepende armoê,
mink en mager,
maar ver-euverend bij den hangenden rijkdom,
't purperend schoonzijn
van mijn druiven! -
Rauwe steenwand, roer- en rustgeweste
voor mijn oogen,
grond vol slonden, vol met sluipverblijven,
binnenwereld,
evenals den buitenwereld,
vol met zwaar met zwijgend levenswee, vol
strijden en vol doodgaan! -
***
Loopende kobbe,
pikkelend ding, is 't dolen dat ge doet?
haastige kobbe,
die bij 't reizen, anders niet 'n draagt, als
't licht gewichte van uw zwartzijn;
kobbe, zeg, waar wilt ge komen?
zijt g' op zoek hier naar èn nieuwe weunste?
viel Gods zonne, en onder 't dakglas,
veel te duidelijk op uwen welvenden weefstoel?
wisten 't de vliegen?
hebben z' uw lijf ontwaard, en 't krom geletzijn,
't eendelijk langzijn
van uw vingers?...
moet ge verder, veiligen kunnen azen?...
over hoogten en leegten,
vlucht ge, kobbe,

vlucht ge lijk nen hert zoo snel; en tweemaal,
drijmaal,
andermaal staat ge stille; niet te doen nog! -
Schielijk keert ge weder,
weder naar dat hol, dat g' al voorbij waart...
wepel is 't, ne schuilhoek is 't, die
gansch gereed, lijk versch voor u gemaakt wierd;
morgen, kobbe, zijt ge daar, de
macht die spiedt, en broedt, op heur begeerten. -

***

Niemand thuis? niemand; - maar mijn kobbe,
zeg, waarom blijft g' op de zulle?
gij zoo klibber, zoo verlaân, en die daar
lijk e leegvel niet 'n poert meer!
Ai! mijn kobbe, weerloos zit ge,
jammerlijk vastgenepen, in den klemdwang
van twee duwende kaakharnassen!...
waar uw oogen vonkelend binnenschouwden,
daar, maar dieper,
dieper, kobbe, laaiden er anden oogen!...
- uit die diepte,
schoot er èn ander gedrochte van uw geslachte!
krabbig geleest ook, zwarter als gij nog,
scheuvelig ondier,
dat verraderlijk bij den kop u stekte en
weigerig vasthoudt. -

***

Nu, mijn kobbe,
wordt ge dievelinge in dien kuil getrokken,
waar de Dood u
dadelijk loon betaalt, voor al de schepselen
dat g' heur afstondt;
hoogste loon, de gifte van heur zelven!
ja, de Dood, de
grijpende Dood vermoordt u,
gij die vroeger, even wreed vermoord hebt;
ja, de Dood, de

donkere Dood verslindt u,
gij die vroeger, huichelend hebt verslonden! -
Mors depáscet.

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

Uit het leven van Toontje Tuymelaere en Maatje Mus
(Vervolg van bl. 24).

ALS 't lente wordt en de zonne schingt en de vogeltjes zijn gekipt, dan vleggeren ze gauw de nestjes uit; en krijgt ze dan nog bijeen.

't Kwam een tijd allengerhand dat onder den wilden wijngaard ook het nestje te kleene wierd en dat de Tuymelaertjes uitvlogen. Drie dochters, de grootste zottemutsen en langste babbeltongen uit den hoop, de eene achter de andere verdwenen bachten 't slot van de Heilige Clara, om àl wat ze nog te zeggen overhadden, aan God uiteen te doen, en daarachter te leeren zwijgen en in de armoê voort te leven. Twee zoons: Leerten de oudste, de beenhouwer tewege, en Zeronske 't zestienste trokken op voor 't geloove naar vreemde landen. Als missiebroeders gingen zij eenvoudig... om nooit meer weer te keeren. Vader en Moeder gaven hun een laatste kruiske en zagen ze gaan; Vader en Moader slingerden van verdriet... één oogenblik maar... Dan sprak Vader, voor hem en Moeder, de vrome wroeter, met den krop in zijn kele, toch alreeds getroost:

- Waar kunnen ze beter gaan dan waardat de Heere hun zegt: komt, en 'k ga u gelukkig maken.

Elve zijn er getrouwd en Goddank wel getrouwd.

Maar alle zestiene vertrokken met hertzeer omdeswille van dat kleen warm leemen kotje waar ze

nooit meer ondereen, allemale, met geen-een uitgezonderd, samen gingen-kunnen komen-koekeloeren.

Vader en Moeder bleven achter lijk op een eiland. Buiten stad: daar en stond er in 't ronde noch huis noch stake; en in die lange donkere winters... dien eerdeweg, die slijkstrate waar men geen steke voor zijn ooge en zag... dat vonden ‘de Kinders’ ineens zoo akelig. Zij hadden nu geld of ze gingen er hebben, en 't en betaamde-lijk niet die twee oude dutsen haast in de halve miserie te laten, en zijzelven aan de winste te liggen, jazelfs in de weelde te leven. Er moest daar entwa' mee gedaan worden.

Tegenaan 't Slach'huis in de Hauwersstrate, kwam er een huizetje te koope uitterhand: al de Tuymelaers lei'en tegare, en 't huizetje wierd het hunne. En van 's anderendags vielen ze aan 't werk: gewit en geschilderd, nieuw lijnwaad gespannen, met gazetten beplakt, 'n proper papiertjen onder en boven achter en voren, en alles in 't nette en in 't nieuwe gezet zoodat er geen nagel aan te kort was. Meubeltjes, stoelen, tafels, 'n schoon bedde van ‘akazoe’ (in ‘Loewie-Keeze’ had de Madam uit den winkel gezeid); 'n geheel keukengestel potten en pannen; ook nog tierlievigheden, als een bevallig ‘Kom-zeertje’ lijk voor op een schouwe - enja jonge geslachten nieuwe gedachten -, een tijkenhaantje of twee onder glas gekregen van de Capucijnestjes; en dan serieuze gerieven, tot een ‘broekske’ toe om uit te steken voor de processie van Blendetjes, en een geestig vuilbakske dat mochte gezien zijn op strate ten dage dat de vuilkarre kwam; àlle zindelijkheden waren daarin gebracht... en Vader en Moeder... 'n... wisten van niemendalle!

Maar op een zomerschen zondagachternoene achter 't lof van Sint Salvator's, ja de grappemakers kwamen 't af: de kinders, de aangetrouwde kinders, de kleinkinders... en stof! een wolke... den eerdeweg in; en geheel die bende stond vóór de deure, lijk getooverd. Tonen zat met z'n voetjes in een beetje

lauw water z'n eksteroogsjes aan 't weeken en Maatje was juiste gekomen aan de Blijde Mysterie's. 't Waren lijk de wildemans die daar binnen braken; ze drumden haast 't gedoeftjen omverre; en, pas zoo stille, 't was er nu ineens een gekakel om er met geen dweil door te slaan. In 'n pink Vader zijn voeten afgedroogd; en de kousen aan. Moeder kreeg al den kapmantel over heur schouders. En geheel 't regiment stond wederal buiten.

- Maar jongens ge zijt gij zeker zot? Wat moeten de gebuurs daarvan zeggen?

- Hoe? wie? waar? welke gebuurs? En ook, dat ze zeggen dat, ze zweeten, ze'n gaan dan geen koud hebben! Moedertje, kom'! voor 'n kéér dat we tegare kunnen op schok gaan. Vivan ons, en leve de Tuymelaers!

Vader en Moeder waren inwendig gemokkeld en ten uitersten voldaan; en, met een hoop kleentjes aan iedere hand trokken ze op, al voorbij Amelie's de naaiege, en de Casino, alover de buit'- en de binnenveste, alvoorbij 't Zothuis, de Boveriestrate in. Een beetje zottigheid en is daar nog geen mishande. Vandaar aldoor de Ma'destrate naar d'Hauwersstrate, en ze bleven daar al met 'en keer staan aan een vreugdig-net huizetje; en zegt Falantijn dan:

- Menschen, zegt hij, vóór dat wij verder de stad overeinde loopen, gaan we hier eerst een keer die belle aftrekken! Al wat de eerste man doet!

En met tiene twintig trokken ze aan de belle: ze staken malkaar op om eraan te kunnen.

- Jamaar, schermde Vader Tuymelaere, 'k en wille dat niet hebben: dat zijn stratemanieren! Waar heb'-je dat geleerd? 'k Wil hebben dat ge die menschen gerust laat!

Maar de sleutel zat al op 't slot en de deure vloog open; en heuge tegen meuge, rood van schaamte, Vader en Moeder wierden vierkantte lijk opgepakt en binnengezet. De stove brandde, de koffie stond op, de tafel was gedekt... een ijselijke tafel! Hespe en

koekeboterhammen, zesse-zeven hooge-hooge torren stonden daar naar hen te lachen! Tone en z'n wijf gaapten erbij! Maar nog eer ze bekwamen, waren ze muts en mantel kwijt, en Hippeliet stond rechte voor hen boven op 'n stoel.

- Allerbeste Vader, lieve Moeder, zeid' hij, g'heel uw leven hebt gij uw beste gedaan en geklauwierd om ons groot te krijgen en gezond en geleerd te doen zijn. Wij, uwe schurken-van-'jongers' hebben gemeend, dat 't niet genoeg en was van daarachter 'n keer onzen mond open te doen en te zeggen: ge zijt bedankt. Daarom - deugnieten die wij waren -, we hebben samen dat huis-hier gekocht buiten 'joender' wete, en u hier ingebracht om hier van àlles te genieten, buiten en binnen; 't is allemale voor u, in volle rust en eigendom! En ge'n moet nu niet zeggen: 'We'n willen niet' of ''t is te vele, 't is te vele'! 't Is Ons Heere die 't wilt, en dat is uw eerste belooninge, en ze komt van 'joender' kinders.

- Bravo! bravo! schruwelden ze al dooreen, lijk uit geborsten kelen; en ze knikten allen vanja tegen malkaar, lijk met een serieuzen lach om niet te laten zien dat hun oogen nat waren. De kleene jongens om mee te doen en 'n wisten niet wat uitgesteken; maar ze zagen dat 't vreugde was, en ze tierden dan boven al de andere. Moeder zat te foefelen achter heuren zakdoek. En Vader wilde wat zeggen, maar in 't eerste 'n kost hij niet; en eindelijk 't kwam deruit:

- Maar 't huizetje, kermde hij, 't huizetje ginder?... aan de Taartebarriere?

- Allemaal 't onze! riepen ze weder met zeven-en-dertig tegelijk. 't Hoeksken hebben we gekocht Vader, en Mijnheere Boone heeft er nog drie partijtjes land bij afgestaan om groenseltjes te kweeken. Zijt gerust. 't Heilig Nestje zal er blijven, en zal er staan ons leven lang, als 't liefste dat er is, het schoonste kasteel van in 't ronde. Dàt is nu daar 't 'Hovetje' en hier is het 'Huis'.

't Duurde nog wel acht dagen eer Tone en Ma' in die andere strate, in dat ander ‘huis’ gerochten, en eer dat ze dorsten op dat ander bedde gaan slapen. Hun berte zat ‘ginder’ zoo hard met hun haar in den moortel geplakt als dat de wilde wijngaard er vaste gezogen zat in de muren. Aai! 't verhuizen sleepte op zulke lamme beenen; de Kinders, met opzet, en wilden er niet haastig mee zijn om geen gevoelige herten te bezeeren. Alie dage nochtans trok iets de deuren uit: tot het Kommodetje toe ging z'n gang... heel 't geslachte zat er lijk in, en Vader en Moeder volgden dan, lijk achter 'n begravinge. Maatje, als over vijf-en-veertig jaar, droeg Onzen-Heertje aan-'t Kruise met de gewijde palme, en Toontje stapte erachter, gebogen, met het wijwatervat, en met het Heilig-Herte en het Onze-Vrouwtje. Heel den zegen van 't huis hadden ze meê...

En ze bleven nog 'n keer staan aan de Boveriepoorte.

- 't Is niet dat ik da' nieuw huis niet geren 'n zal bewonen, schoof Maatje tusschen twee traantjes; 't is dichte bij de kerke van de Capucijntjes, vanwaar dat de Pater ons zooveel kin'etjes gebrocht heeft; 't is schoone en 't is al da'-je wilt, maar 'k en kan dat lijk niet zeggen...

- Zwijg moeder, m'n herte breekt. Ik en gij, wat zijn we ginder in dat kotje gelukkig geweest.

't Verschil in dat nieuw steenen-huis was onzeggelijk. Maar wat er aan Emma het aardigste deed waren die harde roô tegels: dat viel heur meê alvan den eersten dag; wat ging ze mogen water gieten en scheuren, en ‘schoon wit zand’ strievelen! Ja, ze wilde altijd alles zoo krakende net, en met dien eerden-vloer-ginder dat 'n ging geen béétje, maar nu! nu zou z' heur schade inhalen! En och Heere, de sukkelesse liep al zoo krom en scheef van werken.

Voor onzen Tonen was de veranderinge van leven ineens nog vele grooter. 't Ventje was daaromtrent nu vijf-en-zeventig jaar; en, zeg'! - aan die oude,

en g'heel z'n leven lang van den vroegen morgend tot den laten avond in 't schuim en in 't zweet gezeten -, zoudt ge niet peizen dat 't mannetje ruste verdiende? 't Was dan naar den Trotten's gegaan om z'n dienst op te geven en:

- Mijnheere, had 't gezeid, 't is nu zestig jaar dat ik U heb mogen dienen; mocht het zijn dat ik ooit U iets misdaan hadde ge moet mij dat vergeven, een mensch blijft mensch en is altemets 'n keer haastig. En ge zult voor een anderen knecht moeten zorgen, Mijnheere, ik 'n kan niet meer...

Hij kon nietmeer ook; en op al dat Mijnheere nog vroeg of zei, had hij maar altijd ja of neen geknikt, maar uit zijn belemmerde kele 'n was er geen kuimtje meer te hooren geweest. En Mijnheere Trottin, in een echte fransche compassie had hem bij den kop gepakt en had hem een smok gegeven, en was dan al wateroogen naar Madam geloopen en had gezeid:

- Si vraiment des Saints il existe, en v'là un, chérie! On n'y croirait plus, qu'on y croirait encore!

Ook Tone was nog niet geheel thuis of daar kwam een loopjongen achter met een toegesloten omslag: van binnen zat een naamkaartje van ‘Monsieur Henri Trottin’ met een briefje van vijfhonderd frank.

Den zelfsten avond kreeg Mijnheer Trottin ook een schrijven, opgesteld in dezer voegen:

‘Mijnheere, gij hebt mij van-dezen morgend *besten vriend* genoemd, dat was voor mij de grootste belooninge die ik koste krijgen. Gij hebt mij dan 500 frank gezonden die ik als *vriend* algeliik niet kan aanveerden. Ik heb dat briefje van die 500 frank gegeven aan Pater Gardiaan om missen te lezen voor uwe intentie, voor uwe bekeeringe met permissie Mijnheere: ik zelve met vrouw en kinders we lezen voor U al vijf-en-veertig jaar en wij zullen dat doen ons leven lang, dat is de laatste dienst en de schoonste dien ik U bewijzen kan (Uwen beleefden dienaar)’.

Dien heiligen man! En 't mag gezeid zijn ook: ‘den Tuymelaere’ die was een heilige man! Vanaf

den eersten dag dat hij nu thuis bleef, ging hij dagelijks naar de misse en naar 't Officie: den zondag hoorde hij twee missen: eene, ‘voor z'n ouden baas’, en 'en tweede, ‘van obligatie’. Nog, iederen dag ging hij naar z'n zolder, op z'n knie'n een paternoster lezen voor de bekeeringe van Mijnheere Trottin, 't mocht er laaien van de hitte of vriezen dat het kraakte.

Mijnheere Trottin is naderhand gestorven... lijk een engeltje.

Zoo heeft weleer een koppig vlaamsch gebed dien taaien franschen afgod ‘smoutzochte’ gekregen. Tone 'n wilde z'n geld niet, Tone wilde z'n ziele.

('t Vervolgt)

K. De Wolf.

Bedroefd dingen!

'n Bestaat er géén taalgevoel meer? Géén? Volstrekt?! 'k Bedoel bij ons halfgeleerden? Nu lees ik in mijn dagblad, al menige keeren ‘*hij* of *zij* zakte *in elkaar*’; en zelfs onlangs was het: ‘*ik* zakte *in elkaar*’!!! 'k Zette drie uitroepingsteekens hier bij, maar de zetter mag er nog honderdduist achter stellen. ‘*Ik zakte in elkaar*’! Dit zeggen is zulk een verbazende onzin, dat er voor vandage niets anders moet bijgevoegd worden tot bewijs, van de volkomen gevoelloosheid, van de onoverwinnelijke onwetendheid, of liever van de treurige onverschilligheid, van de schaamtelooze zorgeloosheid, van de onzeglijke dwaasheid alleszins, dier menige Degelijken welke zulke gloeiende onvlaamschheden kunnen uitbrengen, uit spreken, kunnen laten drukken, en meenen door ons te doen inslikken als alleen-voornaam vlaamsch en deftig algemeen nederlandsch!

Zijn ze van den Kwikken bezeten? En voor wien aanzien zij ons dan?

Brom.

[Tante-Lijte]

TANTE-LIJTE had 'n beetje... de' grijp... of de' grap gehad, en ze had... geen ‘asparine’ moeten pakken, ... 't *parijnde*-d ook, zei ze, maar het was entwat ander's.

Taalvonken

(*Vgl. boven, bl. 26 en daarvoren*).

't **W**OORD ‘de geïnteresseerde’ is fransch; het woord ‘de belanghebbende’ is zooveel als fransch. Maar 't vlaamsche woord? Een ongeleerd man zei mlj: ‘de(n) *eigenare* voelt da' best’!

T.R.

De oorlog in Dickebusch en omstreken (*Vervolg van bl. 29*)

*1915. Woensdag, 23*n *in Zomermaand*. Heel den dag bommen op Millecruysse, Ryckewaert's steenoven, de Potente en Desmijter's hof: wederom tweebuischingbommen.

Met den avond ontvang ik mare dat 45 meisjes vrijdagmorgend mogen optrekken naar de leergaarden. De stipte laatte zullen we verder wijsgemaakt worden.

*Donderdag 24*n. Jan-Baptiste. 50 HH. Nuttingen. Heel den dag, tusschenin wat gebuisch, vele loopingen voor 't verwittigen van die 45 kinders tegen morgen.

Morgen komt. *Vrijdag, 25*n. Ten negenen staan de 45 meisjes àl ten uitersten-welgezind voor mijn huis, trouwens in de blijde verwachtinge van de zelfgerijtuigen waarmee ze 't fransche in moeten. Maar ik zit zonder nieuws wegens de laatte-nog; en, geen gerij te ontwaren! Buiten gekeken, uitleg verzind, weere gekeken! Zijn we vergeten? 't Is twaalve. Ik, trekke naar Ghyselen's, de overste spreken van 't Elisabeth's gasthuis uit Poperinghe, gravinne van den Steen de Jehay. Zij, weet er niet méér van te maken dan ik; en, om er een einde aan te krijgen, zij voert mij op haar gerij achter uitleg naar Watou, naar den bestrekheer van Yper, die immers aan 't hoofd is van die leergaardendoening. Deze echter is weg, naar De Panne, met den Gouwheer gaan handelen, en onderwijls heeft de zake aan zijnen dienstman overgelaten, dewelke dienstman eenvoudig bekent ‘dat hij

da' nu 'n keer glad... is vergeten gerocht'. Ik stond daar! 'k Ontstond met terug te keeren. Ten zevenen was ik thuis, en 'k vond er de kinders nog, die, achter tien stonden beien's, eindelijk kwaweêr- en kwatochtziek, nu weder mochten naar moeder's! Heel den achterhalfdag had 't geregend. Dit laatste deed deugd aan de landen, maar dat eerste was effenaf... oorloge! Kom' den kop rechte gehouden en opnieuwmaar vooruit!

(*'t Vervolgt)*.

[A.V.W.]

† Bidt voor de ziel van Eerw. Heer Juul Claerhout 1859-1929.

EEN der eerste zoogezeide 'Westvlamingen'. Daarbij een onzer oudste en ijverigste bie'n-geweest (onder zijn eigenen naam of onder dezen van J. Seghers, J.S., J. De Bie, J.D.B., Jan Steen, J.S.). 'n Vliegende bie, soms 'n beetje stijf vliegende, maar die velemeer vong dan een zittende. Hij was de groote man tonzent van de oorgeschiedenis en oortaalkunde. Wondere speurgeest opgehouden door breedgemikte belezenheid, stout, maar rechtzinnig; en altoos vol van dien schoonen drift die in hem zat en die zat in àl onze oude 'Westvlamingen', nl. om 't ingewonnen zeem, onzelfzuchtig, altijd alom en allervoeren mede te deelen. In deze mededeelzaamheid, buiten de verdiensten van hun aller werk, lag - voor God is te hopen - hunne innige deugendheid. God loone hen daarom!

[Nummer 3]

Om te weten wat Vlaamsch is.

Ge zit aan een opstel: ge wilt weten of uw wendinge vlaamsch is? Neemt zin voor zin daaruit, en vraagt u af voor ieder van die zinnen, hoedat uwe meid, uwe werkvrouwe ('n franschonkundig mensch dat ge goed kent) het gedacht uit dienzelfden zin naar eigene wijze zou uitbrengen. Schaaft dan 'n beetje hieraan, nietvele: enkel moeten de haperingen weg; het eigenaardige blijve... en uw vlaamsch dien dag zal zijn lijk een zijdeke: vloeiend en warm en schoone, en onfransch, ttz. invlaamsch.

Doet dat meer, en achter 'n tijd dat zal gaan als vanzelfs.

Witte Donderdag

O blanke dag, o stille lach
op purpren Passiebloemen,
waarom is 't, Witte Donderdag,
dat zij zoo wit U noemen?
Waarom is 't dat de ziel, die lijdt

om 't onvoltrokken boeten,
in uwe stille wittigheid
reeds Paschen wil begroeten?...
Ach, is 't omdat ze zuchtend is
den ganschen langen Vasten
en, moê van bange bitternis,
haar aanstonds wil ontlasten
zoodra er lichte klaarheid boort,
wat blankheid dóór den nevel,
zoodra ze witte liedren hoort
te midden 't rouwgeprevel?
Of juicht ze om 't wit-zijn, blijde en frisch,
dat druppelt van de Altaren
en dat reeds helder schijnend is
in licht en lenteblâren?
Of juicht zij om de Hostie zelf,
de witte, de onbevlekte,
of om de kroon, het wit gewelf
waarmeê men Haar bedekte?
Wellicht is 't om het witte kruis
dat, gisteren peersch behangen,
zijn blankheid werpt in 's Heeren Huis
zoo droef nog en bevangen?
Wellicht is 't ook om 't Avondmaal
dat opdaagt vóór de zinnen,
om 't klaar-zijn der Apostelzaal
en 't wit Communielinnen!
Of is 't omdat in 't morgenduur
de Paschen-Offerande,
gelijk een zilvren vreugdevuur,
in witte zielen brandde?...
Dit alles is 't, dit alles, ja,
en ook die blanke stonden
waar wij met God in één genâ,
één onschuld zijn verslonden,
die stonden van aanbidding, lang,
dit fluistren, ingetogen,
die uren, lijk de sneeuw zoo blank,
die eeuwen duren mogen...

O blijde dag, o Hemelslach,
waar' Paschen niet aan 't dagen,
ik zou, o Witte Donderdag,
niets beters dan U vragen!

JOS. VANDEN BERGHE.

Wijsheid bij de Kabylen

Van den wereldbouw bij de Kabylen.

DE Kabylen stellen zich den wereldbouw voor, alzoo.

De heele wereld steunt op de hoorns van een reusachtigen stier. Als hij zich eens moest roeren, dan stort de wereld in. De eerde zelf is geene eenheid. Er zijn zeven eerdschijven vlak boven elkaar. Daarboven liggen de zeven hemelen. De menschen leven op de vijfde eerdschijve van onder geteld. Tusschen eerde en hemel zijn er nog twee eerden, daarboven begint de ledige ruimte, waaruit dat alles voortkwam.

Op de onderste eerde wonen de heel kleine Thitschallen. Dat zijn schepsels, die zijn voortgesproten uit de eieren van mieren, en zij zijn nog boozer en schijnbaar ook slimmer dan de mieren. Op de eerde der Thitschallen staat een machtige boom, die strekt wijd uit, en als hij eens omvallen moest, dan zouden de Thitschallen vrijen weg vinden naar omhoog op onze eerde, en dan zouden ze komen, en bij ons zou alles vernield worden. En dat wenschen nu juist de Thitschallen.

Daarom werken de Thitschallen elken dag van den morgen tot den avond, om dezen boom te vellen. Zij gelukken er ook in, den stam elken dag zoover te doorknagen, dat er rechts een schroode vier vingers breed overschiet, en hij zoo haarna op

't omvallen staat. Maar wanneer de Thitschallen 's avonds zoover gekomen zijn, staken zij 't werk en zeggen:

- Nu zullen we een asemke scheppen, en 't andere morgen afwerken.

En daarmede scheiden ze dan ook uit. Maar als ze nu den volgenden dag den stam geheel willen doorknagen, vinden ze dat de boom er weer ongeschonden staat, als ware hij daags te voren niet aangeroerd. De boom groeit elken nacht zooveel alsdat de Thitschallen hem bij dage aan hout afknagen, en zoo blijft hun de weg naar ons afgesloten, anders waren we sedert lang met kop en haar door de Thitschallen verslonden.

't Ontstaan van zon en maan.

In 't begin was er noch zon noch maan. Zij ontstonden op de volgende manier.

Zekeren dag trokken een jonge os en een jonge ram er samen op uit. Zij hadden vriendschap gesloten. Alle twee kregen de ziekte die ‘ischer’ heet, en bij 't rundvee zeer gemeen is en bestaat in een gezwel en ettering aan den binnenkant der oogscheel. De eerste moeder der menschen zag dat beide beesten ziek waren. Zij nam den os, bond hem stevig de pooten vast en sneed hem 't gezwel rond het deel der oogscheel weg, in den vorm van een manekwartier.

Dat stuk smeet zij in een schotel met water. Dan greep zij den jongen ram, en sneed hem de zeere oogscheel af en smeet ze in 't vier.

Nadat de os weer ontbonden was, keek hij in dien houten schotel met water, waarin zijn afgesneden oogscheel lag. Daar zag hij het afgesneden stuk. Nu werd zijn oog de hemel, het donkere er in 't blauw van schoon weêr. De afgesneden oogscheel werd de maan. Het zwart tusschen het beeld zijner oogen en de afgesneden oogscheel werd de nacht, en de streep tusschen de afgesneden oogscheel en den rand van

den houten schotel de maneschijn. Sedert dien is de maan op de wereid. Voordien was de leege ruimte boven de eerde. Nu ontstonden de zeven hemelen.

Als het jonge, mannelijke schaap losgelaten was, stormde het naar het vier toe, waarin zijn afgesneden oogscheel gesmaten lag. Da jonge ram staarde in de viervlamme. Na eenigen tiid sreeg de zon uit dat vier op, welke sedert dien de wereld beschingt. Sedert dien is het klaar, en dat danken wij den jongen ram. Daarom zegt een spreekwoord bij de Kabylen: ‘Ooge, jonge ram, helder worden, stralen, hemel, eerde.’

De sterren zijn voortgekomen van boonen die een man naar den hemel wierp.

Over 't ontstaan van vruchtboomen en dwaallichten.

Veel is er voorgevallen in den tijd toen de Kabylen tegen de Spanjaards oorlog voerden. De Spanjaards kwamen tot in Kabylenland en vochten hier tegen de Kabylen. Maar de Kabylen doodden aan den voet van den Djurdjura zulk een grooten hoop Spanjaards, dat een breede stroom bloed in 't dal vloot en hier een meer vormde. Het meer ontstond uit het bloed der verslagen Spanjaards.

Uit dat meer schoot een machtige boom op, namelijk de Tzeschera-buensa. Dat wierd een machtige boom, die zijne takken wijd uitstrekte. Hij had bladeren, die blonken gelijk goud, en waren schooner dan gelijk welke andere bladeren, welke ooit eene plant op eerde voortbrengt. Zekeren dag kwam daar een teriel voorbij en at van de bladeren. De bladeren smaakten haar zeer goed. Zij kwam den volgenden dag weer om nog eens van de bladeren te eten. Zij kon het niet laten, nu iederen dag naar den boom Tzeschera-buensa te gaan om van zijne vruchten te smullen. Na zeven dagan wierd teriel zwanger door 't eten van de bladeren.

Als teriel nu zwanger was, kwamen al de wilde dieren te gader en wilden de vrucht van de teriel eten

eer ze geboren was. Maar de teriel kroop in een hol in de rots. In den grond van het hol miek zij een mok en bedekte dien met bladeren. De teriel baarde. Zij baarde zeven wuarssen. Die waren van eersten af met ruwe haren begroeid en droegen daarom later geene kleederen. Zij legde de zeven kleine wuarssen in den mok. Na de zeven kleine wuarssen baarde zij, als hunne zuster, een heel schoon, klein meisje.

De teriel liet de kleine wuarssen in den mok. Voor iederen dag dat een wuarsse in den mok lag, kreeg hij de kracht van een man. Een wuarssenkind dat tachtig dagen in den mok lag, had dus de kracht van tachtig mannen. Een wuarsse, die acht en veertig dagen in den mok lag, had de macht van acht en veertig mannen. Maar een wuarsse lag honderd-en-een dagen in den mok en kreeg de macht van honderd en-een mannen. De jongste wuarsse heet Amar Ipheseh, dat is: die 't al overtroeft, aan dezen kwam geen andere gelijk in macht. Alzoo ontstonden uit den boom Tzeschera-buensa de wuarssen. Maar er kwamen nog meer dingen uit hem voort.

De menschen zeiden ondereen:

- De teriel heeft van de Tzeschera-buensa-bladeren gegeten en alzoo de wuarssen voortgebracht. Wij zullen den boom vellen opdat er geen meerder kwaad uit voort en kome.

De menschen trokken er op uit en sloegen den boom neer.

Als hij nu geveld lag, ontsprongen ter plaatse twee bronnen, waarvan elk eene naar een kant stroomde. De eene bron wierd deze der witte menschen. De andere die der beesten en der negers. Als men in deze tweede bron den vinger stak, kwam hij er zwart uit.

De menschen kapten den Tzeschera-buensa-boom in stukken en sleepten zijn hout naar huis. Onderwege verloren zij een tak, zonder het te weten. De tak bleef liggen, en alzoo ontstonden daaruit de vij-

geboomen, de olijfboomen en nog vijf andere soorten, in alles te zamen zeven verschillende soorten van fruitboomen. Zekeren dag kwam een jongen voorbij en zag den vijgeboom. Hij plukte eene vijge en sprak:

- Die vrucht smaakt goed, ik wil er meer van hebben!

Hij at er zijn volte van, en zegde eindelijk:

- Ik wil dien boom voor mij houden.

Hij miek er een tuin rond. Na eenigen tijd braken de anderen in die afsluiting en kraakten takken af van de fruitboomen, staken ze in hunnen hof in den grond, en daar de takken gauw uitschoten, wonnen zij ook fruitboomen.

Ondertusschen verbrandden de menschen thuis het hout van den Tzeschera-buensa. Maar in 't branden schoten sparken op en vlogen in de bosschen over 't water. Deze sparken wierden daar dwaallichtjes. Nadien wierpen de menschen de assche weg. Uit de assche van de Tzeschera-buensa, die zij op den mesthoop wierpen, schoot de wijnstok uit, die had twee takken. De eene tak droeg zwarte druiven; die er van at kreeg op 't voorhoofd een paar machtige hoorns, gelijk de stieren en de rammen. Maar de andere tak droeg witte druiven, deze waren een geneesmiddel. En alwie die na van de zwarte druiven gegeten te hebben, hoorns gekregen had, moest maar van de witte druiven proeven, en ze verdwenen weer.

De wind blies over de assche van het Tzeschera-buensa-hout. Hij verstrooide de assche over heel de wereld. Waar ze gemengd met zand en afval neerviel, gedegen goede vruchten, waar zij zuiver en onvermengd op de eerde neerkwam, ontstonden de fijnere en kostbare planten.

De godsboodschap en de gaven aan de volkeren.

In 't begin vertrouwden alle menschen malkander.

Vertrouwen heerschte overal. Bedrog was onbekend.

Zekeren dag was dat uit. Dit geschiedde alzoo.

God wilde de menschen iets zenden. God riep een meisje. Want te dien tijde waren de vrouwen veel slimmer dan de mannen, en God meende zich nog veel meer op het meisje te mogen verlaten dan op de mannen. God gaf het meisje twee zakken met geld en twee zakken met vlooien. God sprak tot het meisje:

- Ga naar Kabylenland. De twee zakken met geld geef ze de Kabylen. Den eenen zak met vlooien, werp hem op de Araben, den anderen op de Europeanen.

Het meisje nam de beide zakken met geld en de beide zakken met vlooien en begaf zich op weg.

Het meisje kwam bij de Kabylen en wierp een zak met vlooien op de Kabylen. Dan kwam het bij de Araben en wierp den anderen zak vol vlooien op de Araben. Het liet hun echter ook een zak met geld. Den anderen zak met geld bracht het meisje aan de Europeanen en keerde weer naar God.

Het meisje kwam bij God en zegde:

- Ik heb Uw bevel uitgevoerd.

God zegde:

- Hebt gij 't bevel uitgevoerd zoo 't behoort?

Het meisje zegde:

- Ja, ik heb het bevel uitgevoerd gelijk het behoort.

God zegde:

- Hewel, hoe hebt gij het gedaan?

Het meisje zegde:

- Ik heb den zak met vlooien op de Kabylen en een op de Araben uitgeschud. Ik heb een zak met geld aan de Araben en een aan de Europeanen gegeven.

God zegde:

- Wat heb gij gedaan? Dan hebben de Kabylen niets dan een zak vlooien gekregen!

Het meisje zegde:

- Ja, de Kabylen hebben niets dan een zak vlooien gekregen.

Zoo is het ook gebleven. De Kabylen hebben slechts

de vlooien. De Araben hebben vlooien, maar daarbij ook het geld. De Europeanen hebben echter alleen geld en geene vlooien.

God werd kwaad op het meisje dat zoo kwalijk aan zijn betrouwen had beantwoord, en zegde:

- Alzoo komt het mistrouwen door eene vrouw op de wereld. De vrouwen zijn slimmer dan de mannen; maar zij hebben eene slechte daad bedreven en zullen daarom in de toekomst in huis gehouden worden. Gij echter, zult tot straf voor uwe misdaad zwart en eene rave worden. Loop en vlieg rond op de wereld en schreeuw gedurig: 'Arkar, arkar, arkar!' (d.i. mij vergist); dat zal dus de beteekenis zijn van den ravenschreeuw. Niemand zal in de toekomst met u samen leven of eten willen, en als ge gestorven zijt, zullen honden en mieren, die anders alle aas vreten, u niet aanroeren.

Zoo is het geworden, en niemand eet nog met iemand in wien men geen vertrouwen stellen kan. Hond en mier raken het vleesch der doode rave niet aan. De rave vliegt echter rond en schreeuwt immer: 'Arkar, arkar, arkar!'.

Maar tot de andere vrouwen sprak God:

- Ziet hoe ik dat meisje gestraft en zwart gemaakt heb, omdat het misbruik miek van mijn vertrouwen. Denkt er dus wel aan: wacht u wel, misbruik van vertrouwen te maken en peinst immer op de rave. Een dingen moet u echter ook hierin tot troost strekken: als er ergens iemand met zwarte koorts ligt, ga dan heen, vangt eene rave en snijdt haar den kop af. Werpt het lijf weg. Maar hangt den kop der rave den zieke aan den hals, dat hij op zijne borst ga liggen, en zoo zal de zieke genezen.

Zoo is het tot op heden gebleven. De menschen hebben het vertrouwen verloren. Maar allerminst betrouwen de menschen sedertdien de vrouwen die alzoo de Kabylen bedrogen hebben. Geen dier wordt zoo veracht als de rave. *De kop deugt enkel om de koorts te genezen*. Geene mier en geen hond willen

haar vleesch eten, omdat de menschen evenmin met een ander die hun vertrouwen beschaamd heeft, aan denzelfden schotel willen zitten.

STIJN STREUVELS.

Eeckhout-Kinoo

Eeckhout is de eenige naam niet in Westvlaanderen, die eeken- of eikenwoud beteekent.

Het middeleeuwsch Latijn heeft een naamwoord *Casnus* = eik, een voorromeinsch woord, dat teruggaat op een vroeger **Cássanus*, met klemtoon op de eerste lettergreep. Dit blijkt uit de bij boomnamen gewone afleiding **Cassáneu*(*s*) bewaard in den gsln. *Chassaing*. Aan *Casnus* beantwoorden fransche oordnamen als *Chanes* en *Channes*.

Van *Casnus* komt het mlat. *Casnêlum* = eikenbosch. De ontwikkelinpspang van *Casnêlum* is

- in 't fr.; *Cha*(*s*)*neit, Chanoit, Chanoi*, - dial, en in 't nieuwere fransch *Chanai*. Van daar oordnamen als *Chanoy, Chanay, Channay, Chanoy* ook als gesln.

- in 't picardisch: *Ca*(*s*)*neit, Canoif Canoi*, waaruit de gslnn. *Canoy, Cannoy, Ducanoy*; en in Vlaanderen de zeer verspreide naam *Van Canneyt*, als oudste ontleening: eene jongere ontleening is *Cannoot, Cannoodt, Canoot*, en de jongste *Cannoo, Canoo*.

Het collectiefsuffix -*êlum* kan vervangen zijn door -*ariu*, -*aria*. Van daar plaatsnamen als *Chaniers, La Chanière*, en de familienaam *Chanier*; in het luikerwaalsch *Chany* en *Dechany* (*i* = *ier*). Picardisch, gsln.: *Cannier, Canier*; plaatsnaam *La Canière*; en in Vlaanderen de familienaam *Canniere, Decannière*, te Kortrijk en in den omtrek.

Doch het alleenstaande *Casnus* is regelmatig, naar het voorbeeld van *fraxinus*> *fraxnus*, veranderd in **Caxnus*, en *Casnetum* in **Caxnetum*, waarvan de ontwikkelingsgang is

- fr. *Chaisneit, Chainoit, Chenoi*,

- pic. *Caisneit, Cainoit, Quenoi*.

Waarvan namen als *Chenay, Chenoy, Duchenois*; pic., meest met verouderde spelling, *Quesnoy, Quesnay*; geslnn. *Duquesnoy, Quesnoy, Quenoy* En, aangezien *ên* en *ein* in WVl., toch in een goed deel van WVl., en wellicht wel elders, verandert in *in*, zoo aarzel ik niet den gsln. *Kinoo* te vereenzelvigen met *Quenoy, Quénoy, Quesnoy*. - In het Westen

vind ik ook *Kino* geschreven, vermoedelijk gesproken met eene gerekte gesloten *o*. Is deze gissing juist, dan zou deze uitspraak beantwoorden aan deze van het uiterste, aan het vlaamsch grenzende, noordpicardisch, alwaar de oude tweeklank *oi* ontwikkeld is tot *ô*.

Dus *Eeckhout = Kinoo*; *Vanden Heeckoutte = Du Quesnoy*.

Vereecke, Vanheecke = Duchêne, Duquesne, Duquenne, al namen die ook in Vlaanderen bestaan. Aan den brugschen naam *Duquaine* (ouder pic. *Caine* uit *Caxnu*) beantwoordt wel de westvlaamsche naam *Dekeyne*, die, niet de gewone weglating van de uitgaande *e, Dekeyn* geworden is in de meer oostelijk gelegen deelen van het vlaamsche land.

A. DASSONVILLE.

Is 'strooibrugge' afgeschaft?

In 't Staatsblad, jg. 99, (9-111-1929), t^{k} 68, bl. 1011, staat eene benoeming als volgt (en 't schijnt dat men het altijd zoo stelt):

IN 'T FRANSCH, receveur des douanes... A	IN 'T VLAAMSCH, ontvanger der douanen...
Pont - de - Paille (Maldeghem) M...	Te *Pont-de-Paille* (Maldegem) H...

Vlaanderen, Vlaanderen!

De Duinenabdij en het Ypersch Seminarie

MARTINUS Rythovius, de eerste bisschop van Yper, stichtte in 1565 bij zijn kathedraal een Seminarie dat de middelbare letterkundige en hoogere theologische studiën omvatte, aldus een leergesticht waarin een klein en een groot Seminarie bijeen waren[1]. Het vorig jaar had de bisschop een kostelooze lagere school gesticht en de abten van zijn bisdom uitgenoodigd om tot die stichting geldelijk bij

(1) **A C. DE SCHREVEL**. *Martin Rythovius*, in *Biographie Nationale*, Deel XX, kol. 735.

te dragen[1]. Rythovius, door de landvoogdes Margareta van Parma in 1563 naar Trente afgevaardigd, had aldaar ijverig deel genomen aan de drieëntwintigste zitting van het Concilie waarin de inrichting der Seminariën geregeld werd[2]. Na zijn terugkeer sloeg hij aanstonds de hand aan 't werk en was de eerste der Nederlandsche bisschoppen die een geregeld Seminarie oprichtte. Daartoe maakte hij gebruik van het recht door het Concilie aan de bisschoppen verleend, om een deel van de inkomsten der geestelijke bezitters, onder zijn bisdom gelegen, voor die stichting op te eischen[3]. In April 1566 schreef Rythovius in dien zin aan D. Antonius Wydoot, abt van de Duinenabdij bij Veurne. De abt zond zijn 'boursier', D. Jan Pistor (al. Backeroot), naar de Woensdagmarkt te Veurne om met de pachters van de abdij en den abt van St Niklaas over die zaak te spreken[4]. De jaarlijksche belasting der abdij werd vastgestald op 358 Parijssche ponden, zes jaar lang te betalen vanaf 1567[5]. In Oogst 1566 werd de Dui

(1) 'Den 4^{en} Juny gezonden Steven den Vrylaet naer Zande [bij Hulst] an mynen Eerw. Heere [abt Antonius Wydoot] met briefven van den bisscop commende ter cause vanden fondeeren een aerme scoole t'Ypre onime daerinne te contribueren'. Archief van het Brugsche Seminarie. Fonds: Duinen (=SBD). *Boutserie*, 1563-64, f. 25.

(2) **A.C. De Schrevel**. a.w. kol. 732.

(3) *Canones el Decreta Concilii Tridentini*. Sessio XXIII, Caput XVIII.

(4) 'Den 24^{en} aprilis [1566] den ordinairen woensdach te Vuerne om aldaer te spreken de pachters ende oick myn Heere van Ste Niclays nopende het seminarium twelcke Reverendissimus van Ypre aen mynen E. Heere Prelaet vanden Dunen over hadde ghescreven, ende verteert 7 st. par.' SBD. *Bourserie* 1565-66, (A), f. 43. *Rubriek*: Voyagen byden Boursier.

(5) 'Item betaelt in handen van Pieter van Eede duerwaerdere voornoemd over de contributie van t' Seminarium van Ypre, daermede de kercke ghelast es zes jaeren lanc ghedurende, ende dat over tjaer 68, t' tweede zesde jaer, de somme van 358 lb. par.'. SBD. *Bourserie* 1568, f. 26. Daarbij het *Hantbouck vander Borserie* 1568-69, f. 36.

nenabdij door de beeldenstormers ten deele verwoest: zoo begrijpen we best waarom de deurwaarder in December 1568 de beproefde monniken moest ‘commen sommeren ...voor breeder executie’ der belasting van het verloopen jaar(1).

Rythovius liet de jonge monniken uit de abdijen van zijn bisdom tot het Seminarie toe. Aldus mocht de abt van Eversam zijn novices er naar toe zenden In 1568 werden ook ‘jonghers’ uit de Duinenabdij te school gesteld op het Ypersch Seminarie en 't was Rythovius die de H. Wijdingen aan de jonge Duinheeren toediende(2).

Nog in 1623 betaalt de Duinenabdij eene jaarlijksche bijdrage van 12 pond groote aan het Ypersch Seminarie(3). Deze belasting was waarschijnlijk vastgesteld volgens de bepalingen van het derde Provinciaal Concilie (1607) dat aan de bisschoppen recht verleende om den zestigsten penning te heffen op de kerkelijke bezittingen die onder hun bisdom behoorden(4).

A. VIAENE.

(1) Zelfde *Hantbouck*, t.a.p.

(2) ‘Item den 21en septembris ghereyst byden prior. Cherf naer Ypre met Flameng, Du Pont ende Johannes Joos omme ghepromoveert te werdene ad sacerdotium, ende met Borghgrave, Minart, Aelbrecht, Vanden Berghe ende Bracke omme in tseminarium te colloquieren, ende verteert gaens, keerens ende stillelegghens metter sciphuere... tsaemen 94 lb. 8 s. par.’. SBD. *Bourserie* 1568 f. 19 v. en *Handbouck* 1568 f. 18 v.

(3) Item payé encores ledict Monastère au Séminaire d' Ipre une pension de douze livres de gros par an...’. Estat sommier des biens, 29 mai 1623. Algemeen Rijksarchief te Brussel. Fonds: *Papiers d' Etat et de l'Audience*. Reg. 927 f. 280.

(4) J.F. **VAN DE VELDE**. Belgicum. Deel I (Mechelen, 1828), bl. 398.

De Duinenabdij in een roman.

'*L'Abbaye des Dunes*' zoo luidt de titel van een roman geschreven door Marguerite Baulu en in format Charpentier verschenen te Parijs bij Plon Nourrit. Een jaartal ontbreekt zoo op het titelblad als bij 't registernummer van de drukkerij. We hadden de gelegenheid niet den Catalogue de la librairie française na te slaan om er 't juiste jaartal te vinden, doch het boek moet verschenen zijn een paar jaar voor den oorlog, laten we zeggen tusschen 1910 en 1914. - Dees hier nu tot dokumentatie.

Het boek is geen historische roman, zooals uit den titel zou kunnen vermoed worden. De inhoud is deze van een gewone roman; een liefdegeschiedenis die uitloopt op een huwelijk. Deze speelt, zoo ongeveer in de eerste jaren van onze eeuw, in Veurnambacht: ten deele te Veurne en te Nieuwpoort maar ten grootsten deele op de hofstede den Boomgaerde (bij 't volk nog zooals oudtijds: *Bogaerde, ten Bogaerde*) bij Coxyde. Die hofstede behoorde vroeger aan de Duinheeren en werd na den Geuzentijd (1584) gedurende een dertigtal jaren als voorloopige abdij ingericht. 't Is van den Bogaerde dat de Duinheeren in 1628 naar Brugge overkwamen. Die hofstede is geestelijk goed gebleven want de laatste Duinheer schonk ze, bijna honderd jaar geleden, aan 't bisdom Brugge. In den roman echter is zij het eigendom van den held der geschiedenis: Régis, zoon van den Hochmeester (?) van Veurnambacht. Een paar maal wordt de hofstede beschreven en we hooren nogal dikwijls 't Boomtje (zoo heet, in het boek, het klokje van de hofstede)[1] luiden. Die beschrijving, zooals ten andere de herhaalde beschrijving van de Vlaamsche streek en de Vlaamsche menschen, is een niet te beste navolging van Verhaerens letterkundigen trant. Deze roman, zoo onbeholpen gebouwd, zoo arm aan handeling, wilde blijkbaar een 'Vlaamsche' roman zijn, doch in de uitbeelding van het Vlaamsche midden ontbreken volstrekt: waarheid en leven. De onzedelijke en onchristelijke strekking ligt er dik opgewreven, vooral waar de kleurlooze romanheld met zijn Parijzer leekenopvoeding de oude Bogaerde hoeve 'moderniseert' en in voeling en strijd geraakt met ver-

(1) Waarschijnlijk een (gewilde?) verwarring met 't Bomtje van Veurne (vgl H. VAN DE VELDE. Anciens clochers: le Bomke de Furnes. - AnEm. 1855-56, XIV, 277-284.

achterde Vlaamsche landbouwers en visschers, die alle naar een zelfde schampeljoen zijn geslageti. ‘L'Abbaye des Dunes’ heeft dus geen uitstaans met de Duinenabdij: die titel dekt de letterkundige armoede van een roman die de middelmaat niet bereikte welke noodig is om een eersten druk uit te verkoopen.

A.V.

Uit het leven van Toontje Tuymelaere en Maatje Mus (*Vervolg van bl. 62*).

ANDERSZINS wierd dat nu voor die twee oude menschen een stil rentenierslevеntje van pijpjes en pantoefeltjes, geraniumtjes en klokskes, potjes koffie en ‘sewijlen’ 'n partijtje kaarten's, en alle avonden met de kiekens gaan slapen.

Maar omdat we zeggen van... slapen! 't En was nu op geen kaf of strooiling meer lijk vroeger meent ge, 't was nu op wolle Menheere! echte zachte zachte schaapwolle: en wanneer ze 's avonds mochten hun gebogen rugskens en oude magere ribbetjes te rusten leggen in die weelderige zaligheid, ho! 't deed zoo 'n deugd! Zeg', waren ze gelukkig!? Als ze in bedde gerochten ze dansten er nog een keer op, gelijk twee droeve jongens, en dan zonken ze lijk versmoord elk in z'n polk, maar zoo diepe dat Tone gebaarde z'n Emma niet meer te vinden; dan hield hij z'n hand aan z'n mond en riep dat 't helmde:

- Emmatje! waar zij'-je da'?
- Maar zwijgt toch, moe'-je zoo roepen? riep Maatje tegen.

En een half uur later: - Toontje!

- Ja, Maatje?
- Toontje, slaap'-je gij al?
- 'k Geloof haast van neen, vrouwe,.. waarom?

- Enwel, 'k trachte 'k-ik zoolange mogelijk wakker te blijven om van dat deugdelijk bedde te genieten, als ge slaapt ge 'n voelt het niet.

- Waakt en bidt, zei Tone dan om heur te doen gaan,... en inderdaad ze zweeg, en ze vielen alsdan seffens in slape.

- Maar d's-anderendags had Tone, die z'n Emma 'en keer geern wat opvestte, altijd een schoonen droom gehad. Emma die nooit niemand had bedrogen, geloofde 't altijd al lijk suiker, of 't en is wanneer het waarlijk begon àl-en-tevele te schillen.

- En, zei Tonius (altijd in bedde nog), 'k was veranderd in een pasgeboren kind!... - En ze trokken de dekking dan over hun hoofd, en ze keken daarop wear naar malkaar, en schoten in een grooten lach; Emma kraaide erbij... - En, vervolgde Tonius, de minne kwam toen, en ze pakte mij lijk een kilotje boter op uit m'n bunsel, en stak me tot over mijn hoepje met mijn poeterloezen en àl, in 'n lauwwarm watertje, en 't was er zoo geestig en zoo aangenaam dat ik aan 't duikelen ging en dat ik er in versmoorde... en dan stonden er seffens zestien engeltjes gereed: twee aan m'n hoofdeinde, twee aan m'n voeteinde, twee aan m'n enzoovoort, en zoo trokken we naar de hemelsche Paradijzen; uwe engeltjes Maatje 'n waren daar niet bij; 'k en was toen nog niet getrouwd... of liever er was toch algelijk lijk apprentie van geweest, want 't eerste dat Sinte Pieter zei, was: - Ah! Tone, zij'je daar da'? je zij zeker blij, hei vogel, da'-je van dat lastig herte van 'en Emma ontslegen zijt? - Zwijgt Sinte Pieter, zei ik. 'k Heb ze van mijn leven eens willen opeten, dat ik ze zoo geren zag, en 't heeft mij nadien altijd gespeten dat ik het niet gedaan 'n heb.

En Emma met heur slaapmutse, die rechte gekropen zat om te luisteren, viel achterover:

- Oei, gij leelijke leugenare, zei ze, ge 'n hebt gij dat niet gezeid aan dien Heiligen Man. Gij plaagsteert! Gauw, we gaan opstaan.

En zoo gaven z' het af allen morgend: en Tone droomde van-einden-af-in, allen nachte wat nieuws, zoodat er Emma begon mede verlegen te worden voor z'n hersens, maar Tone zei dat hij geren droomde, en dat ze dan 's morgends leute hadden... En waarlijk ze verdienden, 'k ben 't zeker, iederen keer 'en vollen aflaat, iederen keer dat ze hen moesten overwinnen om uit dat zacht bedde te geraken.

- Dat ik moest weten dat het in de helle zoo deugdelijk is als hier, zei Tone...

- Wel wel wel, vent! riep Emma met heur hand voor z'n mond, en zijn dat uw drie weesgegroetjes?... 't zijn schoone!... Toe! uit uw bedde.

En van toen voort hun dag was begonnen.

Kinderlijk-eenvoudig en kinderlijk gelukkig trokken ze alzoo door 't leven, gerengezien van God en geheel de wereld, en zijzelven gerust, gerust, tot in de dood toe. God! de dood! Dat ging: ‘wat zijn lijk 'watanders. 'n Bedde was goed voor 'n nacht, en een kerkeputje 'n was zeker niet slechter, buiten dat dit was voor’ wat-langer. Hoedat ze dat oppakten is eenmaal te gezien geweest toen er sprake was van een graf. Menschen toch, van 'n graf! Ja, lijk van 'n doze met spekken. Kinders en Schoonkinders, die reeds voor een huis gezorgd hadden wilden 't wel doen tot 't laatste. Ze waren zot van hun ouders, effenaf zot. Elken Nieuwjaaravond kwamen ze altijd af met 'n besteeksel, maar 't schoonste is 'n keer geweest een ‘nieuw steenen graf’... dat Vader en Moeder mochten op voorhand gaan bekijken naar 't kerkhof. Vader en Moeder zeiden wel eerst: ‘Ma'-maar!’ dat ze liever lagen in de gewijde eerde. Niet te doene! De ‘Achterkomers’ en aanzagen dat niet voor ‘serieus’: gewijde eerde kost men er altijd nog bij smijten; en zij'nder, wanneer ze later gingen-gaan-lezen voor hun ouders ‘ollebeê’, ze wilden voort weten waar ze gevonden.

Zoo Tonen en Emma zouden dan eens gaan-zien naar hun graf.

- Neemt een vuil laken meê, vrouwe, zei Tone, we moeten daar toch 'n keer inkruipen, en zien of 't van passe lang en breed genoeg is, en of we daarin nog 'n beetje goed ‘asem’ gaan hebben.

- Dat is 'n goe' gedacht, meende Emma.

En toen ze nu vóór 't graf kwamen: ne', 't was een in twee'n gedeeld!

- Ewel 'Ma kiest nu, zei Tone. En hij wees op den eenen kant. ‘Den dezen’ hier, vroeg hij, ga'-je gij ‘hem’ pakken of moe'-'k-ik ‘hem’ pakken?

En ze draaiden en ze keerden rond die grafwiegen tot ze eindelijk alle twee verdwenen waren elk in z'n kant.

- Zeg', vent! Ewel, wat zeg'-je? lig'-je daar op uw gemak? vroeg Emma.

En Tone: - Enwel wat- peis'-je?.:. jamaar wat peis'je? 'k Zou ik dat hier wel uitzien tot in 't Laatste Oordeel. Voor mij dat gaat nog al, 't is lijk ons bedde, alzoo daar-of daar...

- Jamaar 't en is niet van daar-of-daar.. dat 'n is nu 'en keer geen ‘parlei’.

- Waarvan da'? Wil'-je 'n keer veranderen misschien?

Zoo ze kropen alle twee rechte om dat eens grondig te bepeizen, en zaten zoo neuze-en-neuze elk uit z'n kuipe te kijken.

- Medunkt, zei Emma, dat 't nog beter zou kunnen zijn, 'k zit-ik hier nog al gespannen.

- Jamaar meisje, als ge dood zijt je ‘kleineert’ altijd nog 'en beetje, ge 'n moogt dat niet vergeten. Maar al-ha, we 'n gaan daarom niet vechten... kom', ...kruipt gij nu 'n keer in den mijnen.

En ze pasten en ze maten lijk als te zeggen: gauw, we gaan er dan seffens in, uitgoed, en we 'n komen er nooit meer uit.

- Ha ja't, zei Maatje, dat-hier is alleszins gemakkelijker... wel ja 't, schilt den dag en den nacht.

- Ehwel pakt gij dan ‘den-dienen’ besliste Tonius, en 'k ga ik ‘den-deen’ pakken.

En toen gingen ze gezind naar huis: Maatje had ‘den-dezen’ rechts, neen 'k misse 't was ‘den-dezen’ links!... En voor Tonen 't was tòch eender.

Ondertusschen de dag was weere voorbij: nogeens een in leute en in kontentement. Lekker weêre geweest, 'n verzettelijke wandelinge, geen verloren werk op het kerkhof, en met hun'der tong uit hun'der mond allangs de Vesten naar huis. Om te eindigen nog 'en keer binnengegaan in de Capucijntjes, en daar 'n gebed gelezen voor den h. Antonius omdat er - enja voor de zooveelste keer - alhier of aldaar ‘familie’ verwacht was; en... buitengekomen:

- Daar zi', gaapte Tone; maar 'k en zegge niet, 't is... al wel van Antonius, Emma, 'k zie ik mijn patroon, ook stijf-geren, 'k en zou ik zijn werken niet kunnen verbeteren... Maar, 't zijn al zijne kleene Tuymelaertjes versta-je, die ons stillekens-aan vooruit en van de wereld gaan steken. Maar Emma, zei Tone plechtig met zijn rechterhand in de lucht, we'n gaan ons zoo gauw nog niet laten gedoen hei? 't Graf: is er nu; we hebben gezien dat het goed is, dat 't gaadt! Dat is nogeens entwat uit de voeten! En we zijn daarmee nu-nog 'en keer gerust, hei, voor lange!

- Ja-we, zei Maatje al binnen in huis gaande; en ze pakte daar eerst 'en stoel, en ze zette heur.

(*'t Vervolgt*).

K. De Wolf.

Ellendig, ellendig!

Voort uit onze nieuwsbladen: ‘De *enquête* tegen den Veiligheidsdienst ('t was lange *enkwest*, 't is reeds enquête, nog wonder dat 't niet ook om is *Service de Sûreté*); de regeering *heeft zich maar te debrouil leeren*; de *maritieme statie* van Oostende; *impassen* met *krotten*; de koninklijke familie *trok zich in hare appartementen terug*; de *sociale* en *economische realiteit*: eene egale *perfect-evenwich tige manier*; eerst het *aspect* van het *museum*; *Bailleul* (zegt ook De Standaard en weet niet dat dit Belle is)’! 't Is tòch te dom!

En niemand, en niemand, die daar ooit op spreekt: niet één van de honderd bonden, inrichtingen, bladen, zit- en ander dagen, wat-weet ik-al, gesticht ‘voor het behoud der vlaamsche taal en 't eigen leven’.

Welk schoon bewijs dat al die ‘bonderij’ maar-voor den naam en voor 't gerucht en is.

Ons tale is stil-aan stervende, alleen omdat ze *niet mag* leven, *niet mag* van de Vlamingen zelve.

BROM.

Taalvonken

(Vgl. boven, bl. 26 en de vorigen).

IS 't niet ‘grappin’ (eng. ‘grab’ da' ze dat heeten in 't fransch: een tweeluikige schepper dienende om kolen uit de schepen op te halen en over te storten achterwaard-ievers daar men die hebben wil? Het is een tuig gemaakt op de wijze van 'n eendelijkegroote mosselschelpe, die sluit in het opgaan en die gaapt-en-lost in het zinken. Het hangt met 'n keten aan 'n krane; en bij 't werken ermee, ziet gij dat gevaarte alsan weg-en-weer flodderen al toezijnde eens en dan al openslaande: 't is lijk een vliegende stelinge.

Hoe wordt dat geheeten in 't vlaamsch? De meestgeleerden onder de Vlamingen - met immers altijd hun oogen toe, en alleen-maar gesteld om te luisteren - op het ‘hooren’ van grappin-grappijn, zeggen onderander: *grijper*. En de minst-geleerden, het volk, bij het eenvoudig ‘bezien’ van de zake, zeggen velemeer *nijper* en nogmeest van al *bijter*. Dat is te Brugge toch zoo; en 't is Brugge die 't getuig met zijn name daarbij in de kuststreke ingebracht heeft. Doch uit Bekeghem verneem ik dat ze te Zantvoorde (bij Oostende) ook zeggen 'n *stekvogel*, (dat is dan de twee gedachten ineen: ‘bijten’ en ermee ‘over- en wegvliegen’)!

Niemand maakt vlaamsch als het volk.

[F.D.]

Een vlaamsch tochtje in 'en Citroen.

ZE zaten al te lekkebaarden mijn vrienden Pier en Sef, elk in een hoekske van mijn Citroentje! Pier haalde zijn pijp uit de kasse; zijn beste pijpe om niet af te steken in zulk een schoon gedoe. Sef vond de kussens nogal zachte, en kwam weer in zijn kinderjaren.

Ik stond buiten aan de wrange om onzen spoker[1] in gang te zetten. 'n Goên duw dus!.. Maar niet te doene! Draaien! Drie-vier keeren rond, geweldig... De ronker bleef stom.

- Speel' maar uit, man! riepen ze al binnen; dat was voor mij, en zij, binnen, ze vielen al monkelen weer op hun' zate.

Ik speelde dus uit, smeet mijnen overjas af, en weder aan de wrange gesnakt. Draaien, draaien, zoo'n draai'-je met zoo 'n heb'-je niet. De ellendeling bleef koppig... en ik bleef steken.

- Is 't nog voor vandage? klonk het.

Ik stond te zweeten van geweld, en van spijt en dulte; t' enden asem. Gelukkig kwam daar juiste de peerdesmid ten naargange.

- Een draaike, Ko, als 't u belieft!

Ko spoog 'n keer in zijn vuisten, stekte de keere vast, en gaf 'nen wrong... De ronker ging aan 't zoeven. 't Was een pak van mijn herte.

- Danke u, Ko.

En ik binnen.

- Proficiat Jan, droog' maar uw zweet af.[2]

(1) *Spoker* = auto.
(2) *Ronker* = motor.

Ik en hoorde 't niet, maar zat al veerdig aan 't stuur. 'n Trek voor den eersten gang[1], en 'n dop op de jachtklinke[2], en we slierden.

- Ha! ging het bachten mij met luidruchtige vlaamsche tevredenheid.

We waren algauw in tweeden en derden gang, en ons citroentje bolde voort op zijn moerevel... hemellijk zeere... zoodat ik mijnen lastigen aanzet algauwe vergeten was. De vrienden zaten te gekscheren, waren bezonder in hunnen schik met mijn werk aan de wrange, en kletslulden op mijne kappe zoo vriendelijk schoone dat ik ook al begon te monkelen. Maar 'k zweeg. 't Ging lijk een zijde, zoo zeere en zoo zoete dat wij in weinigen tijd den helft van den weg hadden afgeleid:

- Als we maar intijds 'n komen! 't Is ten twaalven zul'-je, zei Sef.

- Bah! ze kunnen wachten, zei Pier tusschen twee wolken tabakrook die boven zijnen kop wegkrinkelden.

...Boem!... en al de kraaien vielen van henzelven uit de boomen.

- Klak! meende Pier vanuit zijn hoekske.

- 'n Band gesprongen, zei ik, ...'n kwartje.

't Gerief werd uitgehaald; 't windas wrocht, de moeren kwamen los, 't hulpwiel[3] was eraan.

- Op 'n glasstuk gereên, Sef.

En de martelaar lag al aan den kant vast.

't En had althoope géén tijd geduurd, en we waren weere vooruit. We schijverden 80 ter ure om de schâ in te halen; en de boomtjes, vanweerkanten de bane, stonden verbluft te gapen naar ons gevaarte, knikten 'ne keer, en schavijsterden weg de eene na de andere lijk met den daver op hun lijf.

Hei! Sef had nu ineens zijnen neuze bij me gesteken:

(1) *Gang* = vitesse.
(2) *Jachtklinke* = pédale du gaz.
(3) *Hulpwiel* = roue de rechange.

- 't Is toe Jan, riep hij: zie'-je, 't is toe!

We stonden voor de sluitstake van den spoorweg.

De vuurduivel schoot voorbij met zijnen langen steert.

- Nog 'n beetje en we waren in moes, zei Sef.

- Wat God bewaart is wel bewaard, loste Pier. Zet maar aan.

Pier begon godvruchtig te worden. Ook 't wierd noodig.

De weg stond open. Doch mijn gangtrekker(1) was in de bete gevallen, en de losklinke(2) sloeg loos. We lagen vast.

- Komt dat tegen! zwoer Sef. En Mijnheere die ons met den noene verwacht!

Ik zat ermee in, ge kunt dat peizen. Rap mijn blauw smidsgewaad aangetrokken, en onder ons tuig.

Ik vond wat het was. Een moere los, en die klinke 'n werkte niet meer.

- We mogen van geluk spreken, Sef, we kosten hier morgen nóg staan.

- 'k Heb liever te zwijgen zei Sef.

- Wat God bewaart is wel bewaard, zei Pier die lijk scheen te besluiten: zie'-je wel zi'.

En hij ontstak nog 'n hoorntje.

Alles was weer effen nu, buiten 'n paar vette smouthanden die aan een brokke dweil een eerste vage kregen.

Voorzigtigkes reed Citroentje weg met zijn volk.

't Was al achter den twaalven.

- Zou'-je gelooven dat mijn merelare piept, zei Sef?

- 't Zal te beter smaken, maatje, zei Pier, en hij trok voort aan zijn pijpke.

Ik was ondertusschen aan een klein kalsijtje gerocht en sloeg in om den weg te korten. Ons zacht beddeke wierd een wippe, de vleeren dansten op die oneffen steenen, en wij-we schokten mee! Sef

(1) *Gangtrekker* = levier du changement de vitesse.

(2) *Losklinke* = pédale du débrayage.

vloog tegen Pier, en met zulk een herte dat Pier's beste pijpe uit z'n mond op den vloer kletste in duist brokken.

- Maar! zuchtte Pier, houdt u toch vaste, Sef.

Sef hield hem àl waar hij kon om op zijn vierkant te blijven.

- 't Is toch alleszins beter in mijn bedde, zei Pier.

- Hei! We gaan hier opbranden, riep Sef, en hij zat met zijnen voet te doppen op Pier's rookenden hul.

- Wat God bewaart is wel bewaard, keeroogde Pier die meer en meer alles verwachtte van hierboven.

Ik zat op mijn ongemak.

Daar! om de stake uit te trekken! Nu moest ik uit den weg voor 'n grooten duivel van 'n vlaswagen die met drie peerden kwam aangedjokt.

- Alwaar nu, gaapte Sef die met den kluts zat?

- Rechts, en door 't slijk, was mijn woord; en mijne oogen maten en keken hun holten uit.

Tweeden gang... Ju! Sef sloeg een kruis. 't Ging. Citroentje trok, slierde voort; ik hield aan 't stuur dat mijn handen kraakten; en we waren erdoor gave en gezond uitgeweerd toch dat er een hut wat-teverre had uitgekeken, dat hij den neus onzer slijkwere[1] nen duw had gegeven en 't verloodsel van heur kaken had afgewreven.

- Wat God bewaart is wel bewaard, besloot Pier met voldoening.

We kwamen toe ten eenen.

Mijnheere stond aan zijne deure te wachten! De welle en de ‘vaderlanders’ - nu zeggen ze ‘patriotten’ - op 't vuur.

- Op slag, Mijnheere, zei Pier.

- Ja, met 'n doorslag, zei Mijnheere! Welgekomen.

- En zeggen dat we nog weere moeten vandage, kreunde Sef, uitgemergeld lijk 'n doodgemooschte... citroen.

F.D.

(1) *Slijkwere* = garde boue.

Te Brugge op den Burg

'n Moeilijke ‘herstellinge’

't **I**S spraak, op den Burg aan den Westkant, het hoekhuis en 't huis dat eraanhoudt heel te verdoen, op zijn oud's; en wel namelijk om te dienen tot winkel. En de Stad heeft gezeid: 't mag zijn; trouwens de Burg aan dien kant is zeer schamel, hij kan medeen tendeele worden verbeterd. En alleman, mee met de Stad, zei: dat het waar was.

Nu, wat gedaan? 'n Groote *winkel* wordt er gewenscht, doch waarvan de open *den Burg moet helpen verschooneren*. Dáár ligt de knoop. Daarop heeft men aanstonds 'n wedstrijd in gang gesteken, onder de brugsche bouwheeren, om 't meest-voldoenae ontwerp tewege. De wedstrijd is geschied; de ontwerpen zijn ingekomen, zijn uitgehangen geworden; en wij-en 'en-ander hebben ze mogen gaan-bekijken in 't Stadswerkgebouw. Want in Brugge zijn de menschen gemokkeld daarmee: ‘van e ki te meugen gon-kiiken’!

Doch ook in Brugge zijn we gewoon gemaakt van te mogen kijken en... zwijgen. We zijn dus gaan kijken en zullen nu... zwijgen.

Maar in afwachting dat de ‘Bevoegden’ gaan spreken, mogen we misschien wel eens vragen:

- Eerst, of, in zake van kunst, als 'n zake van stadsverschooning, het altijd wel best is 'n gewenschte ‘scheppinge’ in wedstrijd te brengen? Nu, ja de tijd wil dat zoo: 'n tijd van ‘allen-gelijk... tot voor de kunst toe’! Tot daar!

- Dan of het, bij 't houden van 'n wedstrijd, niet goed zou geweest zijn vooraf eenige vereischten uiteen te doen: ttz. vereischten, door kenners met moete besproken, en dan door de mededingers in de ooge te houden. Niet iedereen is bouwman, maar

ook niet iedere bouwman is kunst- of is oudheidkundige. Hei?

- Ten derde, of er als vereischte niet mocht worden gesteld: eenerzijds dat de nieuwe doeninge ja 'n winkel mocht zijn, t.w. voor belicht- en bedeeling albinnen heel naar den wensch van den eigenaar, maar anderzijds dat, vanbuiten gezien (en al wèl de binnenbedeeling eerbiedigende), dit ‘Nieuwe werk’-nu moest hoofdzakelijk mede 'en deel van den Burg blijven? 'n Deel van den ‘Burg’? Ja, immers aan den eenen kant van den oorspronkelijken Burg, die bouwkundig eene eenheid geweest is waarvan vele nog recht staat; en aan den anderen kant van den huidigen Burg, die blijkbaar nogheden 'n ingesloten geheel van pronkgebouwen voorstelt?

- En eindelijk tot gevolg van dit alles, of niet moest gezeid geweest zijn dat de ontwerpen behoorden geteekend te worden met twee schetskes erbij; nl. eerst met 'n gedachtjen erbij van dien oorouden Burgkant (immers met zijn bekende licht gewinkel vooraan, en met het lijvige Steen in den achtergrond) mits ter vergelijking het Nieuwwerk ertegen, en dan met 'n tweede gedachtjen erbij van den huidigen Burg heelemaal, met het Nieuwwerk erin, gezien van onder de boomen, om alzoo heel het spel van dat Nieuwwerk te beter te kunnen vervolgen? En moest niet worden bestaakt of ditzelfde Nieuwwerk in rood of in grauw steen moest zijn? Of het in huis- of in halletrant zijn moest? Of het moest zijn met 'n herstelde ‘Westpoorte’ eraan? enz. enz?

Ziet? Dat allemaal om te vermijden dat de medewedstrijders zouden, om het Nieuwwerk te teekenen, alleenlijk gestaan hebben met hunnen rug naar den Burg; en dat ze, om dien eigensten Burg te herstellen, zouden alleenlijk naar de Halle gekeken hebben; en dat ze zouden alleenlijk gedacht hebben om onnoozel-weg entwaar-'en ‘brugsch’ huizeke te maken, zonder te denken wat ‘brugsch’ is en waar dat 't moest staan; en dat ze zelfs zouden kerels van ge-

veltjes verzonnen hebben die goed zouden doen op de Vesten t.w. in 't nieuwe geweste, of te Blankenberghe of te Zeebrugge;... ziet? om dat àl te vermijden.

Doch hoort, we'n willen niet zeggen dat ze 't nu ook niet vermeden hebben. Maar enja, 't was 'en gerustheid te meer. En hebben we tevele gezeid, men zal het ons wel willen vergeven: we zeiden 't immers alleenlijk, omdat het ons toch-zòò zoude spijten (wat niemand kwalijk kan nemen) moesten ze nu met den Burg ook gaan doen wat we reeds aan de Bank op de Markt, en aan het nieuw huis langs het Speelmansreitje, en elders ooknog zoo jammerlijk hebben mogen betreuren.

Brugge is zoo teêr: als 't U belieft, laat het voorzichtiglijk brugsch.

B. DE BEER.

De oorlog in Dickebusch en omstreken

(*Vervolg van bl. 64*).

*1915. Zaterdag, 26*n *in Zomermaand*. Wat bomschroot vóór halfdag. Men begint vele hofsteên te versterken: met hoog-oeverde grachten, met allerhande duikhols, met geheele hutten stekkerdraad eromheen.

*27*n. *Kermiszondag*. Uitgeweerd in de kerke, 'n kermiske van niet-vele. Wel 700 menschen in de Hoogmis. Ook 'n beetje meer volk dan anders op herberge. Thuis bij velen, 'n ‘koeke’ gebakken; doch geen koeien of kalvers aan 't mes, nievers.

Na halfdag bommen alboven ons hoofd naar Vlamertinghe toe, wederom van die tweebuischbommen. Bij 't hof van J. Forceville's een geschutman doodgebomd.

*Kermismaandag, 28*n. 400 menschen - wat schoon is - in 't Jaargetijde voor de overleden dorpgenooten.

*Kermisdinsdag, 29*n. S. Pietersdag. Niets merkweerdig's, buiten wat gesmijt alboven ons weg, naar Vlamertinghe.

*Woensdag van de Kermisweke, 30*n *in Zomermaand*. Ten achten-'n-half zegeninge van de kinderen. Prachtig. Ten minste 'en 200 waren er.

Och Heere toch! Wie zou er gedacht hebben dat een dag, zoo schoone voor onze kerke begonnen, voor haar zoo treurig zou eindigen.

Ten twee'n-alverre kwam ik even van den engelschen graftuin en was ik in de Kerkstrate toen, wanneer almedeens een bomme kwam aangejoeld, en ontplofte bachten het wethuis. Mijn eerste gedacht was loopen naar huis, doch 't kwam al een andere, en ze viel te Jul. Goethals' aan den hoek van de Kerkstrate zelve, nl. op z'n stal en doodde er 'n koe. Tsa! dat was schromelijk dichte. 't Volk in den tusschentijd vóór dat er nog een derde bomme zou komen, was reeds te vluchte naar den Yperkantwaarts. Ik, mee vooruit. Tot aan Meester Nollet's: daar konden we de smijtinge nagaan; al en was het er ook al niet heilig, want de schroot-ijzerbrokken vlogen geildig tot dáár. Vanals er wat opging van bomschuifelinge, 't was er van ‘zeere houdt u binnen’, maar eenmaal de ontploffinge weg, ge mocht een oogenblik ademen, en uitzien naar wat er geschied was. Twaalf groote bommen kwamen er zoo in 'n sterke halve-stonde. Meestal omheen de kerk en den hoek van de Kerkstraat. Daar kuilde 't, en daar hong er een dikke zwarte breede rook; soms en kon men de kerke niet zien: God weet wat er alreeds aan 't gebeuren was. Almedeens nog een dikkeren rook, maar veel witter, en met laaiinge ertusschen. Gewis 't was 'n brand! In de kerke?... Na 'n stondvierde wachten's, en omdat toch het smijten lijk ophield, ging ik het aan om te naderen. Gelukkiglijk 't Godsgebouw niet, maar N. Van Eecke's ervóór was aan 't laaien. Tal van menschen, ook liên uit de landwacht, waren volop al aan 't blusschen, om

Debaene's ernevens te vrijwaren. 'k Hoorde in 't gewoel dat er ook op de kerke bommen gevallen waren: 'k schiete me tewege ernaartoe, 'k was reeds halfwege de Kerkstrate, als joef! wederom bommengehuil! en... 'n bomme sloeg, voor mijn oogen, onze gerweboeie in, ons sakristijmagazijn. Nieuwe vlucht van alom. Ik ook, weer vooruit. Ditmaal ben ik geland te Brigou's in het koelruim. Nog 5 bommen volgden, al dapper naeen, waarvan 2 niet ontploften. Weer stil, Doch nu met moete gewacht. En 't was best: het begon reeds opnieuw volk uit te kruipen om terug naar den brand, als nogeens het spel aan den gang ging: de eerste bomme op de herberg ‘Het Hoekske’ nevens den brand, Goddank met slechts-één gekwetste, 'n belg uit het leger. Maar, achter 2 bommen nog, 't stopte.

Ons dorp had het leelijk gekregen. Vóór de W^{we} A. Goethals' 'n bomme. A. Forceville de veldwachter in 't vluchten gekwetst. 'n Bomme op F. Philippe's: den naasten kant ingeslegen, maar God zij geloofd het volk al den versten kant ongedeerd. 'n Bomme ook op 't Neerplaatske te O. Sanctorum's: den achterkant in; en in de voorzale, waardat ze met elven bijeenzaten de stoof omgeslegen, maar niemand geraakt of 't en is twee van Lesage's heel lichtelijk. 'n Bomme voor de deure der pastorij. Twee op 't Kerkhof, waarvan eene in de hage bij 't Neerplaatske, en eene in de grafsteê van F. Goethals'. En de kerke? Wel, wel, ellendig om zien. Vier bommen had ze gekregen. Eerst eene door 't opendak nevens den toren op den hoek van den zang oven: die bom had er half het geleispel gekeerd, houtwerk en gelente geschonden; dan 'n tweede binnengekomen al 't dak, op den boegkant ten noorden, tusschen 't O.-Vrouwenbeluik en den Herder-z'n biechtstoel, en die alles eronder beschadigd had; 'n derde al den hoofdboeg binnen, met een gat in den wand; en 'n vierde (zoo ik immers gezien had) op de boeie van 't gerwhuis, het sakristij, waar nu alles vernield lag. Alomheen in de

kerke geen ruiten-haast meer, en de dagvakken onherstelbaar geworden. God helpe ons!

Het volk kwam de bidsteê bezien: met deernis oprecht, omdat er zoolang aan gewrocht was-geweest om ze schoone te maken, en - nu voelden we dat - omdat ze hun zoo lief was. Ook van het leger kwamen er kijken: goedhertiglijk, en achter ‘gedenkenissen’ om die mede te dragen! 't Wierd tijd de kerke te sluiten: de vrienden gerochten te talrijk; en dewijl aan 'n anderen kant onze vijanden 't blijkbaar schenen op haar te hebben voorzien, deed ik er van nu voort ook het beste uit verhuizen.

'k Stuurde eenen man-op-zijn-wiel naar den Catsberg om te doen vragen of er daar in het sticht niets geborgen mocht worden. Neen, 't kon niet zijn. Dan naar den Herder van Proven: enja, dáár op het opperste tzijnent mocht er wat binnen. Ook zoo te Westoutre. 't Was beter dan niets, en we zouden er dus mee gedoen... vooralsnu.

(*'t Vervolgt*).

[A.V.W.]

Mengelmaren

Boekennieuws

Jan de Vries. *Het Sprookje* (- Folklore Studiën en Essays). Brussel. Standaard bkh., [1929], in 4^{n}, 144 bl. Fr. 18.
‘1. Beteekenis; 2. Wetenschap; 3. Inhoud; 4. Stijl; 5. Bouw; 6. Verhouding tusschen Volkskunst en Litteratuur; - Bronnen’.

'n Sprookje: da' 's verstandelijke werkzaamheid uit 't ‘volk’. Van inhoudswege, 't is 'n gebonden samenstel van verschillende verteleenheden. Daaraan heeft omzeggens heel het menschdom medegewerkt: de eenen door eigenschepping, en de anderen door overmonding; zoo nochtans dat wegens trant en bouw - rechts omdat nu deze zoo involksch zijn - toch zal blijken welke wel de volken zijn geweest die eraan hebben medegeholpen. Deze volken begint men er stil-

aan te kunpen in onderscheiden tot zeer verre achteruit, zoodat het sprookje ten slotte 'n eerste speurtuig wordt om te gaan-zoeken achter de verwantschap en verloopschap van de oude menschenstammen en van de oude boekstafkundige bestanddeelen.

Dit wordt door JDV. hier allemaal uiteengedaan, helder en met voorbeelden, en bovenal met tusschenin 'en welgewogen voorstellinge van de voornaamste pogingen reeds sinds 'n eeuwe aangewend om 's sprookjes aard te leeren kennen. Pogingen te weten: van de Grimm's (bl. 15, vlgg.), van Benfey, Lang, Bédier, en Kaarle Krohn met zijn beroemde 'historisch-geografische methode', van de Finsche Folklore Fellows, van Antti Aarne, von der Leyen met zijn droom- (47), Saintyves met zijn ritus-stelsel (59), en andere meer.

Maar zegt de Vries (118): als uitslag, 't beste totnutoe, zoo voor het sprookjen in 't bezonder als voor de Volkskunde in het algemeen, is 't vastestellen alsan beter van wat er aan die onderzoekingen tot heden kwalijk was, is ook het afsluiten van tal van dwaalwegen, is nog het leeren keurigstellen van de vragen, met ondertusschen 't binnenbrengen en 't uiteenscheên van ontzaggelijk-vele stoffe. Die uitslag, hoe ontkennend, is reeds heerlijk... in afwachting van sterker stellig doorgeleer.

Zeer waar. Dit boekje (al zijn 't bijeengebonden opstellen uitteraard nog overvlakkig) dit boekje is als 'n stonde staans en achteruitziens om eens na te gaan: vooreerst hoever men is, en dan, in 't werk, waarmee men best voer. Voor ieder vak vanuit de Volkskuude mag stout iets dergelijk's gedaan worden. 't Zal veelmeer helpen om de wetenschap vooruit te krijgen dan, alsnu, het eeuwig oordeelloos herkauwen van alsan al dezelfde stof.

***

Vanwege 'De Sikkel':
- *Werken van* Michiel De Swaen (Celen-Huysmans-Sabbe). III. *Het Leven en de Dood van Jesus Christus*, bd. 1. Antwerpen, 1929, in 8^{n}, 278 bl. Fr. 40.

Dees is (hier 't 1^{e} dl van) 't hoofdwerk van De Swaen, waaraan hij 20 jaar van 1674 tot '94 gewerkt heeft. 't Bestond alleen nog in 'n gedrukte uitgave, bezorgd ten jare 1767 door den brugschen drukker uitgever Van Praet, die 't immers naar 't oorspronkelijk handstel zeer zindelijk gezet heeft. (Vgl. **V. CELEN'S** *Mich. De Swaen* hierboven vermeld, bl. 32).

't Is jammer dat wij hier in de heruitgave niet te zien 'n krijgen of, en totwaar, en hoe (met de reden), het werk van VPraet werd gewijzigd.

't 'Leven en de Dood' beslaat al de gebeurtenissen

uit Jesus' verblijf op aarde, elk voorgesteld in 'n verhaalsprakig ‘gesang’, telkens gevolgd door 'n gevoelsprakigen ‘toesang’. 'n Schoon stuk schilderwerk met schoone verf geschilderd, al was het met 'en Rederijkersborstel.

Meer en meer ziet men welk 'n gewichtige onderneming het geweest is de ‘Werken van De Swaen’ (vgl. *Biek*. 1928, XXXIV, 127, 288) ineens te laten uitgeven.

* ⁎ *

Uit Opdebeek's Wetenschappelijke Reeks voor de Jeugd (vgl. Biek. 1928, XXXIV, 383, en de vorigen).

- R. Ehnam. *Beiaarden en hun Klokkenspel*. 32 bl. met afbb. Fr. 2.

Pr. Verheyden heeft de ‘Beiaarden in Frankrijk’ of liever in fransch Vlaanderen besproken, geschied- en tuigkundig, en dat wel in 'en standaardwerk (vgl, Biek. 1927, XXXIII, 32). Hier, in deze reeks voor de Jeugd, kon voor vlaamsch Vlaanderen niet even zooveel, dit spreekt; maar 'n éérste schets kon wel, en dat is er. Als opstel (hoewel deun- en geschiedkundig niet danig uitgebreid) toch leerrijk, en gewis zeer aantrekkelijk gemaakt door tal van afbeeldingen en door hier en daar 'n ‘vertellingske’.

L.D.W.

We vernemen dat even overleden is Eerzame Juffrouw Cordelia Van de Wiele

gewezen hulpe van *Guido Gezelle*, oudewetsche goê ziele die vele ten zijnen dienste geboekhoudt en gewerkt heeft.

R.I.P.

[Nummer 4]

Om te weten wat Vlaamsch is.

Weten wat vlaamsch is, 'n is niet moeilijk. 't Volk spreekt vlaamsch heeledagen, echt vlaamsch, zoo vlaamsch dat het hem niemand zal afdoen; en 't spreekt in dat vlaamsch, van van-alles; en nooit moet het vragen of zijn vlaamsch toch wel vlaamsch is, 't is het altijd! Zulks gaat vanzelfs. Maar dan, waarom met de zoogezeide ‘geleerden’ gaat 't anders? Waarom? Omdat zij - nu ze meenen geleerd te zijn - anders willen doen als het volk. Wilden ze doen... weer als het volk mits 'n beetje geschaaf aan de woorden ook aan de klanken, wilden ze dàt maar, ze waren gered, ze zouden weer weten wat vlaamsch is... en daarbij zouden er kennen. Nu niet.

Guido Gezelle en Johan Winkler.
(*Vervolg van bl. 53*).

HET gedicht de *Vlaamsche Zonen* is Winkler toegezonden en toegewijd, zoo schrijft deze in November 1882. Alles niettegenstaande blijft hun

verschil van overtuiging vooral in godsdienstige zaken eene oorzaak van soms pijnlijke wrijving. 't Is gedurig van gij roomschen en wij andersdenkenden, van ontzien en niet kwetsen, van bespotten, ergeren grieven en andere van die prikkelwoordjes, van die gevoelige aanrakingen, dat trekken dat ten slotte de buil toch doet bersten, al noemen ze malkander nog zoo innig en nog zoo dikwerf ‘uw vriend’.

Gezelle heeft over Edw. Gailliard's Glossarium geschreven in Rond den Heerd en begeert dat zijn opstel door Winkler's tusschenkomst in een Noord-Nederlandsch tijdschrift opgenomen worde. Dat zal ook, maar de vrije Fries vindt het jammer dat een zoo schoon weerdig boek in 't fransch geschreven is.

Voor hem is alle waarde daardoor naar de knoppen. Waarom? vraagt hij, deed de heer Gailliard zoo dom en zoo dwaas en onvaderlandsch? Ik kan daarvoor geen enkele reden vinden. De reden nochtans was eenvoudig en gemakkelijk te vinden. Edw. Gailliard stichtend lid van de Vlaamsche taalkamer kende, naar zijn eigen bekennen, geen vlaamsch genoeg om in die taal behoorlijk eenen brief op te stellen.

Winkler misgrijpt er zich aan, hij meent dat de arme akademiker dat doet uit franschdolheid en daarom zegt hij:

‘Hoe kan een vlaming, die nog veel gevoel heeft voor uwe heerlike vlaamsche oudheid, die ook de schoone oud-vlaamsche taal bemint, toch zóó fransch-gezind zijn in hert en nieren? Gailliard mag zich schamen voor iederen Vlaming voor iederen Nederlander! De Duitschers zullen hem erom verachten en de Franschen om wier wille hij zich zoo ergerlik verlaagt, moeten er hem achterrugs om uitlachen zoo ze al ooit eenige kennis nemen van zijn werk. Hoe jammer, hoe ergerlik!! Zie, mijn vriend, daar staan wij nu ook in taalkundig opzicht eens lijnrecht tegen elkander over’.

Johan Winkler zendt Gezelle nu ook al de vruchten van zijn arbeid uit vereering: en Gezelle zendt

hem zijne gedichten 4 bundels. Bij Kerkhofblommen, teekent Winkler aan: ‘bij het meesterlijk schoone dichtstuk Kerkhofblommen, dat zijn dichter zal doen eeren zoolang er Vlamingen zijn, perelden mij herhaaldelik de stille tranen van medegevoel in d'oogen. O! dat is uit ter maten schoon! En welk een dankbaar gebruik kondet Gij daar bij maken van al de poëzij die uw roomsche godsdienst en kerkgebaar U zoo ruimschoots aan de hand deed’.

Ze gevoelen zich G. en W. zoodanig gelijkig van hert en gevoelens, en verlangen om malkaar aanzicht aan aanzicht te zien, om te ondervinden of die gelijkenis nog grooter zal blijken.

‘Onze geesten moeten in veel opzichten als op een leest zijn geslagen’ schrijft Winkler, ‘want zoovele zaken die uw herte bewegen zijn juist dezelfde die mijne ziele ontroeren. Ik ben uw vriend en dat geeft me de vrijheid U ook te zeggen dat er ook hier en daar wel veel in uwe gedichten was dat mij verwonderde, ergerde, bedroefde’.

Tot hiertoe is 't nog al hoofdijzer en oorijzer dat de klok slaat in beider brieven. Wat is er, zegt Winkler, dus nog veel van hoofdijzer te vinden in uw Vaderland! Hoe veel meer dan ik ooit had kunnen vermoeden. Gezelle, zooals men ziet, met zijnen fijnen speurzin en zijn ijverigen toeleg was neerstig aan 't zoeken en gelukkig aan 't vinden. En weten! juicht de Fries, dat het juist de vrouwliên zijn van frieschen stam die hoofdijzers dragen, overal, van de Elve en daar benoorden tot de Schelde en daar bezuiden! Uwe Vlaamsche kerels, in de middeleeuwen, waren ongetwijfeld reine Friezen.

Verders is Guido al bezig met de blonde menschen van germaansche typus onder de kabylen van Noord-Afrika, en Winkler volgt hem op dit spoor.

Max Rooses' schetsenboek is verschenen mat de beruchte uitspraak erin over Guido Gezelle en de Westvlaamsche school dat ze nooit een enkel gedicht van eeniger waarde hebben voortgebracht. En

wonder genoeg Winkler geeft den partijdigen vrijdenker tegenover den geloovigen priesterdichter volmondig gelijk.

In een volgenden brief van 19^{en} December 1882 laat Winkler zich uit over zijn opstel over Friesch en Vlaamsch, hij noemt het een ‘schuitepraetje’ en hij zendt wat hij er reeds van geschreven heeft tot Gezelle op om voort te schrijven en het stuk te voleinden. En hij voegt er de volgende merkwaardige beschouwing aan toe als antwoord op de laatste vraag van zijn opstel:

‘Oudtijds, in den besten tijd der Noord- en Zuid-nederlandsche letterkunde heeft men niets geweten van eene eenvormige spelling over 't geheele gebied der nederlandsche sprake, vele tijdgenooten van malkander, Vondel, Hooft, Huyghens, Anna Bijns, Pater Poirters, of wie maar ook, boekstaafden toch alle zeer verschillend, zonder dat men eraan dacht dit onbetamelijk te vinden, of zonder dat men eraan dacht dat de eenheid onzer sprake daardoor verloren ging. Dan, besluit hij, zenden wij het stuk ter plaatsing aan “De Tijdspiegel” met “De Gids” daarna aan “Rond den Heerd”’. Het blijkt niet dat Guido Gezelle op dit voorstel ingegaan is.

Op een nieuwjaarkaart in '83 wenscht W. zijnen vriend geluk omdat hij aan zoo een groot gevaar ontkomen is - zijn herte kromp ineen als hij 't las in G. G's brief en verheugt zich in zijn behoud uit dreigend doodsgevaar.

Gezelle nu heeft naar mijn weten slechts eenmaal doodsgevaar geloopen in zijn leven en dat was toen hij een kind stond te doopen in de O.L.V. Kerk en de klok uit den toren viel en in 't gewelf bleef hangen boven het hoofd van den dooper.

Met nieuwjaar zendt Gezelle telkens aan zijnen vriend een pakje Kortrijksche liefkoeken of lukken alias nieuwjaarwafeltjes, en schrijft intusschen artikels of bijdragen in de Gazette van Kortrijk over ‘Wat is onze algemeene tale’ en zendt de nummers

dan naar Leeuwarden waar hij volle instemming verwerft. Den 8^{en} Maart 1883 nog altijd niets van Gezelle's aandeel aan het spoorwegpraatje.

De reis naar Vlaanderen is nu vastgesteid op einde Juni en ze geschiedt ook in de beste voorwaarden. Den 2^{en} Juli komt er alweer een brief, uit Haarlem nu, om te zeggen dat de reiziger in den besten welstand thuisgekomen is. Hij bewaart een kostbaar aandenken aan alles wat hij gezien heeft en gehoord en aan de nieuwe vrienden die hij gemaakt heeft te Gezelle's o a. de Gheldere, Verriest en bovenal Alfons Van Hee, den schranaeren hoofdopsteller van 't Manneke uit de Mane. Hij is al aan 't schrijven over zijne reis in Vlaanderen: ‘Mijne vlaamsche reize van dezen zomer heb ik beschreven en die beschrijvinge heeft nog al een grooten omvang gekregen. Geen wonder West Vlaanderen biedt den Noord-Nederlander vooral den Fries zooveel bezonders zooveel merkweerdigs zooveel schoons’!

Karel de Gheldere's Landhederen worden zeer ongunstig beoordeeld door niemand minder dan Van Deyssel, ongunstig onheusch en onrechtveerdig. De Rond den Heerders vatten vuur en, Van Deyssel niet kennende, schrijven van hem dat hij een hollandsch protestantsche katholiekenvreter is en een broodschrijver. J. Winkler haast zich om die misgreep te doen herstellen. ‘Van Deyssel, schrijft hij, is een schuilname; de jongste zoon van Prof. Alberdingk Thym verduikt zich daarachter, het is de zoon van een voorvechter der hollandsche katholiken, van een dichterlik en smaakvol man, tevens van een welgesteld burger wiens zonen alderminst broodschrijvers benoeven te zijn’.

Telkens Winkler schrijft of bijna zoo, is 't een antwoord op een brief uit Kortrijk. Wat moet G.G. vele brieven geschreven hebben in die dagen, en nog is 't niet genoeg voor beider vriendschapsgevoelen. ‘Ja, schrijft J. Winkler, het gaat mij even als 't u gaat. Ook ik wenschte wel dat Kortrijk en

Haarlem wat dichter bij elkander lagen, want ook ik hebbe U dikwijls zoovele te vragene en zoovele met u te besprekene, in mijn herte. En ons gesprek en zoude dan niet enkel end'aleene over taalkunde handelen, denke 'k! Uw glazen plantenkamer hoop ik eens te zien, bij leven en gezondheid. Maar wanneer? Het volgende jaar zeker niet. Het volgende jaar verwacht ik U te mijnent, en ik reken daar stellig op dat gij komt. Uw koning en koninginne zijn nu te Amsterdam en wonen in het paleis van onzen koning aldaar midden in de stad op den Dam. De belgische vlag waait er van de tinne, de muzyk speelt de "Brabançonne" en onze burgers, "de garde-civique" zegt Geliên geloof ik, houden de wacht bij 't paleis!!! Wie had dat voor 50 jaren kunnen voorspellen! Wat is er eene toenadering tusschen Noord en Zuid in de laatste jaren! Ik verheug mij daarin van harten. Het dietsche bloed spreekt, ja roept luide! zoo blijve 't!'

Winkler's zucht om overal gelijkenis te vinden tusschen Friesland en Vlaanderen wordt soms wel wat ver gedreven. Zoo bijvoorbeeld: hij ontvangt een pakje bloemzaad van G.G. en hij zegt: 'Weet Gij wat mijne opmerkzaamheid bijzonder wekte bij 't ontvangen van de bloemzaden en uwen brief? Dat die zaden geheel nauwkeurig juist zoo verpakt waren als de hoveniers hier doen. Dat papierke was nauwkeurig zòò gevouen als hier gebruikelik is en een vaste gewoonte bij die in zaden handelen. Uit zulke kleine kenmerken ziet men dat ons volk, het uwe en het mijne, geheel één is in oorsprong en oude beschaving'.

Met het begin van 1884 verslapt de briefwisseling en Winkler klaagt omdat Guido Gezelle zelfs met nieuwjaar geen teeken van leven gegeven heeft, hij schrijft het toe aan den overlast van werk en vooral aan den Engelschen leergang dien G. ondernomen heeft te geven. Den 27^{en} van Sprokkelmaand is 't al weer aan 't vlotten, en ontvangt hij kort na elkaar twee brieven die hem zijnen dierbaren Vlaming vertoonen als of hij naast hem gezeten ware en met

hem sprake. Gezelle's nieuwjaarwensch met de gebruikelijke lukskes was eenvoudig zijne bestemming gemist en niet toegekomen. Winkler doet onmenschelijke pogingen om dat weer in zijn bezit te krijgen maar te vergeefs.

Den 24^{en} November is 't alweer lange sedert Winkler iets uit Kortrijk vernam, tenzij Loquela, en de toognummers van '*Ons oud Vlaemsch*'. Hij laat weten dat zijn eenige zoon hem verlaren heeft om 'akkerstudent' d.i. leerling der Rijks Landbouwschool te Wageningen te worden met het inzicht om eens wetenschappelik landbouwer, stroom, econoom, heerenboer of latijnschen boer te zijn. Hij heeft veel verdriet om dit vertrek en zijn huis is eenlik en verlaten.

Met dienzelfden brief gaat ook eene belofte naar Kortrijk van den volgenden zomer met zijnen zoon af te komen naar Vlaanderen op uitnoodiging van Guido Gezelle.

December '84 brengt weer te Haarlem de dooze uit Kortrijk, gevuld met geurige en smakelijke liefkoeken of lukken: maar de hand die den brief schreef die ze vergezelt is wankelende ende onvast, Guido Gezelle is ongesteld.

Thans geen brieven meer tot in Juli 1885, alleen Loquela gaat regelmatig naar Haarlem vertellen dat de opsteller gezond en monter is.

Den Vrijdag 11^{en} September is W. te Kortrijk.

Den 27^{en} Aug. daarvoor, is te Haarlem het droevig nieuws toegekomen van Deken DeBo's afsterven. Winkler betuigt zijne deelneming in Guido Gezelle's droefheid in eenen roerenden brief getuigend van diep christelijk geloof en vroomheid.

Den 1^{en} Oct. is hij weer thuis van zijne vlaamsche reize en zijn hert is dankbaar aan God die hem zooveel schoons en goeds deed beleven.

Guido Gazeile dringt hoe langer zoo dieper door in de kennis van de friesche taal. Thans zendt hem W. een afdruk van 't friesche volksboek 'Rimen end Telts-

jes fen de broarren Halbertsma'; en Winkler zelf ziet gedeeltelijk zijnen slag gewonnen want niemand minder dan het Amsterdamsche Handelsblad laat zien dat zelfs te Amsterdam in 't hartje van het eigenlike Holland men niet meer zoo onvoorwaardelik zweert bij het geijkte boeken-Hollandsch der leidsche schole. Het blad keurt het geenszins af dat hij zich als friesche 'taalparticularist' niet van die stijve geijkte taal bediene.

Den 26^{en} December 1885 komt een brief uit Haarlem naar Kortrijk met het volgende: 'Tot mijne eigene blijdschap heb ik een boek uit Afrika kunnen bemachtigen. Ook in Zuid Afrika zoowel in den Transvaal als in den Oranje Vrijstaat en aan de Kaap der goede Hope en in de andere Zuid-Afrikaansche Staten, voor zooverre deze eene zuivere of gemengde nederlandsche bevolking hebben, ook in Zuid Afrika heeft zich eene beweging veropenbaard ten gunste van de volks- en landseigene sprake tegenover het geijkte boekenhollandsch'.

Daar ook dus vinden zij als 't ware eene aanleghaven voor hun taalbeweging. In fransch Vlaanderen ook al.

Gezelle heeft aan Winkler het schotschrift van *De Ruitenbrekers* gezonden en deze zegt ervan:

'Die kwajongens en zullen U thans wel niet meer ergeren' denke ik. Wat die kwa rakkers mag bewogen en gedreven hebben U aldus onweerdig te bejegenen, mag Joost weten. In geheel uwe DeBo-rede en vinde ik niets als fraaie woorden en schoone gedachten, deftig en degelijk, hertroerende en overtuigende, zooals slechts de vlaamsche grootmeester in tale en letteren, die zoude kunnen opstellen en samenvoegen. En niets wat iemand ter wereld zoude kunnen grieven, 't en zij dan den boozen en goddeloozen. En nu zulk eene bejegening te moeten ondervinden uit den boezem van uw eigen volk, van jongelingen uit uw eigen medestaanders - ja! dat moet U grieven en smerten! Althans aanvankelik. Nu hebt Ge

zekerlik uwe kalmte alweer hervonden, en lacht schokschouderend over dusken aanval. 'T waren ook kwajongens die den profeet Elia aanvielen en uitscholden. Maarde beren kwamen uit het woud en verscheurden die knapen. Door beren zullen de Ruitenbrekers wel niet verslonden worden, en Gij noch ik wenschen hun dusken lot. 'T en zij dat de beren van berou en spijt, die hunne tanden wel zullen laten voelen, als d'overmoed der brieschende jonge jaren geweken is voor beter inzicht en de bedachtzaamheid van rijpen leeftijd.

Punctum - Zand er over!'

De Haarlemmer is nu ook al door Gezelle's tusschenkomst lid van het Comité flamand de France geworden en G.G. zendt hem *Ons oud Vlaemsch* waarover Winkler zich als volgt uitlaat:

'Een hertelijk gemeenden heilwensch roep ik het allerbelangrijkste tijdschrift toe. Moge 't blijde groeien, in eere bloeien, en schoone vruchten dragen tot behoud en welstand onzer welbeminde tale aan d'uiterste westermarke van haar gebied. Zoo zult Gij vreugde beleven aan dit uw papieren kindeke, en wij allen die in U onzen vlaamschen meester en voorganger zien, eeren en beminnen, wij zullen er ons van herten in verbliden. Zoo kome 't! -'

Men kent het treurig bestaan van dit tijdschrift. Winkler heeft toch gedaan wat hij vermocht om het te helpen verspreiden onder andere met er veel lof van te spreken in zijn opstel over zijne reis in Franschvlaanderen.

In eene opwelling van bewondering voor eene vertaling van Gezelle's hand uit het Friesch schrijft de Haarlemmer: 'Ik moet U mijne bewondering en blijdschap betuigen, dat Gij onze friesche tale zoo uitnemend wel veestaat. Er faalt niets in uwe vervlaamschinge. Gij zijt in der daad een meester ter tale.'

Gezelle zendt hem zijne vertaling van Longfellow's Hiawatha en Winkler laat nog dien kreet aan zijn

hart ontsnappen: ‘Het is een uit ter mate schoon geschenk dat ik alzoo aan uwe vriendschappelike gezindheid en aan uwe mildheid te danken hebbe. Hoe uitnemend zijt Gij erin geslaagd, hoe bijzonder wel is het U gelukt, het oorspronkelike Engelsch in het zoo na verwante volkseigene Vlaamsch over te brengen. Eere en lof komt U daar voor in rijke mate toe, en zal ongetwijfeld ook ruimschoots uw deel worden. In het bijzonder behaagt het mij dat het oude en ware vlaamsch, dat zoo na verwant is aan mijne eigene friesche sprake, in uwen Hiawatha zoo ten volsten tot gelding komt. Hoo schoon toch is die taal, hoe liefelik en welluidend! en hoe verre verheven boven het schoolsche en stijve geijkte boekenhollandsch - dat kruis voor alle ware Vlamingen, voor alle vrije Friezen, voor wien het levende woord uit den mond des volks tienmaal meer geldt als de doode letter uit de penne des schoolmeesters.’

Den 22^{en} Sept. 1886 komt alweer een brief uit Haarlem met de mare: ‘Het spijt mij dat ik in de volgende week niet en kan tegenwoordig zijn bij de groote ieeste die het Davidsfonds (afd.: Kortrijk) U alsdan zal aanbieden enz., enz...’ hij zal er zijn met den geest zooniet met den leest.

Het bezoek van Kortrijk naar Haarlem gebeurt niet, Guido wilt ermede wachten totdat hij eens rustend pastoor zal wezen en ach! dat duurt veel te lange, schrijft Winkler. We zijn reeds in '87 en Winkler's zoon is al drie jaar te Wageningen geweest, daarna gaat hij ter hoogeschool naar Bonn.

Dan blijven de brieven achterwege van nieuwjaar tot Pinksteren. Gezelle is lid geworden van de Vlaamsche taalkamer, werkt voort aan Loquela. Winkler laat zijne verzamelde opstellen bundelen en uitgeven. Beide zijn met bezigheden overlast. ‘Gij weet zooveel en daar bij, Gij weet dat vele zoo goed. 't Is maar zelden dat ik er iets in Loquela zou kunnen aan toevoegen. Gij heet Gij Gezelle? Ge zoudt Gij moeten den naam dragen van uwen uitgever te

Rousselaere ende ‘Meester’ heeten.’ Dat heeft W. nog de tijd om te schrijven en dat in September het grrroote Taal- en Letterkundig congres te Amsterdam zal gehouden worden. Hij gaat er niet heen: ‘de wind die daar waait op die Congressen van bijzonder-hollandsche taaldwingers is te verderfelik voor onze vlaamsche en friesche plantjes.’

Den 18^{en} November 1887 heeft Johan Winkler bericht ontvangen van zijne benoeming tot buitenlandsch lid van de Koninklijke Vlaamsche taalkamer, en hij is erom hoogst verblijd.

Den 22^{en} in Herfstmaand is het Amsterdamsche congres afgeloopen: het 20^{e}, ‘op de gewone manier met veel geschreeuw en weinig wolle. Voor den rechtzinniger. Westvlaming en voor den rechtzinnigen Fries en was daar bute noch bate maar wel veel ergernisse.

Non omnes sunt cocci longos qui dragere messos mag ook van zeer velen der daar samengekomene Noord- en Zuid-Nederlanders gelden.

De kettersche stellingen aangaande de weerde of onweerde der volksspreektaal, en aangaande het gebruik der ondietsche of basterdwoorden, die daar zouden verkondigd worden, en die als zoovele slagen tegen Vlamingen en Friesen waren bedoeld, zijn door onzen vermakelijken tegenstander, den leidschen hoogleeraar Jan ten Brink niet verkondigd geworden. Hij heeft ze wijsselik achter baks gehouden, en dus de moeite mij bespaard om ze te weerleggen. Toch zal mijn aanstaande boek hem nog wel een nootje te kraken geven.’

Hij zendt Gezelle zijn *Oud Nederland*.

10^{en} Januari 1888 komt de eerste tijding uit Haarlem in 't friesch, een nieuwjaarwensch op eene opene kaart: Winkler noemt zijn vriend den frieschen Vlaming in der voege als hij zelf somtijds de vlaamsche fries wordt genoemd. Dit als antwoord op eenen frieschen nieuwjaarwensch van Guido ‘sunder Flater’.

Den 23^{en} Maart '88 is Gezelle ziek geweest en aan de beterhand. Den 11^{en} April is er aanvankelike beternisse.

Den 26^{en} Grasmaand is het weder nog koud en schraal en dat houdt wellicht de beternisse tegen,

den 24^{en} van Mei is de herstelling volkomen en Loquela Sporkele-nummer verschijnt.

Den 6^{en} Juni zijn de beenen nog niet geheel en gansch in orde. ‘We vernemen in den laatsten tijd zoo weinig van elkanderen.’ Zoo klaagt Winkler en inderdaad we zijn al op 't einde van '88.

Den 22^{en} Wintermaand schrijft hij: ‘Wij volgen met grooter belangstellinge, soms, eilaas! ook in ergernisse en leed, de bewegingen in zaks het Vlaamsch voor de rechtbank, die thans uw land beroert. Mogen toch de vijanden en tegenstrevers van het Vlaamsch hun schreeuwend onrecht inzien en de dierbare zake onzer moedertaal ook uit dezen strijd met grooten buit en rijke bate te voorschijn komen.’

In Maart 1889 komt de gelukwensching met Guido's ridderschap en in December komt het eerste nummer van Biekorf waarin Winkler gaarne zal meewerken. Nu gaan we met groote schreden naar het einde toe. We zijn al in Mei 1890 en sedert laatste nieuwjaar is er niets van beide kanten.

Den 27^{en} van Wintermaand 1890 komt weer eens een brief uit Haarlem meldend dat J. Winkler inzichtens is Gezelle en Duclos thans te Pervyse te gaan bezoeken met den aanstaanden zomer. ‘Mijn herte trekt mij weer naar Vlaanderen’ zegt hij, en wacht dan van schrijven tot den 6^{en} in Loumaand 1891. Den 20^{en} van dezelfde maand vereert Gezelle zijnen vriend zijnen heerlijken *Dagkrans* die afzonderlijk gedrukt werd.

Iets wat minder bekend is, is dat de Vlaamsche Academie geweigerd heeft het schuimwoordenboek van G. Gezelle en J. Craeynest uit te geven. Hier evenwel staat het zwart op wit in denzelfden brief van 20^{en} in Loumaand:

‘Welk eene teleurstelling voor U en uwen medewerker, den Heer Craeynest, dat de Academie uwlieder schuimwoordenboek niet en wil uitgeven. Dat is oprecht jammer voor U en voor uwe (onze) medestanderen, ja voor alle ware Nederlanders in het bijzonder, en daartoe schade voor onze rechtmatige taalzaak. Het spijt mij grooteliks. Nu - Gij zult er, hoop ik van herten, wal eenen weg op weten te vinden om het schuimwoordenboek toch in het licht te zien verschijnen. Zulk een werk en mag niet verborgen blijven.’

De weg werd er niet op gevonden!

Men moet eerst weten dat Gezelle eene monografie heeft geschreven over Ingenaas De Coussemaker, gewezen voorzitter van het Comité flamand de France: in de Vlaamsche taalkamer moet hij daarmeê blauwe schenen geloopen hebben. Althans Winkler schrijft den 6^{en} Mei '91:

‘Wat de ergerlike en verdrietige behandeling aangaat van het Bestuur in de Vlaamsche Taalkamer, wat betreft de spellinge van uwen opstel over De Coussemaker, dat grieft mij grooteliks, zoo om uwentwille als om mij zelven, uwen medestander, en om de wille den goede zake, die wij, op taalkundig gebied, voorstaan. Die verhollandschte Vlamingen zijn nog Hollandscher dan de Hollanders zelven. Mij althans is nog nooit geweigerd geworden door het bestuur van eenig hollandsch tijdschrift, welk ook, om mijne Friesch en Vlaamsch formige spelling aan te wenden, tegenover het bijzonder Hollandsch-Nederlandsch dat tegenwoordig in onze gewesten zoo hoog ten troone zit.’

In Juni den 30^{en} is de schrijver van bovenstaande regels weer te Kortrijk, en ze trekken te zamen Guido Gezelle en zijn vriend naar St Denijs bij Kortrijk hunnen beider bekende Jules Claerhout bezoeken. Daarna verslapt de briefwisseling zoodanig dat Winkler het zelf opmerkt.

In Slachtmaand 1893 den 6^{en} dag kan hij het over

zijn hart niet meer krijgen zoozeer zijn de brieven zeldzaam geworden: ‘'t Is waarlijk, alsof wij geen goede vrienden meer en zijn, zoo zeldzaam is het, dat wij nog eens over en weer eenen brief malkander schrijven’.

Doch de vriendschap blijft dezelfde, ze is in het herte gegrondvest en ze'n heeft geene uiterlijkheden van doen. Claerhout is te Haarlem geweest. In een opstel door Winkler voor Biekorf bestemd, verzoekt Guido Gezelle het woord Vlaanderen in Vlanderen en Vlaamsch in Vlamsch te veranderen: hij vindt daarin geen bezwaar.

In het begin van 1894 maakt W. zich weer bezorgd omdat hij zonder nieuws is van zijnen vriend, en sedert zoplang. Maar de reden komt uit: Gezelle heeft moeten verhuizen van de Handboogstrate naar de O.L. Vrouwstrate.

Van geheel dit jaar bestaan slechts een paar brieven; in Wintermaand is de Fries ziek van hertkloppingen en vraagt om gebeden voor zijn herstel. Ook Loquela begint te laat te komen. Geene brieven meer tot in December '95. Al twee jaren zegt Winkler tot Guido Gezelle dat ik van u geen letterken schrift had gezien.

Den 17^{en} in Wintermaand 1896 weer een heel jaar voorbij zonder een enkelen brief uit Kortrijk. ‘Het zij dan zoo, als gij 't liever hebt’, zegt W. ‘maar ik hadde 't liever anders’.

Den 2^{en} Januari schrijft hij:

‘Een ding spijt me maar: 't is dat ik wederom geheel zonder een letterken schrifts van uwe hand moeste blijven. Waarom mag ik in deze zake in 't geheel niet meer uwe jonste deelen’?

Immers telken jare met nieuwjaar blijft G. getrouw aan zijne zende van eenen trommel met Kortrijksche wafeltjes.

Op Driekoningendag '97 heeft W. Merchtenen's chronike ontvangen met eenen troosteliken brief. Daarna vervliegt de geheele zomer en herfst eer W.

eenen brief en een bundeltje friesche gedichten opstuurt naar Kortrijk.

‘Gij zijt nog steeds zoo ijverig werkzaam in uwe dichtwerken en in uwe taalkundige studie. Hoe heerlik is dit voor allen die u hoogachten en liefhelben zoo wel om uws zelfs als om uws werks wille en hoe kostelijk voor het leven en den bloei der vlaamscher tale in Belgenland. Ik verhaug mij daar van harten in. Moge nog langen langen tijd welstand en kracht u behouden blijven. Nu gaat uw Rijmsnoer uwen roem weer vermeerderen’.

Den 2^{en} in Slachtmaand '97 ontvangt W. Rijmsnoer als geschenk en hij schrijft dienaangaande: ‘Welk een meester zijt gij toch van onze taal - welk een fijn opmerker in 't gebied der natuur en in 't gebied van 't menschelijk leven, welk een nederig vroom Christen in d'eerste plaatse. Och dat ik maar uit de verte U konde volgen!

En welken zoeten weerklank wekken uwe vlaamsche woorden in onze Friesche herten, als of een lieve broeder ze tot ons sprake. Maar ook zoo onwankelbaar als de uwe, staat ook mijne hope in onzen dierbaren Heiland. En dit is nog het allerbeste de verzekerdheid van ons Christen geloove. In zeer vele zaken ben ik nauw met u verbonden, en gevoele ik als Gij; in zake onzer tale onzer Vlaamsche en Friesche spreektale, die niet de gemeene noch vuile straattaal is, nochte ook de fransch geparfumeerde salontaal: en evenmin de in een stijf keurslijf gedwongene schoolmeesters boeketaal - maar die de taal is, de herte-taal van den rechtzinnig geloovigen eerbaren Vlaamschen en Frieschen burger en boer. En deze samenstemming verheugt mij. Maar meest verheugt mij dat ik met U eens ben, in ons Christen geloove:

“Ik geloof in God, den Vader almachtig schepper des Hemels en der aarde.

En in Jesus Christus zijn eeniggeboren Zoon, onzen Heer” enz... Dit is mijns herten juichkreet. -’

En later den 27^{en} December van 'tzelfde jaar:

‘Mijn geest vermeit zich nog zoo dikwijls in die schoone versen van uwen Rijmsnoer. Welk eene kostbare gave heeft U toch de Heere verleend, in uw meesterschap over de taal, over vorm en klank van woorden, in uwe dicht-gedachten. En hoe dierbaar is het dat Gij die heerlijke gave zoo schoon besteedt in den dienst van God, ons Vaderland, ons volksleven, en van Gods schoone natuur, welks geheimen Gij zoo innig bespieden kunt. Moogt Gij ons Nederlanders in 't gemeen uw Vlaamsche volk bijzonderlijk nog veelmaals met zulken Rijmsnoer versieren, met uwe gedichten veredelen’.

En nu blijft het stil tot 14^{en} November '98, dan is Winkler's levenswerk: zijn Friesche naamlijst of onomasticon, klaar en zal het verschijnen.

Te midwinter van '98 nog een brief van Winkler met de vermelding van eenen nieuwen frieschen dichter dien ze aldaar reeds Japickx redivivus noemen.

En zoo staan we voor 't laatste jaar van Guido Gezelle's leven.

Den 5^{en} in Louwmaand rouwbetuiging van W. bij 't afsterven van Guido Gezelle's broeder Romaan Gezelle.

En verder niets meer.

Er bestaat eene overlevering als zou Gezelle op het laatst zijnen frieschen vriend verschuwd hebben zooniet afgestooten door hem te willen spreken over godsdienstzaken met het doel om hem tot de katholieke geloofsbelijdenis over te halen; en Gezelle zou te dier gelegenheid met het inzicht om de vriendschapsbanden die afgesprongen waren weer aaneen te knoopen de verzen Vriendenzoen gedicht hebben die naderhand in Biekorf gedrukt en in Laatste Verzen opgenomen werden. Dit moet, als het waar is heel op 't laatste van des dichters leven gebeurd zijn althans is daar in de overgebleven brieven van J. Winkler geen spoor van weer te vinden.

In die verzen is er geen sprake van geloofszaken

maar van een ijdel woord, een vuil en valsch, en opgesmukte logen. En de ‘Vis unita fortior’ zou dus de gezamenlijke poging beteekenen van Vlaming en Fries tegen den gemeenen vijand het geijkte hollandsch schoolvossen.

C. GEZELLE.

Meiavond bij de linde.

HET Angelus klopt
over 't dorp en de landen
en, ginds, in de kortwoonst
gaan keerskes aan 't branden...
't Is morgen, 't is morgen
de maand Onzer Vrouw,
dáár knielen gewis zij
vóór 't beeld van de schouw.

Doch ziet, na een wijle
gaat 't deurke wijd open
en, door hunne kinderen
vorengeloopen,
treên vader en moeder
van 't huis naar de baan:
gepint moet, van avond,
de linde nog staan!

De kindren zijn dáár reeds,
hun groen ligt reeds neêre
en vader volgt, trage,
met hamer en leêre,
wijl moeder in de armen
het beeld van de Maagd,
het oude, geliefde
kapelleke draagt.

De kinderkes hupplen
als, beiden genaderd,

nu vader de leêr zet
in 't lindegebladert'...
Doch stil wordt het plots,
en 't veraadmen houdt op,
als moeder het beeld reikt,
daar hoog, in den top.

Het plekske kent vader,
hij kent het sinds jaren,
waar 't beeld, als een nestje,
zal staan in de blâren,
beveiligd, heel diep, tegen
regen en wind...
Hij ziet of het recht hangt
en... lacht lijk een kind.

Nu spoedig moet
pint- en versiering naar boven!
't Zijn kransen bij hoopen,
't zijn bloemen bij schoven,
't zijn blauw-witte vaantjes
van ruttlend papier...
Sa jongens, roept vader,
geeft alles maar hier!

Ze springen nu wild,
op de sporten, de snaken,
ze roeren, ze reiken,
de leêre gaat kraken
en 't kleintje, 't en kan niet,
't heeft traantjes in 't oog,
en moeder ze pakt het
en steekt het omhoog.

En vader, hij roept
en hij vat en hij vangt maar,
hij vest en verzekert,
hij heft en hij hangt maar;
en schreeuwen de veelheid
de lijn en de toon,

hij stapelt maar immer,
hij vindt het zoo schoon!

En als 't nu gedaan is
en dat de eerste sterre
verschijnt in den Hemel
en 't donkert heel verre,
zet vader zijn hamer
en leêr aan den kant
en buigt hij het hoofd
met zijn klak in zijn hand.

En moeder, de goede,
de teeder-beminde,
ze knielt met haar' kindren
voor 't beeld van de linde...
't Is stil bij den boom
lijk in 't kerkegebouw,
en, zacht, dauwt de zegen
van Ons' lieve Vrouw.

J. VAN DEN BERGHE.

Eerste mis en priesterfeest vroeger.

DE schepenen van de stad Kortrijk, in rechtskundig overleg met de geleerde ‘practisynen’ die ten pensioene van de stad stonden, gaven in 1548 een oplossing aan 't volgende geval.

‘Casus est:

Diversche werlicke persoonen in grooten ghetale niet exempt wesende van assysen worden te Curtrycke ter eerster messe ende ter maeltyt ghenoot, zo wel uuter name van den priestere als van zyne vader ende moedere of andere naerst bestaende. Ter offerande van welcker messe de voornomde persoonen ghelt ghiften ghelycmen in werlicke bruloften ghecostumeert es van doene, ende gaen daernaer ter maeltyt die den nieuwen priestere alleene becost alzo hy ooc alleene tproffyt heeft vande voorseyde pennynghen ende ghoet, by consente nochtans van deken

ende capelaenen die daertoe recht zouden willen pretenderen.

Quaeritur:

Of den wyn ende bier, inde voornomde maeltyt ghedispenseert, vry ende exempt es van assyse.

Tadvis es up dese vraeghe: es Ja, ghemerct dat den persoon, te wiens coste tzelve ghebeurt es, vry es'.

't Geheel staat alzoo opgeschreven in den *Registre van Consultatiën 1548*, fol. 16 r., die berust op het Kortrijksch Stadsarchief.

A.V.

Wie weet er iets meer over de 'kerkepanne'?

RIH. VI-1872. 36, drukt uit de 'Acta Episcopatus Iprensis' een stuk af, uitgaande van den bisschop van Yper op 28^{n} febiuari 1789, als antwoord op de vraag van de bewoners van de *Kercke Panne* [ook genaamd *Josephdorp*] die eenen pastoor vragen

Weet er iemand iets meer over die *Kerckepanne* die voorzeker de oorsprong is van *De Panne*?

A. STAELEN (Gr. Semin., Brugge).

'n Eerste antwoord: Vgl. K. DE FLOU, *Wdb. d. Top*. o. 't w. 'Kerke panne' I.

B.

Groeninghe en Boneffe

DE Cisterciensernonnen der abdij van Groeninghe bij Kortrijk stonden niet altijd onder de commissie (of het afgevaardigd toezicht) van den abt der Duinenabdij.

In het midden van de 16^{e} eeuw behoorde de commissie over Groeninghe aan den abt van Boneffe, Cistercienserabdij in het graafschap Namen. Als biechtvader verbleef toen in het Groeninghekloosterr *Louis de Qualie* (*alias* de Quaye), geboorlig van Waesmunster en monnik der abdij van Boneffe. Hij werkte aan de hervorming van het hem toever-

trouwde klooster[1]. De abt van Boneffe bezocht Groeninghe in April 1558[2].

In Mei 1560 ging de commissie weer op den abt van Duinen over. Den 4 Juni van dit jaar vertrok L. de Qualie terug naar zijn klooster te Boneffe[3]. Het volgende jaar werd hij abt aldaar en vergezelde den abt van Clairvaux op zijn visitatiereis in Brabant, Henegouw en Vlaanderen[4]. Hij overleed den 28 Juni 1567[5].

A.V.

Wakende wacht

'*Ruina macériae*' (Harpzang, 143-17).

Aan Eerw. Heer en Vriend
M. Van Dromme - Herder - Loo.

WAKENDE Wacht, o dierbaren toren[6],
steunend op heerlijke zuilen,
hooge in de lucht, zoo
bleeft ge schouwen tot over den IJZER,
en ge zaagt, o wakende wacht, ge
zaagt de drommen naderen, naderen,
gaan en staan, bij
't overweldigend durven van hunnen krijgslust. -
Machtige drommen,
zij die 't zwakzijn drinken moesten

(1) **U. BERLIÈRE**. *Monasticon Belge* (Brugge, 1890), bl. 68. - 'Droneck' aldaar is volgens de tafel der Errata als 'Groeninghe' te lezen.
(2) 'Item gheschouncken by burchmeesters ende schepenen up den XXI^en^ in april 1558 naer paesschen anden prelaet van Bonnef, wesende te dien tijde te Groeninghe, zes cannen wijns'. Kortrijk, *Gemeenterekening 1558-59* f. 49.
(3) **F. VAN DE PUTTE** *Chronique et Cartulaire de l'abbaye de Groeninghe à Courtrai* (Brugge, 1872), bl. K. XXIV.
(4) Aldaar, bl. K. XXVI.
(5) **U. BERLIÈRE**. t.a.p.
(6) Van Nieuwcappelle.

uit die stroom, dien IJZERSTROOM, wiens
albelemmerend toovertocht, hun
tonge 'n smaakte ooit! -
⁎*⁎
Vreedzamen toren,
jaren en jaren stondt ge daar, en
jaren en jaren waschten uw hoofd,
trommelden kletterend op uwen schedel,
lieten de sneeuw uw wezen verjongen,
zalfden uw oogen met zonnegesching, en
doken uw lichaam onder de liefde
van hun nachtspreê! -

Maar de vijand wierd u gewaar, en
spiedend van over den IJZER,
sprak hij 't woord uit dat u doemde... -
Lijk ne martelaar, toren,
stil, geduldig, liet g'u wonden,
liet g'u geeselen!...
Kloek en beraden, bleeft ge vast, en
lijk ne martelaar gaat ge sterven!
⁎*⁎
Hulpeloos zinkt uw hoofd, en
stuikt 'et grondewaard met dien tijd, met
al die jaren,
dat ge, toren,
't dorp hier, 't UWE, zaagt en bemindet!
stuivende lappen,
wankende schellen,
scheuren, schonderen, van uw heupen!
toren, toren, hadt ge bloed in,
't bloed zou gulpen,
waar de rook bedwelmend uitbreekt;
hadt ge bloed in,
't bloed zou stralen,
waar uw lichaam bloedeloos wegspeit!
⁎*⁎
O mijnen toren!
d'oude moerkracht van uw staanders,

wordt de getuige, de laatste getuige
van uw lijden en van 't onze!
stevige voeten,
blijvende blokken,
schaffend op den roem die wegvaart,
op de Dood die snuisterend aanlandt!
***
Stilte!...
Stilte in 't ruinen van den wind en
't vederend schuwzijn, 't zocht bewegen
van dien vogel,
waggelend deur zijn eenzaamheid, en
die bij 't zijgend avonddonkeren,
die bij 't sluimerend rustgenieten,
klagende weg zijn herte lost, met
Doodklank uit ver-
gruisde schoonheid!
***
O mijnen toren!
boehelend[1] nog uit 't wild omwoeldzijn
van uw lijfmacht!
O mijn dorp, vol ramp gezeeuwd, waar
iederen hoek waar iedere steen de
rouwe draagt, en
waar ons hert verzworen zit, in
't gloeiend zeerdoen van ons onheil!
rouwe, gij, die
binst den slaap nog steekt en butst,[2] en
bij 't ontwekken,
met uwen doek de zonne behangt, en
levende versch verdriet komt spannen
over 't dompelen
van ons armoê!
***
Dierbaren toren,
schudt uw stof! herneemt uw lijf! uw
kloek gebeente, uw steenen vleesch, uw

(1) Bochel = bult; bochelen = bulten.
(2) Butsen = botsen; lijk klutsen = klotsen.

hoofd en uw oogen, den deun van uw stemme!...

Bij de kracht van uw herleven,
roert, verrijst, herleeft ons volk ook,
't Godminnend volk hier,
dat u, toren, zoo geern zag staan, als
wakende wacht, als troostende kracht, als
ouderlijk erfbeeld
van zijn vlaamsch en kristelijk vroomzijn!
***
Deur ons ziele 'n vleugelt hij nooit, de
vogel van de puinen!
in ons herte 'n nestelt hij nooit, 'n
roept hij nooit, de
nachtuil van de wanhoop!

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

De botermarkt van Dixmude

had van oudtijds veel aantrek. Dat vernemen we onder andere uit de perkanienten rolrekeningen van het Onze Lieve Vrouwhospitaal te Kortrijk over de jaren 1375-1377. In 't najaar deed de overste ofte prieuse telkens den grooten wagen inspannen en de hofknape moest ermee naar Dixmude om een provisie boter en kaas. Dit heeft de prieuse Marie van Uutkerke zelf onder 't kapittel van de uitgaven alzoo aangeteekend:

In September 1375: ‘Item ghesent te Dixmude met eenen waghene omme 5 pysen botre ende 3 waghe caes, coste 40 lb. 16 s.’.

In October 1376: ‘Eerst ghesent te Dixmude met 2 paerden ende met eenen waghene omme 6 pisen botre, coste elke pise van 100 ponden 5 lb. 8 s. 4 d. valent 32. 10.-’.

‘Item omme 3 waghe caes ende een alve, coste elke waghe 3 lb. 12 s. valent 12. 12.-’.

‘Item van costen te bringhene 24 s.’

Die rekeningen zijn nu nog op het gesticht bewaard.

A.V.

Uit het leven van Toontje Tuymelaere en Maatje Mus (*Vervolg van bl. 83*).

ONDERTUSSCHEN ging Tone nog 'n keer totaan Wantje Pekke's achter een stukske ‘stinkerskaas’, van den-dezen daar om in een licht doekske te draaien en dan eerst in 't bier te leggen. Op 'en boterham gebreed, wat-belief'-je, Tone was daar zot van. Emma at daaraan mee, niet voor de meuge, maar om ‘heuren baas’ plezier te doen. Ge moet weten, één dingen: sedert dat ze in de weelde zaten, was Antonius Tuymelaere een liefhebber geworden van de goe-beetjes.

- Ge 'n hebt maar ‘den deugd’ dien gij uzelven aandoet, oordeelde de man, en daar bestaan van die oude goe' brugsche gebruiken die niet en mogen verloren gaan, zeide hij.

Wanneer hij daarvan doende was, zag men het water langs zijn kinne lijk-loopen. Niet dat hij daarom gulzig was, verre zij vandaar: neen; van entwat van lekker's - en eigenlijk-maar voor de goedheid gepakt - 'en kleen smaakske was hem lange genoeg, maar hij smekte daaraan met liefde.

Alzoo den zondag achter de Hoogemisse stond er een stukske gekookte zwijnelever op tafel... en alletwee dan, ze zètten hen derbij; en Maatje brak 'en broksken af, en Toontje brak er ook een af - achter Maatje -, breken en niet snij'en, lever wil gebroken zijn, en met 'en graantje zout en 'n sneêtje brood, en 'n teugsje boeljon van den schinkel, ze muggelden dat levertje binnen... en, ‘knappe mannen zei Toontje, die 't weere nu uithalen’.

Den maandagnuchtend, ook op Nieuwjaardag, en ook op Onnoozelen-Kinderendag aten ze elk 'en hee'-

broodje. 't Bakkertje wist dat: daar aan Toontje's 'n moest het niet trompen, opensteken was genoeg, Toontje stond in zijn hemdemouwen achter de voordeure.

Den vrijdag waren 't gefruite rochevlerkskes of kleene platjes; gekookte visch, daar en kosten ze geen-weg mee, hun maagske en vermocht dat niet. Maar Maatje schermde-d-iederen keer om 'en kommetje rochelever te hebben (ze waren sterk in de levers, allebeê 'levaars' zijnde), en Adele van de Vischmarkt stak toen altijd 'en schoon versch levertje weg tegen dat Maatje Kwam; maar dat was toch zoo goed zi': gekookt dat 't bloed eruit is, en gebreed op 'en snibbertje geroosterd brood met 'en snuifje peper en 'en pereltje zout! Maar ge moet dat warm eten: als ge 't laat koud worden 't en is dàt niet meer.

Op Goe-Vrijdag en op Asschenwoensdag ook, ging Toontje altijd naar de Kiekenmarkt om gans-eiers, en naar 't Speelmansreitjen om oliekoeken. Ho, dàt zou hij niet gelaten hebben.

En weet-je wat ook? Den zaterdag bracht Maatje - dat was toen rond den tienen - 'en ruggen-mafje mee vanaan 't Afgebroken-Beenhuis nu de Groenselmarkt, of vanaan de Oude-Post daar waren ze ook nog goed.

Maar nooit beter dan op de Hoogdagen, dat spreekt van-d's-zelfs. Dan was 't voor elk 'en 'prinsebroodje' bij de koffie 's nuchtends, en 's noens 'en kieksken in-den-oven. Toontje was hier niet van-schoppelijk; met 'en lepel ging hij er hem bij-zètten om altijdmaar te overgieten, en te draaien en te keeren aan de panne: 'en kiekske moet schoone-bruin zijn al alle kanten, 't en mag niet aangebrand zijn, en 't moet alzoo goed fribbeleeren in 't vet.

Maar weet-je wat er goed was? hei? zwijnspootjes met gerasperd brood op, en met sjarlotjes, al te gare gefrutteld in 'en pannetje. Dat was voor 's winters alzoo, ziet?

En dan om te sluiten, enja 'en appeltaarte vanei-

gen, eene van zes cents van Dutoi'-Dutois', van die ‘krakante’; maar ze moeten, om wel te zijn, 'en ‘sitertje’ verlauwerd worden vanachter op de stovebuize.

Van al die schrikkelijke goe' dingen, en was er nochtans geen-een die aan den hutsepot kost!

- ‘Den-dezen’ die den hutsepot uitgevonden heeft, zei Tone, verdient e' standbeeld. Hutsepot! Maar... 't moet 'en hutsepot zijn met velletjes in, e' kauweltje, e' raaptje, en 'en schoon stukske zwijnevleesch; en dat moet kunnen smelten in uw mond en goed warm zijn. 'k Beklage 't mij iederen keer dat mijn maagske zoo kleen is en mijn honger zoo gauw over, zei Tone.

Tone zou 'en dag en 'en nacht verteld hebben van 't mondspel: van mossels, geernaarts en ingeleiden paling; en van heetekoeken!... zooveel blomme, terwe- en eerappel-, zooveel suiker, zooveel kaneele, rhum van den apotheker's en gist van Van Maeletje's, wat weet ik al, en van de stoveplate die moest gevet zijn - dat was immers zijn werk - met 'en halve patatte op 'en vorke gestekt, veel beter dan een slunsje dat openvalt.

Eén dingen, macaroni, 'n at hij niet geren, en zijn vrouwe hield daar stijf van; en ze wist het goed aan boord te leggen om eraan te geraken ook:

- Eet dat nu 'en keer uit verstervinge voor de zieltjes in 't vagevuur, zei ze, en als ge dood zijt en in den hemel, ge gaat dan de kroone dragen van uwe verdiensten...

- Eene van macaroni!

- Ja!

Tone liet hem dan gezeggen en at dan dat ‘water-en-blomme’... 'en mensch moet toch ook kunnen 'en verstervingske doen.

Wat hem bijzonderlijk tegenviel, was zijn geboortefeeste. Hij was geboren den negen-en-twintigsten van Kortemaand, dus... van een schrikkeljaar, en alzoo kwam de feeste lijk-maar alle vier jaar: dat was 'en

groot verlies voor 't maagske. De drie andere jaren ‘stierf hij gemeenlijk van den heeten honger’; en Maatje die hem kende, gebaarde soms van geen koude totdat hij eindelijk aan 't spellen viel met groote letters.

- Koekebrood is toch goed, hei vrouwtje?

- Ja, maar ge moet het zelf opeten ventje, ik hoor u al komen: 'en klokke is zoo goed als een urewijzer! En dan kwam ze af met 'en blinkenden vollaard, doorkneed met ‘korenten’. Heur Toontje plezier verschaffen, was heur lang leven.

- Toontje, vroeg ze, 'n zij'-je niet benauwd van zonde te doen?

- Wat-'en zonde, vrouwe?

- Enwel, gulzigheid, is dat bij u niet ‘sewijlen’ 'en kleen beetje dagelijksche zonde?

- Wat, wat? ging Toontje dan op, 'en dagelijksche zonde! Maar bah neen 't, jong, 't en is nog aleens geen erfzonde!

- Zet-je dan maar bij, loech Maatje.

...En ze ‘rentierden’ alzoo in huiselijke leute... zalig als die onnoozel van hert zijn.

(*'t Vervolgt*).

K. DE WOLF.

Noch jong, noch Dietsch, noch landsch!

(Meêgedeeld door 'n geleerden vriend, een van die honderden die, slacht van ons, er allange genoeg van hebben).

Uit een jong dietsch land- en volkminnend weekblad:

‘Spann is niet alleen de meest *representatieve figuur* van de *organisch-idealistische sociologie* en staatsleer, maar tevens den koensten [echt zoo] voorvechter van de *philosophische* grondslagen van alle *economie*. Men kan raet Spann verschillen in de *proclamatie van het primaat van het sociale*, in zijn vaak stoere *systematisatie*, zijn overschatten van bepaalde *economische en sociale vormen*, in 't groote *krediet dat hij de idealistische philosophie toebedeeld* [echt zoo] enz...’

‘Eerlang *komen we op de leeren* [even echt zoo] van Spann terug’.

...Believe 't, doet het niet. 't Spannt al genoeg.

Inderdaad.

H.P. BROM.

Taalvonken

(*Vgl. boven, bl. 84 en de vorigen*).

HONDERDEN keeren, uit den alwetenden mond van nieuwerwetsche jonge werktuigkundigen, hoorde 'k zeggen ‘perforateur’ of iets dergelijk's, nl. tegen een buize met tanden aan 't einde, bestemd om daarmee te boren door steen. Toch één keer nu, hoorde 'k ook van 'n ouden gezapigen werkman, maar een die boven zijn werk nog vlaamsch kende mede, heel eenvoudiglijk-weg 'n *buizeboor!*

Schoon hei? En zonder beslag.

T.R.

De oorlog in Dickebusch en omstreken *(Vervolg van bl. 94).*

*1915. Donderdag, den 1*n *in Hooimaand*. Reeds van ten vieren 's morgends, zijn we met moete aan 't verhuizen gevallen, aan 't ontschachten en inpakken van heel onzen kerkdienstraad. 't Ging 'n beetje met angst op het lijf, want alle oogenblikken kon de smijting hernemen. Ik doe misse, tusschen puin en stof, gewis voor den laatsten keer in ons lieve kerkjen. 't Is er onziende geworden en nietmeer om te gebruiken, we gaan moeten 'n ander bidstede zoeken. 'n Andere... Waar? Mijn eerste gedacht is op Meester Nollet's, in zijn leergebouw: deze is verrede meeste doeninge nog, en veiligst-gelegen; bovendien enkel bezet door drie-vier meêmannen ten dienste van Overheden uit Meester's huis. 'k Ga naar den standoverste, en 'k vraag hem dat leerhuis. Deze spreekt er dan verder den vaandelheer van. Ant-

woord: onmogelijk... om menigvuldige redenen, alle even belachelijk; eene van die redenen, de minste niet, is dat 't er veel te... gevaarlijk is! De ware kreden, de eenige wis, is dat de Groote-mannen uit Meester's huis daardoor zouden kunnen verongemakt worden. Niets ander's te doen dus, als onzen intrek te nemen in ons meisjesleerhuis,... vele minder van ruimte, en te dien stonde 't onveiligste vlek op het dorp. Ja, dàt mocht zijn. Dus wij, op denzelfden dag reeds, ernaartoe met nog enkele gerieven.

In den achterhalfdag nu, rijden ooknog H. Wullepit van Langhemarck en Abel Nollet onze koster of gereider voor-thans, met 'n voer van ons tuig naar Westoutre.

Gelukkiglijk, dien dag alles stille. Maar weerom meer volk en ook hoofdliên op 't dorp. En weere nog vele van de krijgswerkschap, vóór het Wethuis aan 't kramen.

*Vrijdag, 2*en. Ten vieren-'n-half liggen we al dapper aan 't werk in ons nieuw bidstedeken. Het altaar wordt opgetimmerd, en ten zevenen doe ik er de eerste misse, met Uitstellinge ter gelegenheid van den Eersten-Vrijdag. Biechtstoel en Communiebank staan er al, en 'k heb er reeds 70 HH. Nuttingen. Na de mis, weerom aan 't werk om ons in te richten; en 'n tweede voer trekt het op naar Westoutre. De beelden staan nu dààr op het opperste in de Pastorij; en de gewaden, 't linnen, en klein gerei, zitten ook op 't opperste, te Mm Brigou's. Het Allerheiligste is berustend te mijnent. Meermaals en kunnen wij er Ons-Heere den noodigen eerbied niet aandoen, doch Hij, die onze goê meeninge kent, en die weet hoedat wij gesteld zijn, Hij zal het ons geren - wij hopen 't - vergeven.

(*'t Vervolgt*).

[A.V.W.]

Mengelmaren

Boekennieuws

Vanwege ‘De Sikkel’, altijd even prachtig uitgegeven: - Emm. de Bom. *De Psychologie van den Antwerpenaar*. 1929, in-12, 48 bl., 16 teekeningen van Albert Van Dyck. = Fr. 50.

In Antwerpen, zwaait men geren met groote woorden over klein gedoe, vooral daar onder de ingewekenen. Men doet dat eerst uit geestigheid, 'n beetjen op zijn brusselsch: stilaan dan uit gewoonte; dan verder onbewust en lijk al- 't zelf geloovend. Onschuldig allemaal, maar overvlakkig toch. Hier ook. Het woord *Psychologie* bedoelt alleen gepraat dat daarop trekt, - wel lief - maar loos gepraat. En die *Antwerpenaar*? Is aldooreen, en slechts vanbuiten uit gezien, de man daar van langs strate; niet binnen dus beschouwd, noch waar hij hertelijkst en best te vinden is; maar in den hoop, waar echten en waar ingewekenen àl door malkander loopen; waar zelfs die ingewekenen het talrijkst zijn, het meest geruchte maken, het meest hen aanstellen voor wat ze niet en zijn ‘de Antwerpenaars’! En uit dien hoop alsdan, wordt hier gehaald en uitgesteken als oor Antwerpenaar - mits tal van fransche woorden -, 't ‘robuste’ en ‘joviale’ voortgebrengsel van eenerzijds het havenstadsch en allerlandsch gewoel, en anderzijds ‘provincialen’ sleur met nog wat spaansch in 't bloed.

Aantrekkelijk is het werkje, mooi en kunstig opgesteld en uitgegeven, maar niet te aanzien als leerstuk, veeleer als prettig lezingske.

- Edw. Léonard (Borgerhout, Sterrenborgstraat, 6), *Bouwen in het Dorp en op het Land*. (Uitgeg. met medewerking van B. Boerenbond en Vl. Toeristenbond; en verspreid door ‘De Sikkel’), 1928. in-4^{n}, 96 bl., met 14 driekleurenplaten, 49 afbeeldingen naar foto's en 16 plannen en uitvoeringsteekeningen. = Fr. 37,50.

Dit werk is niet het eerste dat gemaakt werd over bouw en inrichting van landelijke huizingen. Doch, waar anderen in hun boek, 't eer stelselmatig hadden over kunst- en huishoudkunde alleen, heeft Steller hier z'n voordracht op wandel lijk en praatgewijze uiteengezet: u leidende als een raadgever, die nergens u door hof of woning groote of kleine doening brengt, zonder u stil te houden om telkens u wat nuttigs daar weer aan te leeren, 't zij voor schoonheid, 't zij voor indeeling of inrichting, gezondheid of dies meer nog. En 't is niet ‘zeggen’ enkel dat hij doet, 't is ookal ‘laten zien’ op schetsen, en bovendien - dit is wat nieuws en uiterst leerzaam - op ‘schoone’ en

‘leelijke’ die nevenseen bekeken kunnen worden. 't Is jammer dat die schetsen allemaal alleen den bouw en dezes buitenkant vertoogen, niet ook zijn binnens en gerieven vermits die onder 't praten tòch in de reke komen; maar 't kan nog zijn dat later dit gebrek wordt aangevuld... er is lijk sprake van, want Steller vraagt naar opmerkingen om 't werk nog te verbeteren. Nu als het hierop aankomt eens 't eene en 't andere te verbeteren, we zouden kunnen wenschen dat hier en daar het werk min in de lucht zweve, in dezen zin dat 't nader aanwijze hoedat men naar de streke, en naar het slag van kweek en bezigheid, of naar den aard van 't volk, of meer toevalligheden, kan moeten algemeen gedoen 'en beetje wijzigen. Maar anders 't is een heerlijk werk - voor 37,50 fr., als immers boek om goed te stichten - van nut voor àl wie kan eens moeten-meespreken in zake land- en ookal andere woonsten. Zeer geren aanbevolen.

L.D.W.

'n Vrage op de ‘Zwingelaars’

VERKOREN Maandag (vgl. Biek. 1925, XXXI, 47-48) is 't om te drinken. En Verkoren Dijsendag is 't kermesse en betalinge aan de roters, en verbollinge van ‘zwingelaats’: dat waren lange venten in koekedeeg ‘*met al zwingels derrond*’.

N.L.

'n Waren soms die ‘zwingelaars’ niet aanvankelijk 'n schutsheilige entwaar... ‘*met al stralen derrond*’, iets op zijn XV^{d} eeuwsch, welke stralen dan voor zwingels aanzien zijn, zoodat de heilige zelve ‘de zwingelare’ werd?

L.D.W.

[Nummer 5]

Om te weten wat Vlaamsch is.

Menschen overal, in 't spreken in 't verhalen in 't beoordeelen, doen alsan om sterker en sterker. Maar ze 'n doen 't niet in alle talen gelijk. In verkunstelijkte doode talen, in heerenfransch b.v., moeten ze 't hebben door meerdere hoeveelheid van zaken of meerder beslag in de woorden, door overdrijvinge dus: ‘1000 baisers, ivre comme 100000 Polonais, incident terrible, épouvantable...’ (en de franschnagapende Vlamingen zetten dat over in 't vlaamsch, b.v. met hunne nieuwsbladachtige ‘afschuwelijke, griezelige, ijzingwekkende moorden’). In de levende talen integendeel, zooals nu in het volksvlaamsch, bekomt men veel beter's: hoe? door afwisseling in de beeldspraken, niettwe samenstellingen, tweelingwoorden, of andere dergelijke, waardoor de waarheid in het verhalen meer bijblijft, en de hoedanigheid aanwint.

'n ‘Dicht’ van E.V. Constant Lievens

BIEKORF is de eerste geweest alhier om E.V. Lievens in Vlaanderen te doen hoogschatten. (Vgl. bd. I, III, IV, VI).

Nu hem thans zooveel eere wordt aangedaan, en te Moorsleê een standbeeld wordt opgericht, zal het niet kwalijk gekomen zijn dat wij hier eens overdrukken wat wij even met dank van een onzer trouwe Lezers hebben ontvangen. Deze zegt:

Uit Oost-Nieuwkerke.

Een dichtje van zaliger pater Lievens [in studenten-oudvlaamsch zooals toen in de smake was].

't Werd mij hier meêgedeeld door een zijner neven, zoon van Lodwyk Demonie-Lievens. 't Was geschreven in kleine letter op een groot Lutgardisprentje (uitgave Vandevyvere), zonder handteeken. Ongetwijfeld toch van hem. Gemaakt voor zijn zuster, geirouwd te Moorslede, en vroegtijdig gestorven. De zoons Demonie wonen hier. Ongelukkiglijk hebben ze de brieven die ze in bezit hadden van hun eerw. oom moeten in den brand laten met den oorlog.

Ik zend u het dichtje, afgeschreven zoo 't gaat en staat. Gemaakt door hem, toen hij - meen ik - in de wijsbegeerte zat.

C.B.

Ter saliger gedachtenisse van de huwelijksfeeste van LODWYK DEMONIE en JULIANA LIEVENS, *op den 11*n *van Aprilmaand het jaar ons Heeren 1877*.

Constituit me dominum domûs suae
et benedixit ancillae suae in aeternum;
hi heeft mi gesteld als heer van syn huus
ende heeft sine dienstmaagd gesegend in alle eeuwigheid.

Lof si den Heere, syn naam is gesegend
en sine goedheid is uutgeschenen
groot ende mildig over sine kinderen.
Want de Heer heeft u verkoren, hi sei
in den beginne der scheppinge:
het is niet goed dat de man alleen si,
geven wi hem eene vrouwe gelyk aan hem,
opdat si hem ten geselschappe si,
ende moeder van blide kinderen:

en hi heeft u gesteld als heer van syn huus
en sine dienstmaagd gesegend in de eeuwigheid:
en God sei tot den priester ende sprak:
seghen hunne liefde ende trouwe
omdat si mine kinderen syn
en ik se gebaard hebbe in de almacht des Vaders
ende se verlost in den bloede des Soons
ende se geheiligd in de vlamme des Geests,
opdat hunne trouwe heilig si
ende hunne loon eeuwig
en hunne kinderen mine kinderen. -
En de priester voor 't outer neergeknield
en bedenkende hoe groot de liefde Gods is
hoe mildig sine werken syn ende weldadig
sprak in de sachtheid des herten
en de liefde van den heere ende seide:
Van alle eeuwigheid, myn kinderen, verkoor U God,
opdat gy leven soudet lyk man ende vrouwe,
ende verlaten sult gi uwen vader ende moeder
en de vrouw sal gehoorzamen den man
en de man sal luusteren naar de stemme Gods
ende beminnen sult gi malkaar
ende geleiden ten paradize.
Du maged van de dellingen, du zijt rein en schoon
en rijk is uwe siele voor den Heere,
ende du jongeling, kom haastig over de heuvelen
ende besie de maged uwe bruud
of du in haar het beeldsel vindt
van de maged die dochter van heuren sone was
sine moeder ende bruud, Maria soet. -
Kom haastig ende geleid se ende bewaar se,
want verheven in Gods ogen is de vrouwe
wiens schoonheid geen blaai en is
ten toon gesteld der wereld,
maar 't blinken van de siele
die door 't gelaat den glans weerschingt
den glans van Gods genade,
wiens juweelen deugden syn, liefdadigheid en goedheid,
wiens ring het teeken van de liefde is

wiens snoer geen idelheid maar vast geloof en hope is,
kom ende bewaar se lijk eigen moeder heur kind waert:
opdat de seghen des Heeren over uw hoofd si
opdat de kinderen der menschen God lovende segghen
De seghen des Heeren is over hen,
hi heeft hunne deugd geseghend,
de heer is met hen
hi heeft hunne akkers doorgegaan
en sine gebenedide hand gereikt over de velden,
en het graan het sperkelt in de voren,
en de staal wagende buugt onder den last van den dracht,
de heer hi heeft den dorpel overstapt
en hi heeft kinderen gevonden engelen op der eerde,
en si de moeder heeft den geur gevoeld en den wind
van het hand des Heeren die segenende doortrok.
Ter saligheid van de brude mijn de Christi kerke
stierf ons Heer de bittere dood, uut liefde van syn beminde.
Trekt dan door de bane des levens
langs de wandeldreven die leiden ten paradize,
ende verdraagt uw liden om Christi wille
opdat uw liden soet si ende salig.
De Priester las ende seide:
en sine bevende hand, geladen met den seghen des Heeren
ging omhoog omleeg en weg en weer -
en de maghen en vrienden ze baden
en keken hoe de seghen des Heeren viel
op u biddende neder.
en hi sei de Priester: Saget gi lyk Isaac de
kinderen uwer kinder en leefdet gi lyk Rebecca
tot het vierde geslachte.
Ende wi seiden: Het si zo - Amen - .

‘Spaart den berk, gij haat uw kinders’.

‘**Z**OO leert u, ouderen, 't woord van God’ en zoo dachten ook de Kortrijksche wetheeren

die in 1592 het volgende vonnis uitspraken. Het geldt een jongen die zich door een bende oproermakers van Oudenaarde heeft laten meesleepen in hunne ondernemingen tegen het beheer van den Spaanschen landvoogd Farnese. Omdat hij minderjarig was en langen tijd voorloopig gevangen zat, komt hij er van af met een duchtige ranseling die zijn eigen vader hem, in 't bijzijn van de wetheeren, moet toed enen. Daarna blijft hij nog onder de bizondere waakzaamheid van de politie gesteld.

'Om dieswille dat ghy, Franchois Leuwe, filius Jans, vande oude van omtrent achtien jaeren, wesende noch in tgouvernement ende subiectie van uwen vadere, u vervoordert hebt te verlatene denzelven uwen vadere ende als mouchatse [musketier] te beghevene inden dienst van Tram Mersschaert ende Carel Vanderstraeten, vianden van zyne Ma^{t} binnen der stede van Oudenaerde, dewelcke ghy ghedient hebt tot vertrecken vande voornomde vianden ende rebellen uuter voorseide stede, danof ghebleken es by u eyghen confessie om ghenoughen. Daeromme myn Heere d'Hoochballiu... regardt nemeride op u voorgaende catholyck leven, qualiteyt ende joncde metgaders langhe detentie van vanghenesse: condempneert u ter causen voorscreven gheghessselt te zyne by uwen vadere ter presentie van heere ende wet ende thuerlieder discretie. Confinierende u bovendien binnen de stede ende roede van Deynze een jaer gheduerende up peyne van publycke gheesselynghe.

Condempneerende u ooc inde redelicke costen ende misen van justitie.

Actum 8 Novembris 1592'.

Onder dien datum in het *Enquesten Bouck 1589-1595* dat berust op het Kortrijksch Stadsarchief.

A.V.

Uit het leven van Toontje Tuymelaere en Maatje Mus (*Vervolg van bl. 124*).

't **K**WAMEN dan ook buitengewone dagen in 't leven.

Anders alle' achternoene, als 't weêr 'en beetje sorteerde, gingen Manten en Kalle ‘op de patte’[1], gemeenlijk aldoor 't Gat van de Capucienen rechte de Zuidzandstrate in. Op den hoek aan S. Salvator's was de eerste ‘statie’; daar gingen ze 'n beetjen hun hert ophalen bij den Apotheker, en vandaar naar het Lof... Dan de plakkaten van de doômenschen gelezen, waarna voetje-voor-voetje al de Steenstrate op om de schoone winkels te zien.

- 'k Kijke m'n oogen uit, zei Maatje dan, naar al die nieuwe Madams. Ge zoudt zeggen dat ze met 'en hals van goud loopen, en 'k ben zeker dat ze nog geen schapulier aan en hebben.

- 't Zijn er al van tap'-ze maar 'n borg'-ze niet, knikkebolde Toontje dan tegen.

En zoo trokken die twee diepe zielekenners de straten door, altijd om 't even gezapig en kalm: de schoonste renteniers van heel Brugge.

Maar liet het dan 'en keer foore worden in Meie te Brugge, 't is dan da'-je ze hadt moeten zien wakker schieten.

- Menheere Wulf, zei Tone zijn hoofd instekend, 'k hebbe den koekuit gehoord, en 'k mag mee met m'n Ma' naar ‘de' Pand’.

(1) *Op de patte gaan*, op wandel, is oud brugsch = op de pad (het pad)? 'n Zeelandsche van tegen Cadzand heb ik nog hooren zeggen: ja, laat ze maar gaan en keeren [de lui], dan is *de* pad niet-zonder geen volk!

- Ja, ge moet het dan 'en keer komen vertellen, 'k verwacht u.

Waarhedigjes 's anderdags ze waren daar al gezet.

Tone begost, maar Emma schooter heur tusschen.

- We zijn van hier gegaan naar de Groenselmarkt.

- Ja-we, zei-Tone.

- En volk!

- En volk, zei Tone!

- Ge 'n kost geen appel...

- ter aarde smijten, zei Tone.

- En hier-mijn baas, zei Maatje, 't was alsan zijn zijn eerste en zijn laatste: ‘maar hoe op God's wereld geraakt dat àl aan zijn eten’! Zulk een ‘gran'-gul’[(1)] is dat geworden Menheere Wulf; en hij zit er al van nu mee in, hoe dat het zal gaan in 't Laatste Oordeel vanwege 't is te zeggen van 't mondspel. Zoo 'en Sardanappel[(2)] moet er nog geboren worden.

- Maar Maatje, 't is alsan van mij dat ge doende zijt meisje, klapt e' keer van uzelven.

- Enwel vaneigen jongen, ge laat het mij al alleene vertellen, en ge weet da' 'k zeer in mijn kele hebbe.

- Ha... ‘exkuzei m'n bulte 't is 'en hooge-schoûre’ Madam! Maar waarom zulke dingen verteld... tegen Menheere Wulf? Hij heeft dat ook wel gezien dat er vele volk was. Spreekt liever van ‘Onschuld zegepraalt of de Koning van de Friezen’, dát is een vertellement weerd.

- Ja, van de Friezen, daar in dat kot op de Groenselmarkt.

- Op de Groenselmarkt! Ze spelen daar stukske[(3)].

(1) *Gran'gul*, stemzaat op ‘gran'’, = grande gueule. Oud brugsch.

(2) *Sardanappel*. Oud brugsch.

(3) *Stukske* is 't brugsche woord voor ‘tooneel’. Uitgespr. *stikske*. Men gaat of men is naar 't Stikske, t.w. daar waar dat er stikske is, m.a.w. waar dat ze stikske spelen.

- Ja...

- Jamaar, ga'-je 't gij zeggen, of moe'-'k het ik zeggen?

- Neen, zeg' maar.

- Zoo, we gingen...

- 't Was de eerste keer dat ik naar 't stukske ging...

- Ze 'n had nognooit geen stukske gezien! Maar 'k ga 't ik zeggen.

En Tone vertelde voort dat hij kwijlde. Dat ze binnengerocht waren voor 'en half frankske; en dat ze op de eerste reke zaten - op de roô-pane had Emma gezeid - maar 't en was geen roô-pane, 't was 'en roô lap van-niet-vele; en dat de koning van de Friezen, dat ‘den-dezen’ schoone gekleed was, ‘den-dezen’ was misschien wel in de roô-pane; en dat de koning van de Friezen 'en dochter had; en dat dit schaap nu in kennisse was met de dochter, of liever met den zone van de dochter, al-ha van den broêre van den koning van de Friezen.

- Maar neen, zei Emma, die Alpaïse was gebroken-rechtzweir met dien hakkelare-daar, een eersten keismijter (zou onze melkboer zeggen die een van Dudzeele is), en ze moest ommers nonkel zeggen tegen dien Langen-Neuze... enmaar bah-ja ge weet wel!

- Ha-ja-ja, ja-z', zei Tone dan voort, en hij deed uiteen dat er daar lijk nog een soorte-koning was, die ook 'en kleinzone te ‘placeeren’ gehad-g'had had, en dat ‘den-dienen’ - dat was Arthur - lijk ook op dat meisen verslingerd gerocht, maar dat da' jong... van Arthur niet en wilde weten; en Arthur, de jaloerschheid zelve, had daarom Ferden omverre gesteken, voor dood. Maar, dat Ferden niet dood en was, en dat zijn aanhangers met hem weggeloopen waren, wel tien jaar lang. En ondertusschen dat Alpaïse algelijk niet en had willen overkomen, en dat dit zoodanig begon te werken op Arthur-zijn-zenuwen, dat hij heur nu ging aanklagen als moordenaresse van Ferden. Ge kunt peizen!

- Zulke schurken zijn er op de wereld, zei Emma. Maar zi', we waren zoo ‘touchant’ dat we daar allemale zaten te krijschen.

- Ja, gij! zei Tone. Ge 'n hadt nognooit geen stukske gezien. En nog entwat, Emma, da' 's niet beleefd weet-je't: ge klapt alsan tusschen m'n ‘raisons’! Zoo, deed Tone nu voort... zoo dat Arthur heur ging aanklagen bij den koning. Maar dat hier-Emma het nietmeer en had kunnen herden, en dat ze rechtegesprongen was, en dat ze geroepen had luidop: ‘Leugenare 't is gij die de moordenare geweest zijt’!... ‘Zwijgen-daar’ hadden ze getierd van achter heur. En Emma had nog gedaan om erbij te zeggen: ‘'k heb het ik gezien!...’ en heur mutse stond scheef van heur te weren. Maar niet te doene. 't Was van te zwijgen. En, zei Tone, 'k draaide me dan overzijds, naar Emma, en 'k zeide: Enwel? - ‘...bid voor ons, arme zondaars, zei ze, nu en in de uur onzer dood. Amen. Glorie zij den Vader...!’ - Enmaar zei ik, vertelde Tone, wat is dat nu met ‘joen’? - Ssst! had ze geantwoord, 'k leze 'en paternoster opdat het zou uitkomen.

- En 't is uitgekomen ook, kraaide Emma, die hanenekte derbij.

- Zwijgt! verhaalde Tone dan voort, en dat ze nog zoo verre niet waren. Zoo, dat er toen een vent gekomen was die al de ‘lampe-balzen’ van alvoren ingedraaid hadde, dat 't donker was. En, als de stoor weer opging, dat Alpaïse in de vangenisse zat en in een groot verdriet. En dat er dan al met 'en keer door het venster een pijle gevlogen was, met een briefje daaraan; en dat 't meisje gekeken had om het te kunnen lezen, maar 't was te donker!... En dat Emma toen rechte gestaan was, en gezeid had: ‘Wacht Albertine - maar 't en was geen Albertine 't moest zijn: Alpaïse - 'k ga-je helpen’! en dat ze eene van de ‘lampe-balzen’ 'en beetje had opgedraaid! Maar dat de mannen van 't kot, met groote ‘Potver's’ toegesprongen waren...

- ...om nog dien druppel petrol (nog geen twee-cent-en-half) te sparen, zei Emma, als ze anders toch geld genoeg hadden gekregen van ons!... En dat bloedig-jong mensch moest daar zitten de laatste steke-uit-de-lucht kijken!

En Toontje loech tranen: Och gij sloore-van-m'n-half-bedde zeide hij, en met z'n neuze ging hij tegen héur neuze staan om heur dat goed in te prenten: 'k zegge dat dàt e stukske is... goed verstaan, hei?

Hij schudde zijnen kop: 'k en kan dat in dat hoofd niet krijgen, zeide hij.

- Jamaar, en hoe was dat dan afgeloopen, vroeg de apotheker.
- En goed, hei! Op 'en trouw!
- Jamaar van u?
- Ja, ze lieten ons nog gerust voor dezen keer!

En Tone spoelde dan voort: hoe dat ze daarna gegaan waren naar 't Hollandsch wafelkot: hoe dat ze daar gekropen waren in 't eerste sliet links, aan 'en breede tafel, maar op 'en nauw-nauw kapmes van 'en zitbank. En hoe dat het daar zwart liep van de dienders, dat 't ruischte dervan, en dat die knapen lijk altijd aan 't roepen en tieren waren... en alles in 't fransch. Maar 't schoonste van àl, dat ze zij'nder, hij en zijn Emma, bleven zitten; en dat er niemand naar hen omme en zag. Om hen 'en beetje bezig te houden, ze hadden hun beziens gehad in de bazinne - hei 'Ma, zei Tone? - 'n Hollandeeze, met 'en plate van goud op heur hoofd;... en in die groote stove, en die ovens die blonken lijk spiegels, en die wafels die daaruitkwamen, zi'... En hoe dat hij er zoo op gebekt geweest was, op 'en wafel. En hoe dat hij gezeid had tegen Emma: ‘Emma, 'en wafeltjen hei’? En hoe dat Emma geantwoord had: ‘enwel, eet e' keer goèd wafels, en wordt dan wafel! En hoe dat ze maar altijd waren blijven zitten, lijk van den ‘Verlaten Arme’. En hoe dat hij op een einde had beginnen zeggen

met een kleen fransch vloekske, nog eentje van Menheere Trottin zaliger, ‘Cordenier-se-non'-pa'-fleeter’[1]! En hoe dat zijn herte alzoo weggevaren was in slape, van den heeten honger. En, wanneer Emma hem na 'en tijd wakkergemaakt had, dat ze alletwee geze;d hadden: ‘gauw', we gaan voort’! En dat ze weggeslibberd waren heel stille, dat 't niemand en hoorde, maar dat hij, Tonen, van de danige voorzichtigheid, nog gehaperd had aan de stap-latten van 't zaatje, en, met 'en geruchte van al de duivels, daar voorover gerobbeld was, maar... ssst, dat er geen van huns getween nog ommegekeken hadde, en dat ze gezeid hadden 'en beetje verder, als ze al aan ‘de Klokke’ stonden: ‘ja-ja, t'avon'noene Madam, met al uw goud op uw hoofd, we hebben 't wij'nder in onzen zak! Ge 'n zult ons hier nooit meer hebben’!... Zoodat ze ten achten thuis gerocht waren! En, zei Tone tot slot van rekeninge, dat we den heelen achternoene - in 't Stuksken en in 't Wafelkot - gekreschen hadden en verstervinge gedaan hadden, en dat 't ons altegare maar een heelen frank gekost heeft!

***

Zulk 'en schoon leven en kon niet anders of het moest bekroond worden met 'en ‘diamanten bruiloft van zestig jaar getrouwd’.

En ze hebben hem gevierd ook.

Heel Westbrugge was op de' been. Sperregroen, vetlampen, pampierelanterens, vendels en opschriften, overal. En van den avond tevoren, 't muziek aan de deure. Ma' volk! ma' volk! ma' volk! Zi 't was, 't was, 't was ‘enfin’ 't was prachtig. Al de gebeurs stonden buiten. De vrienden waren binnen, met den bakker aan 't hoofd: de bakker was de meeste-geleerd van heel 't geweste, ge moogt kijken vanaan

(1) Voordezen een vloekgezegde in een oud brugsch huisgezin. Was dat = ‘Cordenier, son nom pas Flètre’?...

den ‘Traveer'’ tot ver over de Smeepoorte; en dat was te verstaan, door dat hij meest gewent was van alledage te moeten entwaar broodjes aanteekenen. Hij had gesproken, al aflezende van een lang blad, heel schoone, en hij had vorengesteld van op de gezondheid te drinken. En al die daar waren hadden geklakt en geroepen dat men het hoorde tot aan 't Gat-van-de-Lane. En ze hadden gedronken ook, al die daar waren, en waarlijk ze bleusden dan van de gezondheid.

's Anderdags heel vroeg was Coletje daar al aan de deure, de strijkige uit het Paalstraatje, met Maatje's schoone beste witte pijpemutse. Coletje had er gisteren 'en geslegen dag op gezweet, want dat is 'en kunste om 'en pijpemutse alzoo in heur voudetjes te krijgen: eerst plat strijken, en daarna, met 'en tangske, bekske voor bekske plooien, en dan 'en schoonezwarten pane'-strek uit-end-in de kantjes steken... ja, 't is met gemakkelijk! Coletje was nu hooveerdig met heur werk; en, op drie vingers en den duim van heur linkerhand - en de dood op heur lijf, benauwd dat 't zou regenen - bracht ze dat lijk 'en pronktaarte naar Maatje's huis. ‘Zeg' dat de menschen gingen staan-kijken’!

En Maatje wierd op 'en stoel gezet lijk een puppe. En Maatje moest dat aanpassen, en Maatje was zoo schoone!

Maar 't was nog twee uren te vroeg! Niettemm Coletje ging blijven om den besten kapmantel te helpen aandoen.

- We moeten bezonderlijk zien, zei Coletje, dat wij den haak onder de kinne met 'en beetje manieren toekrijgen, zonder de binders en zonder den strek te kraken, want dat staat nu stijf van de' pap.

Toontje, met z'n besten broek aan, en nog in zijn hemdemouwen, draaide stilletjes rond z'n Emma lijk rond 'en gewijde keerse; zijn kaken zwollen op, en 't smekte met zijn fijne lipjes, van zuiver voldoeninge. 't Mannetje was zoo onzeggelijk preusch met z'n vrouwtje!

Maar 't huis wierd dan bestormd met zoons en met dochters, en met heele zworms van kleenkinders!... De knechtebrokken waren lijk-uitgelaten, met hunne krakende schoe'n aan; de meisjes, wat gemanierder, zaten zedig met hun kopje rechte en met hun haar vol ‘pavveljotjes’. In iederen hoek zat er eene moeder met e' kind en 'en kam. De krulstok vloog van den eenen naar den anderen. De mans ondertusschen aan hun hemdeknoppen bezig, stampten van ongeduld omdat die vervloek'sche knopgaten stijfgestreken waren... De ‘foteuren’ stonden al vóór de deure: de peerden klauwden, en sloegen achter de vliegen, zenuwachtig om voort. Dat wierd lastig... En 't stond dan 'en achterdeur open, en ievers nog 'en venster ook boven,... en dat trok lijk 'en speite. Nevens de deur hong er heel ‘serieus’ een papegaai te kraaien en te lachen; en hij zei: ‘e' krakrakske, voor Ko-kotje’! En hij zat dan te touteren en te zingen:

En avan' quat'! Gaat op met vieren!
Siska danst met Anne-Marie!
Hoepsa, hoepsa, hoepsasa,
Hoepsasa van falidera[1]!

Alleman vaneigen, moest nog e' keer naar boven, nog e' keer naar binnen, nog e' keer naar bachten... totdat ze toch eindelijk alevenwel gezeten zaten, met vier' en vieren in allemaal open ‘caleezen’! En dan de stad in. Niet-één uit den stoet of hij droeg een goud bladje op zijn veste, en de vrouwmenschen elk met een mandetje, vol met blâren en bloemen ookal in goud! Tonen en Maatje zaten te prijken in de laatste koetse, eene met 'n koppel witte peerden; ze zaten daar met het herdertje en met het herderinnetje; Maatje ook met 'en goud ‘korbilletje’ en Tone met de makke.

En zoo ging de vaart op den kleenen draf, strate op strate-neere, alover de Vrijdagmarkt - en juiste

(1) 'n Oud brugsch kinderliedje.

reed er een trein voorbij, zoodat ze moesten wachten; en kijken dat de reizigers deden! - en dan al de Noordzandstrate, de Gel'me'strate, de Groote Markt, en dan al de Steenstrate naar Sint-Salvator's naar de jubelmisse. Was dat 'en ‘korteeze’: achttien ‘foteuren’ al achterreke; de menschen gaapten derbij!

Vandaar naar 't Stadhuis. Daar kregen ze van de Stad elk 'en zetel. En Maatje zat er zoodanig mee in, hoe zij, op zulken dag van ‘strabansie’, die zetels ging thuiskrijgen, dat ze niet en hoorde wat dat de Burgemeester al vertelde, en dat ze te midden zijn aansprake stilletjes-weg aan zijn mouwe trok, en fluisterde:

- Menheere, mogen we dat dan hier ievers 'en beetjen in 'en hoekske zetten? Morgen-uchtend-vroeg ga 'k er onzen Turten achter zenden met z'n kortewagen, ge moogt erop rekenen. We hebben daar nog e' goê stuk ‘amballooze’... 't en gaat daar alzoo nieten-niet aan komen.

En de burgemeester had de meeste leute van de wereld!... Waarom had die vent nu gelachen?

Nu! Vandaar reden ze naar de herberge ‘In Den Vliegenden Olifant’. Daar hadden ze 'en groote zale gekregen. En 't was er oneindig-veel beter dan in het Wafelkot! De dienders... 't schol tevele: ze stónken van beleefdheid. Wat-dat da' doet, menschen die entwa' zijn! Tone wierd zijn hoedje lijk weggeblazen, en hij moest alreeds binnen met Maatje vaneer dat hij wist of hij al op zijn beenen stond.

Ze gingen arm en arm, dat was hun gezeid geweest: en ze trokken alzoo binnen over een dik tapijt. Maar Tone en hefte nog niet al te goed zijn voeten op, hij sleepte altemets - mans hei, dat en voelt da' niet - Maatje daarentegen stapte schoone dernevens, lichteweg ten deele uit gepijndheid maar ook uit bezorgdheid.

Met twee-en-zeventig man schoven ze bij, àl kinders schoonkinders en kleenkinders; de geheele-kleentjes waren thuisgebleven

- Zit-je nog gemakkelijk, moeder? vroegen de vrouwmenschen.

- Enwel 't zou kunnen beter zijn, ik zit hier juiste met 'en schrage tusschen mijn beentjes.

- Gauw' jongens, allemale gelijk, e' duwtje naar rechts. Schuiven! Ho! blaasden de mannemenschen.

De dienders stonden daar op te gapen. Die familie had handen ten minste

- Is 't nu beter Moetje?

- Ja 't, ja, ja 't, 't ga' gaan.

En dan zochten ze achter 'en spelle, om Maatje's ‘serveete’ op te vesten. 't Verscheen daar entwaar een toespelle van ievers uit 'en onderrok, en de helpers kwamen geloopen van tenden de tafel, want ‘'t ware jammer geweest van dat schoon kleed’. Tone ook wierd daar nog 'en beetjen onder handen gepakt; en hij gaf hem nog 'en-beetje-met-goesting: een ‘goude bruiloft’ is toch ook wel een dag van ontspanning.

Ondertusschen moesten ze nog 'en minuutje wachten: de patatten 'n waren nog niet zochte, 'n harde soorte maar anders goed, ‘ze gingen 't wel proeven’.

Manse deed het alleszins wel, zei Maatje tegen de gebeurs rechts en links. Manse was gevraagd geweest om te koken. Och! ge doet dannog altijd best van 'en goê te pakken in zulke omstandigheden. Ge zijt dan zeker ‘dat 't in order is’, en ge 'n moet dan op niets-nie' peizen. Al-ha kijkt e' keer: ammelakens, tellooren, glazen, korketrekkers, al ha ‘importe-wat’ tot pekkeltjes toe om uw mes op te leggen, alles ‘enfin’, Manse levert alles zelve!... Is dat niet gemakkelijk?

Maatje had gelijk; en Manse de kokinne wist met wien ze te doen had: dertig groote menschen-magen en twee-en-veertig kleene, maar àl even goed! En Manse had gedaan om best en om toe te komen. Vijf-en-twintig schoone brugsche bloemkouwels van die harde geslotene; twee groote eemers aardappels; twee ketels soepe; 't vleesch 'n kon in den pot niet om

boeljon te trekken; en de kiekekoppen zaten al alle kanten van onder de deksels te glarioogen. Maar 'k vergete 't bezonderste: daar waren vijfhonderd ‘croketjes’, gerekend tiene-lijk voor iederen grooten, en vijve voor ieder kind... dat was om te beginnen en om 'en beetje de mage te scherpen. Anders van drank, hadden ze: bier natuurlijk, geen water of slooi van koffie, dat is jodenzweet; en voor ieder, groot en kleen dooreen, 'en halve flessche wijn ‘Satto la gors’ zei Manse.

- Ze 'n hebben dannog niet tevele gedronken, docht het Manse achterna, maar goed geëten.

- Ja, 't is ook al goê volk, zei Tone daarop. De ‘iddekatie’ doet zoovele!

En in 't Zwijnstraatje wisten ze te vertellen dat de maaltijd wel vijfhonderd frank gekost had, ‘alíes inbegrepen, ziet'’? Van wien ze dat te wete gekomen waren, kan ik niet zeggen. Doch Pline van 't hoekske, met heur dobbeltonge - ze deed in bruine zeepe en gerookten haring - beweerde dan dat dit nietvele en was, en ze zei dat er ‘dineis’ bestonden die nog kostelijker waren, die wel duist frank kosten!

Maar Pline wierd vierkantte uitgelachen: ‘Duist frank! al-hei... duist frank! Dat ware lijk om heel de Smeestrate uit te noodigen! En 't eerste ware zeker met kerrepap? Duist frank!’

We gaan 't zoo laten: 't had toch gesmaakt; en dat was het bezonderste. En der was gesproken geweest, en gezongen, en leutegemaakt, al-ha 'en deftigen jubelee, geheel zooals dat zijn moet.

- Enwel, vroeg Maatje, heb'-je u goed g'amuseerd. Toontje?

- Wel meisje, ja 'k; en mijn maagsken 'en zielemisje gedaan. En kijkt, omdat we spreken van zielemisjes, ‘'k kesken-ik oltiisten’ maar geen 't minste stokske macaroni te zien... en 'k heb dan maar geheel 't banket opgeofferd, en geëten uit verstervinge voor de zieltjes in 't vagevuur. Is 't goed vrouwtje?... Maar welke kroone zal dàt dan zijn in den hemel?

- Gij, kunt toch menschen plagen, hei, Toontje?

***

's Anderdags vaneigen waren ze de bil af. 't Gerocht nog noene eer ze bekwamen en wederom 'en beetje mensch wierden.

- Een wandelingske zou deugd doen, meen'-je 't niet Ma', zei Tone? Alwaar zouden we 't hem pakken?

En zonder nog 'en antwoord aan te vatten, of zonder meer te peizen, trokken beiden al steunende op malkander, en voetje-voor-voetje de Boveriepoorte uit naar 't oude en 't eerste nestje-geweest.

Geen stapje gingen ze verder. Waarom nog verder ook? Daar hadden ze zooveel te overdenken, voor zoovele te bidden, daar doolden ze zoo geren rond... daar hadden ze zoovele te vezelen, zoovele te voelen, zoovele vanbinnen te beluisteren als de stem van de ziele sprak. Het groenselhovetje rondom 'n bekeken ze al-niet-vele... dat was 't nieuwe; zijlieder leefden met 't oude.

- Kom' Maatje, alginder ligt Steenbrugge, ligt ons graf... ge weet wel hei? ik rechts en gij links. Maar 't is nog tijd daarvoor. Kom', dat is 't Oosten, e' koud gat... hier is 't beter in den Westen, hier is nog een straaltje zonne. Zet u hier bij me, vrouwtje, hier zi' op dit bankske, tegen ‘ons’ kotje.

En dat leemen gebouwtje, dat schuurtje, weleer van groot laweit en jong geweld, was nu zoo stille, zoo verlaten, maar zoo schoone als een kloosterkapelle uit de middeleeuwen... Twee wezens bleven over, twee van overouds, alleen, weer lijk over zestig jaar alleen, maar alle twee gebogen nu.

- We 'n kunnen niet gehad-en-tegoed hebben, dacht er een...

- Leem en pompstokken, zei Tone, en hij loech inwendig, en mijmerend ging hij voort; zestien kinders, twee naar Congo, drie in 't Slot en... wel tachentig kleentjes!... Zal dat genoeg zijn Maatje?

- 't Zijn al bloemen van de liefde, Toontje, bloemen van den plicht zegt Mijnheere de Pastor... Wat zijn we toch gelukkig geweest.

- Maar wonnen we daarmee genoeg verdiensten Moeder?... Al-da'-medunkt, dat en is lijk niet lastiggenoeg geweest. Geren-zien is immers zoo gemakkelijk... kost geen moeite... steekt nooit tegen!...

Twee handen zochten malkander al bevene...

- Och, mijn lieve Emma, wanneer is 't dat we nu eigenlijk 'en keer beginnen ruzie-maken?

En ze bekeken malkaar met glinsterende oogen en... loechen, ho, zoo hertelijk...

- Och Toontje, wat is uw herte nog jong!

En God met Zijn bloêroode zinkende herfstzonne beschong al monkelende, in 't peersrood van den stervenden wilden wijngaard gezeten, eene droomschilderij van immermeer-jonge zestig-jaar-oude vlaamsche liefde.

K. De Wolf.

Op den dag der heilige Eerste Nutting

Van mijn jongste kind

GIJ zijt ons kleinste kind, Margrietje,
de jongste tak op onzen boom,
de mildste klank van moeders liedje,
de frischste lach van vaders droom!

En waart ge, tak, ons duurbaar immer,
waart immer zoet gij, klank en lach,
zoo duurbaar-zoet en waart gij nimmer
dan op dees' Heilig Hertedag!

Want 't bloeien, 't zingen, 't lachen heden,
't draagt alles eenen nieuwen glans,
nu dat Gij ons komt toegetreden
getooid met den Communiekrans!

Nog gisteren groene, staan uw' blâren
vol Bloed, o Kind, uit Jesus' wond',
nu zingt gij, klank op Englensnaren,
en lacht de Hemel door uw' mond!...

Blijft bloeien, zingen, lachen, kleine,
dòòr 's levens donkren winternacht
tot dat ge, glanzend-rood en reine,
voor eeuwig bloeit en zingt en lacht!

H. Hertedag 1928.
J. VAN DEN BERGHE.

Een oude erfenis

EN zekere families bestaat er eene overlevering volgens dewelke ‘zij’ nog eens ‘een grooten deel’ zullen moeten doen van een langgestoren voorouder[1].

Van tijd tot tijd is er dan een van de familieleden deze zaak wilt vereffenen en daartoe de hulp van allerlei ‘groote koppen’, zooals boschprokureurs, en boschadvokaten en niet-openbare ambtenaren inroept.

Vroeger was dit ook soms het geval, zooals blijkt uit de volgende brieven:

Meenen den 30 november 1832.
Aen zyne Exellencie den heer gouverneur der provincie West Vlaenderen,
Lande vanden Vryen Brugge, residerende te Brugge.

De ondergeteekende dessendenten van den generael amirael Arnold De Gruutere, prince van de provincie West-vlaenderen, lande van den Vryen Brugge, graeve van Lamboi alias L'Ambeyum, etc. etc. etc., grootvaeder van mynen grootvaeder, kommen by desen Ued. versoeken op het ontfangen deser ons te laeten volgen, op te leggen en te laeten geworden aen my en myne suster Eugenie Degruutere, het gonne ons toekomt van onsen voor vaeder hier boven genoemt oock uyt kragte van synen uytersten wille ofte testamente codici, welcke goederen, gelden en archiven hem toebehoorende, onder uwe handen berustende zyn in uwe qualiteyt van gouverneur en administrateur der provincie,

(1) Zie in het boek! E r n e s t S t a e s door T. BERGMANN, het geval van Karel Janssens.

om die te laeten volgen aen syne erfgenaenien op hunne vraege soo het gevraegd word; in afwaghtinge van spoedige voldoeninge hebbe d'eere te wesen met alle aeghtynge

Sophie Degruutere.

Veel geduld had Sophie niet, want op 20 december 1832 schreef ze het volgende aan den gouverneur:

My refererende aen mynen voorgaenden aen uwe Exellencie geadresseert in daete dertigsten novembre lest komme ick wederom by desen aen Ued. myne vraege te reitereren Ued. versoekende om voldoeninge te bekommen.

Staatsarchief Brugge, Arch. Mod. L., 3e série, n° 1356.

J.D.S.

De nieuwe schilderijhalle ofte -Museum te Brugge

ONLANGS heeft men ‘den eersten steen ervan geleid’, en alleman weet reeds van dat gebouw te melden dat het zal deugdelijk werk zijn. Des te beter. ‘Deugdelijk’, d.w.z. naar den laatsten eisch alleszins, voor *bedeelinge* en *dag*, en *droogte* en *verwarming*: welke mderdaad groote zaken zijn voor een bewaar- en toogzale van zulke kunstschatten.

Wij hadden er niettemin bij gewild dat men insgelijks sprak van de *brugschheid* ervan! Want dit gebouw moet toch-ook staan ...in Brugge.

Die 't meenen wel te weten, vertellen, dat deze eisch nochtans niet vergeten werd, maar dat hij vierkantte op zij is gewezen. 't Schijnt dat er is gezeid geworden: ‘niets van kunst te doen aan dat gebouw albuiten; 'n blok, zoovele blok als mogelijk; 'n steenoven met gaten in, en met ten hoogste... iets van grieksch' aan den ingang’! 'n Kaäba dus, 'n beetje muzelmansch! ‘En best dan geen bouwkundigen daaraan te laten komen: de Stadswerkdienst is mansch daartoe alleen’!

En 't schijnt dat alleman daarop nu zei: 't is goed.

- Dus? Dus als *Brugge*'s Stadswerkdienst iets doet, dat *mag* dan kunstloos zijn? En... kunstwerk kan hij niet alleen; maar dat, een kunstloos werk, dat kan hij wel alleen?

- Nu kunstloos *moet* die halle zijn! Waarom? Te Brugge? Elders ja, maar hier te Brugge? Omdat die bouw verdoken staat, en niet langs straat? Maar - is 't niet waar, - heel Brugge staat toch anders vol met gevels alzoo binnen, àl even lief als die op strate! Wat zal dat nu bedoelen? Gaan ze 't volk nu leeren de binnens maar-verwaarloozen, om slechts voor buitenschijn te zorgen?

- Of is 't, opdat het bouwschoone-van-buiten geen schade of steekte 'n had gedaan aan daar-de schilderijen binnen? Och! daar viel nietvele voor te vreezen!

- Of is het uit beginsel? Te weten in 't gedacht, dat 't schoonste uitzicht eener kunstzale is: van enkel ‘zaal’ te zijn, schier leesteloos. Doch hoor! Een zaalgebouw, om zóó te zijn, moet dit enthoe zijn toch, 't zij schoon 't zij leelijk. Noodzakelijk zal 't schoon of leelijk zijn. Waarom gezeid: ‘'t en mag niet schoon zijn... we maken 't liever leelijk! 't Is gewild’!

Waar gaan we wel naartoe met zulk beginsel? Heeft één mensch ooit in Brugge zoo gesproken? Hoe ging alzoo ooit Brugge ‘Brugge’ worden?

'k Wil geren dat men streng bouwe of grootsch, maar schoone ‘streng’ en schoone ‘grootsch’ dat moet niet leelijk zijn!

En?... voor onze achterkomers, zal 't niet schijnen soms, dat heel dat wiilen-leelijk-doen vanwege Brugge's ambtelijken werk- en kunstdienst, bedektelijk, eer 'n bekentenis van... heel wat-ander's is als van... brugsch kunstgevoel?

-?...

B DE BEER.

't Is lijk 'n malediksie!

Een goedjonstige Lezer zendt ons den volgenden bondigen-inhoud van een opstel uit een ‘vlaamsch’ kunstblad: ‘Eene *première* in het *theater* der *boulevards*. B. heeft ons in een *sintheties* werk heel zijn *levensfilozofie* weergegeven, nl. met een stuk *à la manière de L*. Zijn *spektakels* worden telkens *door een drukke publiciteit voorafgegaan*. Ditmaal had de *Auteur* aangekondigd dat hij met eene nieuwe *dramatiese formuul* zou uitpakken. De *Auteur evolueert* in de *idees*; doch zijn tweede *manière* behoudt het *precieuse procédé* uit de eerste *periode*, met eene *innovasie*: wassen *mannequins* als *figuranten*. B. en L. zijn *pessimisten*. De eerste behandelt *morbiede* gevallen: zinnelijke *intensiteit, psikologiese* raakheid, de *perversiteit* in het vrouwen*temperament*. Hij *constateert* met *objektiviteit* het woekeren van het *seksueel instinkt*. L. is *cerebraler* en meer *spontaan*; hij *controleert* de *aksie*; zijn werk is een *model* van *logiese struktuur*... Het *superieur talent* en spel der *artiesten* heeft *feitelik* het *spektakel* gered. Ze *bereikten de perfeksie in hun genre*, speelden met *finesse*. In dit *répertoire* vertolkten ze hunne rollen volgens hun *temperament. Eksellent rezultaat*! De *virtuoziteit* dier *akteurs* verklaart hoe het *publiek* verslingerd blijft op het *conventionneel theater* der *boulevards*. Ze lieten ons nochtans den indruk eener *reprise*, niet eener *kreasie*’.

Hei zi'! Dat is schoon hei? En zoo 'n geestig fransch! Toe, vlaamsche leeraars leert dat ook maar aan uw jongens.

Ik kenne veertig miljoen franschmans die dat vlaamsch zouden verstaan, en drie miljoen vlamingen die met dat fransch geen' weg en zouden kunnen! Wat is dat dan?... Braaksel!

BROM.

Taalvonken

(Vgl. boven, bl. 125 en de vorigen).

WAT is 'n vlaamsch (althans voor den gebruikelijken zin): ‘neurasthénique’?

- *Zwartmoedig*, zelde er een boer.

...Ook een die geen ‘algemeen nederlandsch’ kent!

L.D.W.

'n Kruk

WIJLEN Free Nuytten, landbouwer te Becelaere, de voorzaten, en bebruikt eerst door zijne moeder Amelia Constantia Bolle, vanaf ingaans de XIXe e. Al vol gesteld met huismaren en -rekeningen. We gaan er wel eens over spreken.

Hier een woord eruit, welke nog niet gewoordenboekt is.

Op bl. 36 staat in eenmaal gesteld: ‘ik pieter Joannús Núytten Bece[laere] hebbe in houwelyk gekomen met amelia constantia bolle op den thienden augústús In Jaer 1824 en hebben gewonnen een z o o n den 14 Mey 1825 wey hebben nog Eenen z o o n op op den 2 November húbertus in het 't [Jaer] 1826 wy hebben nog te gaeder Eene d o c h t e r gewonnen op 18 Júly 1828 te weten virsyni wy hebben nog Een d o c h t e r in Jaer <den 20 Júny> 1803 [= 1830] rosalya wy hebben nog Eennen z o o n te weten floremon 17 desember in Jaer 1832 wy hebben nog Een zoon 7 april 1835 Carolús lodevycús [.]’

Verder vulde dan de moeder de reeks zelf in, doch gelegenheidsmatig. Maar, ten anderen, die moeder was den vader al voren geweest: ze zat meer aan den boek dan hij, ze was 'n oude leervrouwe zou 'k denken. En ze had alreeds zelf heur kinderenreeks opgesteld - ookal gelegenheidsmatig - op bl. 26, welke nadien afgesneden en verdwenen is, en op bl. 27 waar nu nog staat:

‘Wy hebben te gaeder nog Een *qúck* gewonnen in t'Jaer 1830 en zyn Naem rozalya Núytten in de maend júnyús den Eenentweyntig[s]ten Een úren byn den naegt het dient tot memorie

‘Wy hebben Nog Een *Qúck* gewonnen in tJaer achtynondert twee en Dertyg De maend DeSember

den zeveathyensten de date van de heúre snaevens ten achhúren úren geboeren en den achtynden het kerstendom ontfangen zyn Naem is florymon en het dient tot memorye

‘Wy hebben Nog Een *qúck* gewonnen den hagstens van aprillus ten drie heúren snúygtens in het t'Jaer 1835 zyn Naem is Caroelus Lodevykús en het dient tot memorie

‘Wy hebben Nog Eenen *Quck* gewonnen in de maend Desembre den 10 van de maend in hettJaer 1836 gebooren tusschen 5 en 6 snaevens tot memorie’

Het vervolg boekte zij dan, gelegenheidsmatig, als aanvulling van heur man's aanteekeningen op bl. 36:

- waar ze eerst stelde, in navolginge van heur man's:

‘<enie (= anne?) maeri Chrystinia geboeren den 20 maerte 1839 ten zeven heúeren snaevens tot memorie>

‘Wy hebben Nog Eenen zoon gewonnen In t'Jaer 1836 den Negenstens van de DeCember <zynen Naem is frederykús> tot memorie

‘Wy (dit hier kan door den vader gesteld zijn) hebben nog gewonnen eenen zoon den 13 februarieus te vier hueren smorgen 1841 met naem augustinus alowyzyus tot memorie’

- en eindelijk uit heur eigenen opstel:

‘Wy hebben Nog Eenen *Qúck* gewongen in t'Jaer 1843 priscis ten Een húeren geboeren den Eersten daeg van taer haerren Naem is pillezy Leyenie en Soephey tot memorie

‘Wy hebben Nog Een *Qúck* gewonen den vierden van febrúaeriús 1846 ten vier heúren Naer myddaeg en perzeis dood [.]’

BESLUIT. 't Woord ‘kuk’ m., was te Becelaere in den vrouwenmond, nl. in de kinderkweektale, tottoen en toennog hetzelfde als ‘wicht’ of zooals heden in Vlaanderen-alom ‘*'n kleen boontje*’, *oningezien geslacht, naam en iemandschap*.

En thans?

Nietmeer gekend te Becelaere, zelfs bij A.C.B.'s kleinkinders, of door mij toch niet gehoord.

‘Kukske’ is nog gekend in 't Ypersche doch alleen als verkepwoord, lijk ‘n-(h)oppertje’ alverre. doch met een beetje minachting.

De Bo o. ‘kakkernest’ vernoemt ‘kukske’ als ‘laatstgeboren kind’.

En de andere Wdbb. kennen enkel ‘kuk’ als ‘kieken’ in Vlaanderen, en als ‘kus’ in Gelder en Overijsel.

...Zonder dien boerenhuisboek (destijds nog weigerlijk meegesleurd in den oorloge), 't woord in dien zin van hierboven, ging misschien nooitmeer gekend zijn

L.D.W.

De oorlog in Dickebusch en omstreken
(Vervolg van bl. 126).

1915. Zaterdag den 3^{n} *in Hooimaand*. Gansch den dag wordt er gewrocht in de kerk om den orgel, 't geleispel, te onttakelen: het snijwerk wordt afgedaan, en de piepschachten uitgenomen; ook worden uit de zittens de vlakken uitgehaald; de biechtstoelen losgemaakt; mede een deel van den spreekstoel;... om al te zamen dan weg te kunnen.

Ten elven-'n-half ga 'k naar de Clytte. Te Braem's op 't hof zijn 200 engelsche krijgsliên bezig met duiken vechtgrachten te steken. Wat 'n gevaarlijk dingen met zoovelen bijeen, en in den vollen dag, en dáár nog! Elkendeen in den omtrek verwacht hem aan bommen... 't Was of het moést zijn. Nauwelijks ben ik aan Desmarets', of 'k hoore reeds eene al schuifelend afkomen: 'k smijte me neer in den dijk; en, mager-maar ben ik gedoken, of zij ontploft op een armsmete van mij, dat was tusschen de hoven van

Hoflack's en Desmaret's: 't vliegt àl ijzer en aarde om mij heen. Op! toe, en 'k ontloope 't zoo ver ik kan geraken. Geen honderd meter nog verre of 'k moet weer in den dijk, en nu valt de bomme te Braem's. Nog zeven of acht volgen alhier en aldaar. Te Braem's is 't de zevenste reeds die ze er vangen. Enkel twee krijgsliên gekwetst.

*Zondag, den 4*n. Het bidruim van 't Meisjesleerhuis is nu ten beste mogelijk geschikt. De Eerstemisse ten zessen-'n-half; 't zaaltje is vol, en evenveel menschen staan buiten. 't Is er te kleine; en, verder op den dag, veel te gevaarlijk tewege. Voor de eerste maal ben ik gedwongen de Hoogemisse onder den blooten hemel te doen; en, voor de gerustheid, 'k verkies het op 't hof te H. Dalle's, met een altaar onder het afdak en de menschen op de hofplekke. 't Is ten negenen... Dat nijpt u wanneer me' de zaken doorgrondt... Veleveel volk, waaronder een engelsche tochtheer of brigade-generaal. Even ten negenen, op 't hof van C. Lamerant's, en insgelijks voor velen meestal uit den omtrek, is er misse, gedaan door E.H. Belpaire, 'n belgschen legerherder.

Het 4e regiment of gevaandel Belgsche Geschot is immers hier deze week toegekomen. Het bestaat uit 6 batterijen of schietploegen, ieder met 4 stukken en 110 man bediening. De echelonneering of aaneenstekinge is op vijf verschillende hoven: 1e en 2e schietstand te C. Claeys', 3e te F. Huyghe's, 6e te B. De Crock's, 5e te H. Desmarets', en 4e te C. Lamerant's. De Staf ligt op 't heerengoed van Vdpeereboom's en op 't hof van H. Derycke's. Wijders is nog het hof van Rouseré's te Westoutre mede bezet door hetzelfde gevaandel, welke immers dáár, op dat hof, de bedeelinge houdt van heel zijne leefte. Al dat volk zit hier te over de ooren in de Engelschen: de getrekken zijn engelsch, eten en schietraad zijn engelsch; echter de schietstukken zelf zijn portugeesch, of liever fransch en voor Portugaal eenmaal bestemd, maar van dit land terug afgekocht. Bij dat gevaandel nog,

zijn drie krijgsherders, twee Vlamingen, gelegen op de hoven, en meestal misse doende evendaar bij hunne schietstanden of in het geweste, en een Waal uit het Namensche, thuis in 't Oudemanhuis te Vlamertinghe, en dien we zelden geware zijn.

Tegen halfdag wederom vele bommen aan 't Hallebast, Juul Six' dak onttweengeslegen.

Ten vijven omtrent, nog drie bommen, bachten ‘'t Klein Brussel’. Een meisje van negen jaar, 'n vluchtelingske uit Voormezeele, E. Van Eeckhoutte, met andere meisjes daarbuiten aan 't draaien, is onmenschelijk gekwetst al van de eerste bomme; 't wordt naar het huis van den engelschen geneesheer gedregen, en 'k geef hem zijn Heilige Laatste Gerechten; ten tienen was 't al naar den hemel. Het schamel dutske was opgenomen voor de leergaarde, en, had ik (den 25^{n} van de vorige maand) den tegenslag niet gehad dat ze ons bij het dóórmoeten alzoo lieten zitten, dat kindeke en moest hier zoo wreed aan z'n dood niet gekomen zijn. Ook zijn zusterke is een weinig gekwetst aan het hoofd.

Met den avond ga ik een luchtje scheppen al Kemmelwaard op. Vele gesmijt aan de Voormezeelekruisstrate. Een brand is uitgebroken aan de Vierstrate, en doet geweldig. Op het hof van de Wed^{e} Huyghe's buischen de schietmonden al dat ze geven kunnen. Wijl ik te dichte nadere wellicht, staat! ik ben aangehouden, en moete komen vóór de Overheden die toogen wantrouwig te zijn over mij. Geen erg evenwel; maar een van die Strijders-voor de- Beschaving liet me bevinden dat hij een botterik was van den gemeensten deeg; nu: hij het verzet en ik de eere, we hadden alletwee onze meuge Onderwijls door 'n schietman verneem ik dat de buischers gemikt staan op de grachten van de Hollandsche Scheure.

Den 5^{n}, *den Maandag*. Met den morgend een schrootbomme alover R. Onraet's. En, van heel vroeg in den dag, een engelsch-fransche aanval langs

de kanten van Pilkem; en 't geschot is er hevig.

*Den 6*n. Na halfdag een tiental bommen omheen 't Hallebast.

*Den 7*n. *Donderdag*. Na halfdag weder te doen aan 't Hallebast, ook op de hoven van H. en C. Lamerant's. Ik en hoor niet van ongelukken.

Is nu ook al twee dagen dat we zitten aan 't afdoen van 't snij en beeldhouwwerk in de kerke.

*8*n. *Den Vrijdag*. Twee wagens vertrekken naar Proven met kerkedingen, om aldaar in 's Herders huis op het opperste geborgen te worden. Zoo zit er al veel te Proven en ook te Westoutre. Van beelden, blijven nog hier: dat van den h. Sebastiaan, allemenschen teverre verstorven; dan dat van de h. Margareta uit Cortona nietmeer te verhandelen vanwege de smijtinge. Ook dat van den h. Donatus schutsheere tegen donder en bliksem, zeggen we mee tegen bommen en oorlogsvuur, bovendien medebeschermheilige van Dickebusch-heerdnisse, en fel aanroepen in deze ongelukkige tijden: met een h. Overblijfsel van hem staan we elken zondag te ‘zegenen’, en bijna niemand die niet en komt ‘kussen’. Dit alles gaat mee naar ons bidbuizeken. Ooknog minderachtige beeldekens, nl. van O.L. Vr. en van 't H.H. van Jesus.

Ten elven-'n-half of zoo iets, valt een engelsch vliegtuig schier-loodrechte-neer in den bolletrog van 't Kasteelhof, aan 't begin van de Vyverdreve. Hebbe 't zien vallen, en na een-stekke-of-vijve-tijds was ik er al. 't Was neere geschoten: de man of het tuig is getroffen geworden, en de ongelukkige vlieger lag vermorzeld onder 't gevaarte.

Ten twaalven-'n-half twee bommen in ‘'t Klein Brussel’, weerom in de hovingskes. 't Wordt er gevaarlijk voor al die kleine huizekens. Groote schrik is er daar, me' kan 't denken.

(*'t Vervolgt*).

[A.V.W.].

Mengelmaren

† *God wille de ziele* van EERW. HEER JAN CRAEYNEST als herder te s. Michiel's bij Brugge overleden den 23^{n} in Grasmaand 1929

HIJ was een van de medestichters van Biekorf (*alh.* 1914, XXV, 15), de laatstovergeblevene. Hij was medeen een van dezen die meest ertoe bijdroeg, niet om het leven ervan, maar om de eigenheid ervan te bevorderen.

't Is immers eene aardigheid van Biekorf geweest, dat dit blad, voor taal en voor zeden, van eersten af streefde, eenerzijds wel - lijk zoovelen - naar het behoud van het eigene, anderzijds echter - alleen schier - naar het vermijden van vreemdgoed.

En, waar in Holland, Cattie, Hgl. Nicolaas Beets, Hgl. J. ten Brink en de Zitdag van Arnhem of anderen nog (*Biek.* IV, 301) het hielden bij 'n wensch van schuimwoordenwering, of, waar hier onze inlandsche Taalvroedschap gedoogzaam bleef steken bij halfbedurfde en halfduidelijke taalloutering, daar was reeds Biekorf vooruit om van verdietsching een stelsel te maken... in de hope dat er toch iets van zou overblijven. Verdietsching moeste geschieden: volledig, met woorden die ‘dietsch’ zouden zijn door-en-door, woorden geraapt uit de boeken van eermaals, uit den mond van het huidige volk, en desnoods uit eigen gevond (dit naar den trant, als het moest, van talen die aanverwant zijn, liever dan van 'n tale, lijk 't fransch, die heelemaal vreemd is); die woorden werden dan voorgesteld, dikwijls met de rechtveerdiging mede, in heerlijke taalkundige opstellen; en ze werden dan ookal beredetwist soms, onder gevrienden, tusschen Biekorf en 't Belfort b.v.; ze werden nooit opgelegd als ineens onverbe terbaar, maar opgediend eer als een staande bewijs dat, waar iemand nu wilde, hij toch in het dietsch, en wel in het echtste, heel veel alzoo zeggen kon dat anders de meesten lijkmeenen alleen-in het fransch te kunnen verknoezelen. Sommige dan van die woorden zijn inderdaad in gebruike gebleven, spijts al het razen en gekken van enkelen... die overigens weinig eer van hun gekken ge-

haald hebben, aangezien 'n keer gekken gemakkelijker bleek dan een heel leven lang verdietschingen zoeken, en dat, bij allemans wete, niet in 't gemakkelijkste 'n verdienste gelegen ligt; die haastige praters bewezen ten andere dat ze die pogingen niet en begrepen! Wijzeren begrepen ze wel, en steunden ze, en steunen ze totheden nogvoort. Ondertusschen hoe leerzaam en boeiend was dat alles toch niet! Hoe opwekkend ook voor de jongeren, velemeer dan op heden al het koude en onberedende nagegaapsel van wat ze denken te deugen omdat ze 't ergens in een dagblad gelezen hebben.

Welaan, hij die Biekorf dien weg heeft doen inslaan, en, met een uitnemende veerdigheid van gevoel en van taalkracht, Biekorf op dien weg heeft gehouden, was wijlen J. Craeynest. Jawel Gezelle gaf hem 't gedacht, lei hem voorbeelden voor, hielp hem en steunde hem... uit de macht van zijn sperkelenden geest, maar dat was enkel geliefhebber nog, Craeynest miek van dat àl een kunstig bedrijf, handelende naar stevige wetten en voeren. In dat vak een tweeden als hem moeten we wis nietmeer verwachten.

Door velen werd hij gevolgd, in het eerst... maar hij en hield zijn volk niet gesloten.

Hij en was immers geen leidsman vanaard, trouwens te onveranderlijk zijnde in alle andere zaken daarbuiten, te stijde in het meegaan door 't leven, te slepend eenbeetje in het werk, en te beducht om voren te komen. En... zoo gerocht hij zelfs achter.

Hij is toch en blijft, en wellichte voor lange, een onzer sterkste voelers-geweest van de taal, en een man (een Westvlaming opnieuw) weer door velen ons te benijden.

Men herleze nu eens zijne opstellen weer, en bewondere daar zijne scheppende taalmacht; danke medeen den Gever van alle scheppende krachten, God, die aan hem hier-deze had geschonken! Men smeeke dan God dat Hij wille - onderander om het goede gebruik van die gave - Zijnen dienaar met goedheid en bermhertigheid aanzien.

We zijn hem ten minste wel dàt schuldig.

R.I.P.

Voor de Verstaanders

HET gebeurt dat, naar een'-of-ander's meening, iets te weerzeggen valt op dingen die in Biekorf gedrukt

zijn geworden: b.v. boven, *op de betrekkingen van GG. mei de 'Knkl. Vl. Akademie'* (bl. 98, 109) Waarom, die dat denkt, 'n meldt hij het niet? De Stellers, niet Biekorf, zijn aansprakelijk voor wat zij uiteendoen; en, met 'en zeg en 'en tegenzeg zouden Biekorf en de waarheid bovendien nog gediend zijn.

B.

Boekennieuws

Albert Visart de Bocarmé. *De l'origine de quelques types monétaires belges.* (- *Annal. Acad, Roy. de Belg.*) 1929, in 8^{n}, 18 blz., 8 bladen afbb. (van 62 geldstukken vk. en ak.).

Kwam er daar eens vóór u een kenner heel vriendelijk ten tooge leggen al het 'verschillige' geld dat alhier heeft gegolden van vóór Karel den Groote tot op het einde der XVIIIe e., wie 'n zou er niet gretig naar dat alles staan toezien? En deed dan die kenner uiteen hoedat al die verschillige leesten van geld met den tijd zijn ontstaan, 'n ware 't niet leerzaam? Toonde hij b.v., hoe en waarom ze van malkaar - vooral van den tegenstrever's - zijn achtergemaakt 'n beetje bedriegende weg, en hoe en waarom elk van die achtereenkomende gelden of van meerdere of van mindere weerde en gehalte geweest zijn, wat een genot en ware het niet te vernemen dat op die wijze 'de munte als een weerglas kan dienen waarin, van uit heel de geschiedenisse door, ons huishoudkundig en bewindschappelijk verleden zit wedergegeven'!

Welaan zoo wordt hier gedaan in dit opstel, waar aldus de geldstukkenleer wordt bewezen te zijn eene hulpwetenschap van zeer merkelijk gewicht. Dan even, omdat dit hier wordt bewezen op stukken uit onze eigen gewesten en steden, brengen wij dat boeiende werkje heel geren onze Lezers ter kennis. Voor eenen of anderen liefhebber die het bezonder begeerde, misschien met 'en keer schoone te kijken, zouden we wel nog een afdrukje kunnen verkrijgen.

***

Vanwege 'De Sikkel' zeer keurig:

- Godevaert van Haecht. *De Kroniek... over de troebelen van 1565 tot 1574 te Antwerpen en elders*. Ingeleid en toegelicht door Rob. van Roosbroeck. Bdl. I, T929, kl. in-4^{n}, 268 bl. = Fr. 75.

G.v. Haecht, man uit het volk maar geleerd en bezadigd, stelde een van de meest gelijkzinnige en voorwerpelijke 'Kronieken' die meehelpen kunnen tot de kennis van 's volks gemoed bij 't zien der gebeurtenissen uit 1565-1574.

We vinden daarin ook den weerklank van eenige verre geruchten uit Westvlaanderen.

't Werk was totnu niet uitgegeven, maar is het thans, en van den eersten keer oordeelkundig voldoende.

- Jan van Stijevoorts. *Refereinenbundel, a^{o} 1574*, 'naar het berlijnsch handschrift integraal en diplomatisch uitgegeven door Fr. Lyna en W. Van Eeghem' (Privédruk). Bdl. I, [1929] in-8^{n}, 308 bl. = Fr. 75.

Hier is het eerste deel van die blijde en onblonke 'Refereinen' Genoegzaam ziet men het oordeelkundig gemoei van de uitgevers doorstralen onderaan de bladzijden in de opmerkingen; doch meest op gebied van de tale. Dan de boekkunde zal hopen we bezorgd worden in het 2^{e} deel. Wachten we dit af; en verheugen wij ons onderwijls, dit schoone werk naar Vlaanderen te zien terugkeeren, althans in afboekinge en aan de hand van knappe binnenleiders.

L.D.W.

Gelgedichtje

MIEKE, bieke, berkenhout
in de' winter is het koud
in de' zomer is het warm
ik wil wedden voor 'n zwarm
ik wil wedden voor 'n vaan
dat hier vijf en twintig streepjes staan.

(Wynghene)

H.P.

[Nummer 6]

Om te weten wat Vlaamsch is.

't Is de halve-geleerdheid die, om bij handelinge in geen schande te komen, weleens den invultrant heeft uitgevonden (de ‘formule’ in 't fr.). Invultrant en invulwerk, invulzinnen enz., dat is dus allemaal alleen-entwat ternood. Ook, een ware geleerde, of iemand die wil thuis of baas zijn in zijn vak. 'n moet daarvan niet weten, dat is voor hem te koud, te stijf, te doodende; en zulks is een geluk, te weten voor de wetenschap, voor de echte: want, dank nu aan die tegentrekkingen gaan eigenheid en leven wakker voort, en blijft vooruitgang mogelijk. Welaan wat ònze zaak hier aangaat de invultrant? deze is de ambtelijke taal, het woord dat opgeleid geweest is, òf door 'n Heere Landschepen (‘Minister’) òf door 'n Taalvroedschap (de ‘Akademie’) De halfgeleerde hier is de ‘pedant’, de leerstijve, de leerpijt of de kunstpijt zou ik zeggen, onwetend als hij is, verwaand, en in- indom. En de geleerde, de echte? die best - voor inhoud en gevoel - zijn tale machtig is? is 't volk. 't Is 't volk dat, door zijn hertelijk versmaden van 't in vulvlaamsch, ditzelve dwingt en doodduwt, en 't levend vlaamsch in stand houdt... En dus, het echte vlaamsch? is (mits 'n beetje schaving) het volksvlaamsch en geen ander.

Ons' heilige hertevlag

BUIG de hoofden, volk der stede,
vlaggen groet en klokken luidt:
't eerevaandel van den Vrede
treedt als een triomf vooruit,
't vaandel van het heilig Herte
dat, gelijk een zon die daagt,
't beeld der Liefde, 't beeld der Smerte
in zijn roode plooien draagt!

Grijs en gruwzaam slaan de wolken
in den voet van 't vaandelkleed:
ongeloof is 't dat de volken
dolen doet in ballingsleed...
Doch, o heil, de zonneglansen
stroomen dòòr de grauwe lucht,
Jesus' Hert schiet stralenkransen
en de nacht der nevels vlucht!

Takken, twijgen, botten, bloemen,
bloeit nu als een feestfestoen,
komt nu Koning Jesus roemen
in uw' taal van jeugd en groen!
Rozen, beeld van liefde en smert
siert Zijn kroone, kust Zijn voet
en gij, roze van Zijn Herte,
brand op 't kleed lijk Hertebloed!

Brand in ons ook, werp uw klaarheid
op het steedlijk Wapenschild
dat, symbool van Deugd en Waarheid,
't dubbel Kruis ten Hemel tilt,
opdat Roeselare, uw stede,
tusschen Hert en Kruis gevat,
in Uw' Liefde en in Uw' vrede,
blijve Koning Jesus' stad!

JOS. VANDEN BERGHE.

Marktvrede

MET marktvrede wordt doorgaans verstaan de bizondere bescherming die ter gelegenheid van het houden van eene markt verzekerd wordt; gewoonlijk vindt ze hare uitdrukking in de verhooging van de gewone straf.

Oorspronkelijk schijnt ze een persoonlijk karakter te bezitten, doordat de strafverhooging toegepast wordt alleen op de misdrijven gepleegd tegen marktbezoekers of marktbezoekende kooplieden. De keure van Sint Omars van omstreeks 1168 bepaalt eene boete van 10 pd. voor diefte op marktbezoekende kooplieden.

Zeer vroeg schijnt de marktvrede een plaatselijk karakter verkregen te hebben; de misdrijven niet alleen tegen de marktbezoekers, maar tegen al wie in stad vertoeft, worden harder gestraft, wanneer ze op de marktdagen gepleegd worden. Reeds de keure van Geerardsbergen uit de 12^{e} eeuw bepaalt dat slagen op eenen maandag, d.i. den marktdag, met 6 pd. in plaats van met 3 pd. zullen gestraft worden.

TE BRUGGE. Te Brugge was de marktvrede eveneens bekend; ze had een plaatselijk karakter, zooals blijkt uit den volgenden tekst:

> Inghei Cataen, ghecalengiert dat hi ghesmeten zoude hebben metter wst Jeronimus de Falettre, *binnen der Brucghemaerct*, waer of de boete es vj. lb.
>
> Rijksarch. te Brugge. - Brugsche Vrije n^{r} 1919: rekening van bailiu van Brugge over 1385, f° 10 n. 3.

Blijkens verschillende posten in dezelfde rekening, was de straf voor slagen, onder gewone omstandigheden eene boete van 3 pd. (t.a.p. f° 10^{v} n. 3 enz.).

Hier evenals te Geerardsbergen werd de gewone boete dus verdubbeld.

Nog in de 17e eeuw was de marktvrede te Brugge in zwang. Ze schijnt nochtans tot eene afzonderlijke boete, en niet meer tot eene eenvoudige strafverhooging, aanleiding te geven. Misschien zelfs, zou het niet gewaagd zijn uit den volgenden tekst te besluiten dat die afzonderlijke boete een eigen naam (*boete van den heer schoutheeten*) droeg:

> Wierd voorts hy, Jan de Zuttere, ghecondemneert ter oorzaecke vanden slach ofte clicker, die hy, naer voorgaende loochenynghe, in camere ghekent heeft ghegheven thebben anden voornoemden Simon vande Walle in St. Jacobstrate voornoemt, in de boete vanden heere schoutheeten, bedraghende *midts de Brugghemaerct*, thien schellynghen gr. ende bovendien in XXV lb. par. inde busse tot profyte vanden aermen, ten respecte dat hy Simon was deken ende exerceerde zyn officie. (Actum 11 sporcle 1626).
>
> Rijksarch. te Brugge. - Fonds Brugge, nr 622: examinatie-boeck, fo 239v.

TE CASSEL. De wetten van de stad Cassel die in Juni 1431 van ambtswege opgeteekend werden, bevatten de volgende bepalingen:

> *Van makene marcstorm*. Item ende dade yement binnen de voorseide steide eenich fait up den merchdach ende binnen der vrijer jaermaercht, de principal ende zyne medepleghers warden elc up lx lb. par. ende die hem verwerde up ghelycker boete, ende de beghinners al te betaelne.
> *Van desobeissant tsyne in merchstoorme*. Item ende die inde voorseide maerchstoormen of vry jaermaerct desobeissant ware den heere, in mandemente ofte versoucke redenlyck souder of ghebannen zyn drie jaer uuter steide daer de desobeissance ghedaen ware ende voort uuten lande van Vlaendren den voorseide tyt ghedurende.

Hs. op het stadsarchief te Brugge in Pf.
Lois et coutumes.

Zooals men ziet bestaat de marktvrede te Cassel slechts op de jaarmarkten, maar de boete van 60 pond, die de hoogste boete is, bewijst dat ze hier op bizondere krachtige wijze heerschte. Dit wordt nog bavestigd door de uitzonderlijke kracht die toegekend wordt aan de beveien van de overheid op die dagen.

Wie over marktvrede meer bizonderheden en boekenschouw verlangt, kan het boek van R. HIS, *Das Strafrecht des deutschen Mittelalters*, 1. Teil. Leipzig, Th. Weicher, 1920, blz. 229-233, raadplegen.

EG. I. STRUBBE.

Een Exemple van enen Vlaminck

ONDER 't laatste Paaschverlof kreeg ik in een huisbibliotheek te Tilburg (Noord-Brabant) een oud velijnbandje, formaat klein duodecimo, in handen. 't Is een bundeling - zooals er vroegertijd vele bestonden - van een zestal korte prozawerken van stichtelijken en geestelijken aard. Het zijn er uit het jaar 1521 en daarrond, bij Antwerpsche drukkers uitgegeven.

In een van die boekjes komt een eigenaardige bladzijde voor, die ik tot stichting van vele Vlamingen het overschrijven waard achtte. Het bedoelde boekje heet *der Kersten Eeuwe* op het voorblad. Het *explicit* luidt aldus:

> *Hier eyndet een suverlijck ende devoet boecxken ende is geheeten der Kersten Eeuwe. Gheprint in die vermaerde coopstadt van Antwerpen, buyten die Camer poorte, inden gulden eenhoren. Bi mi Willem Vorsterman*[1].

(1) Willem Vorsterman drukte te Antwerpen vanaf 1521, volgens de *Bibliotheca Belgica* (Bibliographie générale des Pays-Bas), *Tables*, 1ere série (Gent 1880-90) bl. 349 en 2e série (Gent 1891-1923) bl. 282. Ons boekje, blijkbaar een der vroegste drukken van Willem Vorsterman, is in die beide reeksen niet vermeld. - Misschien is een opgave ervan te vinden in de *Nederlandsche bibliographie van 1500 tot 1540* door W. Nijhoff en M.E. Kronenberg uitgegeven en in *Het Boek* aangevuld, doch ik had de gelegenheid niet dit werk te raadplegen.

In het *Capittel XVIII* zet de onbekende schrijver uiteen: ‘Hoe hem een mensche sal pinen tot al volcomen doechden te comen ende hem daer nyet af en sal vervaren hoe simpelic ende ghebreckelic dat hy oeck is’. Hij betoont dit eerst leergewijs en voegt er daarna, zooals in ieder hoofdstuk, een *exempel* aan toe om die leering te bevestigen.

‘Exempel.

Het quam eens een man ghevaren van der Goude(1) ende vraechde den scipman van waer dat hi was. Hy seyde dat hi was een Vlaminck. Doe vraechde die man weder: Hoe comt dan toe dat ghi niet en sweert noch en vloect. Doe seyde die scipper: Doe ic eerst in Hollant quam, so wert ic telcken van anderen menschen berispt ende bescaemt als ic swoer ende si seyden: Ghy moet seker een Vlaminc syn want ghi connet wel sweren. Ende ic pynde mi daer af te wachten. Nochtan ontginc ic mi somwilen, mer nu bin ic daer toe gecomen dat ic niet sweren noch vloecken en can hoe qualic dattet mi somtiden gaet. Daerom seidet man gemeenlic: So wie dat staet nae een vergulden wagen die crijchter haest af een gulden nagel. Dat is te verstaen na die vergulden waghen der volmaectheyt, want daer een bi sit daer een bi leert, ende waert dat een mensche hem zelven geeft daar toe so gevet hem God sijn gracie. Wil een mensche Gode dienen, hi sal daer genoechte toe crighen ende wil hi quaet doen etc...’.

In die toepassing ligt een bewijskracht die voor onze zestiendeeuwsche voorouders zeer beschamend moest zijn. Bondig is de redeneering aldus: een

(1) Gouda, ligt op den Hollandschen Yssel.

mensch, hoe diep de slechte gewoonten in hem wortelen, mag nooit wanhopen tot de volmaaktheid te komen want - ongelooflijk en toch waar! -: zelfs een Vlaming kan er toe komen niet meer te vloeken.

De keuze en de ontwikkeling van het exempel verraadt natuurlijk dat de schrijver een Brabander of een Hollander is die met een zeker behagen den algemeenen ‘quaden roep’ van de Vlamingen tot stichting van zijn lezers benuttigt. Zooals uit het jaartal der uitgave blijkt, kan nog geen reformatorisch misprijzen den boozen zet hebben ingegeven.

A.V.

Een kantezetter[1]

De vangst.

AL wemelende lijk een slingerende schuit stapte Marten de oude visscher op z'n bloote voeten naast z'n ezel door 't droog zand naar zee. Dweers door de duinen liep krinkelend de smalle weg. 't Was op een Septemberachternoen, de zon stond nog hoog in 't gewelf en overstreek het duinenland met vergulde plekken en peersche schaduwen. Marten had een zuidwester aan, een grauw kasuifeltje en een broek

(1) Kantezetters zijn strandvisschers die hun brood verdienen met geernaars en schardijn (sprot) te vangen in staande netten die gebreid zijn lijk korren, dus zakvormig. Deze korren zetten ze in den kant (d.i. op 't strand) met ze te spannen tusschen stokken of staken. Doorgaans bevat het stel vier of vijf netten die tusschen vijf of zes staken gespannen staan in rechte lijn. Deze lijn loopt naar 't water toe, is dus ongeveer naar 't Noorden gericht. De mondopening der netten staat naar 't Westen gekeerd van waar de de vloed komt die 't rijzend en 't hoog water meebrengt alsmede schaaldieren en visch. Bij hoog water staan de netten dus onder. Bij leeg water worden ze door hun zetters bezocht en geroofd. Deze strandvisscherij is nog in zwang op de westkust.

uit die taaie bruine stoffe die ze ‘engelsch leêr’ noemen. De broekpijpen had hij tot z'n knieën opgerold. Naast hem pootte de grijze ezel met droomerigen kop en wiegelende ooren vooruit. Aan weerskanten van den turf die op den ezels rug lag, hingen twee ijdele korven vastgesjord. Daarin moesten de geernaars geborgen die Marten zou halen uit de netten.

Nu ging de weg opwaarts tusschen twee kale hillen - alles vloeibaar warm zand. Bij ieder trek zonk Marten tot boven z'n voetkluwens in den mulzigen weg en bij 't diepen en 't heffen slingerde hij lijfsgenadig voort.

- Toe Doken, we zijnder bijkans!

De ezel rekte z'n pezige pooten en al zonken z'n hoefjes diep in 't zand, hij weerde hem, spande hem en stond bij z'n meester op den laatsten berm in 't zicht van de zee.

Geel strand en blauw water.

Marten zag dat de breede rand waarover de hooge tij had gestaan, bijna droog geloopen was. Links tegen 't water aan zag hij z'n reek stokken met ertusschen de bruine netten waarvan de eerste buiten water hingen.

Uit de engte tusschen de twee duinentoppen stapte hij omleeg gevolgd door Doken, en beiden gingen pijlrecht over de gedroogde aanspoeling van schelpen, wier en deringbrokken naar de netten. Op de lichte helling van den stakebank(1) stond de eerste staak geplant, eerste steun van 't eerste net. Doken zette zich paalvast bij dien eersten stok, geen poot, geen hoef meer verder! geen macht op de wereld zou hem verder krijgen. Dat was z'n recht en altijd zoo geweest, daar bleef hij vastgeankerd aan 't zand. Want even buiten de helling van den stakebank lag de staakkalle(2) en door een zwem gaan de ezels niet.

(1) Zoo noemen ze den zandbank die het eerst droog komt bij afgaande tij. Op z'n helling zetten ze de eerste staak.

(2) Kalle, kelle, kille (kil), zwem = plaats tusschen twee banken waar 't water blijft in staan als de zee afgaat, Staakkalle, uitspr. stakkalle.

Marten nam een korf van den turf en kwam bij 't eerste net dat slap in de kalle hing. Waarachtig de kuil zat vol kriewelende geernaars, wier en schuim. De kuiltouw deed hij los en heel 't zootje kwam in den korf. 't Tweede net van de staakkalle wierd eveneens geroofd en zoo kwam Marten verder op den rug van den uitbank(1) die pas buiten water keek en vanwaar de nettenreek verder naar zee afliep. Rond het derde net dat half onder water hing speelde de landzee in glinsterende spoeling van zonnelicht en schuim. De muil van 't nettewerk gaapte buiten water maar 't lijf lijmde rechts benedenwaarts naar den geladen kuil. Marten bond den korf met den schouderriem onder z'n oksels en haalde 't kluwen boven. Nieuwe wriemeling van bibberende geernaars, krabben en spertelende tongjes. Nog twee korren te lichten en die zaten bijna heel onder. Maar eerst verwisselen van korf bij Doken. En Marten plaste door de landzee naar 't drooge. Al gaande overschouwde hij den gezichteinder en zag rechts op een halve mijl, Seven, z'n maat, die reeds klaar was aan z'n netten en met de vangst in één korf vergaard op z'n rug - hij had geen ezel - naar de duinen tochelde.

Marten verwisselde de korven en kwam dan weêr om de twee laatste kuilen te rooven beneden den uitbank. De netmuilen stonden te gapen boven de landzee en tusschen de mazen haperden er heele linten zeewier. Rond de stokken speelde de landzee en ze spoelde boven de lijven der netten die spanden aan den zwaargeladen kuil. Marten hief den last, 't was nu een volle last, ontbond de touw boven den korf. Een gladde wemeling van glinsterend leven kwam in de mande terecht; geernaars lijk duimen en vele, zijwaarts loopende krabben, bibberende scholletjes, een paar verdoolde knorhaans, een geep, slijmachtige kwallen, zeeappels en schelpen, en daar al tusschen stroo-

(1) Uitbank, tweede en verste bank waarop ze de stokken planten.

mend water dat door de bruine wissen van den korf kwam over end weer gespoeld. Met den laatsten buit goot Marten den korf vol, boordevol, zoodat hij heele grepen zeesterren en kwallen moest wegwerpen, anders sprongen erte veel geernaars weg. Met den tweeden korf naar Doken.

Dan weêr om de netten te verzekeren. De ebbe joeg het water westwaarts op. De ontlaste netlijven dreven nu averechts en onder de muil door. Doch dat kon geen kwaad en met den aanstaanden vloed kwamen ze weer recht in de lijn van de opengesperde netmuil, en vangmatig gespannen door 't water zelf.

Eén voor één onderzocht de visscher z'n netten en bond de kuiltouwtjes vast, want anders komt de visch in de weerkuilen[1] niet en zwemt uit het net. Op één lijn en bruinrood in de zon, met open mond naar 't Westen en als tevreden na 't verrichte werk stonden de korren weer veerdig.

Marten streelde ze met z'n blik; dan nog een laatsten duw aan de stokken: ze stonden pal. Vooruit nu door 't laatste zwem naar Doken en naar huis.

Naar huis. Doken stond er reeds naartoe gekeerd en toen Marten de twee korven aan weerskanten van den turf had opgebonden, tord de ezel zonder teeken af te wachten, z'n eerste speur volgend, naar de duinen toe. Schier zonder vertragen rok hij z'n pooten en besteeg door 't gulzige zand den gelen zeeoever. Boven tusschen 't helmkruid stond hij stil - uit gewoonte - om asem te scheppen en kwam na een wijle aanzijds Marten den weg af, weg die mullig door de losse duinen liep en verder vaster wierd aan de duinpanne.

Marten kwam thuis rond den zessen. Z'n woning keek met haar wit-gekalkten gevel en haar zaalrugde dak naar 't Zuiden. Aanzijds stond het hekken open tusschen de elzen tronken. De visscher ontlastte Do-

(1) De weerkuilen beletten den visch uit het net te ontsnappen.

ken en droeg den eenen korf na den anderen onder den olm die, gewrongen als een korketrekker, bij den waterput groeide. Barbara Marten's vrouwe kwam over de groene halve-deure lonken. Barbara was een mensch van rond de zestig, met roô kaken en een witte pijpmutse rond haar gewelfd voorhoofd.

Zij was 't die de geernaars kookte en ging verkoopen naar stad.

- Zijn 't schoone, Marten? vroeg ze al smekkende.

- Eerbaar, antwoordde hij.

En terwijl Babe uit de geernaars de zeesterren de kwallen en 't zeewier raapte, dat alles naar 't ruggeland moest als mest, deed Marten Doken naar z'n berden stal waarvan de riete kappe als een neergetrokken klakke de ingangdeure diep overschaduwde.

Dan was de visscher naar binnen getrokken en Barbara hoorde hem rommelen in een schof. Ze wierd gewaar wat hij in d'zin voerde en toen hij weer te voorschijn kwam met de konijnenstrikken in een hand en een kanselmande in de andere:

- Pas maar op dat ze u zelf niet stroopen, vermaande ze al stuur kijkende.

- Geen nood, Babe, en daarbij 't zou de eerste keer zijn.

***

Te laat.

Marten was weg. Tusschen 't visschen in, ving hij geerne een konijn. Hij zette geerne een net maar zette even geerne een koperdraad. Zooals hij geernaars en visch vrij voor 't grijpen had, zoo greep hij ook naar de konijnen. En of er vele waren! Zoo oneindig vele in die uitgestrekte waranden der duinen waarvan ze hillen en oevers doornaaid hadden met holen en gaanderijen. Daarbij ze boorden in Marten's omheinde ruggeland en knaagden aan 't frissche groen.

- Een mensch moet toch 'n vergelding vragen, dacht Marten, als je die eters helpt kweeken.

Doch stroopen is streng verboden bij de wet. Dat wist de kantezetter en hij was voorzichtig.

De zon was onder en 't duinenland lag in dien bruin-gouden waas die volgt op een zonnigen dag. Met tragen stap trok Marten den zandweg in die links verloren liep tusschen de hillen, den kruiweg noemde hij hem. Iederen oever kende Marten ook bij den duisteren. Geen duindoornstruik, geen kruipwilghut, geen konijnepijp was hem vreemd. Waar bij dag een landmensch ware verdoold daar vond hij 's nachts z'n weg, z'n kortsten weg. Al krinkelend en winkelend kwam hij hij een zwartvlekkende warande die dichtbegroeid was met baardmos en drievoet-hooge doornstruiken. De visscher keek behoedzaam rond, dompelde onder 't gebladerte en zette z'n strikken in vier zwartgapende pijpen. Dan nam hij den mêegebrachten korf weer onder z'n arm en trok door den bruinen avond terug naar huis.

Aan den olmboom kwam 's morgens vroeg een windruk rameien. Marten schoot wakker. Z'n eerste gedacht: hoe zou 't staan met de netten; z'n tweede: en met de konijnen? Hij sloeg z'n kruis, bad een Onze Vader, stond op en trok z'n kleêren aan. Half duister was het nog en Marten bemerkte dat het weder aan 't keeren was. Grauw bewolkte lucht en koude wind.

- 'k Zal toch eerst de warande bezoeken, meende Marten, daarna trekken we naar strand.

Hij stak z'n bloote voeten in z'n kloefen, greep den korf en sloeg den kruiweg in die verder verloren liep tusschen de bermen. De schemering wierd zilvergrijs en alsof met het licht ook meer wind meêkwam, streek soms een nijdige tocht uit het Zuid-Westen de biezen plat en joeg het zand op.

- Opgepast eer de wind in 't Westen schiet, dacht de visscher, want dan komen de korren in gevaar; we zullen hier spoed maken en dan naar zee.

In de grijze uchtendschemering was Marten bij de warande gekomen, hij stoop en met ronden rug onder 't struikgewas gedompeld begon hij nijverig de sluipen te doorzoeken. Kruid en blaadjes dropen nog van den dauw en diep daartusschen als zwarte muilen gaapten de konijnenholen. De twee eerste strikken stonden onaangeroerd. Marten zocht verder en tusschen twee doornstammen vond hij een malsch drielingkeuntje in 't koperdraad verhangen.

- Is één, zei Marten en hij loste den draad en legde 't diertje op zij.

Een paar schreden verder kwam 't gewas tegen den teen van den opgaanden hil en daar boorde een hol door 't gele zand naar binnen. Dweers voor den ingang lag met z'n hazengrauwen rug en vaalgrijs balgske een volslegen vet konijn dood na worstelen tegen den draad in 't omgewoelde zand.

- Is twee, zei Marten en z'n bruin gerimpelde hand greep naar 't bedauwde pelsje.

Maar effen op dien oogenbiik verschoot hij geweldig. Een lijze en dunne geur van tabakrook kwam z'n neus binnengeslopen. Hij liet het konijn liggen, stoop dieper en strekte zich tegen 't baardmos van den grond.

- 'k Zit nu zelf in 't strop! was z'n eerste gedacht. Van waar die tabakrook en wie is de rooker? Iemand heeft vóór mij de konijns ontdekt en ligt hier op loer om te zien wie ze komt rooven. Wie is die iemand, de veldwachter, een jachtwaker? Zou hij een hond mêehebben?

Marten lag onbeweeglijk te zweeten onder de doornstruiken, met de ellebogen wijduit en de handen onder z'n kin.

De wind voerde een nieuwen walm tabakrook bij.

- Als ik recht sta, ben ik eraan, zuchtte hij, gepakt en vervolgd als wildstrooper.

Niemand kwam te voorschijn. Traag, traag kroop de tijd vooruit en de kantezetter wierd gewaar dat intusschen de wind immer voort aan 't wassen ging,

en omhoogloerende zag hij dat het wolkenschof naar 't Oosten begon te drijven.

- Storm uit het Westen, dacht hij, en wat zal er nu met m'n netten geworden? Ze staan hulpeloos in den vloed, met dat vliegend weêr gaan ze op drift, en alles is eraan! Duizend frank schâ! 'k ben ten onder; 'k moest allang op strand staan, maar 'k zit zelf in 't net lijk een geernaar, in 't strik lijk een keun. Onze Lieve Vrouwtje help me!

De visscher glarioogde van angst, nog nooit had hij zoo gewrongen gezeten.

Bij hem lag het mollige beestje met z'n vriendelijk snoetje en z'n slanke pootjes, wat verder 't drielingske. Kon hij ze nu maar delven, verdelgen, en dan opstaan en statigweg naar huis drijven. Maar zie-je hem oprijzen en vóór den jachtwaker staan die zegt: ‘Ei, Marten, wat doe-je daar da'? distels plukken? heb'-je daar geen twee keuntjes tegengekomen, ei Marten?’.

De wind loeide voort en de visscher hoorde hem zoeven tusschen de struiken, hij voelde 't zand ronddwerrelen en z'n gezicht kittelen. 't Konijn naast hem was goudgepoeierd van 't stuifzand. De geurige tabakrook kwam hem tegen en hield hem voorts plat tegen den grond gedrukt.

- Wie hier loert, is me nog niet gewaar geworden, dacht hij, anders zou hij wel roeren zeker.

Marten schikte dat het nu reeds meer dan een half uur aansleepte, en in 't danig verlangen om weg te geraken trachtte hij tusschen de verwrongen doornstruiken een kijkgat te vinden om den omtrek te overzien. Hij boorde z'n kijkers door de groen-grauwe blaadjes doch vond niets. Over handen en voeten een eindje verder gekropen en dan weêr gespied. Ja, waarachtig daar was iemand! Te halver helling van den hil, die naast de panne westelijk opging, zag hij op een kleinen steenworp van hem, den jachtwaker Mon zitten, lijk op wacht over de warande. Duidedelijk zag Marten hem aan zijn pijp lokken en z'n oogen

van onder den bruinen vilten hoed over 't duinenland gericht houden; bij hem lag z'n tweeloop.

- Hij weet allichte van niets, vermoedde Marten, opgepast en blijven liggen!

En nu dacht hij weer aan z'n netten die zeker alreeds uitgepompt waren door 't watergeweld en op drift voeren de wijde zee in. De wind schoer langs 't helmkruid, hij joeg het zand uiteen, deed de doornstruiken bibberen op hun ranke stammen en keerde de blaadjes met hun zilveren onderkant naar boven.

- Kon de wind hem wegdrijven, hoopte Marten, en hij loerde voort naar den schildwacht,

Toen hij hem nog een heel langen tijd had bezien door 't gebladerte, zag hij hem 't opgestoven zand van z'n kleêren schudden. Mon stond recht, deed z'n hoed af en deed er 't gepoeier van afvallen, dan wreef hij aan z'n oogen, aan z'n knevels, greep het roer en legde het schuin over z'n rug aan de riem die z'n borst overspande. Marten zag duidelijk dat z'n voeten diep in 't losse duin stonden; plots keerde de jachtwaker zich af en klom al buigen den hil op. Boven overzag hij vlug de omgeving, drukte z'n hoed vaster op en verdween al den overkant.

- M'n netten, m'n netten! kriemde de visscher; in een twee drie dolf hij de twee konijnen onder eenige handsvullen droog zand, kwam met gebogen rug uit het struikgewas en snelde naar huis waar hij voorbij moest om het strand te krijgen.

De storm loeide immer voort. Barbara die sedert lang op den uitkijk stond, zag Marten afkomen stap en half en in 't zweet. Zonder verderen uitleg trok hij z'n roo wollen veste aan en z'n hooge leerzen, dan haalde hij Doken uit stal, lei hem turf en korven op den rug en was weg naar zee.

- Zou ik m'n netten nog krijgen? dacht Marten onophoudelijk. Hondeweêr, hondeweêr! en waarom was ik zoo dwaas?

Onder 't dreigen van 't geluchte en tusschen bruingrauwe duinoevers schoof de roode veste en de breed geladen ezelsgestalte naar 't strand toe.

In 't zicht van de zee.

De vloed zette Oost uit en 't hoog water stond tegen de duinen. Maar een schuimzee kookte en mierelde over 't strand, schuine baren kwamen aangerold en braken open op 't zand als een grauwe wemeling van vuile schaapwolle. Daarover vaarde de Westerstorm en boven hingen de groote meeuwen roerloos met hun bek tegen den wind.

Marten zag geen netten meer. Heel de boedel was uitgepompt en weg; waarheen en hoeverre? Geen mensch zou 't zeggen. En terwijl Doken, met halfgeloken oogen tegen 't vliegend schuim, bleef wachten bij den duinenketen, stapte Marten verre door de landzee om toch iets te ontdekken. Het water klom langs z'n hooge leerzen en bespeersde vlokkig z'n roo pakje.

Geen stok, geen net, geen netstuk, geen touw, niets!

De visscher bleef een wijle onbeweeglijk staan met de schuimende spoelbedden rond z'n knieën, als een roode boei in ondiep water leek hij daar boven den vloed. En hij keek naar zee toe, doch zag niets anders dan vechtende baren: nievers geen bruine kleur van driftige netten, geen wrakhout hoe verre hij ook boorde met z'n oogen, niets, niets. Doch nu kwam ook een zee van bitterheid z'n gemoed overspoelen. - Al m'n schoone netten weg, door m'n eigen schuld; over een uur was 't nog geen storm en alles was te redden - maar 'k moest naar de warande om daar op den grond te liggen en te wachten tot de wind in 't Westen schoot en tot storm oversloeg; vijf schoone korren weg, drie maanden zonder werk, de schardijntijd verloren, 't is een ondergang voor 'en kantezetter!

Marten had lijk nieuwe rimpels gekregen in z'n getaand voorhoofd, hij keerde zich af en plaste terug

naar Doken. Geen last van visch of netten, bracht hij meê, dezen keer zou de ezel met ijdele korven naar huis keeren.

's Anderdaags in den uchtend kwam Benedikt uit ‘de Galloper’ naar Marten's om hem te vertellen dat binnenvarende visschers bij leege tij aan 't Westerhoofd van 't Nieuwpoortsch staketsel een stel weggedreven netten hadden zien haperen. Ten tweeën bij 't leeg water stond Marten op den baarbreker die ten nieten uitloopt onder 't einde van 't hoofd. Met hulp van Pannenaars wier booten op den zandbank in de havengeul te rusten lagen, vergaarde hij de deerlijk verfomfaaide en verhakkelde netten. Alles kwam terecht in de korven op den rug van Doken die bij den vlaggestok van 't seinhuisje te droomen stond.

Heel de volgende maand had Marten z'n handen vol om de schade te herstellen, en terwijl Barbara de groote breinaalden met garen bespande of rustig eten of kleêren verzorgde, breide Marten zonder opzien heele nieuwe mazenstukken in de gehavende netten en dacht op Westerstormen, konijnenwaranden en op... z'n vlaamsch geluk.

E. DE SPOT.

'n Tweetal duinenamen

DE hoogste hil van de streke staat vlak bij Duinbergen in de richting van Knokke. 't Is de moeite weerd hem te beklimmen voor 't eenig prachtig uitzicht over zee en land. In de streektale wierd hij *Vossenhil* gedoopt (uitspr.: den voznul): merkweerdige benaming omdat de vos namen alhier zeer zeldzaam zijn.

Op den Oosthoek te Knokke weten de oude lieden te spreken over een vlakke plaats in de duinen die den eigenaardigen naam ‘*den Koolschaart*’ draagt. Ze kunnen

er nog enkel een onduidelijke aanduiding van geven. Wij hebben gezocht, doch, wegens moosching bij 't leggen van baan en tramlijn 't Zoute[1] Oosthoek ligt alles overhoop. Och we hebben onze goesting van die ‘Badstad-uitbreiding’. Ze hebben ons de duinen tusschen Knokke en Duinbergen ontstolen: de duinvlakte tusschen 't Zoute en de Zwinschorre wordt tot een golfterrein omgewerkt, de hooge Hillen worden door bouwzuchtigen bedreigd enz enz...

Over den Koolschaart vertellen de menschen dat er daar vroeger schepen strandden en vergongen, en zelfs dat er daar vroeger 'n haventje voor schuiten was. Dat is natuurlijk geen zuiver verzinsel en een nauwkeurig onderzoek (nog mogelijk?) kan aan de plaatselijke geschiedenis misschien belangwekkende gegevens verschaffen.

J. DE LANGHE.

En ‘'t Gouden kussen’ te Brugge?

WAT gewordt er daarvan?

Heel Brugge kent dien hoek en dat huis en dien name van *'t Gouden Kussen* - die al in de Reg. der Sestendeelen van omtrent 1580 voorkomt (*Ann. Emul.* 1893. XLIII, 198) - ... en dien steen waarop het Kussen gebeiteld en verguld stond, dien steen - zelven van 1684 (DUCLOS *Brug. Souv.*, 516) - die trouwens zat, ja ‘zat’, boven, in den wandstander tusschen twee dagramen. Die steen is thans weggenomen, en God-weet waarnaartoe.

De reden? Het huis wordt ‘hersteld’, ‘eene herstelling welke een zeer schoonen uitslag belooft’ zegt het Belfort (15-VI-l929): ‘hersteld’ met nu kanteelen en schietgaten aan de dakgote, en menige andere zindelijk- en schoonigheden, waardoor het van brugsch voortaan schijnbrugsch zal worden. Welaan, het eenige belet om dan heel ‘nieuwe’ te toogen,

(1) De trammaalschappij weet het best en schrijft: D e Z o u t e en D e Z o e t e . Ons schamel Vlaanderen toch!

was allicht nog die steen, welke daarom ook zal hebben moeten verdwijnen.

De bouwschepper wilde toch den huisnaam behouden, want hij heeft, boven de deure, boog- en bloemwerk doen maken in witsteen, met als hoofdtooi daarop 'n ringswijsde opperlucht waarin hij 'n nieu wen steen met een ‘gouden kussen’ gesteken heeft! Als gedacht: 'n opperlucht zoogemeend, toegepraamd met een kussen... dat zou zijn tegen den trek zou'-je denken? Neen, 't is om te dienen als uitsteek van 't huis... en als bewijs dat de kunstsmake weggaat in Brugge, althans toch onder sommige bouwliên te weten.

't Schijnt nochtans dat ons stedelijk Kunstbouwberek daartegen is opgekomen... maar niet werd aanhoord...

Ge zoudt er soms bij krijschen als ge wandelt door Brugge.

***

En, daar we van kunstsmake doende zijn! Men weet dat er in Brugge wordt opgeleid van in de bouwwijzigingen meer en meer kleine ruitjes te bezigen.

Men kan daar nu ofwel voor ofwel tegen zijn. Maar iemand die er uitnemende voor zal geweest zijn, is deze die doende was ten hoofde van s. Jacob's kerke tegenover-omtrent den Calvarieberg. Van heel de breedte aan een huis heeft hij daar één stuk glasraam gemaakt, met erin vanboven 'n opperluchtachtige striepe in àl kleine-ruitjes-alzoo, of ruitvakjes liever; en elk van die vakjes is zelf nog gevierendeeld door looden bezetten in weer-vier nog-kleinere ruitjes, ruitejongskes zou 'k zeggen! Een echte kluchte! Het ruitjesgedacht, zie'-je wel, is aan 't moeren. God-weet evenwel wat er daar nog uit voortkomt!

En zeggen dat ‘men’ alzoo, met een zoogezeid oorbeeld of drie (nl. almaardoor kleine ruitjes gaânde of niet gaânde, dan aan de nieuwe winkelramen het verduiken van de ijzeren bovendrempels achter houtene schijnbalken, eindelijk-ook anders het wegsteken

binnenwaard-toe van de latteluiken buiten) dat ‘men’ daarmee, zeg ik, den name wil hebben den ‘brugschen’ bouwtrant in stand te doen houden!

Als ‘men’ maar-dàt meer en weet om 'n bouw brugsch te doen zijn! Hoe mager dat alles! En hoe droevig om te zien.

B. DE BEER.

Rustige stonden

Aan Eerw. Heer en Vriend D^{tr}. C. Vander Espt, Onderherder te Dixmuide.

NEERSTIG in mijn glazen huizeken,
onbemerkt en onverhinderd,
zitte ik en lezen!... boeken zijn vrienden,
vrienden sprekend zonder geweld, recht-
zinnig weg daar, waar de wereld,
met zijn razen en met zijn valschzijn
aan de deur blijft!...
Rustige stonden!
.....
Binnen 't aangenaam lochtingplekske,
lijk te midden in 't zomerland, ver-
heugt mijn lichaam in de schauwte en
't lichtgezijpel van de bladeren! -
Drijvende lapkes aaien(1) de zonne en
zeggen heur minzaam:
‘niet te schurde(2) op 't glazen gebouwke!
laat met zin uw goedheid blijken!
niet te zwaar!... bedeelt uw kijken!...
***
't Hemelbliksemen, 't kleisterend heetzijn,
't moet nog komen. -

(1) *Aaien* = streelen.
(2) *Schurde*, schurdig = druistig, geweldig.

't Voorjaar heeft dat glazen dak met
tongen behangen,
bleek nog, bleek, maar
vurige tongen in den herfsttijd!...
zwijgend *nu* met al mijn hope,
sprekend *dan* met al de liefde en
al de junste van mijn ziele!...
.....
Glazen rustoord!... o van nu, en
zoeter als mijn druiven zoet zijn,
o van nu al,
vaart deur mij, bij 't wazemend jeugdgroen,
't zimperend zalven van uw deugddoen!
***
'k Laat de zwijgende vriendentale
troostend mijn gemoed beschingen,
zaliger nog als 't luchtgetintel,
dat zijn monkelen openlegt op
't monkelen van de ruiten!...
los en gewillig roert die tale,
zingt die zang, dien *elfste* zang daar,
heerlijk voort, in
't PARADIJS van DANTE!...
.....
't Laatste blad!... nu wijken mijn oogen,
wijken mijn vingers!...
bij dat wijken gaat den boek toe,
gaat het goddelijk *Paradijs* toe!...
lusthof die met groen omrand blijft,
edelen tuin, waarvan de sleuter
altijd krevelend in mijn hand blijft! -
Rustige stonden!...

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

Nog veriemandingen.

(Vgl. boven, 1928, XXXIV, bl. 49, 71, 91, 352; 1927, XXXIII, bl. 12, 319 en aldaar aan geduide meer).

Een die van zijn neuze staat te maken en op te spelen, te Brugge, ‘speelt weere van zijn' *Bonte' Pier*’.

A. VERWAETERMEULEN.

En wanneer, in den omtrek van Brugge, de wegen zandachtig liggen en lastig om begaan, zoodanig dat de menschen tjaf-tjaf erdoor moeten lijk al trekkene aan hun achtergelent om het mee te krijgen, dan zeggen ze: ‘*Lamgad ligt hier begraven*’!

L.D.W.

Nog: onder volk al de kanten van den Keiberg op Moorslêe, Passchendaele en Becelaere, hoorde 'k zeggen van een slecht mes: ‘ja, 't is ook entwat van *Scheerzeke's broere*’. Hierbij weze gezeid dat ‘Scheers’, al dat geweste, als geslachtsnaam niet vreemd is.

N.L.

En weere met onzen Citroen

(*Vgl. boven, bl. 85-88*).

't **W**AS al over den vieren op den torre toen ik aan Mijnheere's deure stilhield.

Ta! ta! ta!... ta! ta! ta!...

Nog een oogske geslegen op en neere, om Citroentje's geweten te onderzoeken, en gezien dat alles wel was. Citroentje's leedwezen over zijn tuimen in 't deurekomen was voorzeker oprecht geweest, en zijn berouw volmaakt; want het stond daar, preusch lijk veertig, daver-den-dans te doene, en rommelen lijk een goebe, en neien lijk een peerd dat verlangt om aan te zetten: het scheen oprecht tevreden.

Een groote kanne versch water in zijnen bak gegoten, en ta! ta! ta!... De vrienden hadden 't verstaan... De deure ging open... Sef-zijn herte peisde op zijn huis: hij vloog in één sprong naar zijn hoekske. Pier en was zoo haastig niet: hij knopte nog 'n keer schoone zijn veste toe, gaf Mijnheer 'en herte-

lijken duw in z'n hand, en... ‘vriend lijk voren, en tot bin veertien dagen’! Sef nikte en groette met hoofd en hand van bachten het ruitje.

Pier zat weer in zijn polkske, maar met 'n eersten-lekkeren rookaard in zijnen mond, 'n havana, en hij draaide 'em al pinkoogene onder Sef's neuze... en ook onder de zijne, om niet àl den geur aan 'en ander te geven.

We waren al een heel eindeke verre: nietmeer al ‘den naasten weg’, den-dien met zijn vlaswagens lijk in 't komen; maar langs de breê bane van Torhout over Ghistel naar Brugge.

Ik zat aan 't stuurwiel, welgezeten, op mijn duist gemakken; mijn oogen toch altijd vooruit en mijne hand op den toeter gestadig, want 't was een ware vlucht van spoed- en spookwagens op dien dinsdag, knapen van alle grootte en van alle merk, die neffens ons voorbijschijverden en die ons vorenstaken, aldoor en altusschen het voermansgeschok dat van Roeselare-markt terugtrakelde 't Was van ‘niet slapen’ zulle, me-man!

Pier zat smakelijk te smooren, en kreeg Sef aan den klap: over Mijnheere, en zijnen lepelkost, en den drank en de fijne beetjes; en over de Vrouwe thuis die zeker al bezig was nu met te zeggen ‘waar zitten ze zoo lange’.

- Gasten, we zijn door Torhout.
- Zooveel te beter, zei Pier.
- 't Is best dat ge 't zegt, zei Sef; ik en kan het niet zien van de zonne: ze zit ook zoo leege vandage... en hij trok zijn voorklippe neere.

We waren al aan Wynendaele's kasteel. Citroentje haalde zijnen haal, en klom tot boven, rekkewiels-àl dat het geven kon. Doch had het hem nu overdaan? Daar bleef het waarhedig weer steken.

- Hola! zei Sef, hier staan we nu te blinken.
- Da' 's van die leege zonne, zei Pier.
- Jamaar... 't is... dat zij al spreekt van te gaanslapen, zei Sef.

- Nievers beter dan hier, Sef, zei Pier, we hebben een heel kasteel hier om te vernachten.

- Ja, en de Vrouwe? vroeg Sef.

- Bah, ze gaat ons nòg zien, zei Pier.

Ik, ik zat al neer op den grond, voren en achter, op zoek: niet' te doene. Dan... den ontsteker[1] bekeken. Ha... gevonden: een draadje los, een enkel draadje. Jammer maar, 'k en had geen tuig. Wat nu gedaan? Bij duist gelukken kwam er van Oostende een Fordje aangeklutterd. Al-ha! De hand opgesteken! Hij stond...

- 't Is voor een ure, Sef, als het gaat.

En ik mee naar Torhout.

- Ja... en de Vrouwe, zuchtte Sef.

't Sloeg mee: de vakman was thuis, en ik en hij en al 't gerief tegare weere naar Wynendaele.

Pier en Sef zaten aan den gerskant, te lezen voor den heiligen man Job.

- Ha! ge zijt daar al, zei Sef, 'k ben blij.

't Was eerder effen dan wij het mochten verhopen, en met tien frank was alles gevaagd.

Pier hefte hem op: hij wribbelde nog een smoorlingske aaneen, en ontstak het.

- Sef, zei hij, de zon is al ondergegaan, prachtig hei, he'-je 't gezien?... en hij stapte binnen.

- Hoe later den avond hoe schooner volk tewege, antwoordde Sef voor 'n troost.

- En, wat God bewaart is wel bewaard, 'k heb het altijd gezeid, was het wederwoord.

We rolden reeds.

- He'-je licht, 't wordt avond, vroeg Sef, en hij dokte op m'n schoûre.

- 'k Zal er effenaan maken, Sef, weest gerust, zei ik.

- Sef heeft er nog wat mee, onder zijn hoedje, loech Pier.

Sef, lijk om te bedanken, schoof zijnen kabout achterover, en... inderdaad 't bliksemde.

(1) *Ontsteker* = carburateur.

- 't Zal gaan, Sef, besloot ik. De schâbeletters mogen gaan-komen: we slaan ze blind waar ze staan.

Ghistel kroop weg bachten onzen rugge, en we vlogen de keizelbane op naar Roxem.

Ik gaf nog meer jacht tewege,... maar Citroentje sleepte zijn voetje, en... stond aan den ‘Congo’!

- Hemelsche deugd, gilde Sef, die uit zijnen slaap schoot. Waarom staat hij hier?

- Zijn kele die droog is. Geen zoefte(1) genoeg mee, zei ik aan Pier die insgelijks uitkeek.

- En nu?

- En nu?... Gij alle twee, steken; ik, sturen: naar de pompe achter nog, ze 'n is maar vijf stekken van hier.

Sef sprong aan het werk, en Pier deed al trekhielene achter. Ze schoorden hun schoûre tegen Citroentje, en... 't ging,... en 't ging, en 't liep. In 'nen oogpink ('en grooten) we waren aan de Kruisstrate.

- Zou' je gelooven, Sef, hadden we moeten voortloopen zoo, dat we te Brugge uitkwamen?

Sef en uitte geen woord meer, hij droogde zijn zweet af.

De pompe was aan den gang.

- Effen, zei de baas; twintig frank.

- Nog een halve stonde,... zonder ongelukken! zei ik aan Sef om hem wat op te winden.

- Ja, 't en is al maar van dat vrouwvolk, zei Sef. Waarom toch heeft Ons Heere aan die menschen zoo een ongerust herte gegeven?... en hij fokte hem weer in de kussens.

De zoever(2) zoefde. De stad naarsde.

We schoven de Smeepoorte binnen.

- God zij gedankt, we zijn er, zei Sef, toen we deden om links op te slaan.

(1) *Zoefte* voor den zoever = motorbenzine.

(2) *Zoever* = motor Misschien beter dan ‘ronker’ (boven, bl. 85). Vgl. DBo o. ‘zoever’,

Hij stond rechte tegen mij, al loeren door 't donker, van verlangen om thuis.

Om te kéére, 'n wrong aan het stuurwiel, meeweg naar de bate.

- God van den hemel!...

't En pakte niet. Citroentje liep lijk een zot, rechte, vlakke, stomweg, bout op een lichtstake... dat 't rinkelde van de glasbrokken. De voorwielnepe op de stuurstange was aan 't lutteren gegaan, en 'n kon het snak nietmeer dwingen noch richten. Schokke! schokke! Sef botste naar achter, Pier naar voren, en Citroentje met al wat erin was steigerde rechts, links, hop, en eindelijk lag onder-te-boven.

- Adem ik nog? blies Pier die boven op Sef lag.

- Mijn neuze, mijn neuze, oeiaaide er daar een van alonder.

't Was Sef. - Pier, zuchtte hij, zijn we al op vasten grond, ja-w'?

- Ja-w'! We zijn al aan land. Roep'-maar mossels!

- Pier, wat God bewaart, hei?

- ... is wel bewaard, Sef; 'k zou het nòg zeggen. Ge moogt dat zeggen zoolang als ge leeft.

Ik, had mij aan het wiel vastgehouden, sloeg nu een ruite uit, en kroop erdoor.

En gekeken.

Pier en Sef, mijn goê vrienden, lagen daar ongedeerd toch, in 'n hoekske.

Ze gerochten insgelijks buiten.

...Zoo, en?... Zij en waren geen menschen meer om hulpe aan te vragen. En helpers en kijkers zouden wel komen vanzelfs. 'k Zond ze alletwee huiswaarts.

- We gaan 't laatst einde te voete doen, Sef, zei Pier al mankende een beetje.

- 'Perlotte, mijn neuze, was 't antwoord...

En zoo tot aan hunne deure.

- Toch 'en geestigen dag gehad, zei Pier, 'en keer dat hij 't sleutelgat had gevonden.

- Bah ja-w', zuchtte Sef. En... 'n Citroentje is goed, maar zwicht u van de achtersmake.
- Nu zwijgen, zei Pier, Madam... gaat de reste zeggen.
F.D.

Nu zijn we hier weer met de ‘vuilkarre’.

Uit mijn dagblad: ‘*De aktie laat zich resumeeren* als volgt; een nieuwe *periode* wordt ingeluid dank zij het *pompstation*; *een woordje historiek*; eene danstent tot ontvangstsalon *geïmproviseerd*; de *salons* bleven *gevuld met een elegant publiek*; *kwesties van dementis*; *deze personaliteit resumeert ons de positie van Belgie*; *films* met *spectaculaire gecompliceerdheid*; *muziekfeesten* zooals die onder zijne *electriseerende leiding* waren *grandioze manifestaties* van kunstleven; het herstelplan waarvan de *soliditeit de bewondering van heel de wereld wegdraagt*; de *gracieuse* zuster van...; het schip *nadert het ideaal der onzinkbaarheid*; het hoofd van den gewonde was *letterlijk een boulie* (!!!)’; Wat wil-je,... ‘een volk moet zich ontwikkelen volgens zijn *originaliteit* [is een], zijn *cultuur* [is twee], zijn eigen *genie* [is drie]’.

En trekt nu weer de leere op!... En... een boer die dàt ‘nederlandsch’ niet verstaat, is hij dus onontwikkeld? Vlaamsch opstellen met vlaamsche woorden, zou dat wel tegen ‘*originaliteit*, eigen *cultuur* en eigen *genie*’ zijn?

... Van z'n gebrek een eere maken, en van z'n onbekwaamheid 'n gave, is wel de top van de dwaasheid.

BROM.

Taalvonken

(Vgl. boven, bl. 150 en de vorigen).

ALLENTHENEN ziet men thans in de huizen ‘mozaïekvloeren’. Doch het woord ‘mozaïek’ en wil van de lippen van 't volk niet; men hoort er: muziekvloeren en maziekvloeren... 'en ware radbrakinge!

Maar Moeie van Freenoom's was e' keer overgekomen, en ze had ook gestadig die vloeren in de

gaten tot zij eindelijk zei: ‘'k Vinde danig veel in die *klompjesvloers*, dat is schoone, maar dat kost geld zeker’?

En daar had'-je 't, zi'! 't Vro'mensch en kende geen vreemd gepraat, 'n kent maar 't heure, het vlaamsch, ‘heur’ vlaamsch, volksvlaamsch, levende scheppende vlaamsch, schoon vlaamsch!

't Was om daarbij te watertanden: 'n klompjesvloer! Die ‘klompjes’!... Nog zoeter dan of ze van zoetding waren!

J. DE LANGHE.

De oorlog in Dickebusch en omstreken
(Vervolg van bl. 156).

XVI. Nieuwe Levensschikkingen.

*1915. Zaterdag, den 9*n *in Hooimaand*. Na halfdag 'en bomme op 't huis van Edm. Verschaeve's: 't huis brandt af, maar niemand is gekwetst, en de andere huizen worden door 't blusschen gevrijwaard.

Nogwel tien bommen komen dan achter.

Vanaan Meester's, konden wa die smijtinge nagaan, mits ons te duiken alswanneer dat iets afkwam, uit voorzichtigheid immers, want de stukken vielen tot dicht-tegen ons.

Een van die bommen kwam toe op de herberge ‘den Risquons-tout’: de derde bom is 't daar al; en,... haast niet te gelooven, dezen zelfden avond tapten ze er niettemin wederom bier, alhoewel reeds meer dan de helft van 't gebouw in den grond lag.

Andere bommen kregen wij, al achtereen, op de scheure van 't Wethuis, op 't huis van A. Timperman's - en gevaagd was dat huis -, op het stal van J. Gonthier's waar 'en koe werd gedood; twee vielen op den Steenweg vóór ‘'t Paradys’, met groo-

te schâ voor al de huizen erom; en eindelijk eene op ons Kerkhof waar zij eenen put boorde tot naâr van het lijk van 'en engelschen overste, nog-een van ons geloove, luitenant of driftheere French.

Zoogauw gedaan op Plaatse, 't begon aan 't Hallebast: en, daar waren nu even aan 't hervluchten naar Locre een geheel huisgezin Passchendaelenaars die thuisgelegen hadden te H. Mahieu's. Een van hunne kinderen, een veertienjarige knaap, nietwel-wijs heelemaal, wierd er getroffen en stierf denzelfden avond in 't Gasthuis te Poperinghe; ook zijne zuster vong menige wonde doch voor heur minder erg.

Die was een schrikkelijke dag hier voor Dickebusch; en reeds met den avond waren er verschillende lieden die hun goed hebben opgeladen en ervandoor zijn getrokken. Ten anderen niet-één meer in 't dorp, die niet en begon aan te leggen om te verhuizen.

Het deerlijkste om te zien, is dat er nu bij iedere smijtinge, altijd entwaar booze legergasten liggen op loer, tegen dat de inwoners aanzetten, om aanstonds naar de verlaten huizen te stormen en er alles te stelen dat aanstaat. Zoo is het vandage bij velen gebeurd, vooral bij de winkelhouders. Eén betrapte de dieven, maar kreeg nog 'en neukinge toe. Hij heeft hen aangeklaagd; maar anderen doen 't anders, en zoo hebben twee onzer menschen ook heden 'en dief bij de krage gekregen en zelve hem duchtig het stelen ontleerd.

(*'t Vervolgt*).

[A.V.W.].

Mengelmaren

C. Kilianus' hulde

DE vervierhonderdjaring van zijnen geboortedag was eene gelegenheid om den maker van ons eerste ‘algemeen’ Vlaamsch Woordenboek niet eere te herdenken.

De Westvlamingen niet min dan de andere Vlamingen stemmen in die eerherdenkinge mee. Kiliaen is hun niet vreemde. Zoo weinig vreemde dat hij hun bij 't lezen van zijn Woordenboek een mee westvlaming schijnt nogheden, en dat hij aldus doet alsof hij hun terzijde stond in namelijk hun gepoog voor 't nageleer en voor 't behoud der schatten uit de volkstaal Kiliaen's Woordenboek is en blijft voor hen een oorbeeld van een ‘algemeen’ vlaamsch woordenboek zooals men een in vijftienhonderd maken kon; maar tevens ook is het voor hen een voorbeeld van een dat thans-allicht mocht worden nieuw gemaakt te weten op dezelfde vlaamsche taal van heden.

Voor Kiliaen de ‘Teutonicus sermo’ de dietsche tale, die immers ‘alles wat zij wilde uiten kon’, was wel de tale uit àl onze gewesten, en wel in haar gesproken woord... zooals thans nog in Westvlaanderen wordt voorgehouden.

Nu huldigt men alom èn Kiliaen, èn mee zijn werk waar door hij Kiliaen geworden is, zijn Woordenboek. Maar, zal het zijn... omdat men nietmeer wist wàt eens gehuldigd ter verandering, als voor De Bo en voor Gezelle, of zal het zijn om tochwel eens zijn huldeweerdig werk te leeren achten en te leeren... navolgen?

BIEKORF.

Schreefjesspel

BOVEN (bl. 160) staat een zoogezeid Telgedichtje: *Mieke, bieke, berkenhout*. Dat en is niet eigenlijk een ‘tel gedichtje’. **DE COCK en TEIRLINCK** in: *Kinderspel en Kinderlust* (bd. VII, 1907, bl. 217-224) noemen dat beter een schrabjesspel (of schreefjesspel).

Dezelfde zamelaars (die ook ‘Volk en Taal’ en ‘Ons Volksleven’ enz. uitverlazen) geven aldaar 28 zulke spelgezegden aan.

Uitgeweerd enkele daarvan welke verbasterd blijken, bevatten allen:

- in de eerste reke 'n wisselzeg op een of ander ‘hout’ (of ‘bout’);
- in de tweede reke, om te voegen met de eerste, komt: ‘is er iemand wel zoo stout’, of, meer zelden: ‘in de' winter is het koud’;
- de derde en vierde reke brengen dan eene nieuwe (volledige of verminkte) voeging in, nl. op ‘van te zeggen dat ik liege’, ofwel op ‘in de' winter is het warm’;
- en het eindigt met: oftewel twee slotreken ‘wedden

voor 'n vaan' en 'dat er 25 schreefkes staan', oftewel met één slotreke 'dat er 20 schreefkes staan'.

Het zeggen (boven, op bl. 160) van H.P. is dus een wisselgedaante van de algemeene grondleest, doch met als inleidend woord: '*Mieke*, bieke,...' insteê van 'Ieken, bieken,...' of 'Eiken, beuken...' enz.

Hiernu hebben we nog ander zeggertjen: eentjen uit Beernem (ons medegedeeld door EV. E. thans te Brugge, van ten tijde dat hij nog een kleinejongen was): wederom een wisselgedaante van 'tzelfde maar met een nieuwe inleiding:

> Eekaart speekaart ulvenbout.
> Is er iemand wel zoo stout
> van te zeggen dat ik liege?
> 'k Durve wetten (= wedden) om 'n vaan
> dat er twintig streepkes staan.

Eekaart is alweer de eik. *Speekaart* kan speekhout d.i. essche zijn (essche komt ook aleens voor in de houtreken, vgl. DC. **TEIRL.**, ald. 218). En *ulven*? EV. E. weet niet meer goed, zegt hij, of het uitgesproken wordt 'ulven' of 'elven' of 'wulven'...; maar het kan heelwel wulgen (= wilgen) bedoelen (vgl., hoe de w- alvoren wegvallen kan, bij DBo op 'W'; en voor -g- = -v-, evendaar op 'G' en mede in *Loq.* 'wulgebek' = wulvebek).

DAN EEN VRAAGSKE: *Weet iemand entwaar zulk een spelgezegde aan te wijzen, vast oorspronkelijk uit het Westland*? Trouwens, 't is wonder, *nu al* de gekende zeggerkes (inderdaad allemaal draaiende op 'hout') komen uit onze gewesten van Oosten, werkelijk dus... *uit het 'Hout'land*! Als dit oprecht naar de waarheid was, dan zou men allichte niogen vermoeden dat onze vlaamsche kinderspelzegsels weten van de streke waar zij 't ontstaan krijgen, en dat zij eenmaal geschapen, weinig verloopen. Deze ware 'n wet, heel strijdig met die van de sprookjes.

L.D.W.

Woordspeling op 'n dorpsnaam.

- Waar is Jan da'?
  - Hij is naar... dingen, naar dingen... e..., naar... hoe zou ik zeggen da'?
  - Ja, zei de andere die begost mee te helpen omdat hij

lijk-zag dat de zegsman 'en beetje deed om te spreken op de'... gisse, naar...
- Naar...
- Naar *Ghistele*?
(Uit Houttave)
A. VERWAETERMEULEN.

Grootemenschen's verlee
is geen kinderenwee.

't Regende dat 't goot, en de jongens kwamen uit d'schole, en ze mochten uiteenspoeden om alzoo ter eerder elk z'n uitgat te vinden. Maar ze 'n liepen daarom niet te zeerder, ze bleven bijeen, en 'k hoorde ze dan roepen al te zamen eensluidig:

't Regent.
God zegent.
't Zal overgaan:
't hee't nog gedaan!

(Ingoyghem)
D.

Geden uit den Geuzentijd?

Te S. Machiel's zei mij een 70jarige vent: '*Zi*', ['t is] *zoo waar, of dat er... een God is in de messe*'! En verder: '*Ge meug'-me gelooven* [want] *en 'k ga*(*an*) *alle-zondage naar de hoogemesse*'!
L.D.W.

[Nummer 7]

Om te weten wat Vlaamsch is.

Nu dat de verlofdagen dààr zijn, overgaat eens 'n leerknaap, den eersten den gereedsten, en vraagt hem 'n keer, hoe men hem ten leerhuize het vlaamsch aanleert; vraagt hem bestaaktelijk: waarop men hem leert steunen in 't vorentrekken van een of andere woordleest. B. v. hoe leert men hem te doen met 't lidwoord ‘een’? - Antw.: immer te stellen ‘een’, en geen' verbuiging meer. - Gij vraagt: waarom? - Antw.: omdat het zoo in Holland gaat, en dat ons Holland vóór is in beschaving! - In beschaving? Tsa! ...Besluit: *dus* ook vóór in de tale? - Antw.: ik weet het niet...

En daar! de knaap is tenden. Daar stopt voor onze knapen allemaal, de kennis en de reden van hun vlaamsch!... - Als Holland morgen fransch sprak uit beschaving? - ... De grofste onwaarheden geraken er zoo door... lijk even van dat lidwoord ‘een’ (àl zonder onderscheid tusschen het welverbogen ‘een’ en dan het onverbogen ‘'n’; want 't onverbogen ‘een’ is telwoord).

Het Hollandsch van die Heeren Leeraars, is trouwens anders niets als 't ‘ndl.’ uit hunne Bladen! We weten wat dit inhoudt: men vrage 't maar aan Brom.

Waarom niet liever toch geleerd dat 't vlaamsch?... het vlaamsch is... en niets anders.

Toponymie

Apoudervelt

IN de oudere germaansche talen bestaat er, met de beteekenis ‘Appelboom’ een woord dat luidt oudnoorsch *Apaldr*, oudengelsch *Apuldre* en *Aeppuldre*, oudhoogduitsch *Apholtra* en als oordnaam *Affoltra*. Dat ware in het oudnederlandsch **Apoldra*. Dit woord, op de eerste lettergreep beklemtoond zijnde, moest alhier **Apelder*, en mogelijk, onder den invloed van *Appel*, **Appelder* worden. In het fransch echter verschoof de klemtoon op de volgende lettergreep, en **Apóldra*, met oplossing van *l* in *u* voor eenen medeklinker, wierd regelmatig **Apoudre*. Daaruit, bij de de Flou, Top. Wdb.:

Apoudervelt: Land te Arques (P.-de-C.) ± 1300; later ± 1400 ook geschreven *Apondervelt*, met de gewone, en bij zeldzame of onbekende woorden onvermijdelijke verwarring der klankteekens *n* en *u*. Ter vergelijking hier terecht aangehaald: per Henricum *Apuldrefeldum*, vicecomitem Kantie, 1377.

Apondrebosch en *Aponderemerch* (d.i. -mersch meersch), 14e eeuw, beide plaatsnamen op Blendecques (P.-de-C.), met *-on* voor *-ou*.

Hier en daar is het hier behandelde woord als oordnaam tot heden toe bewaard, doch is de uitspraak ervan doorgaans vergemakkelijkt door het plaatsen op de laatste lettergreep van eenen bijtoon en het ontluiken dientengevolge van een volleren klank dan de doffe *e*; daarbij komt niet zelden, bij het afzonderlijk gebruikte woord, een *n* als teeken van een verbogen naamval.

In Engeland: twee plaatsen genoemd *Appledore*, en, in samenstelling met een ander woord, *Appledurfurd*, of *Appledurcomb* (eil. Wight). In Nederland: *Apeldoorn*, ook geschreven *Appeldoorn*. Op nederduitsch gebied: *Appeldoorn* en *Appeldren*, in de omstreken van Kleef. Op hoogduitsch gebied: *Affoltern* en *Apfaltern*; in samenstelling: *Affaltrach, Affalter-* en *Affolterbach, Affaltrangen*, enz.

Appelterre (OVl.)

Zie *Corpus Chronicorum Flandriae*, II, blz. 747 en vlgg: *Codex diplomaticus Abbatiae Ninoviensis*.

Hier vindt men tusschen de jaren 1219 en 1299, zeer dikwijls melding gemaakt van de hierboven genaamde gemeente, en dit onder de vormen *Apeltre*, *Apeltren*, *Apeltres* (met de gewone fransche uitgangs- *s*), twee maal *Apelterre* en eenmaal *Apelterres*; tweemaal, in vlaamschen text, met het lidwoord: Heinric van den *Apeltre*, 1290, en Henric van den *Apeltren*, 1299.

Vgl. in WVl., bij de Flou; Jehan del *Apeltre* de Poperinghes, 1311, *Crom Apeltre*, landerij te IJzeghem, 1456, en verder te Basinghem (P.-de-C) *len Appeltren, -trin*, 1305.

Huidige namen: *Appelterre* in OVl. en *Appeltren* in Gelderland, de laatste verbogen als in de middeleeuwen, de eerste - en toch wel ook de tweede - met bijtoon en heldere uitspraak der *e* in de derde lettergreep.

In oorkonden uitgaande van het bisdom Kamerijk heeft *Apeltre* <**Apoltra* dezelfde fransche ontwikkeling doorgemaakt, die wij bij **Apoldra* waargenomen hebben; dus in een Pouillé van de 14e, 15e eeuwen *Apoutra*, *Apoultre*, *Apouteren*. Z. *Cameracum Christianum* van Le Glay, bl. 503, en Vincent: *Les Noms de lieux de la Belgique*, bl. 130. - De laatste vorm *Apouteren*, met zijn vlaamschen uitgang *-eren*, schijnt te bewijzen dat de naam, met zijne fransche wijziging, ook op vlaamsch gebied in gebruik geweest is.

Apeltre heeft ongetwijfeld dezelfde beteekenis als *Apeldre*, te weten deze van 'Appelboom'. Doch *-tr-* nevens *-dr-*, waar geen hoogduitsche invloed kan vermoed worden, is duister. Misschien ligt de verklaring in eene mogelijke voorgermaansche - indogermaansche - afwisseling van *dh* = germ. *d* en *d* = germ. *t*.

In geen geval denk ik aan een woordvorm **trie*, die met het engelsche *tree* = boom zou eenzelvig zijn, noch aan eene afklanksgedaante van dit woord, b.v. oudnederlandsch **teru*. Wel is waar heeft **teru* bestaan, doch alleen in de beteekenis 'vloeibaar pik', ndl. *teer*, vl. *terre*, eng. *tar*, dial. hd. *Zehre*. Het Kiliaansche *tere*, *taere* = boom, heeft nooit een zelfstandig bestaan gehad, maar is ontnomen aan boomnamen als *mispelteer*, *notelteer*, *hessenteer* en andere, alwaar *teer* niets anders is dan het suffixale *tre* in *Apeltre*, door eenen bijkomenden nadruk ontwikkeld tot *tere*, *teer*.

Appeltruit.

Bij de Flou: *Appeltruyt*, hofstede te Ingelmunster, 19e eeuw en later. Deze naatn beteekent ongetwijfeld eene verzameling van appelboomen of eene plaats waar appelboomen

groeien, fr. pommeraie, en bestaat uit Apeltr.> *Appeltr*- en den uitgang -*ûth*, *ûd*, voorgermaansch vermoedelijk *ûti*-. dien men met een aantal namen van gewassen verbonden vindt; b.v. *Hestrudis* = *Heestert* (WVl.), *Hestrud* (Nord), *Hestrus* (P.-de-C.); *Haslud* = *Hasselt* en *Hallu* (Somme); *Buxudis* = *Bost* (OVl. en Brab), *Bossut* (Brab.). *Bossu* (Nam) *Boussu* (Heneg., Nam). Het wvl. *Bossuit*, met vollen klemtoon op de laatste lettergreep, is niets anders dan het middeleeuwsch fransche *Bossut*.

In *Appeltruit* is de zware uitgang niet verdoofd gelijk in *Heestert*, *Bost*, *Hasselt*, enz., maar ongeschonden bewaard, om reden van den nadruk, met denwelke hij, volgende op eene onbeklemtoonde lettergreep, van den beginne af gesproken werd en tot nu toe gesproken wordt.

Triest

Aan een got. *kniu*, oudsaksisch *knio*, eng. *knee*, beantwoordt ndl. *knie*, waaruit men moet besluiten dat aan een got. *triu*, o.s. *trio*, eng. *tree*, een ndl. **trie* zou beantwoorden. Dit woord wordt in onze taal niet aangetroffen, en toch zal het wel eens bestaan hebben, al ware het maar in zijnen oudnedl. vorm **trio*. Ik besluit dit uit het bestaan van *Triest* = bosch, ontstaan uit **trio*> **trie* met den germaanschen uitgang -*st* (vermoedelijk -*sti*-) germ. bijvorm van den indogerm. uitgang -*ti*-.

De beteekenis van het woord blijkt uit *Corp. Chron. Flandr.* I, *Chronicon Sancti Bavonis*, blz. 483: in Silva, quae tunc *Heynaertstrist*, nunc vero *Loo* nominatur. Volgens den uitgever vindt men dit ook in *Chronicon Johannis de Thielrode*. Ook, volgens eene foutieve overlevering, in *Com. Flam.*, aangehaald bij de Flou: *Heinarstreet* en *Heinarstreat*, d.i. *Triest* van *Einard*, den beroemden abt van S. Pieters te Gent, onder Lodewijk den Vrome.

Triest bestaat nog als oordnaam in verschillende deelen van OVl. en Antw., alsook in de gslnn. *Triest* en *Vertriest*.

Gevormd als *triest* schijnt de veelvuldig voorkomende plaatsnaam *Riest*, *Rist*, namelijk uit *Hreod-st* = plaats waar riet groeit.

A. DASSONVILLE.

[Geven?]

‘**G**EVEN’?... vriend!
maar ‘weeregeven’?... vijand!
(Becelaere)

Wat is dat te Yper van dat graf van Robrecht van Bethune?

't **I**S al een tweetal maanden dat nu en dan in onze Bladen spraak is van dat graf... dat 't zou ‘gevonden’ zijn, nu ‘eindelijk’.

Men wist, zoo ‘zeggen ze’ dat Robrecht was begraven te Yper, in S.-Maarten's. Stipt-*waar* begraven? dat wist men niet. Nu weet men het: de grafwieg zou gevonden zijn.

Wat is er waar daarvan?

In *Ypres, Guide illustré* van [DE DEYNE-BUTAYE] lezen we (op bl. 33): ‘Dans le pavement devant le [maître]-autel [in de tweede reeks der bisschoppelijke grafsteenen]... dalle (1638) de Jansenius. [Beneden deze tweede reeks en in de rechtte van Jansenius] une autre dalle blanche atteste que là fut inhumé Robert de Béthune, comte de Flandre, mort á Ypres en 1322. Les iconoclastes avaient brisé le superbe mausolée(1) élevé sur sa tombe et dispersé ses cendres. La fresque qui, dans la première arcade gauche de l'abside, représente ce même comte, date du décès de ce prince, mais elle a subi dans le cours des siècles de si complètes restaurations qu'elle n'a plus rien de la fresque primitive’.

Die ‘pavement’, die vloer was wis-al een herleid in laterhandsche eeuwen; en die steen zelf van Robrecht van Bethune bleek inderdaad er een van alleszins toch na den geuzentijd.

Door dat herleggen en vernieuwen, onvermijdbaar, was het gekomen dat hier en daar een grafsteen uit

(1) Waarvan de voorstelling te lezen staat bij **BÉTHUNE** *Epitaphes et monuments... Egl. de Flandre* XVIe *s. d'après Corn. Gailliard* [† 1563] *et autres*. (Emul. in 4^{n}, 1900) bl. 195.

zijn ligginge verleid is; zóó: dat eenerzijds Sanderus, die 't aanvankelijk gedoen meldt, scheen in 't ongelijk te geraken, en dat anderzijds ook twijfel kwam tot over de echtheid zelve van grave Robrecht's graf.

De laatste vondsten echter nu bewezen: ten eerste dat men Sanderus hier in 't algemeen gelooven mag spijts al de tegenstrijdigheid der latere bevloering (wat onze zaak toch niet en vordert); en ten tweede dat men van Robrecht's graf... niet velemeer en weet als van te voren!

Trouwens: voor den grave Robrecht, en onder dezes steen - en gaande voort wel half tot onder 't steentje van Jansenius - zit in den grond een groote-groote grafwiege (lijk wiege en-half), lang en breed, en diepe (tweediepte), en schoone opgedaan: zij is gemetst in van dat grauwsteen van Bethune daar te Yper wel bekend, voordezen meer dan thans nog; in waarlijk-prachtig metsewerk, met halverhoogte drie ijzeren roên vandweersten; maar... hier is de maar... maar niets daaraan - nooit niets geweest, niet afgeklauwd dus, nooit niets geweest - van optooiing, van verwe of teekening, noch niets van slete of schimmel of zelfs van vuiligheid! Ge zoudt waarhedig zeggen dat deze wiege nooit gediend en heeft, 't en zij wel eens misschien voor 'n verbei. En dat ze gaat tot onder 't steentje van Jansenius, dat heeft nog wonder's in. Zal soms die wiege (al inziende die grootten en die onbebruiktheid) niet een verbeidelijk graf geweest zijn, ten dienste van het Sticht van S. Maarten's, gemaakt wellicht oorspronkelijk en tijdelijk voor Robrecht,... maar eigenlijk, bedoeldelijk, tot eerste grafstee van al wie zonder graf nog zijnde, toch in de kerke moest begraven worden, b.v. ookal later van Jansenius? Of is die wiege alleen een heerlijk breedgemeten voetingswerk geweest voor dien ‘superbe mausolée’, die zelf dan 't lijk van Robrecht zou ingehouden hebben[1], en die

(1) Hoe was dit wel te Brugge, nl. in de grafsteên van Maria van Burgonden en ook van hertog Karel? Is zulks al ernstig onderzocht ooit?

dan later bovengronds geijdeld en gebroken werd? Of zal ze 't alletwee geweest zijn: terzelfdertijde voeting en verbergraf?

Deze zijn gissingen. Maar ongetwijfeld-waar is het *dat men niet zeggen mag het graf van Robrecht hier ontdekt te hebben* .. zooals de Bladen 'zeiden'.

L. DE WOLF.

De opvolging der abten in de Bernardijner-Abdij Ter Duinen

DE *Cronica*[1] van de Duinheeren Joh. Brando, Egidius de Roya, Adriaan de But en Adr. Mesdagh, vooral de *Cronica abbatum* van de But en het *Compendium chronologicum* van De Visch, aangevuld door de lijst der abten in Sanderus *Flandria illustrata* en in *Gallia Christiana*, mede door deze van den prior Nivardus van Hove, zijn met het *Cartularium* de voornaamste gedrukte bronnen, voor de keuze en opvolging der abten van Ter Duinen.

Gedurende de twee eerste eeuwen van het bestaan der abdij in de duinen bij Veurne geschiedde de keuze der abten in volle vrijheid, volgens het hoofdstuk van den regel van den H. Benedictus: '*de ordinando abbate*' en volgens de wetten der Cisterciënsers, bepaald in de *Carta caritatis* der orde. Bij eene nieuwe

1) **A. DE BUT**, *Cronica abbatum de Dunis* (Brug.). *Cronica et Cartularium monasterii de Dunis* (Brug. 1864). **KERVYN DE LETTENHOVE** (Chron. hist. Belges), *Chronique des rel. des Dunes* (Brux. 1870). Dezelfde, *Codex Dunensis* (Brux. 1875). **CAR. DE VISCH** O. Cist., *Compendium Chron. B.M.V. de Dunis* (Brux. 1660). **NIVARDUS VAN HOVE**, *Leven van den Z. Idesbaldus* (verschillende uitgaven).
Voor het nazien van archieven te Brussel en te Brugge, welke rijke gegevens bevatten over de opvolging der abten, had schrijver dezes geen gelegenheid.

stichting stelde de abt der moederabdij den eersten abt aan. Wanneer een abtszetel open kwam, moest de abt der moederabdij zorgen, dat onder zijne leiding en zijn beraad spoedig door eene keus der kloosterlingen een nieuw hoofd werd verkregen, dat hij als abt moest bevestigen en installeeren.

De H. Bernardus van Clairvaux stelde zelf 1138 in Ter Duinen zijnen monnik ROBERTUS VAN BRUGGE aan als eersten abt. Evenals in Ter Duinen, zoo stelde hij in elke nieuwe abdij b.v. in Cambron, Villers, Aulne, Clairmarais, eenen abt aan het hoofd, afkomstig van het land zelf, bekend met de taal en de gebruiken van het volk en invloedrijk door zijne familie. Toen de abt Robertus Duinen moest verlaten omdat hij gekozen was om Clairvaux te besturen, zond hij op verzoek der Duinheeren een zijner moniken, ALBERO, een bloedverwant van den graaf van Vlaanderen, die zijne plaats zou innemen. Deze, niet bestand tegen het gure, vochtige klimaat, keerde naar Clairvaux terug.

Nu kozen de Duinheeren uit hun midden den Z. IDESBALD VAN DER GRACHT 1155.

Opvallend is, hoe dat verschillende abten in de 13^{e} eeuw ontslag namen. Men moet echter in acht houden, dat het bestuur van zulk eene groote abdij met talrijke monniken en conversen (ruwe mannen, zooals ze in die eeuwen waren) geen gemakkelijke taak was. De abt moest in alles het voorbeeld geven en leven als de monniken. Bovendien bracht het noodige, uitgebreide grondbezit met zijne ontginning en bebouwing veel kommer en beslommering van alleriei aard bij. Ongetwijfeld waren ook niet alle ontslagnamen geheel vrijwillig. Ofschoon dit niet aangeduid wordt, heeft de vaderabt-visitator tot heil van de abdij wel eens afstand van het bestuur geraden en geëischt[1)]

1) Bij Everardus den 25sten abt (z. verder, bl. 206) zegt de But, dat hij stierf nog aan het bestuur zijnde, maar dat van de voorgaande abten hij slechts de 13e was, die te voren geen ontslag had genomen.

Slechts één abt zien wij tweemaal op den abtsstoel verschijnen, namelijk WALTER VAN DICKEBUSCH, den opvolger van den Zaligen Idesbald 1167. Hij staat geboekt als de vader der armen en de stichter van het dochterklooster Ter Doest bij Lisseweghe 1175. Aan het hoofd der twaalf monniken die hij naar de nieuwe stichting zond, stelde hij Hacket den voormaligen deken van Sint Donatiaan te Brugge, die monnik in Duinen was geworden.

Vier jaar later legde Walter het bestuur van Duinen neder, en HACKET verliet Ter Doest om zijne moederabdij te besturen 1185.

Bij zijn dood liet de oud-abt WALTER zich door zijne medebroeders verbidden en nam de teugels van het bewind der abdij weer in handen. Na vier jaar was hem het regeeren te zwaar en verkreeg hij opnieuw ontslag 1189.

De prior ELIAS VAN COXYDE volgde hem op. Hij verwierf uitgestrekte bezittingen in Engeland en Zeeland - en bestuurde de abdij tot zijne dood.

Einde der 13^{e} eeuw, nadat nog een tiental andere abten geregeerd hadden, begint de druk der vorsten en de tusschenkomst van het pauselijk hof de vrije keuze der abten te belemmeren.

De Duinheer JACOBUS VAN BIERVLIET was sinds acht jaar pauselijk penitencier te Rome, toen hij gekozen werd tot abt in Duinen 1298. Mogelijk is, dat van dien tijd af de abten van Duinen bevestigd werden door den Paus. Na een bestuur van vier jaar, dat als schitterend wordt geprezen, deed deze abt afstand ‘senio et longa aegritudine fractus’.

THOMAS VAN AARDENBURG volgde hem op, 1303. Deze, geheel verknocht aan de Franschen, moest met hen, toen zij uit Vlaanderen werden verdreven, naar Parijs vluchten, waar hij 1305 overleed.

Wij kunnen niet aannemen, dat de abt Jacobus reeds na vier jaar bestuur ‘senio fractus’, gebroken door ouderdom, was. Van elders weten wij, dat de abt Jacobus met kracht had gestreden tegen de

verdrukking en overweldiging van den Franschen vorst Philippus den Schoone. Trouw bleef hij op alle wijze zijnen Paus en zijnen Vorst bijstaan. Het was een zijner monniken, de professor te Parijs doctor Joannes, van Waarde in Zeeland, die als getuige optrad, toen plechtig, namens de geheele orde van Cistercië, in het college van St Bernard te Parijs beroep werd aangeteekend op den Paus tegen het onrecht en de afpersingen des konings jegens de orde. De bisschoppen van Sens en Reims spraken den banvloek over den abt van Ter Duinen uit, die pal stond en niet boog dan door geweld, toen Vlaanderen geheel in de macht was van den gehaten Franschman. Daarop zal abt Jacobus het voorbeeld gevolgd hebben van zijnen abt-generaal van Cistercië, den verdediger van Paus Bonifacius VIII, die gevangen gezet door den koning, afstand deed van het bestuur om zoo den gloeienden haat van den koning tegen zijne abdij en zijne orde, welker ondergang hij besloten had[1)], te doen koelen. Zullen na dien strijd de Duinheeren goedschiks eenen Leliaart tot opvolger gekozen hebben? Zonder dwang is dat niet geschied.

Het jaartal van den dood van Jac. van Biervliet wordt niet aangegeven. Opmerkelijk is, dat De But in zijne *Cronica abbatum* elken abt tweemaal vermeldt, behalve de twee abten Jacobus en Thomas, die hij op de tweede plaats, nl. in het *Supplement*, geheel overslaat.

De strijd in Vlaanderen was allernoodlottigst voor de abdij Ter Duinen, welke met een ondragelijken schuldenlast bezwaard werd, ten gevolge der afpersingen, plunderingen en verwoestingen. De abt WILHELMUS VAN HULST, die aan de moeilijkheden het hoofd niet kon bieden, deed afstand van het bestuur.

Het voorbeeld der teugellooze conversen[2)] (leeken-

1) *Codex Dunensis* n° 117, 190.

2) De conversen werden verminderd in de abdijen; door het verpachten der hoven waren zij niet meer zoo noodig.

broeders) van Ter Doest (men denke slechts aan Willem van Saaftingen), had weerklank gevonden in Ter Duinen. Een krachtige hand was noodig om de abdij in rechte banen te leiden. Eenstemmig werd een monnik van Clairvaux[1)], LAMBERTUS VAN UPPENBROEK, een Vlaming van Westoutre, gekozen 31 Maart 1317(-18). De faam zijner vaardigheid en ondervinding was den Duinheeren niet onbekend. Hij wist de schulden te delgen en de abdij op te heffen, ofschoon de kronieken zijn bestuur en dat zijner opvolgers te rooskleurig schilderen[2)].

In de XIVe en XVe eeuw werden herhaaldelijk pogingen gedaan ten einde de 'commende' in de nederlandsche abdijen in te voeren. Het pauselijk gezag, verzwakt door het verblijf te Avignon en de daaruitvolgende scheuring, gaf zelf aanleiding tot dit misbruik door de abdijen te 'reserveeren' en dit middel te gebruiken om kardinalen, bisschoppen en hunne beambten van een groot inkomen te voorzien.

Paus Urbanus V 1362-71 beval, dat de bevestiging der keus tot alle abdijen, wier jaarlijksch inkomen boven de honderd goudguldens bedroeg, moest voorbehouden worden aan den H. Stoel. Een derde van dit inkomen moest bij de bevestiging van elke keus betaald worden aan de Camera apostolica, ineens of in termijnen. De Camera apostolica stelde eene lijst op der te-betalen plichtige abdijen. De abdij ter Duinen pronkt er op de vijfde plaats der Z.-Nederlandsche abdijen met 1500 gulden. De Benediktijnerabdijen Sint-Pieter te Gent, Sint-Baafs te Gent, Sint-Maarten te Doornik en Sint-Truiden gingen haar voor met 5000, 4000, 4000 en 1568 gulden. De abdijen St.-Laurentius te Luik O.S.B., Afflighem O.S B. en Cambron

1) De abdij Clairvaux had een menigte dochterkloosters; begrijpelijk is, dat de abt meestal eenen afgevaardige belastte met de zorg voor de opvolging. Meermalen kwam de abt van Clairvaux persoonlijk in Vlaanderen.

2) Zie: **A.J. Fruytier**. *De Abdij Ter Duinen onder den abt Joannes Maes* 1376-1406 (Biekorf xxvi, 1920, 73-81.

O. Cist. volgden onmiddellijk met 1000, 900 en 800 gulden. De Bernardijnerabdij Villers betaalde slechts 200 gulden. Door deze maatregelen stond de deur open voor de commende of het willekeurig aanstellen van gunstelingen in rijke beneficies. Van alle medeplichtigheid aan het invoeren van dezen kanker van het monnikendom zijn de abten niet vrij te pleiten. Zij hadden alle toezicht en afhankelijkheid afgeschud tijdens de treurige tijden der kerkscheuring, toen ook de Bernardijnen in twee kampen verdeeld waren. De abten streefden er naar om geen gezag boven het hunne te erkennen. Zij leefden niet meer in het klooster met de monniken, maar in paleizen er naast als groote heeren. Men begon het als vanzelfsprekend te beschouwen, dat men niet tot een kloosterorde behoefde te behooren om op zoo een manier eene abdij te besturen.

In de Nederlanden werd de inname van kerkelijke beneficies en abdijen door vreemden met wrevel opgenomen. De heerschzuchtige vorsten uit het Bourgondische en Oostenrijksche huis leenden gretig het oor aan de klachten hierover ingediend. Zij namen stelling tegen dat misbruik, maar alleen om zelf over -bisdommen en abdijen te beschikken in hunne landen, ten bate van hunne bastaardkinderen en gunstelingen[1]. Meer dan de Benediktijnen konden de Bernardijnen en Norbertijnen, sterk door onderling verband en inrichting hunner orden, weerstand bieden, maar niettegenstaande een halstarrig verzet, ontsnapten zij niet altijd aan de willekeur, zooals wij ook zien in de opvolging der abten van Duinen.

1) De bastaardzonen van hertog Philips, David en Philips werden bisschop van Utrecht; een andere, Rafael Mercatel, werd abt van St Baafs en wij-bisschop met den titel van Rosen. Ook de Premonstratenzer-abdij van Middelburg (Zeeland) kreeg eénen Commendatairen-abt uit het huis van Bourgondië; in Egmond wilde men er insgelijks een opdringen.

Reeds vóór het vermelde gebod van Urbanus V ontvingen de abten van Duinen hunne bevestiging te Rome en betaalden het vermelde bedrag aan de Camera apostolica als 'servitia'. Dit kan begonnen zijn bij de kiezing van Jacobus van Biervliet. Het bestond zeker bij de keuze van WALTER BREEDEREEP OF STRIJCK. Deze beloofde 7 Febr. 1355 zijn verschuldigde bijdrage te betalen aan de Camera apostolica[1)].

Abt JAN MAES OF THOMAES beloofde 27 Jan. 1377 hetzelfde[2)]. Hij was zelf naar Rome vertrokken, zegt de But, waar hij door den Paus Gregorius XI werd gewijd en gemijterd. Of dit juist is? Paus Gregorius deed zijn intrede in Rome 17 Jan. 1377. De pauselijke brieven, waarbij de pontificalia aan den abt van Duinen toegestaan werden, dagteekenen van Paus Urbanus VI, 1382 en '86[3)].

Van den abt THOMAS CORENBITER, gekozen 1406, vindt men geene vermelding betreffende de bevestiging aan het pauselijk hof. Wegens de groote verwarring van dien tijd, toen er drie pausen waren, zal ze niet gevraagd zijn.

Zijn opvolger, PETRUS VAN DER MARKT (DE FORO) van Hontenisse, werd 8 Maart 1419 te Rome benoemd (provisus) tot abt van Duinen door Paus

1) **Berlière**, *Inventaire analytique des libri obligationum* n° 323.

2) Idem n° 867. Geen procurator wordt bij de belofte vermeld, zooals gewoonlijk geschiedde, wanneer het niet persoonlijk gebeurde. - Abt Joannes, niettegenstaande den hevigen druk in Vlaanderen, bleef Urbanist tot den dood van den Paus Urbanus 15 Oct. 1389. Eerst dan ging hij, evenals de bisschop van Doornik door den hertog geprangd, over tot erkenning van Paus Clemens VII van Avignon. In de verwarring die heerschte over de verschillende pauskeuzen is dit te verklaren. Het document van zijne aanneming onder deze obedientie verwijt hem bitter zijn langdurigen aanhang aan de Roomsche pausen. Zie het document, *Invent*. blz. 240-244. Zie: *Biekorf* XXVI, 79.

3) *Cronica et cartularium* 153, 154.

Martinus V.[1]. De betalingen geschiedden door zijnen procurator, Robertus de Molendino, kapelaan der kathedraal te Doornik dien Petrus de Foro 12 Jan. 1419 had aangesteld[2]. De But zegt van deze abten dat zij 'unanimiter et concorditer' door het convent gekozen waren.

Verder verhaalt de But: na den dood van den abt Petrus de Foro 14 Oct. 1442 heerschte er tweedracht onder de fraters. Hier wilde Hertog Philips gebruik van maken om een commendatairen-abt op te dringen, zijnen oud-kanselier, Wilhelmus Filastre, bisschop van Toul, (lees Verdun)[3]. Eene uitkomst was, dat de hertogin de abdij begeerde voor haren neef, Jacobus van Portugal, zoon van haren broeder Petrus, nog een kind. Nu werd een middelweg gekozen. EVERARDUS OVER 'T VELD, wiens broeder Paulus door zijnen invloed machtig was aan het hof der hertogin, werd voorgesteld, opgedrongen en aangenomen door de Duinheeren. Hij was toch van dezelfde orde, maar van de abdij Baudeloo bij Hulst; de But beschouwde hem als eenen indringer. Uit de kroniek blijkt duidelijk, dat men terstond na den dood van den abt de Foro te Brugge voor eene inbreuk op het vrije recht van kiezen vreesde, want aanstonds werd het lijk vervoerd naar de abdij en

1) Volgens A, de But was de abt Walter Breedereep of Strijck gekozen 5 Jan. 1354; Joh. Thomas 1376 en Petrus de Foro 1418, wat overeenkomt met deze nota van bevestiging.
2) **Berlière**, *Invent. anal.* 1303, 04,-05 zegt: Florence 15 Maart, als datum der benoeming. In Bijdragen gesch v. Brabant, v, (1906) 446, en in *Analectes hist. eccl. Belg*, XXXI, 310, n° 624, wordt opgegeven 8 Maart, Rome.
3) De But zegt: 'Dompnum Wilhelmum quondam cancellarium Burgundie tunc Tullensem episcopum postea Tornacensem et abbatem St. Bertini'. - Wilh. Filastre O.S.B. abt van St. Theodoricus werd bisschop van Verdun 1437, overgeplaatst naar Toul 1449, naar Doornik 1460, waar hij de abdij van S. Bertin in commende had sinds 13 Oct. 1447. Hij overleed 1473, 11 Aug. **Eubel**. *Hiér. Cath*. 278, 283, 295. **Berlière**, *Invent*. en *La commende* 190.

in stilte begraven[1]. Lang kan de tijd tot beraad en keuze niet geduurd hebben, want nog geene maand na den dood van den abt, 14 October, werd de gekozen Everardus reeds door den Paus te Firenze benoemd en bevestigd, 12 November 1442[2].

Bornhem. A.-J. FRUYTIER, Bernardijn.

Het Lichaam van den Glz. Idesbald door de aartshertogin Isabella ten Duine vereerd anno 1625

IN Oogstmaand 1625 bezocht de aartshertogin Isabella Clara Eugenia de Duinenabdij en vereerde er de relieken van den glz. Idesbald: die gebeurtenis is uit de plaatselijke geschiedboeken algemeen bekend. De Duinheer Nivardus van Hove, in zijn levensbeschrijving van den Gelukzalige, laat verstaan dat de aartshertogin de reis naar West-Vlaanderen ondernam uitsluitend om het weergevonden lichaam te vereeren[3]. Ook de achtiendeeuwsche geschiedschrijver P. Faulconnier van Duinkerke begrijpt de beteekenis niet van het vorstelijk bezoek aan zijn stad in 1625 en meent dat het enkel een toevallig oponthoud was na de bedevaart ten Duine[4]. De werkelijkheid is echter geheel anders.

1) *Cronica abbatum* (Brug. 1889) 17, 18, 19, 21, 22, 76, 78, 84, 85-86, Dez *Chronique* ed. **LETTENHOVE** (Brux 1870) 271. 'Delatusque clam in propria sepelitur'.
2) **BERLIÈRE**, *Invent. libr. obl.* n° 1591-93.
3) *Leven, mirakelen en wondere vinding van het heylig en onge schonden ligchaem van den zaligen Idesbaldus*. St. Nicolaes, 1828. bl. 167.
4) 'a. 1625. Au mois d'Aoust suivant l'Archiduchesse y [te Duinkerke] passa aussi au retour d'un voiage qu'elle venoit de faire à l'abaïe des Dunes près de Furnes, pour y visiter le corps de Saint Idesbalde' **P. FAULCONNIER**. *Description historique de Dunkerque*. Brugge 1730. Deel I, bl. 129.

In 1625 verbleef de aartshertogin bijna drie maanden te Duinkerke: van den 13 Oogst tot den 6 November. Een zaak van groot staatkundig belang hield haar aldaar bezig, namelijk: het herinrichten van de Admiraliteit der Spaansche Nederlanden tegen de aangroeiende vlootmacht van de Hollandsche Republiek[1].

De aartshertogin vertrok met haar talrijk gevolg uit Brussel den 7 Oogst, reisde over Gent, Brugge, Oostende en bereikte Nieuwpoort den 12 Oogst. De abt van Duinen, die met zijn monniken op den Bogaerde[2] woonde, vernam ondertusschen dat de aartshertogin, die geen klooster noch heiligdom in hare gouwen onbezocht liet, in 't voorbijgaan zijn abdij zou bezoeken. De kostbaarste schat die aan de vrome vorstin ter vereering kon voorgehouden worden was het lichaam van den glz. Idesbald dat twee jaar te voren in de puinen der oude abdij weergevonden was en nu ten Bogaerde bewaard werd[3]. Aanstonds werd de hand aan 't werk geslagen. Den 11 Oogst werd de looden kist geopend en gereinigd, het lichaam gewasschen en in een nieuwe witte Cistercienserpij en zwarten keuvel gestoken. De abt zelf met zijn prior, supprior en aen monnik Carolus de Visch volbrachten dit kiesche werk[4]. Den 13 Oogst vertrok de aartshertogin uit

(1) **L. Lemaire**. *L'Infante Isabelle à Dunkerque. Le diaire de Philippe Chifflet*. Duinkerke 1926. Dit werk is een bizondere overdruk uit het *Bulletin de l'Union Faulconnier*, deel XXIII (1926), bl. 111-208. Het benuttigde dagboek wordt gedeeltelijk als bijlage afgedrukt en beslaat de bl. 56-100 van de afzonderlijke uitgave.

(2) *Den Bogaerde* is de groote lioeve bij Coxyde waar de Duinheeren in de jaren 1590 hun klooster heringericht hebben. Vandaar kwamen ze in 1627 naar Brugge wonen.

(3) Den 13 Nov. 1623 was het in den vloer van de kapittelzaal der oude abdij ontdekt geworden en naar den Bogaerde overgebracht, en den 21 April 1624 door den bisschop van Yper plechtig herkend.

(4) **N. van Hove**. a.w. bl. 167-170. De prior was toen niet Antonius Andries (rentier van Zande sedert 1624) maar wel Antonius Salé.

Nieuwpoort naar Duinkerke langs den Bogaerde om. Hier woonde zij om elf uur de H. Mis bij. De abt Bernard Campmans toonde daarna aan de vorstin en haar hoog gevolg het lichaam van den Gelukzalige en schonk haar als reliek een mouw van den ouden zwarten keuvel[1].

Over den toestand van het lichaam zijn ons talrijke bizonderheden bekend uit de kerkelijke herkenningsakte van 1624[2]. Er wordt echter niet in vermeld dat het vleesch verteerd was; de nadruk wordt gelegd op de wonderbare buigzaamheid van den hals en de ledematen. Nivardus van Hove steunt er ook meest op dat de ledematen ‘slap en t'eenemael geboogzaem’ waren; voor 't overige bepaalt hij zich bij algemeene bewoordingen: dat het lichaam ‘geheel en onbedorven’ was[3].

In de akte opgesteld bij de nieuwe kerkelijke herkenning door Mgr. van Susteren den 15 October 1726 werd - voor zoover tot nu toe bekend was - voor de eerste maal uitdrukkelijk vermeld dat het vleesch verteerd was maar het gebeente met een zwarte, kneedbare stof overtrokken bleef[4]. Uit het dagboek van Philippe Chifflet, hofkapelaan der aartshertogin, die bij de vereering den 13 Oogst 1625 tegenwoordig was, blijkt dat toen ook reeds het vleesch verteerd was. Ziehier wat onze zakelijke zegsman en ooggetuige daarover aanteekent:

> Après la messe, on montra un corps que l'on tient estre d'un S. Idesbaldus Abbé de ce lieu là, qui vivoit il y a quatre cent ans, lequel a esté trouvé dans

(1) **L. Lemaire**. a.w. bl. 15, 56-57. - **N. van Hove**. a.w. bl. 172.
(2) **C. De Visch**. *Compendium Chronologicum B.M. de Dunis*. Brussel 1660, bl. 105-108.
(3) **N. van Hove**. a.w. bl. 168, 170.
(4) **A. De Leyn**. *Le B. Idesbald van der Gracht. Son culte à Bruges, 1627-1831*. Annales de la Société d'Emulation de Bruges. deel 46 (1896), bl. 19-20.

> un coffre de plomb avec la chair et les entrailles sans estre aucunement intéressé, sinon au nez qui a esté rompu en desséchant le corps. Il est tout noir et retiré comme celuy d'une mommie hormis qu'une mommie estant putréfiée [lezen: pétrifiée], celle-ci est asseurément mol et flexible selon que je lay recogneu en la maniant[1].

Bij het gevolg van de aartshertogin waren: de veldoverste markies Ambrosio Spinola; de kardinaal Alonso de La Cueva, gezant van den Spaanschen koning bij het hof te Brussel; de groot-aalmoezenier Franciscus de Rye, bisschop van Caesarea; talrijke edelen en hovelingen, verscheidene eerekapelanen waaronder Philippe Chifflet[2]. Onder hen bevond zich ook pater Mathias Pauli, prior der Augustijner Eremijten te Brugge, die zich waarschijnlijk van uit zijn stad bij het doortrekkende gevolg der aartshertogin aangesloten had[3].

Twee oude afbeeldingen van dit gedenkwaardig bezoek zijn bewaard gebleven: een gravure en een schilderij.

Een kopergravure van B. Picard (1673-1733) is in 's Rijks Prentenkabinet te Brussel bewaard. Zij lag ten toon in de benedenzaal van de Koninklijke Bibliotheek in den zomer 1926, toen aldaar de tweede geschiedkundige tentoonstelling gehouden werd over: België onder de Spaansche Habsburgers (Cataloog bl. 19-20). In 't koor van de kerk zijn Isabella en haar gevolg in bewonderende vereering geschaard om het lichaam

(1) **L. Lemaire**. a.w. bl. 56-57.
(2) Aldaar, bl. 16.
(3) **N. van Hove** a.w. bl. 156-157. Mathias Pauli schreef een stichtelijk werkje: *Bruylofts Lied van Jesus en Maria speelwijs gedicht op Salomons zangen, leerende de gheestelycke conste det minnen*. Leuven, Corn. Coenesteyn, 1630. Hij droeg dit boek op aan den abt van Duinen, Bernard Campmans; in den opdrachtsbrief herinnert hij aan die vereering van 1625 waarbij hij tegenwoordig was. Dit boek is zeldzaam: 'k heb er naar gezocht om de gemelde opdracht zelf te lezen, maar 'k vond het nergens tot nu toe.

van den Gelukzalige. Onder de afbeelding is de volgende uitleg gegraveerd[1]:

'Le corps du B. Idesbalde est trouvé intact 457 ans après sa mort; l'année suivante (1625) il est exposé au milieu du choeur de l'Eglise des Bogards en présence de l'Infante Isabelle, du marquis de Spinola et d'une cour nombreuse. Le Cardinal de la Cueva et l'internonce de Bruxelles, archevêque de Césarée, font remarquer à la princesse la flexibilité du S. Corps'.

Niet de internuntius maar wel de groot-aalmoezenier van 't Hof Franciscus de Rye, bisschop van Caesarea, was bij dit bezoek tegenwoordig. De internuntius bij het Hof te Brussel, Giovanni Francesco Guidi del Bagno, aartsbisschop van Patras[2], was toen te Parijs. Eerst den 11 October ging hij de aartshertogin te Duinkerke vervoegen. Den 20 October ging hij afzonderlijk naar den Bogaerde. De looden lijkkist van den glz. Idesbald was toen reeds, wegens den grooten toeloop van volk, weer gesloten. De internuntius zag dus het lichaam niet. Na het noenmaal toonde de abt aan den prelaat een oud handschrift waarin het leven en de begrafenis van den Gelukzalige beschreven waren. Daarna ging de abt met zijn hooge gast uit op konijnenjacht in de duinen: in 't voorbijgaan bezochten ze de puinen van de verwoeste abdij en de oude grafstede van den Gelukzalige[3]. Op de gravure heeft de teekenaar, met artistieke vrijheid en tot meerderen Juister van de voorstelling, den internuntius doen deelnemen aan het gezamenlijk bezoek met de aartshertogin den 13 Oogst.

De schilderij (ongeveer 70 ß 60 cm.) hangt in de groote spreekkamer van het Brugsche Seminarie. Kan. Duclos vermeldt ze in zijn *Bruges. Histoire et Sou-*

(1) Den volledigen tekst heb ik bij mijn bezoek aldaar afgeschreven.

(2) **A. Cauchie** en **R. Maere**. *Recueil des instructions générales des Nonces de Flandre (1596-1635)*. Comm. Royale d'Histoire, 8°. Brussel 1904. bl. XXXIII-XXXIV.

(3) **L. Lemaire**. a.w. bl. 85, 89-90.

venirs (Brugge 1913) op bl. 538. De datum 1650, voor dit naamlooze werk aldaar opgegeven, is een betrouwbare gissing van den bevoegden kunstkenner. Doch een blijkbare vergissing is de opgave van het onderwerp der schilderij: ‘de ontgraving van het lichaam van den glz. Idesbald in 't bijzijn van Albrecht en Isabella’. De aartshertog stierf immers in 1621; het lichaam werd eerst in 1623 ontdekt(1). De schilderij stelt voor het bezoek van de aartshertogin ten Bogaerde den 13 Oogst 1625. De knielende vorstin draagt hare gewone weduwdracht: het kloosterkleed van Sint Franciscus. De rijk uitgedoste generaal die aan hare rechterzijde bij 't voeteneind van den Gelukzalige recht staat is de markies Spinola. De prelaat ter linkerzijde van de aartshertogin geknield is de kardinaal de La Cueva. De geestelijke aan het hoofdeinde van 't vereerde lichaam is voorzeker de hoofdaalmoezenier hooger vermeld.

Nog andere afbeeldingen zijn:

in de marmeren tombe gebeiteld van glz. Idesbalds altaar in de kerk van het Seminarie: Isabella knielt voor het lichaam;

het glasraam in de zuiderbeuk van de Potterie-kerk in 1863 door H. Dobbelaere ontworpen en uitgevoerd;

de groep in den stoet ter eere van den Gelukzalige in Juli 1896: ‘aartshertogin Isabella trekt naar Veurne om er de relikwien van den glz, Idesbald te vereeren’. Een beeld daarvan bewaart ons de waterverfschildering van Fl. Van Acker, in het Programma-Album van de feesten weergegeven(2).

A. VIAENE.

(1) Vroeger heeft Kan. Duclos de voorstelling juist beschreven, te weten in *Rond den Heerd*, XXV (1890-1902), bl. 21. Aldaar was reeds veel vroeger nog, II (1867) bl. 156, een nauwkeurige beschrijving geboekt.

(2) *Feesten ter eere van den Gelukzaligen Idesbald van der Gracht*. Programma-Album van den Stoet. Brugge, 1896, bl. 86. De samenstelling van deze kunstige groep is met historische breedheid opgevat.

De Maaier

O maaier die dóór 't koren gaat,
door 't koren overrompeld,
gij die dóór gulden golven waadt
de golven ingedompeld,
ge gaat, ge waadt, met 't zongewaad
gedrukt op lijf en lenden
en, hoe ge gaat en waadt en slaat,
neen, nimmer zijt ge t'enden...
Hoe groot zijt gij, hoe stout, hoe sterk,
hoe goed ook in uw lijden!
Gij schijnt, o boetling, 't doodend werk
tot een gebed te wijden!
Uw arm is bloot, uw borst vol stof,
U bloeden voet en handen;
uw oor is doof, uw oog is dof
van 't danig zomerbranden;
uw hert is af en droog uw mond,
gij snakt naar aâm en drinken,
maar 't weêr is vast en rijk de stond,
ge doet maar 't zeisen klinken.
En, onverwinbaar, beukt ge voort
op staal en stoppelstammen,
vergetend dat ge u zelve moordt
in 't koren en de vlammen!...
O maaier, sta, leg kruisewijs
op 't gras u, uitgerokken,
en laat de rust, lijk sneeuw en ijs
op 't brandend lijf u vlokken!...
Ach, laat mij, laat mij voortbegaan,
zoo zucht zijn schorre kele,
ik zie nog zooveel koren staan,
zoovele nog, zoovele!...
En gaan is gaan en slaan is slaan,
hij blijft in 't lijden krachtig,

hij mint te driftig 't goede graan,
    het graan maakt hem almachtig.
En wandlen andren in den tuin
    en in de feestwaranden
en spotten zij, van op de kruin,
    met 't werk der korenlanden,
of spelevaren zij op 't meer,
    met schuitjes op de baren
en vluchten zij den last, het zeer
    der korenmartelaren,
hij ziet niet ééns, hij hoort niet ééns
    de dartle luierikken:
hij heeft met zwakken geen gemeens
    en blijft, misprijzend, pikken;
want, morgen, zal den rustdag, hij,
    den welverdienden smaken
en eten, wijl ze sterven, zij,
    het brood dat hij hielp maken..
O God, 'k heb koren ook voor mij,
    zoovele koren bloeien..
Maak dat ik, moedig, sterk lijk hij,
    met 't zeisen moge roeien,
en is de plicht, het zeisenwerk,
    soms lijdenszwaar om dragen,
laat, lijk den maaier, mij zoo sterk,
    steeds stappen dóór de dagen,
misprijzend, lijk hij zelf het doet,
    het meer en de waranden
bereidend mij, al is 't in 't bloed
    mijn loon met eigen handen!

JOS. VANDEN BERGHE.

Zijn er ‘hillen’ in de duinen?

MILLEN, in den zin van hoogten?

Zoo vraagt ons Heer de Flou. Deze vrage kwam te berde bij 't bespreken van den *Vossenhil* (boven, bl. 177), aangewezen immers als ‘den hoogsten hil van de streke’.

In 't algemeen eerst, vroeg H. dF., is ‘hil’ er wel een hoogte? En in 't bezonder, zijn er werkelijk duinen die ‘hil’ heeten? - Ik, zei hij, weet in ‘den duin’ maar van 'n drietal ‘hillen’: twee, onduidelijk zoo genoemd, zoodat ik niet kan wijs worden of daar de hoogte zelf ofwel de aanliggende leegte bedoeld wordt, en eentje te Clemskerke waardat het heelvaste de leegte is die doorgaat voor ‘den hille’. Menigmaal, zei hij nog, heb ik die vragen gesteld aan bevoegde liên van de kuste: nooit 'n beslissend antwoord gekregen.

...Zou soms dat woord ‘hil’, besloot hij, - welverstaan alsan sprekende van 'n duin - niet ingebracht zijn geweest (uit het engelsch) nl. door **BELPAIRE** in zijn *Mémoire... sur les changements que la côte... a subis...* (1827), en vandaar zijn overgenomen eenerzijds door **CONSCIENCE** in zijn *Bella Stock*, en anderzijds door **DUCLOS** in *De oude kusten van Vlaanderen*, en vandaar in **DE BO'S** *Idioticon* waar de duidelijke zin ten slotte niet bestaakt wordt?

T.R.

En hoeveel ‘Hallen’ zijn er te Brugge?

VOORDEZEN hadt ge de *Groote Halle*, de *Lakenhalle* en *Waterhalle*, de *Coussehalle*, de *Cruithalle*, de *Saeyhalle*, de *Ardenburgsche Halle*, de *Halle van Douway*, de *Halle van Valenchijn*...

- Jamaar thans?

- Waarvan da'?

- Omdat er allenjare, vanwege den Heer Burgemeester, en den Heer Stadsboekhouder van Brugge, op 'n groot uithangblad aan de Bruggelingen wordt kond gedaan, dat er ter gelegenheid van de Gemeentedagen zal een-of-ander ding te doen zijn ‘*in de Hallen*’ ... Is dat dan in allemaal onze Hallen: te weten op de *Groote Halle*...

- ... ter *Spoorhalle*...

- ... en in de *Parijssche Halle*, enz...? Neen toch! of wordt dat gezeid, niet wel wetende dat ‘*les Halles*’ in 't fransch, niet ‘de Hall*en*’ zijn in 't vlaamsch, maar ‘de Hall*e*’?

Er is toch wel één in 't Stadhuis verhopen we die bruggeling is, en die dat gevoelt uit zijnzelven. Toe! Hij mag nog van Yper zijn, of van Kortrijk, of van Nieuwpoort, of

van... overal in Vlaanderen: in 't vlaamsch is 't de Hall*e* en niet de Hall*en*.

Beleefd bericht aan die Heeren.

...Bericht even aan 't ‘Belfort’ die dat ook nog niet weet.

B.

Hei? En ‘'t Goude Kussen’ hei!

'n Zeer vermakelijk Treurspel in drie bedrijven.

DIE steen met erop ‘*'t Goude kassen, 1684*’ (waarvan boven, bl. 178-180) hij moest blijven, had ons Kunstbouwberek opgeleid.

- Jamaar, was het niet beter wat nieuws? Bij voorbeeld: 'n nieuwe steen in den opperlucht immers, zei de bouwteekenaar.

- Neen, de oude steen moest er blijven. Zooniet... enja, en de gewone bedreigingen: ‘we gaan hier, we gaan daar’. En de mannen van den Stadswerkdienst gingen ‘een streng oog in het zeil’ houden.

***

...En, ...den dag vóór dat de steen nu ging moeten zijn recht krijgen, daar kwam wederom af en zei... de bouwteekenaar:

- Jamaar die steen, nagezien even door den beeld- en den steenhouwer, is ‘plukkevort’ zegt die mensch. Mag hij toch algelijk niet...

- Neen! 't Is gezeid. 't Blijft gezeid...

En... ‘blijven’, blijven, blijven moest... ten minste dat wat gezeid was.

***

...Ten minste toch dat!

Want 24 uren daarachter, de oude steen was vervangen: de nieuwe die-zat er, en bovendien in den opperlucht, tòch! In 24 uren door den beeldhouwer

uitgedacht, opgeschetst, verkneed, gedroogd, afgegoten, gesteven, overgemeten, gekapt, geglimd en in 't gat gesteken! Dat en had maar 24 uren geduurd!

EN HET SPEL WAS GESPEELD.

En de Stadswerkdienders? Met hun ‘streng oog’ zaten nog onder hun' lakens!

En de oude steen? Zal zijn in brokken ...gevallen.

En de bouwteekenaar? Had zijn gedacht!

En de steenhouwer? De kluiten.

En dan Stad en de Bruggelingen? De eene heeft de schande gehad, en de anderen den spijt! Weer entwat weg van oud-Brugge.

Niettemin... het ‘Belfort’ zal weten te zeggen: toch 'n schoone herstelling temeer!

En de koetsiers, al wijzende ernaartoe met hun' zwepe, gaan besluiten al over hun schoûre al uiteendoen aan hun engelsche gasten: Look here! The house ‘You can *kiss ze*’! Fine gespeeld, isn'tit?

Dat is nu de ‘nieuwe matotte’, ‘de rechte teg’ zegt het volk: kleine ruitjes... en, anders, dwersdoor uw gedacht-maar!

Alzoo zal er misschien nogeens, ook een den Halletoren verdoen: ...in 24 uren, zien dat hij ‘plukkevort’ is, seffens maar-weg, en reeds een schoone telefoonstake gereed in de plaatse; en 't Minnewater... in 24 uren op flesschen getrokken, zal medeen worden door 'n ‘modern’ square-tje vervangen!

Zijn we opgekleed of niet in ons welberekt Brugge! Brugge, stad van de ...kunsten!

B. DE BEER.

Ze droomen van roste katers

't **S**CHIJNT dat het *Milne-Edwards park* (nooit geen Bruggeling die dat heeft kunnen uit z'n mond krijgen) nu zal gewijzigd worden in *Graaf Amedée-Visart-de-Bocarmépark* (en de Bruggelingen gaan daar nu meer smaak in vin-

den... maar ze gaan er algelijk drank verkoopen aan den hoek, nl. voor die er den weg moet vragen, en die kort van asem is)...

Wacht tot dat 't volk er hem dan mee moeit om dien naam te vergemakkelijken.

Te Kortrijk deden ze 't beter. Ze mieken er 'n ‘Avenue des Déportés’, dit was in 't vlaamsch (want dat wordt altijd eerst uitgedacht in het fransch): *de Weggevoerden laan*! En dààr, is dit belachelijk geworden door het aannemen zelf. Want 't volk heeft dat aangenomen; het heeft gemeend immers den naam wel te verstaan met te zeggen: ‘de weggevoerde lane’!

Zeer smakelijk! Dat heeft lijk entwat in van iets dat gebeurde ‘in 't land dat weggewaaid is’!

BROM.

Taalvonken

(Vgl. boven, bl. 187 en de vorigen).

WIL'-JE 'n keer *tegenhooren*? zei de zetter: en hij las luidop den voordruk; ik moest op het handstel ‘volgen ter controle’ of de zettinge goed was!

- Tegenhooren? - Ja,... algemeen gebezigd onder de drukkers te Brugge.

'n Woord van weerde. Eenmaal zulk een woord vastgesteld en bij het volk aangenomen, wat en kan er al niet aan toegevoegd worden van even dergelijke nog, allemale geschoeid op dezelfde leest. B. v. voor ‘controleeren’ alleen: tegenkijken, tegengrijpen, tegensmaken, tegenvoelen, tegenvâmen, tegenstappen. tegenmeten... Welk 'n onuitputtelijk-sterke tale is het vlaamsch toch!

...Nu, zouden we eens willen hierover 't gedacht hooren van 'n Degelijken, 'n Voornamen, b.v. van dien heere Rylo-daar uit het ‘Burgerwelzijn’ die 't over ‘Vlaamsch en Fransch’ had, op 6^{n} ll. Die heer is nl. een van die menschen die twee blad-

sponden vol kunnen ‘weven’, al zeggende en herzeggende: ‘'t Vlaamsch moet er zijn... maar ook 't Fransch; want wis het Fransch moet er ook zijn... doch niet zonder 't Vlaamsch!...’ en die dan ons taalgestrijd ineens effenwillen met erbij te voegen: ‘laat onze lieden *voornaam doen* nl. in 't Fransch wanneer het hun schijnt dat dit best gaat, maar leert het hun ook in 't Vlaamsch en nog beter, en ze zullen 't niet meer doen in het Fransch’. Hierop, telkens, volgt dan vaneigen een uitval tegen *gewestspraak*, ttz. tegen dat ‘onhebbelijk samenraapsel van alles wat grof is, van alles wat 'n [wel-?]opgevoed man verlaagt,... gescheld en verwijt, enz...’. - Maar Rylotje toch, verwar'-je niet man? Is dit wel gewestspraak, of is het alleen een slecht gebruik van gewestspraak? G. Gezelle miek er *een goed gebruik* van: hij vervoornaamde haarzelf! Was dan bij hem die gewestspraak ook zoo onhebbelijk?... En wanneer onze menschen nu *niet zoeken ‘voornaam te doen’*, wanneer ze liever als echte Vlamingen eenvoudig doen, oprecht, gemoedelijk-guitig en roerende-hertelijk, vlaamsch al ha, welke taal dan geleerd, zegt? Een opgeblazen ijdele taal als de Uwe, eene van al ronkende zinnen met schoolgeur erom, àl geklutter en klinkklank opgeraapt uit bladen en herberggetater,... of den volkseigen zang, zoo warm zoo zwierig zoo rijke, zoo zoete voor die hem smaken kan, en voor die schavende-weg hem leert machtig te worden.?

B. v., hier een woord als *tegenhooren*! Is dat een ‘onhebbelijk’ woord, een ‘ongesnoekt’ woord, een woord om te laten voor ‘franschzieke mokken (!)’? Neen 't? Of is 't een woord dat ‘voornaam’ kan gebezigd worden? Ja 't? Maar 't en staat in het woordenboek niet! 't Is een gewestwoord! En dus?... - Weet'-je wat, weef'-gij daaraan-maar zoolang als ge wilt. Wij, voor ons, we aanzien het als goed, en als prachtig.

T. RAEPAERT.

Het Krabbenzakje

OOK in de krabbenwereld bestaat er ellende...

De jonge Sacculina, schier onmerkbaar nog voor 't bloot oog, is 'n diertje dat de eerste vijf dagen na zijne geboorte vrij in de zee rondzwemt. Dan ondergaat het eene gedaanteverwisseling: de dierkundigen zeggen dat het, evenals zijn verwanten, uit den Naupliusstaat in den Cyprisstaat overgaat. Deze Cypris zwemt nog 'n tijdeke rond, genoeg om wat te groeien, zoekt dan een jonge krab uit, in wier darm nabij het achterlijf zij wonen gaat, en wordt daar eene volwassen Sacculina.

Wonderbaar is het dier aan zijn woekerleven aangepast: 't verliest al de uiterlijke kenmerken van zijn geslacht en ook zijnen darm omdat het van nu voortaan zijn voedsel door de arme krab zal laten uitkiezen en verteren. Daartoe bouwt de Sacculina een net van uitloopers die dringen tot in de uiterste leden van de krab, tot in 't laatste lid van de pooten, tot in de draagtuitjes van de oogen! Maar dat zonder de noodzakelijke levensdeelen van de krab te beschadigen!

Iedereen die ooit een krabbe goed bekeken heeft, heeft ook opgemerkt dat ze aan haar onderlijf achteraan een aangedrukte, driehoekige plaat draagt. Bij het wijfje is deze plaat om geslachtelijke redenen breeder en buigzamer dan bij het mannetje, en draagt borstelharen om de eieren op te houden. Deze plaat is niets anders dan het achterlijf van de krab. Deze immers als Schaaldier[1] behoort tot de groote klasse der Gelede Dieren wier lichaam uit drie hoofddeelen bestaat: kop, borst (thorax) en achterlijf (abdomen). Deze drie deelen zijn bij de insecten (wesp, waterjuffer, vlieg, enz.) zeer duidelijk te onderscheideu. Bij de krabben integendeel zijn kop en borst vergroeid tot het eigenlijk krabbenlijf en van het achterlijf is enkel het pas beschreven plaatje overgebleven.

Sacculina nu was zoo slim in het lijf van de krab boven het plaatje te gaan wonen. 't Duurt niet lang of ze begint door de harde buikschaal te boren, kruipt gedeeltelijk naar buiten en vormt daar een zachten, geelachtigen, en soms paarskleurigen zak die wel 2 cm. breed kan worden, door de achterlijfplaat van de krab gedekt nu beschut zit, en de geslachtsorganen van het woekeroier bevat. De krab moet dezen

(1) Zie onze bijdrage over Eupagurus Bernhardus in Biek. 1928, XXXIV, 344-347.

ongelukkigen zak zoo wat drie jaar lang meesleepen op haar tochten: eerst twee jaar eer de ongewenschte gast geslachtsrijp is en dan nog één jaar voor het herhaaldelijk eierleggen. Dan is de Sacculina oud en versleten: ze sterft en verlost de krab die niettemin zijn leven lang de gevolgen van de woekering zal moeten dragen: lichamelijke onvolgroeidheid en geslachtelijke onvruchtbaarheid en ommekeer. Hoe dat? De Sacculina is zoo volkomen op haar leventje afgericht dat ze begint met in 't lichaam van de krab een vocht af te scheiden dat deze belet nog van schaal te veranderen. Immers deze verrichting die noodig is voor den groei van de krab ware eene ramp voor de Sacculina. Wat meer is. We hebben gezeid dat de mannelijke achterlijfplaat nauwer en stijver is dan bij het wijfje. Daarom kan ze het zakje niet genoeg beschutten tegen de scheuring van 't zand en steenen waar de krab over kruipt. Wat gebeurt er? Bij het wijfje beïnvloedt de geslachtelijke bestemming ('t dragen van de eieren) de achterlijfplaat zoodanig dat deze breed en buigzaam uitgroeit. En de aanwezigheid van het zakje bij een mannetje (zakje dat op gelijke wijze als de eieren bij het wijfje moet beschut worden) beïnvloedt op dezelfde manier het lichaam van den gastheer: het mannetje wordt wijfjesachtig in zijn uitzicht doordat zijn achterlijfplaat breed en buigzaam wordt!

Ziedaar nu waarom de klant van onze vertelling ook Sacculina Carcini, dat is Krabbenzakje, genoemd werd[1]. Krab en Krabbenzakje zijn verwanten: allebei zijn ze schaaldier! Sacculina, Balanus (Zeepok) en Lepas (Eendenmossel) zijn de drie Cirripeda van onze kust: eene soort van schaaldieren die in volwassen toestand een gebonden leven leiden: Lepas zit met een steel vast aan stukken hout in zee, Balanus bouwt zijn witte huisjes op steenen en palen en schallen van krabben en mossels, en Sacculina... heeft het beste deel verkozen!

JOZEF DE LANGHE.

De oorlog in Dickebusch en omstreken

(Vervolg van bl. 189).

*1915. Den 10*n *in Hooimaand. Zondag*. Dag van den h. Donatus. En toch min volk in de diensten, vanwege de vreeze om 't geschot.

(1) Carcinus is de naam van de gewone krab onzer kust.

Alles goed tot omtrent vijf-en-half. Dan op 't Hallebast alweer 15 bommen. Buiten H. Truant's karre, in stukken geslegen, weinig schâ en geen ongelukken.

11^{n} *in Hooimaand. Maandag*. Begravinge van F. Verschelde, 't zevende lijk uit één huis in de laatste vier maanden. Daarbinst, een 20 bommen aan 't Hallebast nog 'en keer. Dan trek ik uit naar De Clytte, maar voor den veiligsten weg allangs den Kemmelkeizel; de bommen gieren alboven mijn hoofd, het land in, en zoo, nader den vijand, ben ik in 't reizen geruster dan die welke verder verscholen blijven.

Na halfdag, in 't huizewaardkeeren, omtrent den vijven-'n-half, hoor ik smijtinge boven ons dorp; en wanneer ik er toekome, is het volk even aan 't buitenkruipen omdat het lijk-stopt. Het had er weêrom stijf leelijk gedaan. Bommen: op den hoek van 't huis van Juul Noyelle's; op 't huis van Juul Mahieu's; nog eene nevens z'n put; twee in de weide; eene op 't nieuw huis van Meester Deraedt; eene op David's; en twee in de weê van den Burgemeester. Geen dooden, maar vrouwe De Coker danig gekwetst aan den voet; men doet deze dadelijk naar 't Gasthuis te Poperinghe.

Vele klachten over baldadigheden van mannen uit 't leger Alzoo op 4^{n} ll. aan 't Hemelrijk, daar ging het heel schuw. In sommige huizen wordt er daar drank besteld, bier en boonendrank, koffij; dan, 't nestelt daar vrouwvolk, bucht, dat kan men wel denken; en wat er ook draait aldaar, is kwasten van krijgsliên. Ten twee'n van den nacht dus, is er daar een met zijnen dronken kop aan 't geruchtemaken gegaan. Eerst gaan kloppen entwaar aan een vrouwmenschen's huis. Niemand deed open. Dan door het dagraam geschoten, naar 'en bedde waar iemand te slapen in lag, maar Goddank dat mensch niet gekwetst. Dan weere geschoten, door de achterdeure. Naar de herberge ‘'t Hemelrijk’ dan gegaan, en daar ook door het raammaar geschoten. 'n Heele roering ontstond op den hoek: vele lieden gingen aan 't. loopen. 'n Oud vrouw-

mensch wierd aangehouden, en gebracht voor den legerstandoverste. Intusschen had de dronkaard zijn roer ievers achtergelaten, en werd daaraan herkend en is ingeroepen: zijn straffe, zegt men, zal uitnemende streng zijn.

Alzoo, in 't algemeen-thans wat het slechtst is: dat is niet de herbergen maar die drankhuizekes. De herbergen zijn, voor het legervolk, open alleenlijk-vier stond op 'n dag: dan stropt het daar, en 't kwaad 'n is er niet mogelijk-schier. Doch die drankwinkelkes, dag-op dag-neere zijn ze open, en men vindt er altijd kleine hoopjes van liên-maar, krijgsliên, die hen daar zitten bezig te houden... en dààr gebeurt er veel kwaad. Vrouwvolk en krijgsvolk 't zoekt er malkander, de eenen niet minder dan de anderen; en er zijn van die winkels-met-krinkels die effenaf vluchtende vrouwliên in huis nemen, effenaf daarom, tot aantrek voor 't legergedoe. Ook in diezelfde huizekes is 't, dat er meest druiven- en schuimdrank geschonken wordt, alhoewel dit streng is verboden.

*Dinsdag, 12*n. Achter halfdag bommen over den Vyver.

Ieverhands zullen er schutliên gekwetst zijn, want we zien gestadig-aan berriën voorbijbrengen met gekwetsten erop.

Omtrent den zevenen-'n-half van den avond, duitsch geweld al Steenstrate en Pilkem. 'n Aanval. 't Buischt nogal nijdig. En van negen tot negen-en-half riekt ge weere verstikwasem. Ten elven of zoovele, is 't gestild, en de aanval werd tegengehouden.

*Woensdag 13*n. De vlieggetouwbuischers staan op 't hof nu te H. Dalle's. En daar er veel duitsche vliegers zijn uitgekomen, hebben ze danig hun werk op vandage.

Ten eenen-'n-half weer bommen op 't dorp: een drietal op huizen, nog twee-drie in de weê van Gonthier's. Ten achten-'n-half duchtige dompinge alover de Vierstrate. 't Zijn de Engelschen die 'en duitschen gracht deden springen, en tien ritsers of mi-

traljeuzen ontnamen, waarbij vele duitschers hun leven verloren hebben.
('t Vervolgt).
[A.V.W.]

Mengelmaren

Ulvenhout = wulgenhout

(Vgl. boven, bl. 191).

DIKWIJLS hier gehoord *wulvenhout* naast wulgenhout (wilgen-).
(Knokke).
J.D.L.
Wulvekloefen: algemeen gezeid voor wilgenhouten kloefen.
(Coolscamp, ook te Brugge)
K.d.F.

Bim boum bam!
Zounkerke[1] brandt
Kleen en groot
Alemolle dood!

Dat herinnert aan een geschiedkundige gebeurteuis, zou'-je zeggen. Aan dewelke?
J. DE LANGHE.

(1) Zounkerke = Zuienkerke.

[Nummer 8]

Om te weten wat Vlaamsch is

...moet men eerst weten welk vlaamsch men bedoelt: ofwel een levende zielsuitinge, een tale, of enkel een pronkbedrijf. Menig mooi mensch kom'-je tegen met 'n ‘katte’ aan of 'n ‘vos’ of met 'n ‘boa’, die al aardig kijken zou als zoomedeens die uitgestropte katte of vos of boa weer echte dieren werden. Die zijn om mee te pronken uitsluitelijk; ze 'n mogen nietmeer anders zijn! En even loopt het zwart van tateraars ‘voorname Degelijken’, met vlaamsch in hunnen mond dat ook een uitgestropt en levenloos gedoen is, dat insgelijks maar dient om daarmee mooi te doen; uitsluitelijk moet het dàt zijn, blootweg doodweg een uit- en overstropsel, niets anders mag het zijn: 't mag onvlaamsch zijn, 't mag onzin zijn, 't mag zot zijn, als 't maar en schijnt zoo 't moet. Zulks is voor ons de tale niet. Het vlaamsch voor ons moet, buiten alle snof, en in den mond van arm en-rijke, van 't volk dus, tallenstonde iets wezen, niet als om mee te pronken, maar als om mee te spreken, ttw. om daarmee, ten helderste, ten schoonste, het noodige te zeggen... en verder dan te zwijgen.

Orgelbede

SEPTEMBER en avond!... De zon was aan 't sterven,
al zingend een gamme van vorstlijke verven
wier weêrklank, dòòr 't glas van de stemmige kerk,
getrild kwam in purpren gestraal en gesperk;
en beuken en bogen, en altaar en tronen,
en beelden en kruisen, en lampen en kronen,
het ging al aan 't zingen ook, peerschkleurig-zacht,
het hymne aan den avond, het hymne aan den nacht..
Het orgel opeens begon heimlijk te fluistren:
een kunstnaar die liefst, bij het avondverduistren,
als niemand meer, niemand, in 't Heiligdom kwam,
het orgel als bidbank en smeekstemme nam.
De stem was eerst bevend, heel stil en bescheiden,
lijk deze van iemand die arm en in 't lijden,
met scheuren in 't hert en met scheuren in 't kleed,
al aarzelend nog, bij zijn weldoener treedt.
De stemme werd milder: de weldoener lachte
vol zalvende zegening... Plots viel de klachte
ep snikken nu was het in dankend getraan:
de ziel lag voor 't kruis, van haar' bangheid ontdaan.
En nu rees de stem lijk een rijzende zonne,
wier scheemren, des morgens, gedijt tot een' bronne,
de bronne tot vloed en de vloed tot een zee;
en, galmend en gulpend, vol wellust en wee,
zoo sloeg nu de stem, in akkoorden en gammen,
zoo breed en zoo hoog als een hemel van vlammen,
een hemel van liefde en een zee van genot,
een schittrende extase vóór 't Aanschijn van God!...
En dan, ja, alsof hare snaren plots sprongen
van 't danig geweld uit het speeltuig gedwongen,
verviel nu de drift tot een kalmer akkoord
en 't lied liep, zoo stil als het avonduur voort...
Het was soms het droomen der herderschalmeie,
het zingen van vooglen in 't loover van Meie,

soms 't dreunen van psalmen uit monnikenmond,
bazuinengeschetter op zeegblijden grond.
Het lied was éénstemmig, tweestemmig, in kooren,
het sleepte of het rolde lijk 't ruischen van 't koren,
doch steeds bleef de grondtoon, in wisslende vlucht,
een zelfde verlangen en zielegezucht...
't Was 't lied der voldaanheid om 's Heeren erbarmen,
het lied der berusting in vaderlijke armen,
het lied van 't betrouwen in 't eeuwig hierna,
het lied van den vrede in de groote genâ...
Het vloeide, dit lied, nog zoo lang in de kerke
en toen nu de nacht, met zijn donkere vlerke,
het purper des avonds tot zwartheid herschiep,
toen viel er een eindklank, heel traag en heel diep,
het zieltogend Amen na brandende zangen,
en 't bleef, lijk de wierook, in 't beukewerk hangen...

J. VANDEN BERGHE.

De opvolging der abten in de Bernardijner-abdij Ter Duinen *(Vervolg van bl. 207).*

HET bestuur van abt Everardus[1] was ongelukkig. Hij wilde ten slotte ontslag nemen ten voordeele van den Duinheer J. Crabbe, die zijn secretaris was geweest, maar de oudere monniken weerhielden hem. Hij overleed 9 Nov. 1457 aan de waterzucht te Brugge.

(1) Boven, bl. 200, was spraak van zijnen broeder Paulus machtig aan het hof der hertogin. Hiervan een bewijs (boven bij vergissing nagelaten): Magister Paulus van Overtveldt (consiliarius) raadsheer van den hertog van Bourgondië was 10 Maart 1471 te Brugge tegenwoordig bij de plechtigheid waarmede de relikwieën van den H. Bonifatius in een nieuw schrijn werden geplaatst *Acta Sanctorum*, I, Junii, 496.

De But, een tijdgenoot[1] verhaalt uitvoerig de moeilijkheden over de opvolging in Ter Duinen: eerst in zijn *Cronica abbatum* en dan in de *Kroniek*, uitgegeven door Kervyn de Lettenhove. De verschillende verhalen vullen elkander aan; zijn een enkele maal in tegenspraak, maar komen, behoudens enkele bij zonderheden, juist overeen met andere bescheiden van dien tijd uit het Vatikaansch Archief.

Wij vernemen van De But het volgende: Abt Everardus bezweek, reeds lang sukkelend, te Brugge 9 Nov. 1457. In alle haast werd de abt van Ter Doest ontboden, die de keus van een nieuwen abt voorzat, zoodat twee dagen later 11 Nov. 1457 JOANNES CRABBE werd gekozen en tot abt van Duinen uitgeroepen door den abt van Ter Doest, Joannes Scaep[2]. Nauwelijks was dit geschied, de gekozene was nog niet geconfirmeerd, of boden van den Hertog kwamen hem aanzeggen, dat de kiezing 'inconsiderate' had plaats gehad en dat de hertog op alle eigendommen der abdij beslag had gelegd. Daarop zond de hertogin, die alles in het werk gesteld had om de abdij in te palmen, eenen stoet hovelingen naar Ter Duinen. Voor de bijeengeroepen monniken deden zij de pauselijke bullen (bullas esxpectativas) afkondigen, waarbij de kardinaal Jacobus van Portugaal tot abt van Duinen werd uitgeroepen en de keuze van Joannes Crabbe nietig verklaart werd. Onder dwang werd het convent genoodzaakt de gebruikelijke plechtigheid der installatie met Te Deum, in kerk en ka-

(1) De But van Saaftingen trad 1460 in de abdij, en was reeds te voren door zijne bloedverwanten in betrekking met Ter Duinen.

(2) De But schrijft: 'Anno Domini MCCCCLVII^{o} Calixti tercii secundo atque penultimo... Dompus Johannes cognomento Crabbe de Hulst oriundus electus fuit ipso quoque die beati Martini confessoris in capitulo pronuntiatus abbas a reverendo in Christo patre abbate de Doest'. De aanhaling: 'anno secundo Calixti' is niet juist: 11 Nov. 1457 was het derde jaar van zijn pausschap; wel juist is 'penultimo'.

pittel bij te wonen[1]. De baljuw van Veurne, Jac. Drincham, kreeg op hooger bevel van den hertog de geheele administratie der abdij in handen. Hij verbood streng nog cijnsen of pachten aan de Duinheeren te betalen. Verder stelde de hertogin alles in het werk om de abdij voor haren neef te behouden, doch ook Johannes Crabbe zat niet stil. De tusschenkomst van machtige vrienden der abdij leidde tot niets. De vaderabt van Clairvaux raadde hem aan in het gebeurde te berusten en een pensioen van de hertogin aan te nemen, wat J. Crabbe afwees. Hij besloot, aangemoedigd door eenigen zijner kloosterlingen, zelf naar Rome te reizen en bij den Paus de intrekking te bewerken van de bullen onderduims (subreptitie) door den kardinaal Jacobus van Portugaal verkregen. Vergezeld van Joannes, rentier van Zande, nog eenen medebroeder en eenen leekebroeder, aanvaardde Crabbe da reis naar Rome. Onderweg nabij Siëna, in eene abdij der orde, bezweek de rentier van Zande aan de vermoeienissen. Toen Crabbe te Rome kwam, was Paus Calixtus III juist overleden (6 Aug. 1458) en Pius II, AEnaeus Silvius Piccolomini, gekozen, 19 Augustus. Na zijne zaken bijzonder aan den procurator der orde te hebben aanbevoien, liet Crabbe den broeder te Rome en aanvaardde den terugtocht in grooten spoed. Hij vreesde de hinderlagen van zijne tegenstanders, waarom hij in burgerkleeding reisde en zich verschool op het hof te Zande in Hontenisse: door eenen dienstknecht werd zijne aanwezigheid aldaar verklapt. Een gewapende bende kwam hem onverwachts wegvoeren. Hij werd op het kasteel te Temsche gevangen gezet. Intusschen ver-

(1) De But en ook De Visch zeggen, dat Jac. van Portugaal tegenwoordig was te Duinen; waarschijnlijker verbleef hij in Rome, en werd zijn gevolmachtigde geïnstalleerd. Hij werd 17 Sept. 1456 kardinaal diaken van St. Eustachius; 1 December 1456 deed hij zijne intreê in Rome; 2 Dec. schonk de Paus hem in het consistorie den kardinaalshoed. Hij was bij de Pauskeuze van Pius II tegenwoordig.

klaarde de nieuwe Paus Pius II de bullen der commende van Ter Duinen voor den kardinaal Jacobus ongeldig, en bevestigde de keuze van Joh. Crabbe tot abt. Toen de Duinheeren kond deden aan den hertog van deze beslissing, liet hij Joh. Crabbe voor zich verschijnen te Brussel. Juist was ook daar een ijlbode aangekomen met het bericht van den dood van den slechts 26 jaar ouden kardinaal Jacobus te Firenze 27 Aug. 1459. De hertog nam den abt in genade aan, en zou zijne bevestiging als abt erkennen zoo hij de hertogin kon tevreden stellen. De hertogin, de stokebrand van alles, verschrokken door den vroegen dood van haren neef, toonde zich nu handelbaar en liet zich bewegen om het besluit van den hertog te aanvaarden mits de abdij jaarlijks een pensioen van 100 pond grooten betaalde aan haren gunsteling, den ridder d'Auxi. - Aldus Butsius(1).

De bescheiden naar het Vatikaansch archief uitgegeven door D. Berlière, *Inventaire analytique des libri obligationum*, komen niet geheel overeen met het verhaal van Butsius. De keuze van Joh. Crabbe had plaats op 11 Nov.; en reeds 19 Nov. 1457, acht dagen later, betaalden te Rome Petrus en Joh. de Medicis voor Joh. Crabbe, abt van Duinen, 400 gulden als gedeelte der servitia verschuldigd voor zijne benoeming(2). Duidelijk blijkt hieruit, dat Paus Calixtus reeds de bullen van benoeming had gegeven vóór 19 Nov. dus vóór dat de dood van Everardus in Rome bekend kon zijn. Opnieuw 16 Dec. 1457 belooft te Rome de procurator van Joh. Crabbe, gekozen abt van Duinen, eene betaling, doch de post is

(1) *Cron. abb., 76-77. Chron. rel. des Dunes, 362-363*. **De Visch** *Comp Chron. 87-89* De hertog was van het gevangen nemen en van de moeilijkheden den abt aangedaan onkundig, zegt de But.
De hertogin liet zich veel te veel in met kloosteraangelegenheden en kloosterhervormingen.

(2) *Inventaire* n° 1684, 1685.

niet verder ingevuld. Hieruit zou men besluiten, dat de zaak hangend was.

De veronderstelling, dat het jaartal verkeerd is en de kiezing in 1456 geschied is, kan men moeilijk aannemen: Butsius was als het ware getuige; Joh. Crabbe zal toch geen twee jaar gewacht hebben om werk van zijne zaak te maken? Hij kwam te Rome aan, toen Paus Calixtus pas was overleden. Deze stierf 6 Aug. 1458. De volgende oplossing schijnt de meest bevredigende. Butsius verhaalt tweemaal, hoe de abt Everardus, door ziekte gekweld, ontslag wilde nemen om zijn vroegeren secretaris Jan Crabbe, die als cellier en watergraaf van Veurne toonde een bekwaam bestuurder te zijn, te doen opvolgen. Dit plan voorgesteld aan de ouderen (seniores) beviel hun niet. Zij kwamen op tegen den jeugdigen leeftijd van Crabbe. Het bleef zonder beslissend antwoord. Daarop toog de abt naar Brugge en overleed aldaar onverwachts. Aldus Butsius. Abt Everardus was dus niet zonder zorg voor zijne opvolging, en met recht. Wat B. niet meldt is, dat ten laatste wel degelijk stappen gedaan zijn om J. Crabbe in Rome te doen benoemen, hetzij als abt, of als coadjutor met recht van opvolging, het algemeen middel om de commende te weren of eenen indringer uit te sluiten. Zoo was het mogelijk, dat te Rome zijne benoeming geschied was vóórdat een bericht van Everardus' dood aldaar bekend kon zijn. Krachtens deze benoeming ook voelde Joannes Crabbe zich sterk om den geweldigen hertog en den invloedrijken kardinaal, die in Rome verbleef, te durven wederstaan. Indien hij slechts een door zijne medebroeders gekozene abt was geweest zonder bevestiging, die reeds op zij gezet was door een hooggeplaatsten mededinger, dan had hij wel begrepen, dat alle pogingen om recht te verwerven ijdel zouden zijn. In dat geval zou de abt van Clairvaux hem niet geraden hebben, mits een pensioen de abdij aan den kardinaal te laten, want hij kon dan daarop geen aanspraak doen gelden. Als abt, geconfirmeerd

door Rome, kon hij met meer recht zijn aanspraken naar voren brengen, wat hij ook deed. Na 19 Augustus 1458 kwam hij te Rome aan. Lang is hij er niet gebleven. Zijn terugtocht naar Hontenisse (Zeeuwsch-Vlaanderen) deed hij in 26 dagen, waarschijnlijk vóór begin 1459. Hoe lang hij reeds op het hof te Zande verbleef, alvorens de knecht hem verklapte en hoe lang hij gevangen zat te Temsche, blijkt niet. De kardinaal van St Eustachius overleed te Firenze 27 Aug. 1459[1]. Kort daarop had de bevrijding van den abt plaats, want de hertogin was nog onder den indruk der Jobstijding, dus ongeveer half September.

Voor den abt was de uitslag een ware zegepraal, des te blijder, toen nog het bericht aankwam, dat Paus Pius II te Mantua 15 Oct. 1459 aan de abdij Ter Duinen vrijsteliing verleende van het jaarlijksche pensioen dat haar bij de benoeming van den abt Joannes opgelegd was te betalen aan Franciscus Piccolomini, protonotarius apostolicus en neef van den Paus[2]. Deze kwijtschelding was een groote

(1) Jacobus, kleinzoon van den Koning van Portugaal, zoon van Petrus, hertog van Coïmbrië, na den moord op zijnen vader uit zijn land verjaagd, vond voor een tijd een toevlucht aan het hof der hertogin te Brussel.
Hij werd 18 Juni 1457 tot bisschop-titularis van Paphos, eiland Cyprus, benoemd. **Eubel**, *Hierachia Cathol*. II, 12, 34, 35, 110, 284, 234. Van Paus Calixtus III ontving hij in commende de abdij S. Ghislain in Henegouwen 17 Juni 1458, welke hij 10 maanden behield **U. Berlière**, *Monasticon Belge*, I, 262. Hij ontving het bisdom Atrecht 23 Maart 1453, en hetzelfde jaar Lissabon als bestuurder; het laatste alleen behield hij tot zijnen dood. Op weg als legaat naar Duitschland stierf hij te Firenze. Zijne kuischheid wordt hoog geroemd. **Ciaconius-Oldoinus**, *Vitae et res gestae Pontificum Rom* II, 990.

2) **Berlière**, *Invent. lib. Oblig.*, n° 1704. **Berlière** verzekert daarentegen in *La Commende aux Pays-Bas* (1919), dat het pensioen was toegestaan 31 Aug. 1459 en was ingetrokken 3 Maart 1460, volgens **Dubrulle**. *Bullaire prov. Reims* (Lille, 1905) n°s 190, 265.
Franciscus Todeschini-Piccolomini, de neef des Pausen, gekozen tot bestuurder van het bisdoni Siëna, 1460-1503, werd benoemd tot kardinaal 5 Maart 1460, met den titel van den overleden Jacob van Portugaal nl. van St Eustachius. Hij werd gekozen tot Paus, Pius III, 22 Sept. 1503. Hij ontving de priesterwijding 30 Sept., en de bisschopwijding 1 Oct. daaropvolgend; 8 Oct. werd hij tot paus gekroond. Hij overleed reeds 18 October 1503.

verlichting voor de abdij, want de onkosten voor heel de opvolging bedroegen 20 duizend kronen van Tours, en de abt Everardus had een leêge kas en schulden nagelaten.

Met roem en eer, alle schulden delgend, bestuurde Joannes Crabbe de abdij Ter Duinen gedurende 33 jaar. Tijdig was hij in de weer om gedurende zijn leven voor eenen opvolger te zorgen, ten einde zijne abdij aan de klauwen van hebzuchtige belagers, die niet ontbraken, te onttrekken. Butsius verhaalt uit dien tijd, 1480, hoe een paar baantjesjagers, die een begeerig oog sloegen op de Bernardijnerabdijen Baudeloo en Duinen, zich zwaar teleurgesteld zagen. Het waren nu geen wereldlijke personen, die op de beide kloosters loerden; maar twee monniken-Bernardijnen. Gesteund door eene hoog-adellijke familie of in betrekking met invloedrijke personen, zochten zij eene abdij in handen te krijgen. In de abdij Baudeloo, gelegen bij Hulst, begreep de abt Livinus d'Hooghe dat hij, door ziekte en ouderdom verzwakt, het niet lang meer maken zou. Dringend schreef hij aan den vaderabt van Cambron om volgens recht der orde de keus van eenen opvolger te komen voorzitten en dien te bevestigen, 3 Sept. 1480. Hij smeekt hem ‘celeriter et clam satis’ over te komen. Een vertrouwde bode, de boursier van Stoppeldyk[1], bracht deze dringende bede over; hij zou de dringende noodzakelijkheid van zijne overkomst nader toelichten. Deze brief zegt genoeg, dat de abt wist dat plannen gesmeed werden door zekere personen, om langs

(1) Stoppeldyk was een uithof, priorij, bij Hulst, van de Henegouwsche Bernardijner abdij Cambron.

slinksche wegen de abdij te bemachtigen. De eerste belager was Petrus Quicke, Duinheer, kapelaan of secretaris van abt Crabbe. Het ontbrak hem niet aan kruiwagens, invloedrijke personen, om hem vooruit te helpen. Zijn broeder, goed bekend in de pauselijke curie te Rome, bezorgde hem de noodige 'litteras exspectativas'. Kardinaal Ferry de Clugny, bisschop van Doornik, was zijn groote steun. Bovendien wist hij brieven van toestemming te verkrijgen van de aartshertogen en zelfs van den vader-abt van Cambron(1). Toen hij zoover gevorderd was kwam Antonius van Bergen voor den dag. Deze, zoon van Jan de Glimes, van het hoog-adellijk huis van Bergen op Zoom, broeder van Henricus, bisschop van Kameryk, was monnik der abdij van Cistercië en abt van Mont-S. Marie in Bourgondië. Toen de Franschen tijdens den oorlog deze landstreek bezet hielden, kon hij niet in Mont-S.-Marie, Mariënberg, verblijven, omdat hij de zoon eener familie was, gaheel in dienst en hoog in aanzien bij de vorsten van Bourgondië. Hij verkreeg de pauselijke exspectativas om een openkomende abdij in Vlaanderen in bezit te nemen(2). Zijn oog viel op Baudeloo, eene bescheiden abdij. Zij betaalde bij eene benoeming slechts het bedrag van 133 1/3 goudgulden aan de Camera apostolica. De Baudelooheeren echter weigerden hardnekkig hem te ontvangen. Zij wilden geen vreemdeling, 'non obstantibus quibuscumque'. Ten laatste lieten zij zich overreden en zouden zelfs, als de zieke abt vrijwillig ontslag nam en de abt Joannes Crabbe eenen Duinheer voorstelde, dezen aannemen. Quicke werd door Crabbe niet voorgesteld. Hoe en waarom de abt J. Crabbe tusschenbeide kwam, blijkt uit de kroniek van de But niet. In de

(1) Zie **A.J. Fruytier**, *De Duinheer Petrus Quicke, bisschop van Doornik* in: Biekorf (1924), xxx, 223-230: 245-249.

(2) **A.J. Fruytier**, *Antonius van Bergen 1455-1521* in; Taxandria (1924), 102-110, 220-227.

briefwisseling met den abt van Cambron over de opvolging in Baudeloo komt de tusschenkomst van abt Crabbe niet ter spraak. Wel dringt de bisschop-kardinaal van Doornik 4 Sept. bij den abt van Cambron aan, om vóór hij naar Baudeloo ging en zoo spoedig mogelijk te Brugge bij hem te komen, ten einde te beraadslagen over de opvolging, en meê de invloeden hunnen gang te laten gaan. De abt van Cambron draalde, haastte zich niet. Hij zal niet gediend geweest zijn van de onrechtmatige inmenging van den kardinaal-bisschop in de keuze van eenen abt in een exempte abdij, waarbij bovendien de kardinaal-bisschop een bevelenden toon aansloeg en ten slotte, krachtens brieven van den hertog en de hertogin, hem aanmaande met hem te komen overleggen 22 Sept. Van een anderen kant had hem de abt van St. Pieter te Gent reeds 9 Sept., op aandrang van vele vrienden van Jacobus Wymeersch, eene aanbeveling geschreven voor dezes zoon Willem. En het slot was wat wij eindelijk vernemen uit eenen brief van 19 Nov. 1480, dat deze Willem gekozen is, brief immers waarin hij zijne aanstaande wijding door den bisschop van Doornik bespreekt met den abt van Cambron. De oude abt was overleden, als blijkt uit eenen brief van den abt van Clairvaux(1). Of de kiezing in eendracht en vrede plaats had? Volgens Butsius maakten de Gentenaren op afdoende wijze, de opvolging in orde. Toen zij hoorden, dat de abt Livinus van Baudeloo overleden was, drongen zij een zekeren monnik Wymeersch, wiens vader Jacob vroeger deken van het gentsche weversgilde was geweest, op den abtszetel en dreigden allen, die durfden tegen te spreken met den dood! Willem Wymeersch bleef in het bezit der abdij; hij werd als abt van Baudeloo door den Paus bevestigd, 7 Nov.

(1) De brieven zijn uitgegeven: *Historiae Camberonensis pars altera* authore **D.A. LE WAITTE** (Par. 1773), 383-391.

1480[1]. De abt Crabbe kon nu wel inzien, dat zijne abdij aan de beurt was. Het zal voor hem geen geheim geweest zijn, dat de heeren van Bergen de hulp hadden ingeroepen van de hertogin Margaretha van York, weduwe van Karel den Stoute. Deze moest hare dochter, aartshertogin Maria, bewegen om den abt Antonius van Bergen te benoemen tot coadjutor van abt Crabbe met opvolgingsrecht in Duinen. Reeds 1479 had Crabbe, zeer bekommerd om zijne opvolging te verzekeren, aan de aartshertogin te kennen gegeven, dat hij eenen coadjutor verlangde, wijl hij als raadsheer der vorsten bijna voort durend te Brugge moest verblijven. Abt Crabbe werd ten hove ontboden en hem werd voorgesteld den abt Ant. van Bergen als zijnen coadjutor aan te nemen. Slechts een dag ter beraad werd hem toegestaan, doch op dien enkelen dag bewerkte de raadsheer, dat zijn vorst, Maximiliaan, gehoor gaf aan zijne bede. Ter belooning voor zijne trouwe diensten gaf en teekende deze de brieven, waarbij hij goed vond, dat de Duinheer Petrus Vaillant tot coadjutor met recht van opvolging in Duinen mocht gekozen en benoemd worden (Butsius). In een oorkonde van 20 Dec. 1481 ziet men, dat aartshertog Maximiliaan de belofte van aartshertogin Maria 22 Juli 1477 van niet te zullen dulden, dat Ter Duinen in commende werd gegeven, bevestigde. Bovendien verzekert hij: ‘Ains quant le dit abbé la vouldra resigner faire le poura a un sien religieux ydoins et capable a ce et a nous feable’[2]. An-

(1) **Berlière**. *Inventaire lib. obl. et sol*. n° 861. De But noemt hem bij vergissing Petrus Wymeersch.
Het Calendarium of Obituarium van Baudeloo in: **P. Vyncke** *Gesch. schets Baudeloo*, 119, vermeldt den dood van Livinus Alti op 17 Juli, wat moeilijk overeenstemt met de jaartallen dezer brieven. De brief van den abt van Clairvaux besprekend den dood van den abt en de gedane keus van zijnen opvolger, is zonder datum.

(2) *Cronica Abbatum* (1 ed.), 167.

tonius van Bergen was opnieuw teleurgesteld en wellicht ook Quicke. De kardinaal-bisschop Ferry de Clugny bezorgde aan den eersten de abdij St. Truiden 4 Juli 1483, en aan den anderen 19 Apr. 1483 Honnecourt beide O.S.B.

De But teekent op in zijn kroniek der abten: PETRUS VAILLANT had de bullen van benoeming 15 kal. Juli 1482 verkregen van Paus Sixtus IV, in het elfde jaar van zijn pontificaat[1]. De bankier Thomas Porcenarius, van Firenze, verschafte het noodige voor de betaling van 1500 gulden aan de Camera apostolica. Deze bulle werd 11 Oct. 1483 afgekondigd in het kapittel van Duinen door den vader-abt Petrus van Clairvaux. Het convent betuigde hiermade instemming. Abt Crabbe hield de teugels van het bewind in handen minstens tot 1487. Zijne dood viel voor 1 Nov. 1488.

Reeds 24 Juni te voren was de trouwe berichtgever A. de But hem voorgegaan in het graf. Karig, spaarzaam zijn voortaan de berichten over de keuze en opvolging der abten van Duinen in een tijdperk, dat juist zooveel inbreuk gemaakt werd op de rechten hierop der kloosterlingen. De But sluit zijn *Cronica abbatum*, welke hij bewerkte voor den prior der Wilhelmieten te Brugge, 1487. Zijn laatste gedateerde bericht is van 26 April van dat jaar.

Volgens D.U. Berlière[2] werd de abdij Ter Duinen 26 Jan. 1492 in commende gegeven aan Hiëronymus Calagrani, sinds 1490 bisschop van Mondovi, te voren geheimschrijver van den Paus. Hij overleed 1497[3]. Geen der reeds vermelde lijsten der abten,

(1) **Berlière**. *Invent. libr. obl. n*° 1863 geeft denzelfden datum als Butsius.
Judocus Badius van Gent vervaardigde een grafschrift, epitaphium, voor A. de But en de abten Joh. Crabbe en Jud. Textorius, overgenomen in de eerste editie van het *Cron. abb.* 106-108.

(2) *La Commende aux Pays-Bas* (12), 194.

(3) **Eubel**, *Hier. cath*. II, 216.

geen enkele geschiedschrijver maken gewag van deze commende.[1] Bovendien is het moeilijk de jaartallen vast te stellen der abten na den dood van J. Crabbe, 1488 tot 1519. Zij regeerden kort. Als jaartal van overlijden van Petrus Vaillant wordt opgegeven, na een 3-jarig bestuur: 1492, 9 Aug. Abt JUDOCUS TEXTOR, DE WEVERE stierf, dag op dag zooals hij gekozen was 16 Sept., drie jaar later, dus 1495. Daarentegen geeft het *Supplement der Cronica abbatum* (uitgegeven in de 2e ed. met het *Cartularium*) naar twee handschriften van het brugsch seminarie[2] het jaartal 1487 op als aanvangsjaar van het bestuur en wijding van abt Vaillant; 1490 als aanvangsjaar voor abt Jud. de Wevere, en 1493 voor abt CHRIST. DE HONT. Deze jaartallen schijnen niet juist en de tekst is gebrekkig weergegeven. De Visch verzekert, dat abt Crabbe tot zijnen dood, 1 Nov. 1488 (zekere datum), aan het bestuur bleef en dat Petrus Vaillant stierf te Brugge 1492, toen Nieuwpoort belegerd werd door de Franschen[3]. Het is moeilijk deze jaartallen overeen te brengen met het in-commende-geven der abdij. Wat er van zij, zoo pogingen zijn aangewend om de commende door te voeren, dan heeft het aan de abdij weer veel moeite en veel geld gekost.

De commendataire-abt niet meegerekend, voerden sinds 1488 tot 1519 zes abten het bestuur der abdij.

PETRUS VAN ONDERBERGH uit Gent, 1515-1519 was nog zeer jong bij zijne benoeming. Hij was nog slechts diaken. Was hij de persoon, gewenscht door de kloosterlingen? Wij betwijfelen het sterk, ofschoon Niv. van Hove verzekert, dat hij ‘met gemeene voisen der religieusen abt van Duynen is verkoren’.

Abt ROBERTUS DE CLERCQ kwam dan aan

(1) Ook de lijsten der abten in **SANDERUS** *Fl. ill.* en in de *Gallia Christ*. vermelden niets van deze commende.

(2) Volgens handschrift no 131 en 133. *Cron. et Cart.* 91.

(3) *Compendium Chron*. 92.

het roer, en bleef er aan gedurende 38 jaar. 23 Dec. 1519 werd te Rome door den Paus, op verzoek van Karel, Roomsch koning en graaf van Vlaanderen, benoemd tot abt van Duinen: Robertus de Clercq. Denzelfden dag richtte Paus Leo X een breve aan den generaal abt van Cistercië, waarin hij den nieuwbenoemden abt Robertus in zijne gunst aanbeveelt(1). Deze benoeming op verzoek van den vorst is veel zeggend...

Robertus de Clercq had insgelijks het oude middel om zijne opvolging te verzekeren, het kiezen van eenen coadjutor, aangewend Deze, ANT. WYDOOT werd acht dagen na den dood van de Clercq gewijd. Ook op de benoeming der coadjutors maakte de regeering aanspraak.

Een andere wijze van kiezen was in dit tijdperk in aantocht, doordat Karel V het indult hem toegestaan door Leo X, 21 Juni 1515, zoo wilde verklaren, dat hij vrij kon beschikken over de benoemingen tot alle abdijen. Zoolang verzet mogelijk was, hebben de abdijen tegengestribbeld, totdat de overeenkomst van 30 Juli 1564 tot stand kwam, waarbij het staatsbestuur nog willekeurig genoeg kon optreden. De keus der abten zou geschieden voor drie commissarissen gezonden door de regeering, van wie twee abten der orde. Gewoonlijk waren er maar twee van wie één abt der orde. Elke kloosterling moest een eerste, tweede en derde stem uitbrengen met opgave der beweegredenen of bezwaren.

De eigenlijke commende verdween nu in de Nederlanden, ofschoon de incorporatie van abdijen aan de bisdommen feitelijk een verkapte commende bleef, evenals de benoeming van regulieren eener andere orde. Ter Doest, het dochterklooster van Duinen, viel als offer dezer incorporatie aan het bisdom Brugge 1561. Ter Duinen slaagde erin 1624 deze inlijving on-

(1) **U. Berlière**. *Provisions abbatiales* 1509-1604 in: *Bulletin inst. hist. belge de Rome*, III (1924), 160.

der zekere voorwaarden te doen herroepen, maar de abdij herrees niet meer. De inkomsten kwamen aan de abdij Ter Duinen, welke nu, ter plaatse van de refugie van Ter Doest, in de stad Brugge werd opgebouwd door abt Campmans 1628.

Sinds de regeering de hand legde op de kiezing der abten, werd telkens een uitgebreid verslag der keuze opgesteld en tevens een staat van het geldwezen en inkomsten der abdij. Dan benoemde de koning den abt of de abdis, of voor de kleinere abdijen de landvoogd(1), door het zenden van patentbrieven, die met hooge sommen, pensioenen en lasten betaald moesten worden. Niet altijd werd de abt uit de meerderheid gekozen, zelfs meermalen uit vreemden. Kuiperij en omkooperij hadden soms plaats vnl. in de 18e eeuw.

Daar bijna elke keuze van de abten van Duinen in dezen tijd een uitvoerige geschiedenis bezit in de verslagen, berustende in het staatsarchief te Brussel, volstaat hier een vluchtig overzicht uit de gedrukte bronnen.

Na Wydoot kwam PETRUS HELLINCK van Axel en na dezen de eerste abt die volgens de overeenkomst met den koning aan het bestuur geraakte: t.w. ROBERTUS HOLMAN van Sluis, die de meeste stemmen bekomen had. Hij werd door den koning benoemd 25 Maart 1568(2).

Ook abt Robertus Holman zorgde intijds voor eenen coadjutor, Laurentius van den Berghe(3). Bij Robertus' dood 1579 waren de abdijheeren overal heen verjaagd, de abdij verwoest. LAURENTIUS VAN DEN BERGHE liet zich door patentbrieven der Staten van Vlaanderen bevestigen met belofte van eenige vergoeding voor hem en zijne klooster-

(1) Zie de lijst dezer benoemingen in: *Bijdragen Gesch. Brabant* XII, 11-14.
(2) *Annales Emulation de Bruges* (1911), LXI, 177.
(3) Eerst was Adrianus Fonteine coadjutor. Hij stierf spoedig.

lingen. Zooals in alle abdijen van dien tijd in ons land, waren ook in Duinen twee partijen, voor den Koning en voor de Staten, elk met eenen abt. De Duinheeren gevlucht in St. Omer kozen hunnen medebroeder Paschasius Verhelst als abt en vroegen zijne bevestiging aan den koning, omdat van den Berghe de zijde der oproerige Staten gekozen had. Deze was naar Keulen gevlucht voor het schrikbewind der Kalvinisten, en verzette zich uit alle macht tegen de benoeming van Verhelst. Bovendien was hij reeds door den koning benoemd als coadjutor met recht van opvolging, en deed dit recht gelden. Ten slotte kreeg van den Berghe zijne patentbrieven van den koning 1583. Paschasius Verhelst begaf zich naar Clairvaux. De abt dezer abdij stelde hem aan tot biechtvader van de nonnen der orde in Nieuwenbosch te Gent, waar hij hoogbejaard overleed. Thans nog kan men in het pensionaat Nieuwenbosch zijn grafzerk met beeltenis bewonderen, welke zorgvuldig, in den muur rechtgezet, bewaard wordt.

Het bestuur van Laurentius van den Berghe was beklagenswaardig. De abdij lag totaal verwoest en onder het duinzand begraven. De monniken verbleven nu hier dan daar, ten laatste op het hof ten Bogaerde, 1601, bij de bouwvallen der abdij. De oorlog belette alle bronnen van inkomsten te vloeien. De schulden groeiden aan. De abt, door eene beroerte getroffen, nam ontslag 1606 ten gunste van zijnen neef Laurentius de Wulf, voor wien ook meerdere Duinheeren stemden[1]. Deze was slechts 28 jaar oud en rentier van Zande, en tevens pastoor aldaar van Hontenisse sinds 1603. De aartshertogen te Brussel, zonder rekening te houden met de keus voor de commissarissen, benoemden op aanraden van

(1) Zie: Brief van den abt van Clairvaux in *Cisterc. Chronik* (1917). XXIX, 174.

den invloedrijken Bern. Montgaillard, abt van Orval,[1] die den treurigen toestand van de abdij in Ten Bogaerde had aanschouwd, eenen monnik der Bernardijnen-abdij Loos bij Rijssel, ANDREAS DU CHESNE van Ath, biechtvader bij de nonnen der abdij Marquette Met den nieuwen abt van Loos, Vincent Longuespée, oud-procurator der orde te Rome, werd de abt van Duinen te gelijk gewijd, Mei 1607, door den abt van Cistercië die hiervoor afzonderlijk naar Loos was overgekomen. De Duinheeren ontvingen den opgedrongen abt, die geen vlaamsch verstond, eerst na hevigen tegenstand. Door zijn innemend karakter en zachtheid, won hij spoedig aller harten, zoodat zijn vroegtijdige dood, 3 Aug. 1610, diep betreurd werd.

Met algemeene stemmen werd ADRIANUS CANCELLIER van Duinkerke gekozen en benoemd. Deze heilige abt overleed 1623. Het verslag der keuze van zijnen opvolger BERNARDUS CAMPMANS, rentier van Zande te Hontenisse, is een eenstemmige lofrede der Duinheeren op zijne deugden en bekwaamheden, zoodat zijne benoeming niet kon uitblijven.

Na den dood 20 Dec. 1642 van dezen abt, den tweeden stichter van Ter Duinen te Brugge[2], had de

(1) B. Montgaillard behoorde tot de orde der Feuillanten, een afgescheiden tak der Cisterciënserorde, ontstaan in de abdij Feuillants. Hij was een begaafd redenaar, doch moest om politieke redenen uit Frankrijk wijken. Met toestemming des Pausen ging hij over tot de orde der Cisterciënsers in België.Hij vond eene toevlucht in de abdij Cambron en in het Potklooster, herstelde Nizelle 1602, werd hofpredikant van de aartshertogen te Brussel, die hem benoemden tot abt van Orval 1605. Een troep dragonders was noodig bij zijne installatie in deze abdij. Hij wist zijne onderdanen te winnen en voerde een flinke, doch gematigde tucht te Orval in. Ten onrechte wordt hij beschouwd als de insteller in Orval der strengste hervorming ontleend aan La Trappe. Deze had een halve eeuw later plaats en met haar drong de Jansenistische ketterij in de abdij.

(2) Het lijk van Campmans werd 20 jaar na zijnen dood, 16 Mei 1673, geheel gaaf als pas gestorven teruggevonden. Eene schilderij in de voormalige abdij te Brugge, thans het Seminarie, stelt hem voor op zijn doodsbed, of volgens sommigen, zooals men hem heef teruggevonden. Hij had zelf 1624, na vele pogingen, het ongeschonden lijk van den Z. Idesbald op gegraven uit de puinen der oude abdij Ter Duinen en naar Brugge overgebracht.

benoeming niet plaats dan na vele moeilijkheden met het staatsbestuur. Twee jaar en drie maanden bleef de abtszetel onbezet. De abt Campmans had met zijn convent reeds de dwingelandij en verdrukking moeten verdragen van de zijde der ontstane Jansenistische partij, omdat haar groote bestrijder doctor Joh. Caramuel in hunne abdij was gehuisvest. De abt moest bukken voor 't geweld[1]. Bij de keuze van zijnen opvolger, weigerden de commissarissen Joh. Caramuel, die in Spanje zijne professie had afgelegd, te erkennen als monnik van Ter Duinen. Nog 13 stemmen werden op hem uitgebracht[2]. De gekozene JUD. DU CORRON wilde niet toestemmen in den eisch der regeering van een jaarlijksch pensioen van 8000 gulden te betalen. Ten laatste, toen alle tusschenkomst en middelen van tegenweer waren uitgeput, moest de nieuwe abt toegeven en ontving hij de patentbrieven, 1645. De koning van Spanje bevestigde de schenking van alle bezittingen van Ter Duinen en Ter Doest in het zoogenaamde Staatsch-Vlaanderen aan het huis van Oranje, door een afzonderlijk artikel, in 't Vredestraktaat van Munster 1648. In de plaats kreeg de abdij slechts mooie woorden en verder niets, dan de kwijtschelding van

(1) Alzoo weigerde abt Campmans den abt van Cambron als visitator toe te laten, omdat hij niet door de oversten der orde, doch door den Nuntius gezonden was. Eerst toen hij gesteld werd voor de bedreiging, dat de regeering beslag zou leggen op de goederen der abdij, gaf hij toe.

(2) Caramuel werd abt in Duitschland en stierf als bisschop in Italië. Toen de vraag gesteld werd aan de Duinheeren, of Joh. Caramuel een zoon en religieus was der Duinerabdij, antwoordden zeven van hen dat zij niet in het kapittel aanwezig waren toen hij voorgesteld werd; slechts vier eischten de bewijzen zijner inlijving, en vijftien verklaarden, uitdrukkelijk, dat zij hem beschouwden als zoon en religieus der abdij.

het te betalen pensioen. Bovendien had de abdij vele verliezen te boeken door de verwoestingen en plunderingen der fransche troepen in Veurne-ambacht, bijzonder in Ten Bogaerde. Zij was niet meer bij machte de abdijgebouwen te Brugge te voltooien. Het getal der religieuzen moest worden verminderd.

Deze wederwaardigheden bespoedigden het uiteinde van den abt Jud. du Corron, overl. 10 Febr. 1648, die eerst het volgende jaar eenen opvolger ontving in den persoon van den prior der abdij, BERNARDUS BOTTYN van Brugge, gewijd tot abt 28 Maart 1649. Hij scheen de man om het hoofd te bieden aan de vele moeilijkheden en beloofde om zijn uitstekende begaafdheden veel voor den bloei der abdij(1). De dood maaide hem, slechts 45 jaar oud, weg na een bestuur van nog geen vijf jaar, 2 Oct. 1653. Nog maar korten tijd was hij vicaris-generaal zijner orde in de Nederlanden.

GERARD DE BARE van Laeren volgde hem op door benoeming van den aartshertog Leopold, 1654. Sinds 1660 was hij ook vicaris-generaal der orde in de Zuidelijke Nederlanden, het Prinsdom Luik uitgezonderd.

Aanstonds na den onverwachten dood van dezen abt Gerardus de Bare te Diksmuide, 25 Sept. 1666, rezen er moeilijkheden op in de abdij. Te laat had de abt ze willen voorkomen. Toen hij gevaarlijk ziek werd te Diksmuide, zond hij aan den supprior, Nivardus van Hove, twee brieven. Een van deze, bestemd voor het kapittel, moest hij aldaar aanstonds

(1) *Plausus Dunensis, datus R*^{do} *in Christo P. Ampl. D.D. Bernardo Bottyn antiquo-illustrissimi sui monasterii Dunensis XLII*^{o} *felicissime-inaugurato abbati* (Brugis 1649).
Opmerkelijk is, dat D. Car. de Visch den abt Bottyn niet vermeldt in de *Bibl. Scriptorum O. Cist.* Joh. Caramuel die ook briefwisseling met Bottyn hield, liet in zijn werk *Philippus Prudens Caroli V Imp. Filius* (a D. Joanne Caramuele Lobkowitz religioso Dunensi O. Cist. Antv. Ex off. Plantiniana 1649, een prachtwerk met portretten), een latijnsch gedicht van Bottyn (32 regels) afdrukken: *Epaeneticon in Auctoris laudem*.

voorlezen. Hij bevatte het ontslag van den prior D. Edm. Schipman, die er dikwijls om gevraagd had, en de benoeming van den nieuwen prior D. Balduinus Winneeb De bode trof den supprior niet in de abdij. De supprior was juist vertrokken naar Diksmuide en vond den abt niet meer onder de levenden. Eerst toen hij 's anderdaags weerkeerde, ontving hij de brieven en las ze voor de vergaderde abdijheeren in het kapittel. De prior verklaarde, nu de abt was overleden, in zijn ambt te blijven. Het grootste gedeelte van het convent wilde het bevel van den abt ten uitvoer gebracht zien. Van hooger hand werd beslist, dat D. Schipman prior bleef. Ofschoon de verkiezing 11-13 Oct. 1666 daarop plaats had, werd D. MICHAEL BULTYNCK, na tweemaal ‘eerst’ gekozen te zijn, pas benoemd Sept. 1667. Zijn krachtdadig bestuur deed de partijschap in de abdij stillen, doch zij herleefde na zijnen dood.

Na de keuze van abt EUGENIUS VAN DE VELDE 1678 bewerkte de Duinheer *Arnoldus Terasse*, bestuurder van Ten Bogaerde, eene scheuring in de abdij. Hij had bij het openstaan der abdij in 1666 zich reeds getoond als een heerschzuchtige partijgeest; nu liet hij zich benoemen als abt van een fransch Ter Duinen te Ten Bogaerde door den koning van Frankrijk, Lodewijk de XIVe, die geheel Veurnambacht in zijne macht had. Hij vond steun bij den abt van Clairvaux, die verstoord was, omdat hij niet genoeg erkend werd door de abdij Ter Duinen, en zijne plaats in de Nederlanden ingenomen zag door den vicaris-generaal[(1)]. Met Terasse beweerde

(1) *Annales soc. d'émulation* (1911) LXI, 254-269.

De regeering in de 17-19e eeuw te Brussel zag zeer noode de imnenging van buitenlandsche oversten. Meermalen werd hunne tusschenkomst belet, en op afscheiding van het hoofdklooster Cistercië aangedrongen. Werd de visitatie van den generaal nog geduld, de rechten van den abt van Clairvaux geraakten ten laatste niet meer erkend. Hierdoor werden aan den vicaris-generaal de uitgebreidste volmachten verleend.

hij, dat de vereeniging van Ter Duinen en Ter Doest onwettig was; dat het convent te Brugge niets anders dan de abdij Ter Doest vertegenwoordigde, maar dat Ten Bogaerde bij Veurne de eigenlijke abdij van Ter Duinen was. Terasse trok de inkomsten der abdijgoederen, gelegen in Veurne-ambacht en omstreken, waar de Franschen meester waren, evenals van die, welke zich op fransch grondgebied bevonden. Hij werd door den bisschop van Tarbes, die benoemd-bisschop was van St. Omer, tot abt gewijd in de abdij Clairmarais, gelegen nabij deze bisschopsstad, 4 Sept. 1678. De abt zijner orde van Clairmarais, Georges Petquam, en de abt van Ham O.S. Ben. (P.-d.-C.) assisteerden den bisschop bij de wijding. Terasse nam een tiental jonge kloosterlingen op in het opgerichte noviciaat, en stelde een der monniken van Clairmarais aan als lector der theologie. Eerst het krachtig optreden van den volgenden abt van Ter Duinen in Brugge, Martinus Collé, die persoonlijk naar Parijs de belangen zijner abdij bij den koning ging bepleiten maakte een einde aan de scheuring, 21 Juli 1683. In de abdij te Brugge heerschte een onbeschrijfelijke vreugde. Drie der kloosterlingen van Ten Bogaerde gingen over naar Brugge, waarschijnlijk de drie, die te gelijk geprofest werden te Brugge, 1683, 11 Nov. De abt Terasse week naar Clairvaux; daarheen ook of naar andere fransche kloosters werden de overigen verwezen. Arn. Terasse is na eenigen tijd benoemd tot bestuurdereener abdij der orde Longh-Villiers(P.-d.-C.), in bezit van een commendatairen-abt. Aldaar overleed hij 25 Oct. 1691. Terasse was geboren te Chimay[1].

(1) Een uitvoerige beschrijving van deze scheuring en hare gevolgen, bewerktnaar archiefstukken van Duinen is reeds lang beloofd door eenen deskundige.
Terasse trad omstreeks 1645 in de abdij. Caramuel sterkte heni in dien stap en beval hem aan bij den novicenmeester Math. van Kerckhoven, dien hij aanspoorde hem streng te behandelen. **Z. Caramuel**, *Theologia regularis* (ed. Lugd. 1665), II, 431-432. **M. Collé**, *Eclaircissement sur la réponse faite par D. Am. Terasse au manifeste qui a soutenu et prouvé l'élablissement de l'abbaye de Dunes à Bruges* (Bruges z.j).

De abt van de Velde had wegens zijne ziekelijkheid en om de groote moeilijkheden, waarin Terasse hem bracht en de abdij zou brengen, eenen coadjutor gevraagd aan het Staatsbestuur. Martinus Collé van Yperen was als zoodanig gekozen, doch nog niet benoemd, toen 11 Dec. 1680 de abt stierf. Zonder dat een nieuwe keus werd voorgeschreven ontving MARTINUS COLLÈ dezelfde maand zijne benoemingsbrieven, nu als abt van Ter Duinen.

In de reeks der opvolgende abten merken wij bij de berichten der opvolging alleen op, dat steeds de bisschop van Brugge, niettegenstaande de privilegies der orde, den nieuwen abt inleidde en wijdde.

De voorlaatste abt ROBERTUS VAN SEVEREN regeerde 44 jaar, tot zijnen dood 2 Aug. 1792.

Zijn opvolger MAURUS DE MOL, 29 Juni 1793 geïnstalleerd, moest evenals zijn bisschop vluchten voor de Fransche legers. Hij overleed 24 Sept. 1799 te Altona, Duitschland. Noodlottig was deze vroege dood voor het herstel der abdij; erger was het feit, dat de oude abt van Severen sinds 1779 in 20 jaar geen enkelen novice had aanvaard. De eenige novice, dien abt Maurus kon aannemen, Robertus genaamd, ter eere van Robertus van Brugge, den eersten Duinheer, zou de laatste zijn. Deze, Robertus Pick van Oudenburg, werd uit haat tegen het geloof door de Franschen doorschoten in het koorgestoelte der abdijkerk en overleed aan de bekomen wonden 22 jaar oud, 5 Febr. 1795.

15 Nov. 1796 werden de Bernardijnen uit hunne abdij Ter Duinen gejaagd door de Fransche soldaten. Spoedig waren de Duinheeren, allen bejaarde menschen, uitgestorven. Slechts vier meer waren in 1819 in leven; in 1822 slechts twee. 1830, 2 Juli, stierf Alexander van Risseghem als pastoor van het begijnhof. Nu was heer Niklaas De Roover alleen.

Reeds vóór 1830 zonden de Cisterciënsers der abdij St. Bernard aan de Schelde, tot herstel hunner abdij, eenige novicen naar Rome in de abdij Santa

Croce. De ziel dezer onderneming was de Bernardijn Vincentius de Clerque van Eecloo, ordesgenoot van heer Niklaas De Roovar van Oost-Eecloo. Deze was echter niet te bewegen iets voor het herstel zijner orde in België af te staan. Toen de bisschop Mgr. Boussen, belast met het oprichten van het nieuwe bisdom Brugge, zijn intrede deed in de gebouwen der abdij Ter Duinen, 27 Jan. 1833, wachtte hem in een der zalen heer Niklaas De Roover en bood hem den staf en den mijter van den abt van Duinen aan(1). Bijna alles wat aan bezit en eigendom van Ter Duinen en Ter Doest gered was, schonk De Roover aan den bisschop(2). 1 Oct. 1833 was het seminarie ingericht in de voormalige abdij. Evenals in 1561 het inluiden van het opgerichte bisdom Brugge de doodsklok was voor de Bernardijner abdij Ter Doest, zoo was ook thans de tijding van het herstel van het bisdom Brugge een doodsmare voor de abdij Ter Duinen. Heer Niklaas (Richard) De Roover, de laatste Bernardijn van Duinen 'ultimus religiosus abbatiae B.M.V. de Dunis', overleed te Brugge 23 Maart 1833(3). Een kwart-eeuw geleden duidde het Brugsche volk de seminaristen nog aan als de Duinheeren.

Bornhem. A.J. FRUYTIER, Bernardijn.

(1) **KERSTENS**, *Journal historique et litt*, (1835) II, 395.

(2) De relikwieën van den Z. Idesbald werden afgestaan aan de kapel van het hospitaal der Potterie, naast de abij gelegen. Ten Bogaerde en de overblijfselen van Ter Doest waren toen nog aan de Duinheeren. De abdijgebouwen in Brugge niet meer.

(3) 'AEtatis ann. 80, et 6 mens., professionis 59 et sacerdotii 57'. *Kalendarium liturgicum* dioc. Gandavensis pro anno 1834. Verkeerd zegt *Cron. et Cart.*: 'overl. 1839'; ook de verdere jaartallen van *Cron. et Cart.* 121 komen niet overeen met dit *Kadendarium*. Niet juist is ook wat men vindt in sommige schrijvers, dat de abt van Ter Duinen vóór zijne vlucht den prior had gezegd, dat zijne hoop op den jongen monnik De Roover lag gevestigd. Deze was 1794 reeds 43 jaar oud, van de jaren van den abt; een zestal was jonger dan hij.
Opmerkelijk is, dat van de vele groote en eeuwenoude abdijen in België, buiten het aartsbisdom Mechelen, geen enkele hersteld is, het kleinere Valdieu O. Cist. in Luik uitgezonderd, dat ter elfder ure door zijn laatsten monnik met behulp van Bornhem weer oprees, 1844. Slechts de volgende oude abdijen, alle in het aartsbisdom Mechelen, herleefden: 1. Sint Bernard aan de Schelde te Bornhem O. Cist.; 2. Averbode; 3. Park; 4. Tongerloo; 5. Grimbergen; 6. Postel, deze vijf alle O. Praem.; en 7. de eenige Benediktijnerabdij Afflighem, welker eerste novicen het noviciaat volbrachten in Bornhem. Een poging der Wilhelmieten van Huibergen tot herstel mislukte door de tegenkanting van het vicariaat, later bisdom, van Breda. Twee novicen hadden in St. Bernard te Bornhem hunne opleiding genoten, toen de orde werd opgeheven. De tweede, nog niet geprofest, werd Bernardijn. De eerste bleef als Wilhelmiet in Sint Bernard te Bornhem als kostganger. Hij stierf aldaar, de laatste zijner orde, 3 Aug. 1879. Het klooster Huibergen kwam aan Breda, 1847.

Liefde en leven

Aan Heer en vriend Edward Vermeulen, (Warden-Oom) - Hooglede.

GROOTE zonne uw liefde is leven
leven dat tot
leven wekt,
leven dat ons leven gâslaat,
wiegt en kloestert
zoent en dekt. -

Groote zonne uw liefde is leven,
leven dat in
't water broedt,
leven dat de muggen uitzendt,
thoope trompt en
dansen doet. -

Zonne die de vogels zang geeft,
gers en moskruid
komt bespiên,

waar uw liefde 't bloeien oproept,
met de voorwacht
van de bie'n. -

Liefde, o 't leven over 't heelal,
waar ge stil en
vroomgezind,
al de schepselen zoekt en uitnoodt,
richt, verbroedert,
en verbindt. -

Liefde, 't leven van ons herte,
waar ge 't koudzijn
dat ons knelt,
lichtjes losmaakt, diep verwarmt, en
't ijs tot dampenden
zegen smelt. -

Liefde, o 't leven van de ziele,
zalige kracht die
't kwaad verdrijft,
leven dat in God aleen maar
leven kan, en
leven blijft. -
Hooger zonne...
hooger liefde...
hooger leven!...

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

‘Het Vlaamsch leven in Noord-Frankrijk’

HET ‘Vlaamsch Verbond’, 't ‘Michiel de Swaenfonds’, de ‘Vlaamsche Vriendenkring’ enz.; dan, na ‘Le Beffroi’ en anderen le ‘Mercure de Flandre’; nu ‘De Torrewachter’ en ‘Le Lion de Flandre’! .. Ze *stichten* daar in dat Noord-Frankrijk

dat 't verkwikkelijk is om te zien: allen kerndage entwat anders.

Als ze maar niet tevele en stichten! Want stichten is niets; in gang houden is 't àl. We hebben ‘ze’ hier ook in ons land alzoo weten... stichten..., en ze stichten er nog altijd voort; maar aldikwijls seffens daarachter is daar vele van weg.

Overigens weinigen betreuren dat wegvallen dan, want telkens staan er al weêr tien en twintig gereed om 'wat-anders te... stichten! 't Ongeluk is dat er daar zooveel tijd, zooveel kracht, zooveel geld aan verspeeld wordt aan àl dat stichten van ‘vlaamsch leven’, of liever ‘levenmaken’, en dat wij ondertusschen alsan met halfgebakken werk en wetenschap achterblijven. Mocht er toch eens onder de Vlamingen minder gesticht en meer volhouden worden.

Binnendien wenscht Biekorf aan ‘onze’ naastegebuurs immer meer vlaamsche herontwikkelinge. Doch dat ze hen toch, aldoor dat stichten allemaal, niet laten meetweefelen door allerhande ‘Degelijken’ die hen niet en begrijpen, en die hen leeren spreken - als zij - van ‘regionalistische opvoeding’ en van de verfraaiing der ‘ethnische entiteit hunner productieve landstreek’. Hun eigen ‘Oud Vlaemsch’ is toch zoo schoone om daaraan verknoeid en verknabbeld te worden. En dat ze maar niet en vreezen. 't Volk zal nooit gemakkelijker meekomen dan wanneer het smakelijker zal voelen dat àl dat vlaamsch waarvan spraak is, eigenlijk in den grond niets anders als 't zijne is.

BIEKORF.

Wat bewijst u zulks?

Zinnen uit onze vlaamsche Bladen, als: ‘ze *lieten zich excuseeren*; 'n *particuliere audientie*; een *glorieuze* dag; 'n *schitterende assistentie*; eerbiedig groetend den God Eucharistie’! Wat bewijst U zulks? Dat deze die zulks stellen, en deze die zulks dulden in het lezen, de vlaamsche woorden nietmeer kennen, noch - en dit is erger - nietmeer vragen om te kennen.

Even uit die Bladen, zinnen als: ‘De KAJ. mag een *belangrijk initiatief op haar actief schrijven*; *kurieus souvenir waaraan iets lugubers kleeft en ook iets naïefs*’*!* Wat bewijst u zulks? Dat deze die zulks stellen, en deze die zulks dulden in het lezen, niet eens gewaar meer zijn hoe ergbespottelijk zij handelen niet in hun vlaamsch geen vlaamsch meer te betrachten

En nòg vanuit die Bladen weer, zinnen dan of wendingen als; ‘zijne echtgenoote mocht hem *nacht en dag* (= nuit et jour) bezorgen...’. Wat bewijst u zulks? Dat deze die zulks stellen, en deze die zulks dulden in het lezen, zelfs ook nietmeer en voelen, tot in hun vlaamsch gezegde toe, hoe dit gebezigd moet. En dit is 't ergste nog van al.

En dat al zulke mannen zoo stout nog durven zijn van 't volk te willen leeren wat eigenlijk het vlaamsch is. En niemand nooit die daar op spreekt. Maar roepen doen ze op u, zoo een zoo al, wanneer gij durft één woord gebruiken dat niet bij hen gekend is, een echt vlaamsch woord nochtans, geleerd uit moeder's mond en hert, en uit den schat van gansch het vlaamsche volk! God leere hen zien en hooren, en gevoelen!

BROM.

Taalvonken

(Vgl. boven, bl. 218-219 en de vorigen).

ZIJN baas deed ook in *spoelvertrekken*, zei Ferden de loodgieter.

En inderdaad op de rekeninge van z'n baas, stond gedrukt alboven: ‘sanitaire appareils’.

T.R.

De oorlog in Dickebusch en omstreken (*Vervolg van bl. 224*).

*1915. Donderdag den 14*n *in Hooimaand*. Eenige bommen over den Vyver.

*Vrijdag, 15*n. Vandage ga ik naar Belle, achter

't eene en 't ander; ondermeer achter scapulieren: reeds verschillende weken hier nietmeer te vinden.

Vier schrootbommen bij 't bidhuizeken.

*Zaterdag, 16*n. 's Morgens ten drie'n, weerwrake van den Duitsch, die twee engelsche grachten doet springen: al Zillebeke is 't; weinig doôn, vele gekwetsten.

Vandage is ervandoor de legerstandoverste die thuislag te Dalle's; een groote nijveraar uit Londen, en die er hier nietveel zijn zinnen heeft ingesteken. Bij zes maanden tewege, zijn hier menschen welke voor hem wrochten, en die nog niet betaald en gaan zijn.

Nu 'n zal er hier geen legerstandoverste meer aangesteld worden. Over het volk van de streke zal meer macht aan onze eigene landwachten worden verleend. Ook komt hier welhaast aan: een toeziener voor Veiligheid en Uitkenninge; deze zal hier verblijven, al deel uitmakende van de Schâbletterschap.

*17*n *Zondag*. Meer volk in de missen. Den dag-door nog bommen; waarvan drie bij ons bidhuis, nl. op 't engelsche en op ons eigen begraafhof. Wat schâ. Geen ongelukken.

De ‘Café Français’ ingeslegen, die bij enkele dagen dan ook heel afgevoerd wordt.

*18*n. *Den Maandag*. Al-die beenen heeft, Belgen en Engelschen, ookal soms de menschen-van-hier, moeten aan 't werk om vestinge en verschansinge te maken. 'n Klein-twintig hofsteden geworden tot echte sterkten. Meest, al 't Hallebastwaard en al den Canada-molen. Daar zijn strijdgrachten-nu in alle sneê en hoogten, met duikers, met allerlei ineengeloop, en met daarvanvoren-aan een hoog en breed gebraam van stekkerdraad.

En ondertusschen 't is te beginnen-pikken. 't En zal op 't vierde niet komen van andere jaren. Bij sommige boeren is 't niets. Bij andere, Kemmelwaardtoe nogal redelijk. Het leger biedt engelsche wapen-

liên aan om t' helpen in 't koornwerk, doch de boeren kennen die mannen en bedanken om 't aanbod.

In den achter-den vieren twee bommen op Plaatse: t.w. bachten 't Wethuis, dan bovenop 't hoogruim van H. Coene's, en twes menschen gekwetst.

Verder nog smijtinge tusschen Dickebusch en Yper; en, goed-achte-van-den-avond, weer op het dorp - bijna nooit aan die laatte -: schrootbommen tusschen tmijnent en Meester Nollet's. Kogels en brokken alom. Twee belgsche krijgsliên gewond.

(*'t Vervolgt*).

[A.V.W.]

'Hillen' = hoogten, in de duinen?

(Vgl. boven bl. 214).

OP de oostkust, ja.

Men kent er niet 'hil' maar *hul* (mann.): den hul.

Een *hul* is steeds een hoogte; zijn tegenhanger is *panne* (vr.).

'Hul', kortweg, en zonder bepaling, wordt niet als plaatsnaam gebruikt. 't Is een gemeen naamwoord dat voor toponymisch gebruik eene bepaling vergt.

b.v. De hooge Hullen.
De Vossenhul.
De Melkhul, enz.

In 't bizonder de Melkhul: is een begraasde verhevenheid in de *platte duinen* bij 't *Kalf* (wijk), waar voordezen koeien graasden en gemolken werden. Vandaar de naam. Ik ken 'n bejaard moederke dat dit bedrijf met de koeien aldaar heeft weten gebeuren, en dat nog in leven is.

***

En voortsprekende van den Melkhul, deze ligt op 't uiteinde van een oude schorre *'t Mager Schorre* genoemd, thans gedeeltelijk door een golfterrein ingenomen. (Hier ter streek is ‘schorre’ onzijdig).

Een oude schorre is even *'t Groot Schorre*, waar thans nog koeien grazen.

Weer een echte schorre (de schorre van 't Zwin) is nog *'t Scha'pschorre*, waar 's zomers schapen grazen.

Knokke.

J. DE LANGHE

Mengelmaren

De ‘Blinde-kapelle’ te Heestert

TE Heestert, midden den Kouter is er 'en kapelle, geheeten ‘Blinde Kapelle’, alzoo genoemd, zegt men, omdat de legende vertelt dat halfwege de XVIIIe eeuw, op dat vlek de oude kerke van Heestert stond dewelke op haar geheel in den diepen zou gezonken zijn, en dat men er nog de klokken uit den toren hoort luiden, nl. wanneer men bij onstuimig weere zijn oore, daar alomme, tegen den grond houdt.

D.

***

Op de knie'n om het beeld

NOG te Heestert, wanneer men te halfoestentije Onze Lieve Vrouwe gaat dienen, moet men achter zijn gewone godvruchtigheden, *driemaal op zijn knie'n kruipen, ringsom het beeld* van Onze Lieve Vrouwe, welke trouwens in het midden der kerk uitgesteld staat.

Sedert den oorlog echter begint die zede te vervallen.

D.

‘De(n) hanepluim’

BIJ DE COCK-TEIRLINCK *Kinderspel en Kinderlust* (III, 238) staat zulk ‘een telrijmpje uit Harelbeke’: de weer-

gade van (II, 175 vlg.) eentje uit Denderleeuw en Vlierzele, en uit Herdersem, en uit Munkzwalm, nl.:

Op mijn hoofd staat een bonnettje
en daarop een hanepluim
[(*of*) een bonnettje gelijk een pluim]
pluim, pluim, pluim, en een hanepluim.
Hier is mijn vinger en daar is mij duim.

...en terbinst dat ze dit opzeggen steken de kinders vinger of duim omhooge, oftewel tellen de vingers en ten laatste den duim.

Te Brugge is 't ook tellen dat ze doen, en ze zeggen:

Op mijn hoofd zat er 'n bagijntje,
'n bagipitje, pluim, pluim, pluim
en 'n hanepluim.
Hier is mijn vinger en daar is mijn duim.

A. VERWAETERMEULEN.

BIJ regenboogweêr dansen de kinders (vgl. boven, bl. 192) en zingen herhaaldelijk:

Regenboge, waterzak.
'k Zijn zoo geren zijpme'sch-nat!

(Knokke).

J.D.L.

[Nummer 9]

Om te weten wat Vlaamsch is.

Geren schermen de Degelijken met hetgene men noemen mag taalgewoonte, den ‘usus’. Sic volet usus... penes quem et ius et norma loquendi. Zoo, zeggen zij, waar in het Vlaamsch de taalgewoonte verandert, waar er de taalgewoonte wat nieuws' wilt, nog was het wat vreemd's, nog was het ook fransch, dan wordt daar dit nieuwe vanzelfs al nieuw vlaamsch... immers uit recht van gewoonte. Wij, wij antwoorden: goed; maar... maar wanneer gewordt 'n gewoonte? Dààr is 't dat 't hem houdt! Voor die Heeren Degelijken is 'n gewoonte: elke schielijke gril, hoe onbezonnen daarbij verwekt of gevolgd door enkele liên, immers die erdoor bij den hoop willen uitsteken. Doch dat is geen gewoonte: dewijl zulks even geschiedt... rechts en alleen om nièt te doen als naar de gewoonte. De gewoonte is 't gemeenzame werk, onaandachtig ttz vanzelfs-lijk gepleegd en herhaald door de veelheid, dus lange en alom... door het volk. De ‘usus penes quem et ius et norma loquendi’ is de tale van 't volk: beschaafd wel door een-zijner besten; maar niet: veronschameld door 't moeien van 'n taalpijt den eersten den gereedsten.

Weldoen en doet niet vreezen.

WANNES was een sterke jongen, voor niets bevreesd; want zijne goede moeder had hem wel honderd keeren gezeid: Jongen, onthoudt dat geheel uw leven, weldoen en doet niet vreezen. En Wannes trachtte altijd wel te doen en hij en kende noch vare noch vreeze.

Hij moeste soldaat zijn, trok op en deed goeden dienst. 't Wierd oorlog binst dat hij soldaat was en hij verrichtte echte-heldendaden, zoodanig dat hij van zijne overheden menigen keer vóór de schare in 't openbare geloofd en beboft wierd.

Toen de oorlog uit was, Wannes' tijd was ook uit en hij mocht nu vrij naar huis gaan; maar Wannes' moeder en vader waren bij den Heer, en hij en had noch broeder noch zuster. Al wat hij had op de wereld was hier en daar een verren bloedverwant dien hij niet en kende. Wat moest hij nu aanvangen? Zijn besluit was gauw genomen; ik zal reizen en reizen op avonteuren, zei hij, weldoen en doet niet vreezen.

Omdat hij goeden dienst gedaan had, mocht hij van zijnen overste naar den soldatenkeuken gaan, waar men zijnen ransel volstak met vleesch en sneden brood, zoodat hij eten had voor verschillende dagen.

Welgezind en kloek te moede toog hij op reize goed kome-'t-uit, en zoo gerochte hij in een grooten bosch.

Met zijn mes sneed hij een eiken tak af, miek daarvan een kloeken gaanstok, en trok maar altijd voort dieper en dieper den bosch in. Zoo ging hij dagen en dagen, en zijn ransel wierd plat. Geen eten meer: wat nu gedaan? Weldoen en doet niet vree-

zen, zei Wannes, en hij 'n ging maar altijd gaan; en op een laatste gerochte hij geheel verdoold. De kroonen van de boomen waren zoo dichte dat hij noch zonne noch mane en zag, en hij wiste niet meer of hij zuid- of noordwaarts ging; en 't ergste nog: hij begon een afgrijselijken honger te gevoelen, en zijne beenen die anders nooit moede waren, begonnen te wegen. Waar ben ik nu? dacht Wannes, en wat gaat er met mij gebeuren? Zal ik hier nu van honger moeten sterven? Neen, neen, weldoen en doet niet vreezen, sprak hij. En, over dat het ging, stapte hij maar voorder op. Al met eens sprong er een hazenjong uit de struiken, en Wannes' stok gelijk een bliksemschicht trof het en het viel aan zijne voeten dood. Zie-je wel, juichte Wannes, moeder heeft gelijk, weldoen en doet niet vreezen.

In een twee drie, was het vel afgestropt en Wannes sloeg het rauw naar binnen dat het haast geheel opwas; want hij had honger om een peerd den rugge uit te eten. Zijne mage zat nu vol, was zijn ransel ijdel; en met nieuwen moed stapte hij voort.

Was 't inbeelding of wat was het? 't Docht hem dat hij op eenige stappen van hem eenen man zag zitten op een omgevallen boom. Neen, neen, hij had wel gezien, daar zat op het onverwachtsche een man: een jager scheen hij, met hangend hoofd. En Wannes ging bij hem en zei:

- 'n Verschiet niet, vriend, ik ben zoo blij dat ik een menschenwezen ontmoet; want dagen lang reis ik reeds in dezen eindeloozen bosch zonder God of goêmensch tegen te komen. Mag ik hier wat rusten bij u? Gij schijnt ook moede; misschien kunnen wij malkaar helpen.

De jager hief zijn hoofd op en keek blijde omdat hij zoo onverwachts eenen mensch zag.

Wannes fletste hem aan zijn voeten en strekte hem uit op den grond.

- Gij kent mij niet en ik u evenmin; maar daar

ik christenmensch ben aanzie ik alle menschen als mijne broeders; ik zal u dus maar broeder noemen. Zegt broeder, gij zijt schoon gekleed, veel schooner dan ik, uw leerzen blinken en de mijne zijn vuil en versleten. Maar 't en is niet te verwonderen. Ik heb als soldaat daarmeê door 't slijk en 't water gedretst maanden lang; maar gij, broeder, schijnt alsof gij versch van huis een wandelingske gedaan hadt.

- Beste jongen, gij zijt deerlijk mis, ik was op jacht met mijne gezellen, en wij hebben malkaar ongelukkig verloren; en ik tjool reeds zes dagen, geheel verdoold. Zij zoeken mij misschien; maar vruchteloos: want zij zoeken in eene verkeerde richting. En halfdood van moedheid en honger, zat ik hier te rusten of beter mijne dood af te wachten. Wat zijt gij toch welgekomen: Gods engel heeft u hier geleid om mij te helpen.

- Bij dat ik hoore, zei Wannes, wij zijn alle twee even ongelukkig, en 't spreekwoord zegt: twee natte zakken en kunnen malkaar niet droogen. Maar wel doen en dost niet vreezen; ik wil u helpen zoo goed ik kan. Ik heb gisteren, meen ik, want 'k en kenne noch ure noch tijd meer, een hazenjong doodgeslegen met mijnen stok, en daar zit nog een overschotje in mijnen ransel: wilt gij het, spreekt, broeder, en uit liefde Gods geef ik het u geerne.

- Met dank, antwoordde de jager.

En alsof het fijn gebraad was, slokte hij het binnen, zuiveruit slokken: want hij had waarlijk een razenden honger.

Toen zij daar nog wat gerust hadden en beter te beene waren, trokken zij voort gelijk twee broeders.

- Ik ken de gewesten, zei de jager, ik heb hier eenen noordwijzer, laat ons het zuiden-in trekken, mij dunkt dat wij langs daar uit dezen bosch zullen geraken.

- Goed, broeder jager, en vooruit! zei onze overste wanneer wij tegen den vijand in tocht waren.

Als zij nu alzoo eenen tijd gegaan hadden, zag Wannes in de verte een lichtje tusschen de boomen flikkeren.

- Ik geloove dat gij de koorde bachten den knoop hebt, juichte hij; wij zijn op goeden weg. Ik zie een lichtje ginder verre; en waar licht brandt wonen menschen. Gauw, broeder, kloeken moed.

De jager had nu ook het lichtje in de ooge gekregen, en voelde nieuwe dapperte en nieuwe krachten.

't En leed al niet lang of ze kwamen aan een leeg arm huizeken, en ze klopten om binnen gelaten te worden. Een oud-oud wijf met gerimpeld wezen en tandenloozen mond deed open, en ze verschoot wanneer zij die twee mannen zag staan.

- Brave vrouw, vroeg de jager, kunnen wij hier niet wat eten krijgen en vernachten: want wij hebben grooten honger en zijn doodmoede.

- Wel, menschen toch, antwoordde dat oud wijf; wistet gij waar gij zijt en wie hier woont, gij zoudt u zoo rap-mogelijk van hier maken; want dit huis is bewoond door twaalf moordenaars die nu op strooptocht uit-zijn en alle oogenblikken kunnen thuis komen; vinden zij u hier, gij zult varen gelijk de zes jagers die zij over zes dagen vermoord hebben.

- Och! mijne makkers waarschijnlijk, zuchtte de jager. Zij zochten mij... Hoe schrikkelijk... Laat ons zeere weggaan van hier, gauw', broeder Wannes.

- Neen, neen, hier blijven wij, nog nooit heb ik gevlucht. Weldoen en doet niet vreezen.

En hij trok den jager, of hij wilde of niet, binnen in dien moordenaarskuil.

Dat wijf hadde de tranen in heur oogen als zij die twee brave jongens bezag, en zij zei:

- Indien gij opperwaard-uit wilt en wilt, komt dan: maar kruipt rap, rap, in den oven: want zij zullen hier algauw zijn.

- Goede vrouwe, zei Wannes, als die mannen thuiskomen, bij dat ik zie aan de tafel, zullen zij aan

't smullen en 't drinken gaan. Kunt gij die monsters geen' slaapdrank geven, gij zult ons verlossen, en u medeen; want ik zal voor u zorgen gelijk voor mijne moeder.

- Ja, vrouwe, voegde de jager erbij, voor 't overige van uw leven zullen wij zorgen.

- Wel ja, God zendt u, gij zult mijne verlossers zijn, zei 't wijf; want ik ben een geroofde vrouw, Zij hebben mijne ouders vermoord en uitgeplunderd, en mij hebben zij meêgevoerd om hier, als meid, hen te dienen en op te passen onder bedreiging van de wreedste dood is 't dat ik hen verraadde of wilde ontvluchten. En jaren reeds zit ik hier gevangen en te treuren. Wel ja ik zal het wagen, liever de korte dan de lange pijne. En nu rap in den oven, zij komen.

Nauwelijks zaten zij in die schuilplaats of de moordenaars waren daar en stormden al zingen binnen.

- Gauw', riep een, zeker hun hoofdman, eten op tafel en drank, veel drank; want wij hebben honger en dorst. Mannen, aan tafel!

Binst dat de moordenaars, tuitende en tierende al door malkaar, hen rond de tafel nederzetten, bracht de oude een groot pateel met gebraad wild op. Het rook gelijk eene specie, en die kerels snuffelden dien goeden reuk op en bekeken al watertanden het smakelijk gerecht.

De geur van dat gebraad kwam ook in den oven en kittelde in Wannes' neuze; en gelijk hij doodgeplaagd was van den honger, wierd het eene geweldige bekoring.

- Broeder, fluisterde Wannes, 'k en kan het hier niet meer uithouden: die geur... die geur; ik wil hier uit en gaan meê eten met dat volk.

- Maar, broeder Wannes, verliest gij uwe zinnen, gij loopt naar de dood, en gij verraadt mij medeen. Wij zijn reddeloos verloren. Kom' blijft stil, om de liefde Gods.

Wannes en antwoordde niet en bleef stiile liggen: maar 't was sterker dan hij, hij 'n kon niet meer

wederstaan. Hij kroop overeinde en, wat de jager ook deed om hem tegen te houden, hij stampte de deur open en sprong er uit tot bij de tafel.

De moordenaars verschoten niet letter; maar seffens sprongen zij op en sloegen met hunne vuisten op Wannes als om hem dood te slaan.

- Staat, mannen, geen geweld, zei de hoofdman, wat kan één man en nog zonder wapens tegen ons doen?

- Daar zit nog een in, riepen zij.

En de jager meer dood dan levend, van schrik, wierd uit den oven gehaald; en daar stonden ze nu alle twee vóór die moordenaars, die grinsden van woede.

- Wie zijt gij? en wat komt gij hier doen? tierde de hoofdman.

- Wij zijn twee verdoolde reizigers, antwoordde Wannes, zoo kalm alsof hij bij eerlijke lieden zou staan. Wij zijn hier over een ure binnengekomen, en die oude brave vrouwe heeft ons in den oven verdoken; maar de geur van uw lekker gebraad sloeg zoodanig in mijnen neus dat ik het niet meer kon uithouden, want ik ben halfdood van den honger en mijn makker ook. Geeft ons als 't u belieft wat eten.

- Eten, riepen zij allen tegelijk, sterven zult gij om uwe stouthalzerij.

- Ik weet wel dat gij ons zult vermoorden, maar nog duizend maal liever sterven onder uw mes dan te bezwijken van den honger.

Wannes zei dat allemaal zoo op zijn gemak en zonder de minste vreeze, dat de hoofdman er waarlijk zijnen deun in vond en sprak:

- Mannen, dat ziet er mij een wondere kerel uit, laat ze maar alle twee meê eten; dat heb ik nog nooit tegengekomen. Wij zullen zien hoe het hun smaakt.

Dan bezag hij het oude wijf, en zijn blik zei genoeg wat zij van hem te verwachten had.

Wannes at gelijk een dijkedelver, maar de jager had moeite om een stukske in te zwelgen.

De moordenaars begosten er waarlijk hun vermaak in te scheppen, en zij loechen en zongen en dronken op de gezondheid van die twee buitengewone reizigers.

- Jamaar, jamaar, riep Wannes al lachen, gij drinkt op onze gezondneid! Wij zouden ook eene flessche willen, wij hebben eenen helschen dorst en dat zal ons de gelegenheid geven om een glas te ledigen op ùwe gezondheid: want wij zijn geene ondankbaren, meent gij.

Zij schoten allen in eenen tierenden lach, en sloegen met hunne vuisten op de tafel.

- Vrouwmensch, riep de hoofdman, die nog meest van al leute hadde want dat beviel hem uittermate, vrouwmensch! naalt een flessche en van den besten: 't is verdiend, 't is de moeite weerd.. En daarop voegde hij een schrikkelijken vloek.

Wannes nam zijn glas, en tikte met den hoofdman en de andere moordenaars, als met zijne liefste vrienden.

- Wat geestigen avond, tierden zij, en ze dronken en moorelden maar helder op.

Almedeens was alle getier en gelach uit, en ze lagen daar al te gader gelijk dood. De slaapdrank had zijn gezegend uitwerksel.

Wannes, en de jager die nu ook stout geworden was, kregen van het wijf ketens en boeien in overvloed, en na korte stonden lagen de booswichten daar allen zoodanig gekneveld en gekluisterd, dat zij noch vimme noch vlerke, noch arm noch been, meer 'n konden verroeren.

- Nu hier uit, en hier weg, zei Wannes; en gij brave vrouwe, kom' meê met ons.

En zij verlieten dat moordenaarshol, en gingen zoo rap mogelijk, zoodat zij, buiten hunne verwachting, geheel gauw uit den bosch gerochten en aan eene stad kwamen. De jager was over van blijdschap, en Wannes niet minder. Seffens liepen zij naar de schâbeletters en Wannes zei, preusch gelijk veertig:

- Wij hebben een geheele kooie stekvogels gevangen! Komt meê, geeft ons peerd en wagen.

Intusschen had de jager tegen een van de overheden stille geklapt en gevezeld, al zijne handen wringen van hertelijke pret.

Dra waren wagen en peerd gereed, en zij reden in vollen draf den bosch weder in, terwijl de oude vrouwe bij de wacht bleef en er geheel wel en vriendelijk behandeld wierd.

De moordenaars sliepen nog en snorden bij 't aankomen. Zij wierden gelijk zakken op den wagen geworpen, en zoo keerden zij terug naar stad. Achter den wagen stapten Wannes en de jager, fier en welgezind, om dien onvoorzienen goeden uitslag.

- Maar kerlamenten, zei Wannes almedeens, broeder beziet eens, de vlagge wappert op den toren en de huizen zijn ook bevlagd. Het volk in volle feestgewaad staat ginder in dikke drommen op ons te wachten. Is dat al om onze blijde intrede te vieren? Hei, broeder, zegt, ziet gij dat ook niet?

- Ja, zei de jager smakelijk lachend, 't is, waarschijnlijk om ons in te halen.

- Kerlamenten, 't is de moeite weerd, en Wannes' herte sprong bijna uit zijn lijf. Maar, broeder, wat hoor ik? Zij roepen: leve onze welbeminde Koning! Wij treffen het goed, wij komen er boven op!... Maar wat is dat nu, zij komen ons tegen, en zwaaien met vlaggen en hoeden, en rospen maar gedurig: Welgekomen, leve onze welbeminde koning. Wat mag dat bedieden? De koning... de koning... maar waar is de koning? Hier toch niet.

- Ja wel, Wannes mijn broeder en redder: ik ben de koning, verdoold op jacht en nu wedergevonden; en mijn volk komt mij inhalen.

Wannes voor den eersten keer van zijn leven stond stom van verbazing, en hij wierd zoodanig ontroerd dat hij vóór 's konings voeten viel op zijne knie'n, en om vergiffenisse bad over zijne oneerbiedige wijzen van doen's

De koning trok hem al lachen rechte, en leidde hem overal mede door stad; en al het volk wist algauw

dat Wannes 's konings redder was, en hij wierd meê gevierd en gefeest tot laat in den avond.

De koning vol dankbaarheid, gaf Wannes een der schoonste huizen van de stad, waar hij met die oude brave vrouw rijke leven kon.

Zij stierf na eenige jaren geluk, eene zalige dood.

Wannes is daar nog, en daar hij edel verklaard werd, staat er immervoort op zijn wapen: weldoen en doet niet vreezen.

J. LEROY.

Appelen.

APPELVRUCHTEN,
herfstgenuchten,
'k min U om uw bloesembloei,
om uw tragen zomergroei,
om uw goudgetinte kleuren,
om uw fijne speciegeuren,
'k min u meest omdat ge zijt
zomer in den wintertijd!

Appelvruchten,
lentgenuchten,
toen ge nog beloften waart
in uw maagdlijk Meigeblaart'
waart ge, met uw' bloesemkroone
zoo verruklijk reeds, zoo schoone
dat zoo zoet mij was de droom
als de vrucht, o appelboom!

Appelvruchten,
zongenuchten,
't miek mij biij, toen 't mild gewas
al te vlugge rijpe was
en te vroeg den herfst voorspelde,
dat gij stil, met langgetelde

schokskes uit de botte kwaamt
en zoo traag gedaante naamt!

Appelvruchten,
herfstgenuchten,
met het zomergoud gekleurd
met aromen mild doorgeurd,
valt, als volle zonoffranden,
van de takken in mijn' handen,
streelt en lescht mijn droogen mond
in den laatsten zomerstond!

Appelvruchten,
herfstgenuchten,
als er ijs en sneeuw zal zijn,
dood de boom, de zonneschijn,
zult gij, bleuzend lijk te voren,
geurig op den zolder stooren
en de tafel, zonder groen,
nog van blijheid lachen doen!...

Appelvruchten,
herfstgenuchten,
is de kindschheid bloesembloei,
jeugd en drift een stoute groei,
stil lijk rijpende appelaren
is 't geluk der oudre jaren...
weze eens de gedachtenis
appelgeur op winterdisch!

JOS. VANDEN BERGHE.

Twee tegenvallers voor Nieupoort

I.

Nieupoort geen hoofdplaats van het 2e Arrondissement. (1804).

BURGEMEESTER, schepenen en vrederechter van Nieupoort zonden een smeekschrift aan keizer Na-

poleon opdat hij hunne stad in plaats van Veurne aan het hoofd zou stellen van het tweede arrondissement van het Leyedepartement. Tot reden gaven zij aan dat er in hunne stad meer openbare gebouwen waren die konden dienen voor de openbare besturen: hunne stad lag in het midden van het arrondissement en had talrijker en betere verbindingen; ook was zij versterkt, wat bij een engelschen inval van groot nut kon wezen voor het redden der papieren van het bestuur.

Napoleon liet het smeekschrift aan den minister van binnenlandsche zaken zenden op 21^{n} oogst 1804[1]. Portalis, die dezen laatste verving zond het op 12 vendémiaire XIII (4^{n} october 1804) aan den prefect te Brugge en vroeg er het gedacht over van den onderprefect van Veurne.

Deze laatste bracht daartegen een lang verslag uit. Men hoefde enkel de kaart na te zien om zich te overtuigen dat Veurne wel in het midden van het arrondissement ligt. Er waren aldaar meer inwoners dan te Nieupoort. Openbare gebouwen schoten er niet te kort; in het stadhuis zetelden: het gemeentebestuur, de onderprefectuur, de vrederechter en de rechtbank van eersten aanleg. Het gebouw der kastelnij werd nu verpacht, maar kon altijd voor de openbare diensten benuttigd worden indien het noodig bleek. Alle andere diensten: belastingen, domeinen, notarissen waren er vereenigd. De stad was een handelscenter voor heel de streek, de oude kastelnij had voor goede land- en waterwegen gezorgd die er allen samenliepen. Ook was de stad altijd het middenpunt van het bestuur en van het leven der streek geweest. Terwijl Nieupoort enkel over haar stadsgebied en over Lombartzijde heerschte. Wat de versterkingen betreft, er is ook

(1) Het smeekschrift draagt als kantteekening: ‘Renvoyé par l'Empereur au Ministre de l'Intérieur - Au pont de Bregin, le 2 fructidor XII - Le secrétaire d'Etat H.B. Maret’.

geen gevaar voor engelschen inval of voor belegering. En binst den laatsten franschen inval in 1791 en 1793-94, had het plaatselijk bestuur van Veurne, al zijne stukken in zekerheid gebracht op het stadhuis te Gent.

De prefect zond dit afkeurend verslag op naar den minister van binnenlandsche zaken, die op 29 frimaire XIII (20^{n} december 1804) antwoordde dat de Keizer zich nu niet wilde bezighouden met veranderingen in de hoofdplaatsen van arrondissementen of departementen.

Van deze vraag van Nieupoort is later nooit iets terecht gekomen.

Staatsarchief Brugge, Archives Modernes, 3e série, liasses n^{r} 1204.

II.
Nieupoort ook geen hoofdplaats van een District. (1816).

Volgens de grondwet van 1815 van het koninkrijk der Nederlanden moesten de provinciale Staten van West-Vlaanderen[(1)] het gebied en de hoofdplaatsen der twaalf landelijke districten der provincie vaststellen[(2)]. Dit moest op het einde van 1816 geschieden. De stedelijke regeering van Nieupoort zond daarop afgevaardigden met een smeekschrift aan den koning opdat hunne stad de hoofdplaats zou mogen worden van een landelijk district; bij hun schrift hadden ze het gebied voorgesteld dat van Nieupoort zou moeten afhangen.

Op 9^{n} september zond de Minister van Binnenlandsche zaken dit stuk over aan de Gedeputeerde Staten van West Vlaanderen, om advies.

Deze antwoordden den 23^{n} september dat ieder landelijk district 30 tot 40,000 zielen moest tellen. Nieu-

(1) Provinciale Staten = Provinciale raad. - Gedeputeerde Staten - Bestendige afvaardiging van den provincialen raad.

(2) Missive n^{r} 24 van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 25 juni 1816, § 2.

poort kon geen district bekomen omdat het tusschen Oostende en Veurne lag, die beiden beter gelegen waren. Het gebied voorgesteld door het stedelijk bestuur van Nieupoort zou enkel 10,000 inwoners tellen. De vraag zelf was onwettig, daar volgens de wet van 28 pluviose VIII, geen enkele stad afgevaardigden naar het hoofd van het land mocht zenden, zonder dat de gemeenteraad daarover beslist had in buitengewone vergadering. Om zulke vergadering bijeen te roepen moest de gouverneur zijne goedkeuring geven. Zoo was het niet toegegaan. De Gedeputeerde Staten waren de zaak enkel te weet geworden door de dagbladen. Ook wisten ze dat er geld opgehaald was te Nieupoort om de reis van de afgevaardigden te bekostigen.

De Gedeputeerde Staten vroegen aan den Minister dat hij aan den koning zou voorstellen, geen gevolg aan deze vraag te geven.

Toen in 1818 de districten ingericht werden, was Nieupoort niet bij de hoofdplaatsen.

Staatsarchief Brugge, Arch. Mod. liasses, 3e série n^{r} 1220.

J.D.S.

Eremijten op Sinte Anna bij Kortrijk

IN 't begin van de 17e eeuw gingen kluizenaars wonen bij de Sinte-Annakapel die 't godvruchtig begijntje Barbelke Bonte op den buiten van Kortrijk (aan den kant van Belleghem-Rolleghem) had doen bouwen. Die stichting werd weldra een Eremijtenklooster. Een school kwam er bij. De ‘Ermytagie’ werd door keizer Jozef II in 1783 opgeheven. De school bleef bestaan tot in 1812[(1)].

(1) **F. De Potter** *Geschiedenis der Stad Kortrijk*. (Gent, 1873-1876) Deel II, bl. 355-357; deel III, bl. 353-357. - **H. Vercruysse** *Les anciens établissements d'enseignement moyen à Courtrai*. (Kortrijk, 1908), bl. 251-287.

In het handboek van den deken der kerstenheid, Frans-Jozef Schouteten, pastoor van Aalbeke, vinden we het toewijdingsgebed door een broeder-eremijt bij de kleeding en de geloften uitgesproken. De broeder is Pieter-Jozef Verheije van Thielt (aldaar gedoopt den 11 Mei 1731). Den 28 October 1756 ontvangt hij het kloosterkleed uit de handen van den deken. Zijn bede luidt alzoo:

'Ick begeire om de liefde Godts het habijt van Penitentie, om hem in dese cluijse getrouwelijck te dienen door t' onderhouden sijnder geboden; ingaende den nauwen wegh die leijdt tot het eeuwigh leven, in eenigheijt, stilswijgentheijt en verstervinghe'.

Den 30 November 1757 spreekt hij voor denzelfden heer deken de geloften ('vota, propositi vim habentia') uit als volgt:

'Ick broeder Jozeph belove aen Godt, aen d'h, Maeghet ende Moeder Godts Maria, d'h. Anna ende alle Godts heijligen, ende aen u, Vader, t' onderhouden in dese cluijse ende eremijten staet de geboden Godts; ende, volgens dat dien betaemt, godtvruchtiglijck, eerbaerlijck, seegbaerlijck ende gestigtiglijck in den geest van armoede te leven, met onderwerpinghe aen mijne wattighe oversten, besonderlijck sijne Hoogweirdigheijt den bisschop van Doornijck ende den Eerw. Heer Pastor van Cortrijck: ende sonder toestemminghe van geseijde Hoogweirdigheijt ofte sijne successeurs dese plaetse ofte staet niet te verlaeten'.

Aldus op de blz. 58, 60 en 61 van het handboek van den daken (Registrum decanale) dat berust op het archief der Sint-Maartenskerk te Kortrijk, onder de schikking E. 2.

A.V.

De Pinne.

Zoo heet al onder 't volk het Yzer Heldenkruis (totnog zonder 't kruis) te Diksmuide. En, van den beêvaart naar Diksmuide, zeggen de menschen 'de *Pinnefeeste*'! (Eessen).

'n Bevloering in S.-Maarten's te Yper omtrent 1713.

BOVEN, bl. 177-178, wordt erop gewezen dat de vloer ten hoogkore in ‘laterhandsche eeuwen’ d.i. 'n merkelijken tijd-reeds na den Geuzentijd herleid geweest is - en dat daardoor in al die ‘bisschopsgraven’ dààr voor het ‘hoogaltaar’ verwakeling is ontstaan.

Twee vragen dus: wanneer kwam die hervloering, en wat gewerd er van die graven?

Daarop twee toelichtingen: hier, eene op die hervloering; een naasten keer iets op de bisschopsgraven.

De hervloering. SANDERUS (*Fl. 111.*, 1723, bkd. II, bl. 320) weet te zeggen. dat Hgeerw. Heer de Laval-Montmorency, dewelke stierf in Koornmaand 1713, eerst had den wensch geuit op het gemeenzaam kerkhof te worden in den grond gedaan, maar na z'n dood toch in de kerk geleid werd en dat er later ‘paulò post’ daar op z'n graf een steentje is aangebracht ‘*dum pavimentam chori marmore sterneretur*’.

Besluit: die vloer is dus vernieuwd òf in òf weinigna de 1713.

Wie weet nog nader nieuws daarover?

[C.M.].

Wat dat er stond op grave Robrecht's grafsteen

(waarvan sprake boven, bl. 197).

DIE steen van vóór den oorloge, dewelke lag waar vóór den Geuzentijd een grafmaal stond in S.-Maarten's te Yper, voerde als opstel:

GY GIST
NOBLE, PUISSANT PRINCE
DE BONNE MÉMOIRE,
MON SEIGNEUR ROBERT,
COMTE DE FLANDRE.
QUI TRÉPASSA L'AN DE GRACE
MCCCXXII.
PRIEZ POUR SON AME.

Ringsom die zetting was geen rand. De staving zelve scheen uit de XVIIIe eeuwe.

Ten anderen daar is nog lichtbeelding van over. 't Is van een lichtbeeld-zoo dat 't bovenstaande is afgenomen.

[C.M.]

Ypersche Blijdagwijzer

SEDERT dat E.H. CELIS z'n *Volksk. Kalender* uitgegeven heeft (te Gent 1923), is erwat liefhebberij opgekomen dienaangaande; bestaaktelijk met het gedacht van de volksgebruiken meer gezamenlijk in te leeren, en deze dan ál achtereen als in eenen dagwijzer voor te stellen.

Niet slecht. En wat in 't bezonder betreft die dagsgewijze opgevinge, inderdaad 't is ook zoo dat de gebruiken werkelijk voorkomen. Om geen van die gebruiken over te slaan, zoolange te weten als men zantewerk pleegt, is het best ongetwijfeld heel dat volkskundig stoppelveld reke na reke alzoo te begaan. Later kan dan, wie liever afzonderlijke zeden inzag, 'n andere schikkinge voorhouden.

En er is wezenlijk nòg te zanten? Ongemeen vele. Ten anderen in menige gewesten 'n is daar nog niet-eens aan begonnen Bovendien: volkskunde en staat nooit; waar 'n gebruik aan 't vervallen geraakt, is er een ander alreeds aan het opkomen. Zoolange er ‘volk’ is, is er ook ‘kunde’ van 't volk.

Wis, het zanten, zoomin als wat-ook in de volks-

kundeleer, geschiedt nog heden verre, zeer-verre, van op wetenschappelijke wijze, we willen zeggen naar vaste en redelijke wetten. Doch nu, àl wat er intusschen wordt opgeraapt, 'n ligt toch ook al nietmeer te water en ten winde; wat veel is.

Zoo begrijpen wij het even met hetgene hier volgt, dit is een slag *Ypersche Kalender*. Dit werk hebben wij te danken aan een onzer Lezers, wel met Yper bekend daar hij Yperling is, en zeer zorgzamen zoeker, koelmoedig en eerlijk, dien we dus mogen op zijn zeggen gelooven.

Evenwel, om ten minste toch een éérste gebrek te vermijden in al dat onwetenschappelijk zanten en herzanten, nl. het gebrek van het eeuwig-herdrukken van 'tzelfde, hebben wij ons voorgesteld den *Kalender* van CELIS als grondboek te annzien, dus naar dààr te verwijzen voor 'tgene dat er reeds in vermeld staat, en hier in 't lang op te nemen alleenlijk-maar dàt wat er nog niet in bekend schijnt.

Deed ieder die ooknog ‘kalendert’ het insgelijks zoo, het ware al vele gewonnen aan bondig- en duidelijkheid.

CELIS' *Kalender (CK.)* wordt ingedeeld, hoofdzakelijk, in 1. ‘Roerende’ of verloopende feestdagen, en 2. de Heiligdagen. Hier stellen we voor Yper dus ook:

I. Verloopende blijdagen.

Vastenavond. (Te voegen bij *CK*. bl. 16-18). Over vele jaren, nog in moeder's tijd, 'n waren de verkleedingen niet altijd slecht gekozen. De meeste leute was, van vermomd in de herbergen iemand zijne zaligheid te gaan zeggen, en alzoo alleman te doen lachen. Later werden er ‘cavalcaden’ ingericht, waarin onder 't ‘liberaal’ bastuur de politiek haar kwam mengen. Men spotte met de geestelijken en de nonnen. Men droeg ergerlijke dingen voor. In die cavalcaden werd de Ypersche reus Goliath meegedregen onder 't zingen van 't Reuzenliedje:

Reusje komt de Torrepoort in,
de Torrepoort in
al dansen in.

Op vastenavond zelf, bakte men in de huizen pannekoeken van 'n bezonder slag ‘kruidekoeken’ geheeten (vgl. DBo o. 't w.).

*Den 2*n *Woensdag van den Vasten*. (Woensdag na den 1n Zondag). ‘Kattedag’ of ‘Kattewoensdag’ (*CK.*, bl. 22).

*2*n *Zondag van den Vasten*. ‘Kraekedag’ (bl. 22).

*3*n *Zondag van den Vasten*. ‘Kwenezondag’ (bl. 22).

Passiezondag. Voordezen ‘de Eerste Communie’ (vgl. 28) 's Anderdags, wijl toen alles nog eenvoudiger ging dan thans, trokken ouders en familieleden met den Eerste-Communiekant naar 't Muizevalleken, om er 't Kapelleke van O.L. Vr. van den Frazenberg te bezoeken, en daarna kaas met pistolee's te verorberen.

Vrijdag vóór Palme'zondag. Feest van O.L. Vr. van de VII Wee'n (vgl. 28-29), waarvan een broederschap hier ter stede bestond sinds onheugelijke tijden nl. in de S.-Pieterskerk.

Palme'zondag. (Vgl. 31). De palmtakken op vandage gewijd wierden ‘gesteken’ den Goeden Vrijdag.

Witten Donderdag (32). Vóór den oorloge nog bestond het gebruik alhier, dat na den dienst van 9 u., de beiaard stil viel tot na den dienst van Paaschavond. De laatte werd toen aangekondigd alleenlijk door de slagen van de groote klok uit S.-Maarten's toren zonder begeleiding van het wekkerspel.

's Namiddags (vgl. 33) deed men de ‘Zevenkerken’, d.w.z. men bezocht zeven kerken, en men ging er O.L.H. gaan aanbidden.

Tot over een vijftigtal jaren bestond ook het gebruik alhier 's nachts den ‘donkeren Kruisweg’ (vgl. 34) te doen. Alzoo: men vergaderde op de Leet, en klokslag 12 viel alleman op zijn knie'n, en men bad 5 Onze-Vader's. Daarna trok men door de stad

in stilte, en op 14 gekende plaatsen (aan kerken of kapellen) bleef men (buiten) staan om 5 Onze-Vader's en Wees-gegroeten te bidden. Die ommegang duurde lang en ging weer uiteen op de Leet. 't Schijnt dat hij geschiedde zonder tusschenkomst van de geestelijkheid.

Paaschavond. Hier evenals elders (39), verbeidden de kinders den terugkeer der klokken uit Roomen. Op den speelbachten in de school kon men de kinders zien staan-en-loeren de lucht in, om de klokken te vervolgen. En toen na de Gloria uit alle torens het klokkengeweld aan den gang gerocht, was het een gejoel dat hooren en zien verging. 's Noens bij de thuiskomst ging men gaan zoeken in 't hoveken om de paascheiers te ‘rooven’.

Met Paaschavond was alhier het ‘Keersewerk’ uit: d.w.z. van Paschen af 'n wrocht men niet meer bij het licht van de lampe. De spellewerksters borgen dan den bol met water weg, dien zij immers te winter hadden geplaatst tusschen de lamp en het spellewerkkussen.

Klein Sakramentdag. (Octaaf van H. Sakramentdag) (68). *Mooimakersdag*.

Niet één misdag (‘mestag’) was van overouds meer gevierd te Yper dan deze van de kantwerksters. Zulks valt niet te verwonderen voor wie hem wil herinneren dat over een vijftigtal jaren er nog een veertig spellewerkscholen hier ter stede bestonden. Deze waren gehouden hier en daar in 'n buis door de bestbefaamde ‘speliewerke(e)gen’ die men trouwens meesteressen noemde.

De feestelijkheden begonnen op den Woensdag der octaaf van het H. Sakrament. Op dien dag ‘mooimakersdag’ geheeten, verkleedden de spellewerkegen hen op alle slag van wijzen, 't zij zelfs met manskleedoren 't zij anderszins. Zij trokken 's avonds rond met mannevolk aan den arm al zingend en dansende.

's Anderdags op klein Sakramentdag was er eene

mis in S.-Pieterskerk. Daarna ging men naar de bolling om prijs te spelen 's Namiddags reed men rond op wagens welke opgetooid waren met bloemen en wimpels, en de spellewerkegen zongen daarop hare schoonste liedjes.

Het was vroeger ook de gewoonte dat de gevels der spellewerkscholen met ‘ketens’ van eierschalen, groen, en bloemen ‘gepint’ werden.

Men placht ook langs de straten eene scort ‘puppen’ te plaatsen, die verkleed en met een spellewerkkussen op den schoot eene spellewerkege verbeeldden. Een schoteltje stond daarbij, achter drinkgeld.

Den maandag daarna, was het weer mooimakersdag. Op dien dag was men van gewoonte bij gansche benden te trekken naar Voormezeele waar men het H. Bloed ging vereeren en de processie bijwonen. Men trok daarnaartoe, het panderke wel gevuld met pistolee's of ‘vollaardboterhammen’; en voor de jongens kocht men er bladen ‘makrons’ en ‘klakstampers’[1] en ‘babieljotten’.

Een der meestgekende liedjes die op den dag afgedopt werden is het volgende[2]:

't Is spellewerkers' misdag
zoetelieve Gerritje,
't is spellewerkers' misdag
zoetelieve mei.

Wij mogen ze wel vieren
zoetelieve Gerritje,
wij mogen ze wel vieren
zoetelieve mei.

't Zijn dagen van plezier(en
zoetelieve Gerritje,

(1) Te Yper placht men op de Vrijdagen ‘kerremelkklak’ te maken d.w. gestampte patatten in kernmelk. Daartoe gebruikte men den ‘klakstamper’. Vandaar ook ‘klakstamper’ gezeid tegen de platte spek op een stokske.

(2) Mogelijks staat het in de verzameling ‘Spellewerkliedjes’ vóór den oorlog uitgegeven door Dedeyne. Dit boekje vind ik echter niet meer. Er was ook een ‘voois’ voor dat liedje, mij niet zeer goed bekend.

't zijn dagen van plezier(en
zoetelieve mei.

Wat zullen wij gaan eten
zoetelieve Gerritje,
wat zullen wij gaan eten
zoetelieve mei?

Pap met zilver(en lepels.
zoetelieve Gerritje,
pap met zilver(en lepels
zoetelieve mei!

Wie zal dat àl betalen
zoetelieve Gerritje,
wie zal dat àl betalen
zoetelieve mei?

Den eersten boer den besten
zoetelieve Gerritje,
den eersten boer den besten
zoetelieve mei!

('t Vervolgt).
[C.M.] - L.D.W.

De Volks-telling van 1697 in de Acht-Prochien van het Veurne-ambacht.

DE vroegere kasselrij van Veurne bestond uit twee deelen: 1° de *keure* verdeeld in *Noordtvierschare* en *Suydtvierschare*, die bestond uit de parochiën van het platte land en 2° uit de *acht prochien*, die afhingen van plaatselijke heeren.

Ziehier de lijst van deze laatste alsmede hun oppervlakte:

Watou: 5332 gemete. Reninghelst: 3531 gem. Noordschote en Zuytschote samen: 3100 gem. Vlamertinghe; 2856 gem. Elverdinghe 2200 gem. Locre: 1307 gem., en 150 roeden. Woesten: 607 gem.[(1)].

(1) **E. VANDENBUSSCHE**. *Veurnambacht*, in '*La Flandre*', 2e deel (1868-69) blzn. 7-9.

Buiten de parochiën had men er nog de volgende *brancken*, verdeeld in de vier brancken die ten noorden van den Yzer lagen (men noemde ze *Noortover*):

Het Vrije van Rijssel te Caeskerke en Nieucapelle,
De heerlijkheid van Nieucapelle,
Het Vrije van St Omaers in Alveringhem, Lampernisse en Pollinchove,
Het Hofland van Cassel.

Verder waren er nog negen vereenigde brancken:

De heerlijkheid van Elsendamme in West- en Oostvleteren,
De heerlijkheid der Noord- en Zuidvierschaeren in Crombeke en Stavele,
De heerlijkheid van Zwynlandt in Oostvleteren,
De heerlijkheid van Coppernolle in Oostvleteren,
Het hof der Tempeliers in Westvleteren,
De heerlijkheid van Dieperzele te Crombeke,
De heerlijkheid van Couthove,
Het Vrije Laetschip in Reninghe,
Het Hoflandt in Reninghe[1].
De *brancken* hadden een gezamenlijke oppervlakte van 2826 gem.[2].

De stad en kasselrije van Veurne waren overgegaan in het bezit van Lodewijk XIV door den vrede van Aken op 2 mei 1668[3]. De fransche intendant die het bestuur had van het deel van Vlaanderen welke door de Franschen ingelijfd was, gaf bevel in 1697 eenert staat op te maken van al de inwoners der acht prochiën; het bestuur van deze laatste schreef dit over aan al zijne onderhoorigen, 20 october 1697. Terzelfdertijd werd hun een boekje overgezonden waarin uiteengezet stond hoe deze optelling moest geschieden.

(1) **GILLIODTS-VAN SEVEREN**. *Caulumes de la Ville et Châtellenie de Furnes*, 1e deel. Brussel 1897, blzn 8-1 r.
(2) **VANDENBUSSCHE**, *op cit.* blz 9, en **GILLIODTS**, *op. cit.* blz. 11.
(3) **H. PIRENNE**, *Histoire de Belgique*, 5e deel, Brussel 1920, blz. 22.

Dit boekje van 16 blzn. draagt als titel: Méthode générale et facile pour faire le dénombrement des peuples', op blz. 15 staat: 'Permis d'imprimer. Fait ce 14. May 1686 signé, De La Reynie', en onderaan op dezelfde blz. 'A Ipre, Imprimez chez Martin de Backer, Imprimeur du Roy, demeurant dans la ruë de Messines M.DC.XCVII'. Het meet 370 mm. op 245 mm. Bovenaan op de eerste blz. zijn de wapens van den franschen koning afgedrukt. Het steekt in een omslag van blauw papier.

De tafels voor de optelling waren verdeeld in e'f kolommen:

In de eerste werden de huizen geteld, de tweede was voor den naam van het hoofd des huisgezins, zijn beroep, en in geval hij arm was vermelding van dit erbij, de 3e kol. was voor de gehuwde mannen, de 4e voor de gehuwde vrouwen, de 5e voor de huwbare jongelingen, t.t.z. de jongens boven de 14 jaar (garçons à marier), de 6e voor de huwbare meisjes, t.t.z. de meisjes boven de 12 jaar (filles à marier), de 7e voor de jongens onder de 14 jaar, de 8e voor de meisjes onder de 12 jaar, de 9e voor de dienstknechten, de 10e voor de dienstmeiden, en de 11e gaf het getal leden van ieder huisgezin.

In het boekje werd ook uiteengedaan hoe men te werk moest gaan om dezelfde personen geen twee maal in de optelling op te schrijven.

Hier volgt nu een overzicht van deze optelling volgens het pak nr 252 der Kasselrie van Veurne, berustende op het Staatsarchief te Brugge. In dit pak vinden we een van die evenvermelde boekjes 'Méthode enz.', alsook de optellingen voor ieder der acht parochiën en der negen vereenigde branken; de optellingen voor de vier branken van Noortover zijn er niet bij.

Verkortingen: H. = huizen; G. = gezinnen; I. totaal inwoners; Geh. Mn. = gehuwde mannen; Geh. Vr. = gehuwde vrouwen; Jb. =jongens boven de 14

jaar; Mb. = meisjes boven de 12 jaar; Jo. = jongens onder de 14 jaar; Mo. = meisjes onder de 12 jaar; Dk. = dienstknechten; Dm. = dienstmeiden; Ag. = arme gezinnen; U. = uitbesteede arme kinderen; K. = kinderen (jongens onder de 14 jaar en meisjes onder de 12 jaar): 1, 5; 2, 3; 3, 2; 4, 4; enz. = 5 huizen met *één* kind; 3 huizen met *twee* kinderen; 2 huizen met *drie* kinderen; 4 huizen met *vier* kinderen; enz.

Merkt op: De naam van ieder branke is geschreven zooals ze in de optelling staat.

Watou: H. 303. G. 319. I. 1487: Geh. Mn. 287; Geh. Vr. 283; Jb. 75; Mb. 77; Jo. 305; Mo. 269; Dk. 98; Dm. 93. Ag. 31. K. 1, 73; 2, 68; 3, 51; 4, 29; 5, 12; 6, 2; 7, 1; 8, 1; 9, 1.

Renynghelst: H. 196. G. 229. I. 1072: Geh. Mn. 192; Geh. Vr. 206; Jb. 71, Mb. 81; Jo. 185; Mo. 174; Dk. 86; Dm. 77. Ag 27. K. 1, 46; 2, 35; 3, 33; 4, 24; 5, 6; 6, 3.

Noortschoote: H. 81. G. 87. I. 500; Geh. Mn. 79; Geh. Vr. 74; Jb.27; Mb. 26; Jo, 96; Mo. 82; Dk. 57; Dra. 59. Ag. 15. K. 1, 15; 2, 15; 3, 17; 4, 13; 5, 16.

Zuytschoote: H. 54. G. 55. I. 311: Geh. Mn. 51; Geh. Vr. 51; Jb. 19; Mb. 22; Jo. 50; Mo. 47; Dk. 42; Dm. 29. Ag. 5. K. 1, 11; 2, 14; 3, 8; 4, 6; 5, 2.

Vlamertynghe: H. 148. G. 187. I. 846: Geh. Mn. 152; Geh. Vr. 161; Jb. 44; Mb. 34; Jo. 171; Mo. 156; Dk. 65; Dm. 63. Ag. 22. U. 4. K. 1, 51; 2, 34; 3, 30; 4, 17; 5, 7; 6, 3.

Elverdynghe': H. 152. G. 171. I. 800: Geh. Mn. 145; Geh. Vr. 147; Jb. 36; Mb. 28; Jo. 155; Mo. 155; Dk. 74; Dm. 60. Ag. 34. K 1, 31; 2, 42; 3, 27; 4, 12: 5, 7; 6, 1; 7, 1; 9, 2.

Locre: H. 96[1], G. 106. I. 485: Geh. Mn. 77; Geh. Vr. 91; Jb. 34, Mb. 24; Jo. 112; Mo. 88; Dk. 34; Dm. 25. Ag. 44. K. 1, 20; 2, 16; 3, 25; 4, 9; 5, 5; 6, 2.

Woesten: H. 64. G. 72. I. 324: Geh. Mn. 63; Geh. Vr. 64; Jb. 19; Mb. 15; Jo. 59; Mo. 64; Dk. 22; Dm. 18. Ag. 8. K. 1, 17; 2, 17; 3, 7; 4, 6; 5, 3; 6, 2.

[1] Locre had zes onbewoonde huizen. Bij het totaalhuizen staat: ‘parmy maisons et cabanes’.

Elsendamme (heerlijkheid in West- en Oostvleteren): H. 19, G. 19. I. 92: Geh. Mn. 19; Geh. Vr. 15; Jb. 6; Mb. 4; Jo. 12; Mo. 16; Dk. 10; Dm. 7. Ag. 4. K. 1, 1; 2, 7; 3, 3; 4, 1.
Vrije in Crombeke: H. 70. G. 78. I. 336: Geh. Mn. 68; Geh. Vr. 71; Jb. 23; Mb. 19; Jo. 61; Mo. 52; Dk. 22; Dm. 20. Ag. 18. K. 1, 13; 2, 22; 3, 10; 4, 4; 5, 2.
Swynlandt (heerlijkheid in Poperinghe, Watou, Proven, Crombeke en Westvleteren). H. 63. G. 64. I. 224: Geh. Mn. 60; Geh. Vr. 58; Jb. 8; Mb. 8; Jo. 46; Mo. 48; Dk, 4; Dm. 12. Ag. 10. K. 1, 14; 2, 15; 3, 10; 4, 5.
Coppernolle (heerlijkheid in St Jansparochie te Poperinghe): H. 12. G. 12. I. 69: Geh. Mn. 11; Geh. Vr. 12; Jb. 1; Mb. 2; Jo. 20; Mo. 13; Dk. 4; Dm. 6. Ag. 2; U. 1. K. 1, 3; 2, 3; 3, 1; 4, 4; 5, 1.
Tempeliers (heerlijkheid in West- en Oostvleteren): H. 14. G. 14. I. 66: Geh. Mn. 14; Geh. Vr. 11; Jb 3; Mb. 4; Jo. 19; Mo. 9; Dk. 4; Dm. 2. Ag. 2. K. 1, 4; 2, 5; 4, 2; 6, 1.
Dieperzeele en Eversam (heerlijkheid te Crombeke): H. 4. G. 5. I. 22: Geh. Mn. 3; Geh. Vr. 5; Jb. 1; Mb. 2; Jo. 4; Mo. 7. Ag. 2; U. 3. K. 1, 1; 3, 2; 4, 1.
Couthove (heerlijkheid in Proven en Poperinghe): H. 7. G. 7. I. 35: Geh. Mn. 6; Geh. Vr. 7; Jb. 5; Mb. 1; Jo, 6; Mo. 4; Dk. 3: Dm. 3. Ag. 1. K. 1, 1; 2, 1; 3, 1; 4, 1.
Laetschip in Renynghe: H. 23. G. 27. I. 124: Geh. Mn. 23; Geh. Vr. 23; Jb. 7; Mb. 6; Jo. 30; Mo. 21; Dk. 6; Dm. 8; K. 1, 3; 2, 8; 3, 4; 4, 2; 5, 1; 7, 1.
Hoflande in Renynghe: H. 33. G. 33. I. 156: Geh. Mn. 31; Geh. Vr. 32; Jb. 8; Mb. 6; Jo. 20; Mo. 24; Dk. 21; Dm. 14. Ag. 1. K. 1, 5; 2, 3; 4, 4; 5, 1; 6, 1.

JOS. DE SMET.

Nu hebben ‘ze’ beter's!

(Vgl. in ‘De Standaard’ 9-IX-29: ‘*Internationalisme in de Taal*’. Het vlaamsch zeggen ze nu, wil het niet versmacht worden in het huidig *internationaal* levensgewoel, moet mede *internationaal* worden, en... daartoe moet het *internationale* woorden gebruiken: deze zijn woorden welke in alle talen bestaan; al schijnen deze woorden dan fransch, t.w. aan ons, Vlamingen die van vreemde talen alleen het fransch kennen [?], toch zijn zij niet uitslui-

telijk fransch noch te weren daarom. Zij zijn *internationaal* en dus op te nemen... met liefde!

- Ha ja!

Maar 'n is dat geen drogreden soms? Boeren en menschen in Vlaanderen - en van-z'n-leven heb ik er veel hooren praten - wanneer zij iets willen vermonden, dan... zeggen ze dàt wat ze willen gezegd hebben, ert ze 'n zijn tevens ook met niets-ander's bekommerd dan om te worden verstaan; zoogauwe verstaan, zijn ze weg aan 'wat anders. Waarom daarentegen zijn de Degelijken nu, wanneer zij-ze iets gaan verkonden, waarom staan zij altijd verlegen, niet met één maar twee dingen eer? Eerst: ook met te worden verstaan; en ten tweede: met te worden bewonderd? M.a.w. eerst, met te zeggen wat schikt; en ten tweede, met het te zeggen 'n beetjen uitnemende weg? Uit praalzucht een weinig, nietwaar? En even, heel die beredening boven, komt voort uit die praalzucht en uit niemendal ander's; 't is te zeggen, na een beetje gewoonte zal het zijn ook uit gemakzucht, maar aanvankelijk, om te beginnen, 't is praalzucht. Die ongelukkige praalzucht waarom zoovelen, eerst in 't fransch wilden tateren, in praalfransch, en nu eer de voornaamheid in... praalvlààmsch betrachten! ... Och! 'k zou 't willen weten waarom een Vlaming - een die nièt en wil pralen -, waarom een Vlaming alzoo, die het begrip '*internationaal*' wilde uiten, of een ander begrip in dien aard, waarom hij niet zou mogen rechtzinnig uit zijn eigenen taalschat, eigengemoeds en vanzelfs lijk, daar een eigen vlaamsch woord toe gevoelen? En voelde hij een-zoo, vond hij eenzoo, welke andere Vlaming zou hem dan mogen verbieden dat eigen-verstaanbare woord uit te spreken? Vlaamsch weze vlaamsch, behoore 't of niet... *internationaal* (t.t.z., niet 'wederlandsch' neen, maar allerlandsch) te geworden!

Dan, die wanreden daar, dat wij de vreemde woorden, haast àl, ten onrechte als fransche aanzien omdat wij maar alleenlijk fransch kennen? Gaan ze allichte zwijgen die mannen daarmee? 'k Neme nog aan dat '*inter*' latijn is, geen fransch, en evenook '*natio*'; en dat '*internationaal*' evenzooveel in Engeland als in Frankrijk gebruikt wordt. Maar indedaad, van wien-van-die-beiden pakten wijVlamen dat woord over in 't vlaamsch? Van den Engelschman? neen, we zouden 't op zijn engelsch nazwatelen: 'ienterneesjenel' en niet 'enteernasjonaal'! 't Is van den Franschman alleen! Al dat *internationale* gepraat van alhier, komt uit het fransch allemaal en uitsluitelijk schier; *al komt het onrechtstreeks voort uit 't latijn, rechtstreeks komt het hier toe uit het fransch*. En hierin ligt het gevaar voor het vlaamsch: nl. dat we op een einde het fransch-zèlf als *internationaal* gaan aanzien, en dat wij, al doende om het

fransch fransch te weren van hier, nog erger, het vlaamschfransch, gaan inbrengen.

Of is het b.v. ook internationaal: dingen als deze (uit ‘De Slandaard’ om 't even); ‘*De unificatie van de formule der heroïeke geneesmiddelen*; de *recente baisse* van het pond sterling; enz, enz.’?...

Loopt toe, Degelijken! Laat liever den Vlaming z'n gang gaan. Hij heeft het vlaamsch gemaakt zonder u, hij zal het wel voort kunnen! Laat hem maar uiten dàt wat hij in heeft, eenvoudig! Weet' je wat? Zorgt dat hij *internationaal* eerst veel inhebbe, en dat hij dan dat maar uitte in het vlaamsch! Als het inderdaad uitneemt hetgeen dat hij zegt, weest gerust, hij zal wel ten slotte - slacht van Gezelle - toch allerlands ééns wel aanhoord, en zijn vlaamsche tale in eere en in leven gehouden worden. 'n Stoort er u niet om! 't Verleden heeft dat genoeg en òver bewezen.

BROM.

Taalvonken

(Vgl. boven, bl. 252 en de vorigen).

OM te verwasschen, zei Fijte, en... 't verbrand en komt niet goed af uit de melkpanne? 'n kleen greepje *schoudzout* in uw heet water gedaan, en 't gaat wel heffen van d'szelfs.

‘Sildesoe’ (sel de soude) wilde ze zeggen, maar ze zei het veel schooner... al zei ze 't in watersteen-vlaamsch.

T.R.

De oorlog in Dickebusch en omstreken
(Vervolg van bl. 254).

1915. Dinsdag den 19^{n} *in Hooimaand*. Met halfdag wederom een geweldig gesmijt: nl. in den omtrek van H. Doom's - en drie legermannen gedood -, dan tusschen Molenhuis en Hemelrijk, en ookal op 't dorp, vóór mijn huis, en waar-hier en waar-daar. De ruiten vliegen. Wij vluchten tot aan H. Vandamme's,

waar nog een brok ijzer door 't dak boort. Tweemaal hooren we de ladinge toekomen van een ganschen schietstand ineens, vier stukken met 'n trek, waarvan de vier bommen terzelfdertijde en tenzelfden oorde ontploffen; een gehuil en gebuisch onzeggelijk, dat het u schokt door het lijf. 't Is vreeselijk. 'n Bomme op 't huis van Romanie Lamerant; een op 't huis, dak en gevel, van Remi Titeca; een op den voorwand van ‘den Risquons-Tout’ (de vierde treffinge daar); een op 't Paradijs, peerdstal en keuken; en nog andere langs wegen en hovingen.

't En is nietmeer uitstanelijk! Hoe lastig dus het ook valle, maak ik mij 'n gedacht van te verleggen van woninge. Immers, 't is te zien, mijn huis ligt meer en meer in de bete, en 'k heb er niet het minste geschuil. Waarom daarbij, àl wat weerde heeft, mijn woonraad, mijn huis- en missedrank, dienstgerief enz in 't gevaar willen houden, waar reeds alom zoovele verbrand en ingesmeten ligt? En; 'n huis... is 't nog een huis?... met ruiten en pannen aan brokken! Het waait en regent erdoor! En tuig om het te vermaken is nietmeer te vinden. Dus voort, en verhuisd! Mijn goed mag ik laten vervoeren naar den Herder's te Haringhe, en ikzelve trek-in te Hektor Dalle's, op 't hof, vijf stekken gaans van de Plaatse. Bij die menschen verkrijg ik ten mijnen dienste hun ‘bestekamer’, God loone 't die hertelijke liên die altijd voor alles zijn gereed geweest. 'n Deel van den wijn maak ik te gelde bij den baas van het Vyverhuis, immers ten behoeve van den gaande' en den komenden kooper: en, in mijn ellende, ik moet erom lachen oprecht, dat ik dienzelfden wijn verderop te Rousbrugge, heel buiten schote en tegen minder gegeld, aan den man niet en kreeg, waarom... omdat 't er te bij van 't gevaar scheen! Te bij van 't gevaar, te Rousbrugge! En hier, gèèn gevaar? Hier op 'n stap van den vijand?

*Woensdag. 20*n. Verhuizen zijn ruizen; ik ondervind het, thans meer dan ooit. Heel den dag inpakkinge van goed.

Geen geschot. Vele Highlanders weer op den dril.

*Donderdag 21*n. Twee voer van mijn tuig zijn naar Haringhe.

*Vrijdag. 22*n. Ons Vijfde legerdeel zet over naar Atrecht. Mede vertrekt Vandenbroucke's verpleegstand. Nu komt hier als nieuw 't Zeventienste.

Bommen aan Canada, aan de twee Lamerant's, Desmaret's. Smijtschroot al Onraet's waar ik even omtrent was. Op Canada twee vrouwliên gekwetst en dadelijk naar 't Gasthuis te Poperinghe overgevoerd.

Vandage ben ik binnen te Dalle's. 'n Tijd heb ik Ons-Heere bewaard in mijn huis, maar berge 't Allerheiligste thans in mijn doeninge op de hofstede.

*23*n. *Zaterdag*. Vele-vele gevlieg. In den achterhalfdag 'n veertigtal bommen tusschen Hallebast, Canada en Oûrdom, verder tot aan 't Schaapstal langs den steenweg van Poperinghe, en tot-op tien stekken van Reninghelst-kerke, voor de eerste maal is het zooverre. Twee krijgsliên gekwetst te Derycke's, peerden gekwetst te Verhaeghe's en Coene's.

*24*n. *Zondag*. Vele volk in de missen. Vele jonkheden ter H. Nuttinge. Morgen immers moeten velen van hen naar den inlijvingsraad, en, zoo goed bevonden, met denzelfden gange vertrekken nl. voor den houw van '15, den inroep van nu.

Omstreeks ten drie'n nog schrootbommen, al Opsomer's en Lemahieu's.

In den avond gemoet ik Eerw. Vader Gill, legerherder, die op tocht is naar M. Coene's hof indenwille van een te gaan biechten die ter dood is veroordeeld wegens vendelontvluchting al sedert Herfstmaand verleden, en die morgen eraan moet. Ik geef Oas-Heere mee tot zijn laatste H. Nuttinge. Daar te Coene's op 't hof liggen reeds drie doodgeschotenen-zoo. Ik heb hun graven gezien, maar nievers zag ik er, als deze, zoowel onderhouden. Coene vertelt dat er vele van 't krijgsvolk die graven komen Lezoeken. Is er daarbij soms geen avergeloove in

het spel? Die mannen zijn teer aan avergeloove: ge ziet 't aan de hoefijzers overal op de deuren.

*Maandag den 25*n. Alweder gebom, toe naar den Vyver en naar de Potente.

's Morgends misse voor de jongelingen die op moeten. Daarna zetten ze aan, op rij- en voertuigen naar Watou, waar de schouwinge in gang is. Tiene van hen zijn vrijgesteld geworden voorgoed. Achte voor drie maand. Het meeste getal, oud van 19 tot 25 jaar, zijn gehouden geweest: nl., met drie'n voor het rijvolk, 'n 25 voor 't voetvolk (voor vecht- of verpleegwerk), en één voor 't geschut. Al de voetgangers zijn gestuurd op Fécamp waar ze niet noo' en vertoefden, waarvandaan echter zij na den 14n in Wintermaand naar Camp d'Auvours en Parigné-l'Evêque zijn vertrokken waar het hun minder beviel.

(*'t Vervolgt*).

[A.V.W.]

Mengelmaren

Nog een strekig doopmaartje

(*Vgl Biek. 7927, XXXIII, 20, 350*).

GOD zij gedankt, wederom is ons een kindje geboren, **Anneke**, den 16n dezer te doopen.

Moge God het ons helpen goed opbrengen tot Zijne meerdere eer en tot ons innig geluk.

Karel De Man - Josephine De Vrouwe

Te G., 14n in Herfstmaand 1929.

Er den boer indraaien...

IN de tabakstreke boven Wervik bestaat het gebruik nog, eenmaal de tabak genaaid, dat *de naaiers* afkomen (de jonge gastjes vaneigen) *met de schoonste ranke*

die zij met bloemen opgepint hebben; en, waar ze den boer aantreffen, ‘draaien ze hem erin’ (omringen hem zoo om te weten wat hij zal ‘geven’). Deze, in den grond, is ermee gemokkeld bij 't zien van zijn schoon ‘blad’, en hij geeft dan als wederjunste: ‘tabakpap’ (rijspap) en koeke... En ge hoort het nog lange en verre hoedat er dan, daar op 't hof, gejoeld en ‘geroepen’ wordt.

L.D.W.

Langt dan achter regert!

‘'t **E**N had in zeven jaar nietmeer geregend, en den eersten keer dat 't herbegost 't miskwam dannòg; 't miskwam voor 't wijf, ze moeste juiste de waschte uithangen’.

...Da' 's 'n spreuke, Mijnheere, zei Ivo. Ivo is een oude boer van al Gheluvelt.

L.

Katoogen

DE katte kan heur oogen ringde open houden, ze kan die ook op een splettje zetten. Als ze dit laatste doet, dat is *veranderinge van weêr*.

(Becelaere)

KEIBERGNARE.

Ter vergelijking; ‘Das Auge der Katze wird mit dem Wechsel der Gezeiten gröszer und kleiner und ändert die Farbe’. (Naar **SÉBILLOT** *Folklore*) **HOFFMANN-KRAYER** *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*. Berlin, de Gruyter, 1929, I, 515.

[Nummer 10]

Om te weten wat Vlaamsch is.

In ‘De Standaard’ (9-X-29) lezen we ‘dat het Nederlandsch niets anders is als de beschaafde vorm van 't Vlaamsch’!... even als de spaansche groening het is van den kallevijn? Wat een ongelukkig zeggen is dat! Nederlandsch dus, hoog nederlandsch meen ik, de beschaafde vorm van 't vlaamsch, van het ‘plat’-vlaamsch wellicht? Toch? Zou 't wel! Dat het daarvoor aanzien wordt, kan zijn; maar dat het zulks is? Ha, neen! Kan het vlaamsch dan ook niet eens nietplat zijn, jazelfs beschaafd in zijn eigen, op zijn Gezelle's? En kan het nederlandsch dan, ook niet eenmaal nièt-hoog zijn, als in den mond van het volk? Wel toe! Laten we liever beide die spraken zijn wat ze zijn, stammatig één, slaglijk verschillig. 't Ware 't Dietsch niet verarmen lieten we dat Dietsch vrij àl zijn takken uitschieten, insteê van deze maar-àl te versnoeien zoodat er maar één spille meer over en blijft. Het vlaamsch is de volkstaal der Vlamingen, en 't nederlandsch de volkstaal der Nederlanders, eerst ‘plat’ alle twee en elk bij hemzelf te beschaven.

Er wordt zoovele gepraat van die ‘volkstaal’. Zoovelen - slacht onzen geleerden en verdienstelijken vriend J. Grauls (vgl. ‘De Standaard’ (9-IX-29), - zoovelen schermen ervoor, voor 't bewonderen en 't bewaren ervan. Maar, *buiten Biekorf, in heel Vlaanderen lotzelfs in de ‘Vlaamsche Akademie’, wie doet er wat voor?* Men be-

wondert de volkstaal? Ja, als 'n kinderlijk lief maar weerdeloos gestamer? En men bewaart haar? Ja, evennog, als 'n teergeliefd lijkje in 'n graf: en 't mag er bederven als 't wil! Men gebruikt het toch ook? Ja - zoo wanstaltig, zoo ‘plat’ als men kan - om tale van spot mee te maken; of 't is om het levend, ja met veleveel zorge te bergen in woordenboeken, en alzoo bachten slot, als ‘verouderd’.

En toch willen we 't anders wij, hier. 't Vlaamsch, voor ons is een tak van het Dietsch. Het leeft, even krachtig als 't Neerlandsch. Het leeft onder 't volk, en, beschaafd als door 'n Gezelle, geldt het ten minste zoovele als 't verwaande en verkraakte en verbas terde zoogezeid-Nederlandsch uit àl onze scholen en nieuwsbladen.

Franciana.
Alichardis - Biachardis

Ali, ale, ole, ele - chardis.
Bea, beo, bia - chardis.
Lex Salica. Tit. VIII. De Furtis Apum, Apium, Abium.

De algemeene oudnamenkunde levert ons een groot aantal woorden en woordgedaanten, 't zij ze in de grauwste oudheid bestaan hebben, en heden nog bestaan, 't zij ze voortijds wel in gebruik waren en nu sedert eeuwen niet meer, die denzelfden vorm dezelfde leest alsook dezelfde beteekenis hebben.

Nochtans kunnen ze niet *allen* als *oorspronkelijk gemeen goed* bij alle volkeren die ze in hunnen taalschat hebben, aanzien worden.

Na ze wel van op den keper aanschouwd te hebben, moeten wij ze, kost wat kost, in twee verscheidene vakken indeelen.

Het eerste en voornaamste slag dier woordgedaanten zit wortelvast in den oorgrond der eerste levenswijzen, instellingen, en dan in de latere wetten en gebruiken der volkeren. Al deze naamgetuigen zijn

van tel, en wijzen naar de eenheid van het oorspronkelijke menschdom.

Een tweede slag van woordgedaanten zijn enkellijk aangeworven woorden, bij sommige volkeren, door landgebuurschap, door onderlinge gemeenschappelijke betrekkingen, van heverlede ingedrongen, gelijk vreemdelingen die naderhand burgerrecht verkregen. Ze zijn meestal van geen tel. Doch ze mogen niet teenemaal van de hand gewezen worden. Ze kunnen hun nut bijbrengen tot het bevorderen van andere wetendheden, die als hulpwetenschappen, waar het te stade komt, nog dienst kunnen bewijzen.

De oostersche navorsching, die fel aan den gang is, en die het bewijs der oorspronkelijke eenheid van het menschelijk geslacht allengskens toenadert, zal slechts goede en vaste uitslagen leveren als zij het onafgebroken speur volgt der oudste levenswijzen, instellingen en later wetten zeden en gebruiken aller volkeren, toegelicht en bijgestaan door al de hulpwetenschappen die op dit duister veld eenig licht kunnen werpen.

***

Daar de mensch éérst voor zijn eigen behoud en onderhoud te zorgen heeft, en dan te denken aan het leven en het onderhoud van kinderen en nakomelingen is het redelijk eerst na te gaan welke *spijzen en dranken* de oortijdsche menschen verorberden, hoe deze eetwaren genaamd wierden en wat nu nog van die benoemingen bij alle volkeren is bijgebleven.

Daarna alles opgezocht wat *het huwelijk* betreft: den rechtsvorm, de huwelijksgeplogenheden bij alle volkeren en door alle eeuwen.

Verder is de oudnamenkunde op te speuren van het *huiselijk leven*, van de huisleden, vader, moeder, zuster, broeder, enz, en van het naamgetuig, aangaande het leven, de ziekte, de dood

Naderhand slechts de oudnamenkunde der *godenleer* bij alle volkeren, in verband met hetgene ervan heden ten dage nog is overgebleven bij alle volkeren. Dat

alle afgodendienaars eerst de zon aanbeden hebben staat reeds vast.

Dus eerst over Spijzen en Dranken.

Van de eerste spijzen en dranken door den mensch gebruikt zullen wel het ZEEM geweest zijn en de MEDE (de mee, de meedrank die ervan gemaakt wordt).

Water en melk, kunnen wel in aanmerking komen, maar zoolang ze geen kunstmatige bewerking ondergaan hebben vallen ze buiten het bestek der oorspijzen en -dranken. Doch ze leveren een bewijs op hun eigen. Vleesch of visch wierden eerst later als voedsel genomen. Nochtans als tamelijk vroeg in gebruik, kunnen zij ook een bewijs van zekere gehalte verschaffen. (Vgl. de merkweerdige bijdrage van wijlen E.H. Claerhout in Biekorf 1928, XXXIV, 289, over het oude woord 'Schol').

Hier over het ooroude woord ALI, *bie*.

't Sanskrit geeft *ali* voor bie en ook voor sterken drank, geurenden drank. 't Sanskrit heeft ook *madhu* met den zin van mede, zeemdrank, insgelijks met de beteekenis van zeem, van bie en zelfs van biekorf. Daarbij nog *pîyûsha*; vglkt het slavonisch *piwo*.

Het oudsaksisch geeft *alo* voor bier - Heliand: alofatun d.i. biervaten, v. 2009 -.

Alleen het oudfranksch, van al de germaansche talen heeft het woord *ali* met de beteekenis van *bie*. Het aloude vlaamsch onzer westerkust moet diensvolgens dit woord in vroegere tijden ook gehad hebben met die beteekenis.

Zie onze LEX SALICA, Tit. VIII. De furtis apum - apium, abium - CODEX 2. 'Si quis unum *vasum* deintus clavem furaverit et tictum super aperierit, <malb. antedi (ontdede) *leodardi* [voor *beoehardis*]>'. - CODICES 6 EN 5. 'Si quis unam *apem*, hoc est unum *vasum* de intro clavem et sub tecto fuerit, <malb. antedio *olephardis* [te lezen: *olechardis*]>'. Hier valt

op te merken dat unam *apem* hier verklaard wordt door unum *vasum* (ook in Codex 2), 't omvangene voor 't omvangende, 'tgeen volgens de taalzielkunde dikwijls is waar te nemen zoowel wegens dieren als wegens menschen. De bie beteekent alzoo het diertje, het zeem, den zeemdrank, en den biekorf. - CODICES 7, 8, 9 geven *olecharde, elecharde, holecardo*. - CODEX 10 geeft *olethardis* en daarbij het uiterst merkweerdige *alethardis*. Beide staan voor *olechardis, alechardis*[1].

Het eerste deel van het naamgetuig *ale, ole, ele*, moet buiten kijf tot het oude *ali* - bie, zeem, mede, biekorf - toegenaderd worden. Het tweede lid *chardis* is ons oude en tot nu toe bewaarde: *gaard*, hof.

Leeraar Kern, de schrandere man, zat daarmede verlegen en dorst geen uitspraak doen. 'The former part of the compound is a hard problem'. Te zijnen tijde was de taalzielkunde nog volkomen onbekend. Nu weten wij door die nieuwe hulpwetenschap dat de namen van dieren, zelfs van menschen overgezet wierden, van de verste oudheid af, op de voortbrengsels, op de bediening ja tot op de woonplaats dier wezens. Dit geldt nog, bij het volk, tot op den dag van heden. Het moet ons dus niet verwonderen dat in het lithuaansch het woord: *awilys* eenen biekorf op eenen boom bediedt.

Ali, zooals ook *madhu*, beteekent *bie, zeem, mededrank, bier, sterke drank*, verder *beer, ale*, (korten mest) en daarbij *biehuis, biekorf, biebuik, biehof*.

Die bewering wordt niet weinig bekrachtigd door een nevenwoord, dat van een anderen stam uitgaat, en dies den vorigen uitleg nog meer komt stutten en staven.

Immers: in het zelfde hoofdstuk, geeft Codex 2: *leodardi* misschreven door *beochardis*. De uitschrijver, gewoon van *leodardi* te schrijven, dat zeer dikwijis in de L.S. voorkomt, heeft in stede van *beo-*

(1) Deze zijn de 2e naamval van olechard, alechard, 2e naamval vercischt door antedi.

chardis, leodardi gezet. Uit gewoonte, en niet om den zin. Trouwens *leodardi* komt hier niet te pas, ‘een boete van 600 deniers’! - In Cod. 7-8-9 valt er te lezen: *beochardis, biagardis, beachardis*. - In Codex 10: *beochardis* en *beachardis*.

Dit beteekent *biegaard*, biehof.

't Woord is verloren in de hedendaagsche taal, doch *biehof* is hier en daar nog in Fransch-Vlaanderen en ook in Veurne-Ambacht bewaard. Bij Kiliaen vindt men nog *biegaarder*, apiarius. De geslachtnaam *Biegaard* is nog bewaard bij de Westvlamingen - fr. bigard(1) -, alsook *alegaard, allegaard*, - fr. *aligard, algard, algar* tot in Bertanjen toe -!

Meer dan een navorscher, meer dan een taalkundige kon tot zijn verstand niet brengen, hoe dat de drank dien we nu *bier* noemen, en de Engelschen *ale*, drank die uit *graan* gebrouwd wordt, den alouden naam van den *zeemdrank*, de mede, kan dragen. Frank in zijn Etyrn. Woordenb. verklaart den oorsprong van *bier* als onzeker! 't Woord zou kunnen ontstaan zijn uit *brier* toegenaderd tot *brouwen*. Van een anderen kant verwerpt hij de toenadering van bier tot het Slavonisch *piwo* - bier - en deze is nochtans goed en vast. Om daarin klaar te zien, behoeven wij nogmaals de taalzielkunde te rade te gaan, want zonder die hulpwetenschap schiet de loutere taalkunde, in veel gevallen, zooals hier onder meer, te kort. Oude woorden die oude zaken bediedden, blijven heel dikwijls voortleven daar waar de verouderde zaken in ongebruik geraakt zijn, overgezet op nieuwe dusdanige zaken, of op voortbrengsels bij voorkeur die de oude mogelijks vervangen en van lengerhand verdringen. Dit is meest het geval als die voortbrengselen eene hoedanigheid hebben, vorm of leest, reuk of smaak enz. die met de oude

(1) Vgl. Grand-Bigard. ‘In den iersten hebben Jean Langin, heere van Groot Bijgaerden...’ den torre van de kercke van Groot Bijgaerden...’ 1599-1600 (Bull. Soc. Roy. d'Arch. Brux. 1929, mai, bl. 7).

overeenstemt. Dit is na te speuren in de woorden *boek, pen, papier, geweer, stoof, brood, thee* enz.

Als in den loop der tijden nieuwe dranken gevonden en gebruikt wierden, zooals bij voorbeeld *het bier* dat ook overeenstemde met de mede, ook sterken geur hebbende, wierd de naam van *ali* en *beor, bjórr, piwo* op dien nieuwen drank overgezet, alhoewel de oorspronkelijke beteekenis van 't woord, bij *de bie en haar voortbrengsel* t' huis behoort.

Al het naamgetuig nu van *ali, madhu, piwo* 'n verklaart nog niets over de beteekenis van die grondwoorden zalve, die op *hun eigen staande* ook een eigen bediedenis hebben, bediedenis welke overigens in hunne afleidingen niet noodzakelijk moet teruggezocht worden. De bie, 't zij ze *ali, madhu, bî, bia* enz, genoemd is, zou het niet het dierke zijn met het *straal*, met den *angel*? *Aal = els, priem*; middennederd.: *âl*; middenhoogd.: *âle*; oudhd. *âla*; indogerm: *êla*; lituaansch *yla*; angels. *oêl, âl.* De stam *bi* heeft de grondbeteekenis van steken. De stam *mad, med* bediedt steken boren.

Waar het dus niet beter de beteekenis af te leiden van 't bietje's voortbrengsel zelve en den drank er van gemaakt?

De grondbeteekenis zou dan uitkomen op iets dat *geurt, stoort*, 't zij in den goedan of kwaden zin (ale, hale, korte mest), en deze beteekenis zou best in den stam *ali, ole, ele* bevat zitten, die ook in den stam lat. *olere, olefacere, alimentum, alere* te vinden is. Beida gelden aldus: het diertje met den angel, dat het zeemvoedsel voortbrengt, en de geurige mededrank.

Samenhang

Ali

Sanskrit: *ali*, oudfrank.: *ale, ole, ele*.
Angelsaks.: *ealu*;
Oudsaks.: *alo*;
Yslandsch: *oel*;
Lituaansch: *awilys, alùs*;
Kerkslav. *olû*;
Oudzweedsch tot nu: *öl*;

Middenned.: *ale, hale*;
Engelsch: *ale*;
Nederl. Vlaamsch: *ale, hale*, (korte mest);
Spaansch, Portugeesch: *ali*(cante) sterke wijn;
Latijn: *olere, olefacere, olfactum, alimentum*.

Piyusha

Sanskrit: *pîyûsha*;
Slavonisch: *piwo*;
Latijn: *apis*;
Oudfrank.: *bia, bea, beo*;
Angelsaks.: *beo, bear, beór, bíór,*
byrele (pincerna, schenker),
beorscipe: gastmaal, gelage,
Oudnoorsch: *byorr*;
Yslandsch: *bioor*;
Noord-Engelsch: *beer, biere*;
Gallisch: *biere*;
Vlaamsch: *bier*.

Madhu

Sanskrit: *madhu*;
Angelsaks: *meodu*;
Oudgallisch: *med*;
Oudbertoensch tot heden: *mez*;
Vlaamsch en Oudvl.: *mede, mee*.

§. De bie bij de dooden.

De oostersche volkeren legden in het graf hunner overledenen, nevens den reispenning om den tocht over den goddelijken stroom te betalen, ook eetwaren.

Bij de niet-welstellende burgers waren het gewone spijzen die men dagelijks nutte.

Bij de rijken, de edelen en de koningen, vindt men daarbij *bieën* in goud en edelsteenen verveerdigd; alsook de drie staven die beteekenen in 't lat. *scarabaeus*, in 't grieksch: *kárabos*.

De scarabaeus bij de Egyptenaren verbeeldde niet alleenlijk de zon, maar ook de onsterfelijkheid. Nochtans moet de *scarabaeus* voordien, in veel vroegere tijden,

gelijk ook de *bie*, het voedsel der dooden bedied hebben. De duizende *scarabaei*, in 1854 door I.C. Wilkinson in een graf gevonden, zijn daar een afdoende bewijs van. Want hier kan geen zinnebeeldig betoog gelden. Zulk groot getal wijst op voedsel.

Anders is het gelegen met de gouden bieën in het graf van koning Chilperik te Doornik ontdekt. Die gouden bieën hebben daar slechts nog eene zinnebeeldige beteekenis, bij de Franksche koningen behouden van over eeuwen en eeuwen, met veel andere geplogenheden uit den Oosten medegebracht en bewaard, maar niet toe te schrijven aan betrekkingen die onze franksche bevolking zoude gehad hebben *te dien tijde*, toen ze reeds hier onze streek betrokken hadden, met de Egyptenaren. Al wat onze Franken, van oude wetten, geplogenheden, zeden en gebruiken, of zelfs taalgetuig als ‘gemeen goed’ met de oostersche volkeren hebben, dagteekent van uit den tijd, toen ze nog in het Oosten gehuisvest waren.

Het bewijs ligt voor de hand. Onze Noordsaalfranken, die eerst onze westerkust ingenomen hebben, leveren met hunne oudste wetten, geplogenheden, inrichtingen, gildewezen, oorlogsstellingen, tot de wapens toe, onweerlegbare getuigenis, dat ze in den voortijd de streek bewoond hebben van de Chaldeeuwsche volkeren. Dus met uitwijs op oorvolkerlijk gedoe. Voor 'tgeen het Joodsche volk betreft is dit klaarblijkend. Meer dan één duistere zaak uit den Bijbel, kan wel door franksche oorkonden opgehelderd worden, omdat deze tot op onze dagen in 't lange en in 't breede in onze oudste wetgeving, zeden en gebruiken, zijn bewaard gebleven, terwijl ze in 't Jodenland sedert eeuwen verloren zijn, namelijk voor 'tgeen den oorsprookelijken uitleg betreft.

J. VALCKENAERE.

De zeeslag bij Skagerrak-Jutland.
31 mei 1916.

IN Biekorf, 1928, XXXIV, blzn. 303-309, slaat een overzicht der Engelsche en Duitsche oorlogsvloten, alsook hunne strijdwijze en hunne bewapening. Deze twee groote vloten zijn maar eens onder den oorlog

in een grooten zeeslag handgemeen geraakt, op 31 mei 1916.

Beide vloten waren uit op denzelfden tijd en vaarden naar elkaar toe, zonder dat de eene van de andere wist. Ze zouden misschien langs elkander heengevaren zijn, zonder iets opgemerkt te hebben, was niet toevallig een der torpedobooten van de linksche zijdelijke dekking dar Duitsche voorwacht zijwaarts naar een handelsschip uitgestuurd geworden om de lading ervan na te zien. Deze torpedoboot zag heel in de verte de talrijke rookwolken der Engelsche voorwachtschepen. Het was toen 2 uur 28 na den middag. De Duitsche voorwacht stoomde er heen. De Engelschen hadden weldra de Duitschers in 't oog en naderden om het even. Eerst geraakten torpedobooten en kleine kruisers aan den slag, maar deze braken het gevecht af en trokken terug van zoohaast de zes Engelsche slagkruisers van Beatty en de vijf Duitsche van von Hipper afkwamen. De Duitschers draaiden naar het zuiden om de Engelschen op hunne vloot te lokken welke toen nog 90 km. van het slagveld verwijderd was; om 3 uur 48 begonnen ze het vuur op 15.000 m.; de afstand werd weldra 11.300 m. en steeg daarna evensnel tot 18000 m. De Engelschen stelden zich buiten het be reik van het Duitsche vuur dat hun twee hunner slagkruisers *Indefatigable* en *Queen Mary* gekost had. Het was toen 4 uur 45. Vier snelle Engelsche pantserschepen der *Queen Elisabeth*-klasse kwamen toen op en hunne granaten van 38 cm. mieken het de Duitsche slagkruisers lastig; doch weldra verscheen op het slagveld het derde Duitsche smaldeel, bestaande uit de vier pantserschepen der *Koenig*-klasse. De Engelsche schepen trokken dan terug, en dank hunne grootere snelheid bleven ze weldra buiten bereik.

De Duitschers waren op het punt de vervolging op te geven, toen talrijke Engelsche pantserschepen gemeld werden, die den Duitschen kleinen kruiser

Wiesbaden buiten gevecht brachten. De Duitsche slagkruiser *Laetzow* was zoo deerlijk gehavend dat hij het slaggebied moest verlaten. De Duitsche vloot ontplooide zich dan in de richting van de Engelsche om den vollen strijd aan te gaan. Ze wist nog niet dat ze héél de vijandelijke vloot vóór haar had, daar de zichtbaarheid erg te wenschen overliet. De Duitsche schepen konden nog den slagkruiser *Invincible* en twee groote en een kleinen kruiser in de lucht jagen. Toen echter de Duitsche opperbevelhebber, Scheer, overal om zich de losbrandingen van het vijandelijk geschut zag, en zijne slagkruisers van drie kanten beschoten werden, deed hij al zijne schepen rechtsomkeer maken om 6 uur 35. Deze beweging lukte prachtig, en werd gedekt door de torpedobooten die eenen gordel kunstmatigen mist voor de vloot spanden, terwijl enkele onder hen den vijand met torpedos bestookten.

Zelfs nog op dezen stond dacht Scheer niet dat hij heel de Engelsche vloot voorhanden had; daar geen vijand hem volgde, deed hij om 6 uur 55 wederom rechtsomkeer maken aan al zijne schepen, en stoomde opnieuw den vijand te gemoet om hem een gevoeligen slag toe te brengen en hem te beletten zijne vloot dan verder te vervolgen, ook om 's vijands terugweg af te snijden, en in de hoop mede op deze wijze den kleinen kruiser *Wiesbaden* ter hulp te komen.

Toen de Duitsche vloot alweer op het slagveld kwam botste haar voorwacht op het midden der Engelsche lijn. Ze werd van drie kanten beschoten. Scheer zat ten volle in den ‘Wurstkessel’, en om aan een volledige vernieling te ontsnappen deed hij voor de derde maal om 7 uur 12, al zijn slagschepen rechtsomkeer maken. Om 7 uur 13 gaf hij bevel aan zijn vier slagkruisers om samen met de torpedobooten op den vijand los te stormen, ten einde den terugtocht te dekken. De torpedobooten moesten ook trachten de bemanning der *Wiesbaden* te redden wat echter niet gelukte.

De vier Duitsche slagkruisers stevenden recht op het midden der vijandelijke schepen. Terwijl ze zoo recht naar hunne dood liepen, viel de eene zware lading na de andere op hen neer. De vier slagkruisers vormden een prachtig doel voor den vijand. De *Derfflinger* die voorop vaarde werd leelijk gehavend, twee granaten van 38 cm. deden achtereenvolgens de twee achterste pantsertorens van het zwaar geschut springen. Groote vlammen schoten eruit omhoog. Dank zij de genomen voorzorgen brandde de daar opgestapelde schietvoorraad wel, maar ontplofte niet, anders ware heel het schip in de lucht gevlogen. Een zware granaat ontplofte tegen den wand van het blokhuis waar de geschutsbevelhebber zich bevond, maar de 35 cm.-dikke pantser weerstond; geen enkel richttuig van het geschut werd vernield, maar de verbinding met den waarnemer in den voormast was onderbroken. De verbinding van den algemeenen richter met den tweeden pantsertoren werd insgelijks afgesneden. De geschutsofficier kon enkel nog den eersten pantsertoren richten; de tweede schoot onafhankelijk. De afstand van den vijand was van 12.000 m. op 8.000 m. gekomen, toen om 7 uur 18 het bevel kwam op de vijandelijke voorwacht aan te stormen. Op dezen stond vaarden de slagkruisers gelijkloopend met de vijandelijke linie; ze trokken terug, terwijl de torpedobooten aanvielen. Toen deze naderden, stevende de Engelsche vloot in allerijl weg. Om 7 uur 39 zag de *Derfflinger* geen enkel vijandelijk schip meer. Rond 8 uur was men meester van den brand aan boord, en waren de lekgaten gestopt. De voorraadkamers van het geschut die in brand stonden, werden onder water gezet. De *Derfflinger* was door twintig granaten van 38 cm. getroffen en ook door een groot aantal granaten van minder kaliber. Op de drie andere slagkruisers was ook brand uitgebroken. De *Seydlitz* lag er het slechtst aan toe, zijn voorsteven zat diep in het water[1]

(1) *Derfflinger* en *Seydlitz* moesten na het gevecht voor zes maand in de drooge dokken van de werf om de noodige herstellingen te ondergaan De *Derfflinger* had 200 dooden.

Ondertusschen was de Duitsche vloot afgezakt naar hare havens; binst den nacht ontsnapte ze verder aan eenen nieuwen aanval van zes engelsche slagkruisers, en verloor nog het oude slagschip *Pommern* dat door een torpedo in de lucht gejaagd werd, alsook een lichten kruiser.

De duitsche torpedobooten die de Engelsche vloot vervolgden vonden haar niet meer, daar ze verscheiden malen van richting veranderd was, om aan hunne nasporing te ontkomen.

De Engelsche verliezen beliepen driemaal zooveel als de Duitsche. Had de Engelsche vloot zich niet teruggetrokken voor het gevaar dat van de Duitsche torpedobooten dreigde, ze had een beslissende zegepraal behaald.

De Duitsche vloot ontsnapte aan een volle vernieling dank aan hare groote beweegbaarheid, waardoor ze tot driemaal toe zonder overlast een der moeilijkste bewegingen (rechtsomkeer voor alle schepen ineens) kon uitvoeren.

De Engelsche vloot was te talrijk om goed beweegbaar te zijn; gedurende heel het gevecht lag ze op één linie ontplooid, en zoo bood ze een prachtig doel aan de torpedos.

De Engelsche opperbevelhebber Jellicoe, heeft zich binst het gevecht geen juist gedacht kunnen vormen van de plaats waar de vijand zich bevond.

De zeeslag (van 3 uur 48 tot 7 uur 30) greep plaats in den zuidwesthoek die gevormd wordt door de snijding van de middaglijn van 6° Oost van Greenwich op den breedtecirkel van 57° Noord, in de omgeving van de plaats die op de zeekaarten aangeteekend staat als *Little Fisher Bank*.

Om ons een gedacht te geven van de talrijke bewegingen der Duitsche vloot binst het gevecht, ziehier de richtingen waarin de Duitsche slagkruisers

binst den strijd gevaren hebben: tot 2 uur 28 naar het Noorden; tot 3 uur 22 naar het Westen; dan tot 3 uur 33 naar het Noorden; naar het Zuiden tot 4 uur 53, daarna gedurige verandering van richting tot 9 uur 20; tot 9 uur 45 naar het Westen, en eindelijk naar het Zuiden voor het overige van den dag.

D.S.

Over dit alles zie: *Mémoires de t'Amiral Scheer*, Paris, Payot 1924. blzn. 28-32, en 177-219. - **G. VON HASE**. *La Bataille du Jutland vue du 'Derfflinger'*, Paris, Payot, 1922, blzn. 63-138. (Dit boek geeft de indrukken weer van het gevecht aan boord van den grooten Duitschen slagkruiser. Het lezen ervan loont de moeite). - **JELLICOE DE SCAPA**. *La Grande Flotte, 1914-1916*. Paris, Payot, 1921, blzn. 218-285.

Het beeld mijner ouders

'k Draag 't beeld van mijn Ouders heel diep in mijn hert
en, stilden de jaren het wrange der smert,
de jaren verdiepten den zin van de wonden
en deden ze spreken lijk raadrijke monden.

Hun mond, ach, hun wangen, hun oogen, hun haar,
't staat alles vóór mij alsof 't levende waar'
en foto's en hoef ik, noch houtsneê noch marmer,
het beeld in mijn hert is getrouwer en warmer.

Ja, wonderbaar is 't hoe de tand van den tijd,
die menig gebeitel ten brokkel verbijt,
al bijtend hier, 't fijne verscherpt van de trekken
en 't beeld met een bronstoon van grootheid komt dekken...

Doch, dieper in mij dan het duurbaar gelaat
ligt 't beeld van hun leven, hun woord en hun daad;
en kus ik het eerste met innige ontroering,
ik kniel voor het tweede in gebed en vervoering!...

'k Ga vaak vóór die beelden, zoo vaak, vóór hen staan

en, is mijne ziele met weêdom belaân,
is ze angstig, vertwijflend, of voelt z' haar begeven,
ik schouw naar hun wezen, ik schouw naar hun leven!...

En 't lijkt me dan, Vader en Moeder, is 't niet,
dat gij al mijn' nooden, mijn' ziele beziet,
en buigt over mij, lijk weleer, met die armen
die alles genezen, die alles verwarmen.

Ik voel uwen mond op mijn' wangen dan staan,
uw zegenend' hand over 't voorhoofd mij gaan
en 'k vang van uw lippen die woorden die stillen,
dietroosten, die steunen en hemelwaart tillen!

'Wij leefden, zoo spreekt gij, wij ieden voor God,
wij hadden meer dagen van leed dan genot;
maar, losser van de aarde door 't scheuren der wonden,
heeft 't bloeden ons nauwer aan Jesus verbonden.

Leef, kind, lijk wij leefden, zoo sterft ge lijk wij,
en leer aan uw kindren te leven lijk gij;
dan worden de toekomst, het heden, 't verleden
een drieluik uit 't eigenste grondbeeld gesneden!...'

Ik luister... ik luister... het woord hangt nog lang,
nog lang in mijn' ziele lijk harpegezang,
en 'k leg dan weêr moedig mijn kruis op mijn' schouders
en stappe vooruit met het beeld van mijn Ouders!

JOS. VANDEN BERGHE.

De Kortrijksche Wetheeren en de Groote Pragmatieke.

IN 1549 regelde Keizer Karel de troonopvolging in de Nederlandsche Provinciën door de bekende Groote Pragmatieke of Pragmatieke Sanctie[(1)]. De

(1) Daarover: **E. POULLET**. *Histoire Politique Nationale*. Deel II (Leuven, 1882-92), bl. 290. - **A. HENNE**. *Histoire du règne de Charles-Quint en Belgique*. Deel VIII (Brussel, 1859), bl. 373-396.

landvoogdes Maria van Hongarije voerde de voorafgaande onderhandelingen met de Staten der verschillende Provinciën. De Staten van Vlaanderen waren niet zeer ingenomen met het verrestrekkende ontwerp van hun graaf en keizer: ze wilden 't met koelen verstande overwegen; doch hunne afgevaardigden werden reeds den 25 Mei door den keizer te Brussel ontboden(1). Ondertusschen werd het oordeel van den Mechelschen Grooten Raad en van de Staten van Brabant ingewonnen. Den 2 Juni deelde de landvoogdes de stukken daarover mede aan den gouwheer van Vlaanderen, den graaf de Roeulx(2). Deze riep aanstonds de Staten tot verdere onderhandeling bijeen te Gent. Den 6 Juni reizen de Kortrijksche wetheeren ter beschreven dagvaart.

'[6 Juni 1549]... zo reysden Ruggaer Gheys, voorscepene, ende meestre Cornelis Roose, pensionaris, te Ghendt ter dachvaert, ten bescryvene vander coneghenne regente ende gouvernante, omme tanhoorene zulc vertooch als mijn heere van Rueus de staeten van den lande doen zoude annopende de pragmatycke die de Keyserlycke Majesteyt nopende de unie van alle de landen van harrewaert overe ende dat in successie vanden zelven lande, also verne alst den prince anne ghynck, stede hebben zoude, communiquierene...'(3).

De Staten van Vlaanderen werden in plechtige vergadering bijeengeroepen te Gent den 17 Juli om hunne goedkeuring van de Groote Pragmatieke mede te deelen en den prins Philips als graaf van Vlaanderen te huldigen. Als Blijde Intrede voor den nieuwen graaf stemden zij 140.000 Carolusguldens. De Kortrijksche wetheeren namen deel aan die plechtigheid en aan die stemming te Gent, en reisden ook mede naar Brugge waar den 23 Juli Philips den trooneed afleg-

(1) **A. Henne**, a.w. bl. 376.

(2) **Gachard**. *Analectes Historiques. 3e série*, in het Bulletin de la Commission Royale d'Histoire, 2-VII (1855), bl. 169-172.

(3) Stadsarch. te Kortrijk. *Gemeenterekening 1549-50*, f. 30.

de voor de wetheeren der stad (dat gebeurde voor de Halle op een verhoog door Pieter Pourbus geschilderd) en daarna voor de schepenen van 't Brugsche Vrije[1]. Eerst den 31 Juli waren onze wetheeren in de goede Kortrijksche stede terug:

[13 Juli, de twee hoogergenoemden]... ende Stevin vander Plancke, greffier, te Ghendt ter dachvaert omme met alle staten vanden lande van Vlaenderen antwoorde te ghevene up tvertooch by de Keyserlyke Majesteyt den zelven staeten daer te vooren ghedaen omme tmaeken van eene pragmatycke ende ordonnancie by ghemeenen accoorde vanden zelven lande, dat naer toverlyden van der Majesteyt tland van Vlaendren succederen zoude up Philips, prinche van Spaingnen, ende dat representacie stede hebben zoude also wel in linea descendenti als colaterael in materie van successie; reysende also van Ghend naer Brugghe, ten beschryvene vande cueneghenne, omme met den anderen staeten als toecommende grave van Vlaendren eedt te doene, vachierende den voornoemden Gheys ende Roose elc 18 daghen.' Volgens dezelfde Kortrijksche gemeenterekening 1549-50, f. 30.

A.V.

Noodbewegen

Aan Heer en vriend Dichter Josef Vanden Berghe, te Rousselare.
'*Adjuva me, et salvus ero*' (Harpzang 118-109).

NOODBEWEGEN,
hier bezijds, in 't bolde vatruim
van die spoelkom!...
angstvertoog,

(1) **A. HENNE**. a.w. bl. 378-379.

in de weelde van dien blankaard[1],
op de vlakte van die melkzee,
waar de snoeplust
reddeloos spertelt en vergaan moet. -
O de dingen!... o die schijn!... Ge
ziet ze maar ge 'n kent ze niet, gij
dwaze vliege, zware vliege,
donkerblauwend op dat witzijn! -
Ach! waartoe, waartoe die armen,
hopeloos bootend
op ne grond die hopeloos invalt! -
Draaien is 't, en
wrikkelen is 't, maar
even verre blijft den oever,
even hooge,
't staande steilzijn van die steenboord,
waar geen macht, geen kunste u optilt,
waar geen schip u
gave aan wal zet! -
***
Schamele vliege!
vechten wordt 'et tegen 't zoetzijn,
in die zee, die *doode zee*, waar
't blinken 't akelig duister duikt, en
waar ge zieltoogt,
waar ge sterft, bij 't laatste stribbelen
van uw onmacht! -
Weerloos schepsel, hier mijn hulpe!
grijpt die vinger,
waar mijn liefde 't koudzijn voelt, en
't klefzijn van uw doodzweet!
grijpt die vinger,
waar mijn ziele u 't leven geeft, en

(1) **BLANKAARD**, blank, (waaruit fr. blanc), blinkend, blak effen. - *Blankaard*, zoo heet het water van *Woumen* - . Elders is 't vijver; *Zillebeekvijver*; *Dickebuschvijver*.
In Oostvlaanderen hebben we 't water of 't *meer* van den Donck; vandaar ongetwijfeld de name van 't dorp *Over meire*, dat met *Zele, Berlaere* en Calcken, in de streke ligt.

met uw leven wilt herleven!
***
Vreemde en wit, lijk
Lazarus die uit zijn graf komt,
slutsch en trage,
stijgt de vliege langst de spille,
waar de Dood heur vangste loslaat!
arme sloore!... toe!... 't zal gaan!... en
halfbezweken,
trekt z' heur snoer van weeke ellende, op
't heilzaam baantje dat ze vond daar!
o nu voelt ze dat voor heur, de
wereld wederom wereld wordt! - Ze
wet heur pootjes,
strijkt heur kopke,
dreelt en droogt heur lamme vleugels,
recht ze... vouwt ze... 't is gedaan! en
niemand nu, 'n
zal 't versmoorde lijk opvisschen,
waar de zalige vreugde roert van
't versch verrijzen!
***
't Wederzien, o 't wederzien van
gers en hofland!

Donkerblauwend voor mijn oogen,
zweept de vliege heur nieuw geluk uit,
zingt ze boven blad en blomstaal:
zonneke, zonneke,
deugd van 't zonneke!
zusters, komt, en drinkt met ons den
drank van 't zonneke!
laai en zwaai!
weisteren in de macht van 't zonneke!
komt naar buiten, haast u zusters!
laat daar binnen,
't judaswezen, 't monkelend schoondoen
van dien BLANKAARD!

laat daar, zusters,
't lievelijk witzijn, 't ijzelijk zoetzijn
van die MELKZEE!...
Zonneke, zonneke,
deugd van 't zonneke! -

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

Ypersche Blijdagwijzer

(Vervolg van bl. 278).

II. De heiligdagen.

Wintermaand: 24n. *Kerstavond*. (Vgl *CK.*, 70).

Vóór den oorlog 'n bestond hier de gewoonte niet van ‘réveillon’ te houden op dien plechtigen avond.

Vele christenmenschen gingen toen op dien avond te biechte, waarna men dan thuisbleef.

Rond den zessen trokken de bakkers op toer, al tuitend op 'nen hoorn. ‘Ze blazen de kadetjes’ zeiden de menschen. Kadetjes waren verschgebakken koeken naar den sneê van onze huidige ‘briochen’, langsonder plat, en vanboven vijf knobbels. Men heette ze ook ‘sterrekoeken’. - Stamde dit gebruik soms niet af van toen er weleens op den avond der ‘Vierdagen’ uit last van een of ander ambacht ‘getrompt’ werd (vgl. ALLOSSERY. *Het Gildeleven*, bl. 122, in de opmerk. 5 van bl. 121):

Het is morgen de(n dag
dat men koopen noch verkoopen en mag;
die [iets] wil hebben komt ‘vandagh'’?

Wintermd: 28n. *Onnoozelkinderendag*.

Hier, zooals elders zijn de kinderen op dien dag baas in huis (*CK.* 78). Daarbij loopen de knechtjes met vader's vest aan, en de meisjes met moeder's jakke en schorte: men ziet ook meisjes in nonnetje verkleed.

Alhier, in S. Maarten's parochie, bestond het gebruik dat de misdienaars, voorheen ‘tabotten’ genaamd (vgl. DBo o. 't w.), op dien dag en de volgende dagen, een rondeke deden bij de parochianen om hun op voorhand een nieuwjaar te wenschen De oudste droeg den zak, en de opbrengste wierd 's avonds verdeeld.

Nieuwjaardag.

Werd hier zooals elders gevierd. In de herbergen jaar-uit jaar-in. 's Morgends ging het werkvolk den baas gaan-‘nieuwjaren’, en werd er onthaald op druppels en ‘wafertjes’ (*CK.*, 82).

's Avonds bakte men pannekoeken en ‘wafers’.

Men zong dan het algemeen gekend liedje (vgl. DE COCK-TEIRLINCK. *Kinderspel en Kinderlust*, VII, 28-35).

Op een nieuwjaaravond
een bakker sloeg zijn wijf
al met de heete pale
zoo deerlijk op haar lijf.
Wat *zal men* den bakker geven
al voor zijn nieuwejaar?
Een kindetjen in de wiege
met schoon *gekruld* haar;
Wie zal het wiegen?
Twee groote vliegen.
Wie zal het dekken?
Twee groote slekken.
Wie zal het slaan?
Sinte Bastiaan
met zijn zilveren en zijn diamanten schuimspaan.

De vrouwe moet ook gaan ‘nieuwjaren’, want de beenhouwer en de bakker houden eraan. Zij hebben gezeid dat zij ‘goed van handgifte’ is, en dit is voor veel handelaars het bezonderste. Dat bijgeloof bestaat nog algemeen.

De bakkers alsdan schonken destijds een vollaardeken als ‘nieuwjaar’ (vgl. *CK.* 82).

Nieuwjaarmaand: 2^{n}. *Feestdag van den Zoeten Naam Jesus*.

Overjaren bestond hier te Yper de gilde der bier-

voerders en zakkedragers [te Brugge de krane ‘kinders’], die gansch dien dag vertoefden in een ruim van de Halle. Hun schutsheilige was het Kindeke Jesus. Op dezen dag reden zij uit op 'n wagen, waar op een groote tonne stond met Bacchus erbovenop. Zoo brachten zij een bazoek aan de brouwers, die hen onthaalden op schuimend bier.

Driekoningenavond. (Vgl. 94 vlgg.).

Bij velen, in huis, was het ‘den Koning trekken’. Dit geschiedde bij 't trekken van briefjes. Op elk briefje stond iets vermeld. Op 't eene: koning; op 't andere: koningin, prins, prinses, zot, zottin... Andere waren met rijmpjes op (95):

- Grim gram grol
  kwaad voor niemendol.
- Liever te lezen in een boekske
  dan te vrijen in een hoekske.
- Trompetter onder de sargie.
- Liever de karre te laân
  dan te biechte te gaan.
- Liever te dansen in 't groen
  dan te gaan naar een sermoen.
- Portier van 't hoog salet
  waar iedereen zijn poorte op zet.
- Sergeant van 't Oordeel
  doe' mij een groot voordeel,
  als gij wilt beenen knagen
  ge moet de mijne maar vragen.
- 'k Zou door haag en muur breken
  om mijn lief te spreken.
- Ruttelare, pruttelare,
  pijpekasse, nooit van passe.

Verkoren of Verloren Maandag (100).

Dit was de maandag na Driekoningen. Men wrocht niet, en men dronk den ganschen dag.

Nieuwjaarmaand: 20^{n}. *S. Sebastiaan*.

Deze is de beschermheilige der handboogschutters, waarvan de gilde, eene der oudste (108), tot in 1858 een autaar had in S. Maarten's kerk, aan s. Sebastiaan toegewijd.

Schrikkelmaand: 2n. *Lichtmisse.*

In den volksmond: ‘O.-L.-Vrouwe roert de panne’.
Koekebak in al de huizen (119).

Schrikkelmaand: 6n. *H. Dorothea.*

Misdag der hoveniers en fruiteniers (127). In de jaren 1850 bestond die gilde nog alhier, en bezat haren autaar in S. Maarten's kerk.

Lentemaand: 19n. *S. Joseph.*

Hij wordt nog steeds gevierd door de timmerliên en schrijnwerkers (vgl. 145). In S. Pieter's kerk wordt thans-nog eene mis op dien dag ten hunnen wille gelezen.

Lentemd: 30n. *S. Quirinus*:

Voordezen vereerd in S. Niklaai's kerk, tegen halszweren, oorcijn en blaasziekten (vgl. 152)
('t Vervolgt).
[C.M.] - L.D.W.

Koleuren kennen en ze weten te noemen.

IEDEREEN heeft leute in zijn neringe: ook in mijn verfwinkel hier te Kortrijk kan 't geestig zijn om sommige menschen bezig te hooren over 't koleur van de ‘varrew’ die ze noodig hebben.

Slinaatje (Celina) is daar weere: 't is al een heelen tijd bezig aan zijn huis in 't nieuwe te steken. 't Komt nu om een potjen amail (algemeen volksch voor émail, lakverf) voor zijn étilagèrekasse (étagère, open hangkastje) van dat *donkergeluw* (= goudoker). 't Is zeer kontent geweest van de varrew van zijn pesneelen (persiennes, lattestoors) en 't moet er nog andere hebben voor de reezekes van zijnen anterneau (lanterneau, de glaskappe van zijn keuken). 't Moet van dat *bruinbleek* (= okergeel) zijn.

Een andere volgt om een pot gereedgemaakte var-

rew voor een ijzeren bedde ‘alzoo van dat *blauwbruin* hier’ en ze wijst naar donkergroen.

't Is een kind nu met een flasche om olie van termentijn en een vierendeel ‘van dat *bruinblauw* voor de waschte’ (d.i. hoogblauw, bleu d'Outremer, ook nog *schorteblauw*, in tegenstelling met bleekblauw voor 't witgoed).

Er zijn er die schoone 't koleur weten te zeggen: blijdig groen, gersgroen, aschgrauw, blauwgrijs, blekkende rood (= vermiljoen), en daartusschen een keer om *donkerwit* (= bleekgrijs) of ‘alzoo gelijk kaffie met veel melk’ (= lichtbruin).

Van 't lastigste is 't om zilverpoeier te vragen: een pakske van dat bleek goud'reersel; een pakske van dat goude doreersel maar wit; een pakske witte gouderure of nog: een pakske om te zilvereeren; en 't eigenaardigste nog: een pakske van dat *donkerbleek*.

Algemeen wordt er gevraagd om *voorzwart* (= ivoorzwart) en glaspapier (d.i. doorschijnend papier in gekleurde ruiten om op vensterglas te plakken, vitrauphanie).

't Gebeurt ook dat ze een van de jongens zenden met de koleuren op een briefke. Dat is soms 't sparen weerd, zooals dit hier van een man die, buiten zijn werkuren, schildert voor de menschen van 't gebuurte en dus wel de koleuren kent: ‘1 fr. omgebranden honger (= ongebrande omberaarde, terre d'ombre naturelle), karkilo giwelooker (= gele oker)’.

In den winkel staat er een bord met al de koleuren op: het doet veel dienst en 't is gemakkelijk alzoo. Die niet wel de koleuren bij den name kennen, 'n hebben maar te wijzen en te zeggen: van dit hier of van dat hier. Vroeger gingen vele vanzelf naar de voordeure, of bleven staan in de voordeure, om te wijzen naar een van de koleuren die op het kassement er langs geschilderd staan.

LUUSTERWEL.

Taalvonken

(Vgl. boven, bl. 284 en de vorigen).

IEDEREEN kent die nieuwwijsde schoêzolen... in ‘internationaal nederlandsch’ geheeten ‘crêpe’. Crêpe? Waarom crêpe? Dat weet niemand. Doch 't is ‘internationaal’, en dus ‘nederlandsch’! Echter ons volk weet-daar alreeds vanalles in 't vlaamsch voor: knoddig en anders, gemeene en niet gemeene. ‘Snotschoen’ b.v., en van een kind hoorde 'k: ‘van die schoen-daar met boterhammen aan’. Maar de buitenmenschen zeggen het schoonst; dit vernam ik te Brugge in 'en schoewinkel. - Ja, en hoe noemen zij dat? - Zolen in *zwijnevel*. En inderdaad, die ‘crêpe’ is op-end-op zwijnevel, geschoren en gewasschen. - Ja, meende 'k alsdan, zij die dat zeggen, die gaan wel afstammelingen-nog zijn van de anderen die overtijd zeiden, tegen caoutchouc: *in moerevel* (Vgl. DBo o. 't w.).

T.R.

Hard tegen onzochte

Tegengekomen: een Vlaming; en 'n geleerde Vlaming, trouwens hij kan veel fransch en ge hoort dat in zijn vlaamsch,... een ‘internationalen’!

Hij is een vriend van me.

Hij zei:

- 't Dunkt me, zei hij, dat Biekorf overdrijft...

- ...maar zonder overdrijving is ooit één strijd gelukt?

- Fransch weren uit het vlaamsch, zei hij, mag zijn; maar dan dat fransch vervangen...

- ...door vlaamsch! niet aan te nemen, hei?

- Jamaar, zei hij, door woorden als... enwel b.v. als ‘Beschikrekening’...

'k Zei niet, maar 'k dacht: nog een die Biekorf oordeelt niet om hetgeen erin staat, maar om hetgeen hij meent dat erin staat: en immers op het zien van, op het laatste blad, het allerlaatste woord; hij zag maar dàt; een oordeel rap en gauw dan, iets wat men heeten mag oprecht de ‘vlaamsche wetenschappelijke kritiek’!

- Enwel? vroeg ik.

- Ja!... zei hij, Check, Beschik! Niet ernstig. Ik heb ge meend: dat is 'n beetjen opgemaakt naar ‘volksetymologie’.

- En, zou het nog, vroeg ik, is 't woord ‘beschik’ niet even menschelijk goed als ‘check’? Wat is 't woord ‘check’? Gij weet het niet, ik ook niet. ‘Beschik’ is duidelijk, zegt meer, en 't is echt vlaamsch.

- 't Bestaat niet!

- Toch! Ten minste als taalvonk eens gehoord, toen ik, voor mijne werkvrouw, uiteenlei wat het was 'n ‘postcheckrekening’: d.i. 'n rekening, waarbij men trekt, betaalt of wat al nog, met hulp van 'n bezit waarover men ter post beschikken mag.
- Ha, dan met 'n beschik, zei zij... En ik, ik achtte 't schoone, dat ‘beschik’: 't kwam uit 'n vlaamschen kop, en uit 'n vlaamschen mond, 't en streed niet met den taalgeest, en 't was verstaanbaar uittermate. Wat moest er meer aan zijn?

- Ja! Ja! Maar toch 't bestaat niet, zei mijn vriend en wilde al aan wat ander's.

- Maar, wel bestaat het onder 't volk, of 't kan bestaan!

- Neen, niet, besliste hij.

't Mocht niet bestaan.

...Zoo was het ook dat hooggeleerde Vriend Van Puyvelde Loquela eens te keere ging; en zei dat op Loquela niet was voort te gaan, want dat daarin wel woorden stonden die Gezelle niet gehoord had - *niet mocht hebben gehoord* - maar die hij door verwarring eens meende te hebben gehoord, b.v., zei hij, ‘subbelen, afsubbelen’ ... verward allicht met ‘sukkelen’! En heel Westvlaanderen loech toen, daar dit zoo ‘sukkelachtig’ klonk! Wie was er daar aan 't sukkelen, aan 't gissen, aan 't verwarren? Wie subbelde op dat welbekende woord? Gezelle, of Heer Van Puyvelde voor wien 't niet mocht bestaan?

En 't is hier weeral 'tzelfde. En altijd is het zoo. *'t Vlaamsch woord mag niet bestaan*.

De eerste ‘Onbekende’ uit Brussel, die nooit geen vlaamsch noch hoort, noch vele-bezigt, mag woorden smeden, als ‘'n uurrooster’ b.v.! Da' 's seffens goed, da' 's nederlandsch! Maar iemand die, naar 't vóórdoen van het volk, en op het aartwijzen van 'n Gezelle of Craeynest, ‘beschik’ zou vorenstellen - een vlaamschen mond ontvallen - insteê van ‘check’, die leidt de tale naar den diepen, die wilt heur dood vermooschen, die is een moordenaar. Awoe!

Echt vlaamsch, beschaafd, ‘voornaam’ en ‘internationaal’ dat is als dees: ‘een *elegant* en *konfortabel* luchtschip; de *inspecteurs* van de *mobiele brigade*; het *financieel malaise*; *over heel de lijn triumfeeren hier de finesse, de distinctie van het Engelsch temperament*; die stukken *leenen aan deze*

expositie een geraffineerden glans van koleur en fantazie; zij zijn *de clou dezer hoogst interressante exhibitie*; *posthume jalousie*; *mercantiele instinkten...*' en nog veel ander dergelijke, die ookal even... stinken. Da' 's vlaamsch! Dààrop wordt niet gesproken! Dàt wordt geduld, gedrukt, gelezen en geprezen. Maar woorden als 'beschik' da' 's de ondergang, de schande van het vlaamsch!

Enwel! Als 't zoo moet gaan, gij Degelijken al, totnu gezeid 'Voornamen', nu liever 'Internationalen', gij wilt van 't onze niet? Wij willen van het uwe niet! Elk ga zijn' gang, wij mee met 't volk, gij zonder! Maar dan ten naasten jare, blijft af dan van Gezelle... dit ware meer oprecht!

BROM.

De oorlog in Dickebusch en omstreken
(Vervolg van bl. 287).

*1915. Dinsdag den 26*n *in Hooimaand*. 'k Krijge mare van onzen Bestrekheer, den Arrondissementscommissaris, dat 40 meisjes en 50 knechten mogen toegaan naar de leergaarden van den Staat in het Fransche. Daarop zet ik uit voor heel den dag, om de kinderen te vermanen.

In den achterhalfdag vallen bommen aan den S. Hubrechtshoek: eene valt te Vermeulen's, eene bij Van Eecke's molen en drie man van 't leger zijn dood! 'k Was toen even daar in 't gebuurte, en heb me ruimen tijd moeten schuilhouden.

*27*n. *Woensdag*. In den nacht wat gesmijt aan 't Hallebast.

*28*n. *Donderdag*. 51 knechten en 63 meisjes van Dickebusch, Hemelrijk en Kruisstrate vertrekken tusschen zevenen-'n-half en negen', met engelsche spoedtuigen naar Poperinghe. Vandaar met den buurttog naar Adinkerke waar hen de koninginne komt begroeten en met lekkergoed besteken. Van Adinkerke met den tog naar de Seine-Inf.; en dáár dan, 'n beetje naar links en 'n beetje naar rechts volgens dat immers hun

thuislig zal wezen, te Grandes-Dalles, Caudebec en Caux, Sassetot le Mauconduit voor de knechtejongens, te St.-Paër, en Valéry en Caux voor de meisejongens. Dáár overal zijn Zusters met 'n Geestelijk-man van alhier. En de kinders, 't is te zien uit hun gemaar alswanneer ze gaan nieuws laten weten, en ge verneemt het ook uit den mond van die hen gaan bezoeken, ze zijn er uitnemende wel, al is het er ook in 't eene verblijf wat beter dan in 't andere.

Na den drie'n achter halfdag wederom gesmijt al den Burgemeester's en den Molen.

Nog menschen vertrekken naar 't Fransche, vluchtelingen en insgelijks volk van de streek-hier.

*Vrijdag den 29*n. Van gewillig-drie in den morgend geweldige aanval vanwege de Duitschen op 't Hooghe. Vervaarlijk gebuisch tot omtrent den zevenen. Ditmaal werken ze met rookende zwavelzuur. Ze veroveren zoodoende drie grachten.

Achter halfdag vele volk òp naar het vechtveld, waarschijnlijk voor 'n tegenaanval.

Nóg 15 kinders, van 3 tot 8 jaar mogen vooruit naar de leergaarden, nl. naar die van het Fransch-Amerikaansche Berek. Ik en de veldwachter gaan mee totaan Hazebrouck. Vandaar, met 'n Geestelijk van Poperinghe, zijn de kinders weg naar Parijs: voor Oulins (E.-L.) de knechtjes, en voor Parijs zelve (rue Bonnet, 20) de meisjes. Ze zijn er ook goed nedergezet, ten grootendeele bij Zusters uit Yper. - Nog ruimen tijd hadden we moeten staan wachten aleer in Poperinghe binnen te kunnen dewijl ze daar even aan 't smijten waren, een twintigtal bommen waarvan 7 niet sprongen.

*Zaterdag den 30*n. In 'n voorzienigheid, om later de schade beter te kunnen berekenen, gaat men alom vanwege de Wet-hier de thans-onbeboerde gronden opnemen.

Het huis van J. Lauwyck waarvan enkel een hoek aan de rampe was, doen ze nu springen, de Engelschmans, om 't steen in de wegen te voeren. 't Nieuw

huis van Mr Deraedt, met alleen schâ aan 'n binnenwand, ligt ook al gebalkt om het even omverre te halen, maar onze landwachten zijn tusschengekomen om die engelsche baldadigheid tegen te houden.

Deze week is er nog gevochten geweest tusschen van de onzen, menschen uit 't volk en gasten uit 't leger, tegen engelsche twistmakers.

In den vroegen morgend geschiedt de tegenaanval, en de verbeurde grachten worden weere veroverd. Dan in den avond 'n toemaatje: van den vijven tot den elven alverre, vallen de Engelschen nu zelf aan, op Hoogte 60, en met volle geweld.

Al eenige dagen loopen nu eveneens de Belgen in khaki, entwat bleeker dan dat van de Engelschen, - de Canadamannen wat groener - . Bij het volk heet dat allemaal ‘groen’.

(*'t Vervolgt*).

[A.V.W.].

Molens in Fransch-Vlaanderen

We lezen in ‘De Poperinghenaar’ (29-IX-29):

‘Op den Kasselberg draaiden voor een twintigtal jaren meer den twintig molens, thans geen drie meer. En binnen enkele jaren zullen ook deze verdwenen zijn, indien er geen redding komt.

In de nabijheid staat de oudste der windmolens die door zekere gidsen ‘le Moulin de l'Etendard’ genoemd wordt (verbastering der Vlaamsche benaming ‘Standaert-Molen’). De bewoners der streek beweren dat deze molen een tijdgenoot is van Jeanne d'Arc. Sinds langen tijd buiten gebruik, bekroont hij nog den heuvel, op den weg van Hazebrouck, ten Noorden van den Kasselberg. Hij helt onrustwekkend voorover en vele planken zijn door den Noorderwind losgerukt. Zooals alle molens uit het Noorden was zijn vierkante bouw geheel beweegbaar, draaiend op den boom met zijn drie dikke houten steunblokken. Hij is het klassieke type van den molen. In den hollen weg die er henen leidt, woont een stevige ‘pachteres’ die den molen met wilde lila's getooid heeft.

De voormelde drie molens op den Kasselberg zijn de molen Blondé, de molen Folchen en de molen Blavoet.

Blondé is verleden jaar gestorven. De houten wieken hebben geen doek meer; het kleine deurken is gesloten, boven, aan den bevenden trap. Niemand zal het nog openen, want de molenaars worden zeldzaam. De molen Folchen draait nog, op een steenworp van zijn verlaten broeder. Het is een oliemolen, dus met stampers en niet met steenen. De zoon Folchen denkt er niet aan zijn molen stil te leggen. Van op den Kasselberg ontwaart men de vettige weiden die zich ver uitstrekken, tot Duinkerke en, ten Zuiden, tot Hazebrouck. Daar staan nog molens, maar hoe lang nog?'

'Zoetelieve Gerritje'

UIT Haarlem (N. Rijksstraatweg, 208) ontvangen we met uitnemende veel genoegen het volgende deuntje en medegaande opmerking betreffende 't liedje boven (bl. 277-278) vermeld:
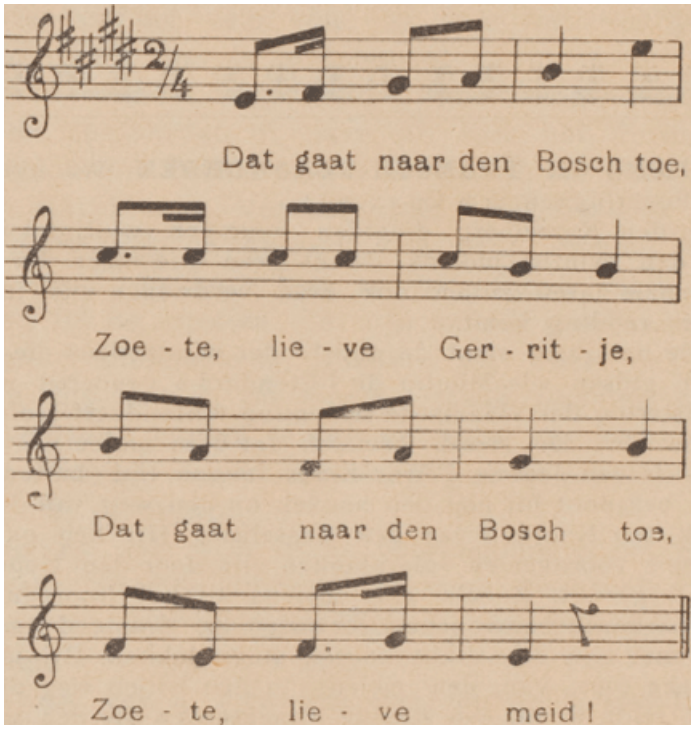
Dat gaat naar den Bosch toe,
Zoe - te, lie - ve Ger - rit - je,
Dat gaat naar den Bosch toe,
Zoe - te, lie - ve meid!

Zeer geachte Heer,

In de jongst verschenen aflevering

van *Biekorf* liet U een rijmpje afdrukken, dat groote overeenkomst vertoont met het in Noord-Nederland algemeen bekende gezelschapsliedje: 'Dat gaat naar den Bosch toe!', waarvan ik U het eerste versje toezend met de wijs, waarop het gezongen wordt. Ik vond de laatste opgeteekend in 'Melodiën-Gids', bewerkt door L.H. Deelman, uitgave van J.D. Dijk te Groningen.

Hier en daar worden de 1e, 3e, en 7e maat gezongen, alsof er enkel achtste noten stonden.

Het tweede versje luidt:

'Wat zullen wij daar drinken,
Zoete, lieve Gerritje,
Wat zullen wij daar drinken,
Zoete, lieve meid!'

Het derde:

'Brandewijn met suiker,
Zoete enz.
Brandewijn met suiker,
Zoete enz.'

Hierop volgen dan de laatste twee versjes, zooals Uw medewerker die geeft op blz. 278.

Mij lijkt, in verband met den overigen tekst, de lezing *meid* beter dan *mei*.

Misschien, dat mijn mededeeling het muzikale geheugen van Uw medewerker wat opfrischt en de 'voois' van dat liedje weder in zijn herinnering doet opborrelen. Wellicht, dat er onder de lezers van Biekorf zijn, die de wijs van dit spellewerkers-liedje, zooals dat om Yperen heen, gezongen wordt, willen mededeelen, indien ze van de Noordnederlandsche afwijkt.

Haarlem, 7 Oct. '29.

P.S. Met vr. groet!

J.D.H. van Uden.

Zeer vriendelijk!

Wat nu den ZANG betreft, iemand uit Yper zal wel weten te zeggen of deze bovenstaande deun eenigszins trekt op den Yperschen.

De ZEG zelve van 't liedje blijkt ongetwijfeld ouder te Yper en jonger te Haarlem (althans in de onge-

lijkende deelen); en de Ypersche zeg wel zóóveel ouder als dat ‘pap met zilveren lepels’ oudewetscher luidt dan ‘brandewijn met suiker’. Niettemin blijken ook de twee opstellen vast te behooren tot één verwantschap. ‘Zoetelieve Gerritje’, ‘zoetelieve mei’, en de gelijkzaamheid der 2 laatste ‘versjes’ of schokskes niettegenstaande de verre afgelegenheid der beide streken waar deze twee opstellen voorkomen, niettegenstaande ook het groot verschil van ouderdom onder de twee vermelde opstellen, zijn te eigenaardige brokskes om toevallig her-en-der onafhankelijk dezelfde geworden te zijn.

In 't bezonder: of ‘meid’ beter is dan ‘mei’? In 'n jonger opstel als dat van Haarlem, ja ‘'t doet beter’, ja; in een ouder als dat Ypersche, neen. Trouwens als bestanddeel uit een oud liedje klinkt ‘mei’ veelmeer echt: immers hoeveel verschillige keeren komt ‘mei’ niet voor in onze oude volksliedjes, nl. als 'n gemakkelijk woord in het voegen, welke bovendien altijd doet denken op gedane werk, kermis en leute. Daarbij, ‘meid’ is nooit in het westvlaamsch gekend geweest: 't zou er ‘meise’ geworden zijn of ‘meisen’; en ‘meise(n’ onder 't volk is dannog liever dochter te zeggen en niet jongemeid; zelfs ‘meid’ (dienstmeid), is te Brugge tot ‘meise’ bedegen, en heeft buiten Brugge nooit ‘maarte’ kunnen verdringen.

L.D.W.

[Nummer 11]

† Eerw. Heere L. De Wolf
1876-1929

SLACHTMAAND... een rouwemaand voor Biekorf!

De eerw. Heere Lodewijk De Wolf, de ziele en de bezieler van Biekorf, is bij den Heere. En 't kwam zoo onverwachts.

't Berek moest vergaren op Sint Lodewijks den eersten Dinsdag van die maand. Eerw. Heere De Wolf liet weten dat hij niet en kon komen: een vallinge in 't hoofd maar, en 't zou voor binnen acht dagen zijn. En acht dagen later...: 't was zoo verslecht den avond van dien stormigen Sint Maartensdag. 't Verergerde nog in dien stormigen nacht: 't was al in 't hoofd te doen. ‘Als 't alzoo voortgaat, 'k en kan het geen vier-en-twintig uren meer uitzien’ zei de zieke. Hulpe van geneesheeren en mocht niet meer baten. 's Anderendaags 's avonds om negen-en-half gaf hij gelaten zijn ziele aan den Heere. Bidt voor hem.

Met eenvoudig herte, o Heer, heb ik alles aan U overgelaten.
† GOD WILLE DE ZIELE VAN
LODEWIJK-EDWARD-ADOLF DE WOLF
DOCTOR IN WIJSBEGEERTE EN LETTEREN;
geboren te Brugge den 1n in Zomermaand..... 1876;
priester gewijd te Leuven den 9n in Hooimaand... 1899;
leeraar aan 't Bisschoppelijk leergesticht te Oostende den 16n in Herfstmaand..... 1902;
onderpastor te Becelaere den 9n in Koornmaand.. 1911;
wegens oorlogsgeweld daar weggedieven naar Beaumais (Calvados) in..... 1914;
Godsdienstleeraar aan de Staatsmiddelbare jongensschool te Brugge den 15n in Zaaimaand.... 1920;
gelaten in God en voorzien van de kerkelijke HH. Gerechten overleden den 12n in Slachtmaand... 1929.
De ure van den dood is 't beschik van Gods wijsheid zelve. De trouwe dienaar laat zijn werktuig vallen, treedt buiten zijn aardsche woonstee en reikt de handen naar den goddelijken Meester die hem ten dienste roept in de eeuwigheid.
Zoods de afgestorvene naar 't ware leven overgegaan. Hij was een wijs verstand, een edelvoelend herte. Die talenten, hem uit ouden Vlaamschen huize meegegeven, heeft hij menigvuldig doen krooizen voor den Heere en zijn geliefde Moederkerke. 't Geloove en de deugd onderwijzen aan de kinders, de lieden te lande in den dienst des Heeren onderhouden, den eigen aard van de eigen streke in stand houden ten bate van 't geloove en van de Kerke: dat was zijn leven.
In stilte, in wijzen eenvoud, standvastig heeft hij zijn priesteilijk werk gedaan. Gelukkig de dienaar dien de Heere werkende en wakende vindt bij 't werk dat Zijn roepstemme heeft aangewezen: hem zal Hij 't eeuwige goed der zaligheid schenken.
Mijn broeder, die in verre streken 't geloove preekt, wees mijn ziele aan den autaar des Heeren indachtig. En gij, mijn andere Broeder en Zuster, gij weet het, en 't is uw troost, dat ik blijve waken en bidden voor uw lieve kinders opdat ze met Gods zegen sterk en vroom voort mogen opgroeien.

Jezus, bermhertigheid! (100 d. afl.) - *Maria!* (25 d. afl.)

Hij was een wijs verstand, geleerd en belezen bovenmate; een kunstminnende ziele, een edelvoelend herte, daarbij nog een stoere en standvastige werker. En

al die kracht en bekwaamheid gericht naar één einde: 't Goede; naar één bate: van zijn volk, het beste deel ervan, de verstandige Vlamingen. Dien man, *zijn* man is Biekorf kwijt en: ‘den eigenare’ voelt nu best wat hij voor hem was en voor hem deed.

Volkskunde trok hem aan van jongsaf. De liefde tot het volk zijn tale en aard en zede, zijn meening, zegging en doening zat hem in 't bloed, ze was hem uit den huize meegegeven. Ze zat zoo vast in hem dat hij niet anders en kon noch en wilde doen dan 't volk, hoe geleerd en wijs dat hij was. Tale en kon voor hem, zelfs niet in geleerd boekstelwezen, iets anders zijn dan levende zielsuiting. Zijn geschiedkundig werk is ook eender-alzoo gemerkt: volkskundig. Niet alleen om de tale waarin 't gesteld is: hij mocht fransch en niets als fransch hooren geheel zijnen leertijd aan de hoogeschole door; het tijdblad waar hij zijn studie liet boeken mocht louter fransch zijn toen-ter-tijd: 't en kon niet anders dan in 't vlaamsch gesteld zijn, 't vlaamsch dan nog van 't volk, ontruwd toch en gekuischt, gesnoeid en geschaafd. Maar volkskundig ook, volkszielkundig is zijn geschiedwerk in de keuze van 't onderwerp, in de wending van 't gespeur, in den zin en uitleg van bronnen en gronden. Dat is 't eigenaardige van zijn geleerd werk aan de hoogeschole, zijn geschiedkundige studie over *de oudste Brugsche keuren* (in de Annales de la Société d'Emulation de Bruges, bd. 55, (1905) bl. 302-328; 393-403. Bd. 57 (1907), bl. 298-317. Bd. 58 (1908), bl. 309-336) en ook van zijn meening over 't ontstaan van de Brugsche gemeente (Annales de la Fédération Archéologique et Historique de Belgique. Dl. XVI (Brugge, 1903) bl. 364-371). Dat zit ook in zijn later werk: *Een XVI*^{d}*-eeuwsche afboeking van s. Jan's Gasthuis' ‘Regule’ te Yper* (Biekorf, bd. 34 (1928), bl. 208-215; 234-253) en ander waarmede hij nog bezig was: 't Memorieboek van Pieter Pieters van Reninghe en 't Mirakelboekje van Dadizeele. Louter afboeken van bescheiden dat en was maar zijn wikkel in zoo-

verre dat hij daar oordeelkundig 't leven kon uithalen. In zijn denkbeelding over geschiedgronden rekende hij dat altijd mee: de volksziele tot haar recht te laten komen. Met afdrachtelijke en doodsche wetenschap en wilde hij niet voortdoen.

't Was een grootsch en stout opzet zijn vlaamsch-latijnsche Volkskundige Boekenschouw (Bijblad aan Biekorf, 1908, IV-298 bl. en 1909, IX-316 bl.). We hooren van hem zelve met welken edelen zin hij dat werk ondernam. ‘Een stond had ik gedroomd dat 't mogelijk was, van met volkskunde wat meer te doen dan eindeloos geliefhebber. Tevelen foefelden daaraan, zoo docht het mij; en bovendien er waren er die goede dingen tegen 't Goede keerden’. (Bk. bd. 25 (1914), bl. 31). 't Blijkt uit het werk zelve hoe sterk hij stond om allerlandsche en velertaalsche studie en boekenschap te plegen; hoe lijzig zijn geest was in 't zanten, inschikken en beoordeelen van al 't verzamelde. Binnen en buiten den lande was de achting voor zijn boekenschouw en werkwijze zeer groot. Zooveel te grooter blijkt ons de man die gelijkmoedig en gelaten, ‘in Godsnaam’ kon verzaken aan zijn droom waarmede hij had gemeend te kunnen baten aan geloof en wetenschap.

Een voorbeeld nog van volks- en geschiedkundig onderzoek en groote boekwijsheid tevens, 't is zijn studie over: *De gewezen muurschildering uit de Speelmanskapel te Brugge, met een algemeen woord over 't Volto Santo en over S. Ontcommere* (Bk. bd. 24 (1913), bl. 17-119). 't Is belangwekkend om na te gaan hoe hij daarin met meesterlijke keurigheid zoowel mondelingsche als geboekte bronnen te nutte maakt. Volkskunde: daarover ging zijn vroegste werk alhier gesteld: *'t Besteken van Boomen* (1900) en ook 't laatste, zijn bewerking van den *Yperschen Blijdagwijzer* die nu nog in Biekorf loopende is. Zielkunde: ook waar hij letterkunde aanpakte, te weten in zijn merkweerdige studie over Vondels *Lucifer*

(Biekorf, bd. 22 (1911) bl. 97-176), daar ging hij zijn eigen wegen ‘tooneelzielkundig’.

Zijn werk, een geheel-levenswerk: 't zit al in Biekorf, 't is Biekorf. In dit leer- en leesblad vond hij den ouden volkschen, vlaamschen geest, vond hij de vlaamsche ziele: dat was zijn ziele, en 't en kon niet anders of al zijn krachten van geest en herte bleven daar aan toegewijd. En met welke taaie generigheid! Opsteller eerst, gewillig en dankbaar voor wie hem leiding gaven, berekker weldra, gevurig en standvastig om mannen aan het schrijven, mannen aan het lezen te krijgen; werkend uit dienstveerdigheid, nooit vernoemd, nooit bebloemd, eenbaarlijk zwoegend om voor de stellers te zamelen, te onderzoeken, te schikken, te drukken, te keuren, te verzenden. Oprechte liefde en geestdrift trilt door 't opstel waarin hij dien grooten blijdag viert: *Biekorf*: *vijf-en-twintig jaar* (bd. 25, bl. 1-37), en waar hij, met eerbiedige fierheid schouwing houdt van 't werk en de namen der Voorzaten. En om zijn blijdschap gaf hij er nog een besteek bij: *Biekorf's Dagwijzer* ofte Volkskundig Kalender met keurige penteekeningen van Juul Fonteyne.

Die 25e jaargang werd door de oorlogsrampe zoo gruwelijk lange onderbroken. Eerw. Heere De Wolf zat ten vollen in de vlage: naar den vreemde verjaagd, zijn heele verzameling handvesten, boekenschap en kunstwerk vermaald en vergruisd... En toch! Van zoo de vlage geweken is, galmt hij den wekroep uit: *Herbeginnens* (Koornmaand 1919; bd. 25, bl. 293-300): zoo hertversterkend, zoo mannelijk bemoedigend. ‘Deze jaargang zal een geweest zijn van vreugde... tweemaal. Eenmaal om geschart te zijn dóór vijf-en-twintig jaar leven, en andermaal om het te hebben ontschampt na een vijfjarigen doodstrijd. Herop! weer, onder Gods hoede, aan het werk.’

En Biekorf herpakte. Stellers en lezers kwamen weer bij: oude en nieuwe die houden aan schoon-

heid en kunst, aan de tale en den aard en de kostelijkneden uit het volk zijn verleden. En weer: geen toegetuinde vroedschap, maar een bonte, losse kring zooals vroeger altijd: ‘'t is openhof in Biekorf voor al die goed te wille zijn.’ Hij zelve doorsprietelde 't al met den ouden geest: eerbiedige vrankheid tegenover die vanboven, blinde mildheid tegenover die vanonder, vriendelijke gulhertigheid tegenover die vanelders. In 't verspreide boekstelwezen vindt g'hem daar in zijn leven geheel en gansch: den gang en den zwier, den zwaai van 't gebaar, de smete des adems, de geute en de galm des woords... bezonderlijk meest nog den draai van den geest, en den wenk van de ziele, zoo innig daar-alles-aan vastgeknoopt. 't Is alles oprecht en waar gelijk geheel de man. Hetgene hij weet en boekt, 't is wel door hem gegaan, wel bezonken en verteerd: 't is één en eigen: hem. Geen uitschudden en uitkloppen van geleend goed: maar al 't geborgene gezift en gekeurd, herkneed en herboren in zijn geest en zijn herte: eigen en één. Hij strijdt aanhoudend voor de dietsche tale. Niet *tegen* 't Algemeen Beschaafd, maar *er voor*, voor de verrijking er van uit den schat van 't levende Dietsch, tegen de verbastering er van door 't slaafsche en laffe opslinzen van pronkerig vreemd goed. ‘Gewesttaal is lijfschap en leven van tale, is wortel, is sap, is taaiheid en tooi van taie, is taal in wording.’ Snijdig ja, arrig soms en rankig, bezettig altijd toch, klonk zijn woord tegen doelloos geflodder en gewind, tegen holde grootmakerij weg van den eenvoud en de waarheid.

Eerw. Heere De Wolf nam zijn werk over van de groote Voorzaten en hij liet er zich met herte en ziele aan gelegen om den Biekorf, naar den geest van de Stichters en stellers en lezers groot en sterk te houden. Hij reude hem uit de oorlogsvlage, hij redde hem uit de andere vlage die nog volgde: de geldvlage. ‘Was het niet weer van bezondere Vrienden geweest’, zoo was zijn woord, maar wat

hij zelve deed om Biekorf gezond te houden, dat was en blijft onbekend. Nu laat hij hem aan ons over, aan U, Stellers en Lezers, oude trouwe en jonge genegene. Gij zult weten de eere te kavelen van den ouden Vlaamschen geest, den geest der groote Voorzaten hier in 't westen, en Biekorf te houden taai en sterk:

dat is Uw werk!

't BEREK.

Eenige molenaars van den 'steêmeulen' te Thielt.

IN Biekorf jg. 1926, t^{k} 10: 'Jos. De Smet. Wie deed meê in den Boerenkrijg' wordt genoemd, op Pitthem: 'Boute (fils August) fils de meunier a arrêté la voiture d'Esmonnot [den franschen commissaris van Thielt].'

Deze Boute's waren eene oude molenaarsfamilie.

Clement Bout(t)e f^{s} Jans[(1)] was van 1655 tot 1661 een der twee pachters van den stedemeulen t'einden de Yperstraat, den molen waarvan de gemetste voet nog alleen rechte staat, bachten 't Gildhof in de St Michielsstraat.

De molen werd verpacht telkens voor eenen tijd van zes jaren. In 1673 pachtte Clement Boute hem 'nen tweeden keer. Op 't laatste van 't jaar 1698 diende hij een verzoekschrift in, om afslag van pacht

(1) Clement Boute echtgenoot omstr. 1660 van Catharina Vergote, en Clement Boute, nian van Maria Boeckaert omstr. 1680 zullen wel een en zelfde persoon zijn, maar omstr. 1690 vinden we ook eenen Clement Boute, man van Livina De Bert. Deze laatste kan niet Clement de jonge zijn, immers Clement de jonge was ofwel een zoon van Clement en Maria Boeckaert geboren in April 1679 ofwel een neef geboren in 1686 en van wien de oude Clement peter was: 'bapt^{i} Clementem f^{m} petri et Mariae Windels. Susceperunt Clemens Boutte et...'.

te vragen wegens schade geleden ten gevolge van den inval der Franschen. In December 1708 liet hij den molen over aan zijne twee zonen: Albertus en Guillielmus.

Uit een getuigschrift, bij zijn vertoog gevoegd, leeren we twee andere Boute's kennen: Jan en Clement de jonge, molenaars op molen(s) staande op den grond der heerlijkheid Gruuthuse (Thielt-ten-Hove).

De zoon Boute vermeld op de fransche lijst (Liste générale des chefs... de la révolte) was waarschijnlijk een afstammeling van Jan. Deze had eenen zoon Petrus, die, getrouwd met Catharina Outryve, in 1754 te Thielt eenen zoon *August*inus won. - In de doopregisters van Pitthem vinden we ook eenen Josephus Boute, zoon van Petrus en Maria-Catharina Outrive geb. 1752. - 't Kan toch hetzelfde gezin zijn; Petrus Boute kan overendweder te Thielt en te Pitthem gewoond hebben.

Stadsarchief (Bundel: Verpachtingen van den steêmeulen.)

> ‘Aen mynheeren Burgemeestere ende schepenen der stede Thielt, mitsgaeders Mevrauwe van het hospitael van Thielt voorseit. Supplieerende verthoont reverantelijck Clement Boutte, hoe dat hy van U.L. heeren beneffens de voorn. mevrauwe van het hospitael in pachte heeft gebruyckt gedeurende desen langhen enden drouven gepasseerden oorloghe [den] stadtsmeulen, gedeurende welcken tyt den suppliant genootsaekt is gheweest te betaelen eenige extraordinaire ende noynt ghehoorde vraghen, die ghedaen was op deselve meulen door den heer Generael Lavalette ende andere tot de somme van drye ponden neghenthien schellynge groote, by fautte van welcke syne soldaten waren dreyghende dezelve meulen omverre te werpen; voorts heeft den suppliant noch te coste geweest gedeurende den selven oorloghe wel van de somme

van ontrent de neghen ponden groote van 't gone hy aen de tambours heeft by force ende gewelt moeten betaelen, die met de loopende partien telcken [maele] waren commen, by fautte van weleke sy groote schaede aen de meulen souden gedaen hebben; bovendies heeft te coste geweest van de sauvegarde, die hy genomen heeft ter conservatie van deselve meulen ende meulenhuys, den tyt van eenentwintich daghen,(1) gedeurende het frans leger alhier heeft gecampeert geweest ten jaere 1696, tot drye ponden grooten ofte daer omtrent. Eyndelynghe heeft den suppliant noch te coste geweest voor het repareeren van de scheure, die door tvolck van oorloghe heeft afghetrocken geweest ten selven jaere, tot vier ponden sesthien schellyngen groote, boven al welcke den suppl. noch heeft betaelt veel ende extraordinaire lasten soo van contrebutien, brantschattynghe als andersint, cause waeromme den suppl. hem is keerende tot UL mynheeren.

Oodtmoedelyck biddende believe gedient te wesen den suppl, te verleenen eenen behoorlicken quitschelt van zynen pacht ter causen van alle tgone voorschreven, mitsgaeders de voorn. reparatie te laeten valideeren, mits deselve scheure gerueneert is geweest door volck van oorloghe soo vooren is geseyt, welcken bovenschreven quitschelt ten minste (onder corectie) soo veele sal wesen, als de ander meulenaer(s) van de meulens binnen ende aen dese stadt hebben genoten, volghens d'attestatie dienaengaende gegeven van d'heer Lowys Symoens ontfanghere van den heer prince van Steenhuysse(2) ten desen gevoucht. Twelcke doende etc...'

(1) Zoo schrijft ook Pater **VAN PUYMBROECK**. *Gesch. Recollectenklooster*, blz. 143: 'de soldaten (van den hertog de Villeroy) *gedurende de drie weken*, die zij te Thielt overbrachten...'.

(2) = heer van Gruuthuse. Over de 'de Richardots' heeren van Steenhuyze, zie: *Bulletijn Oudh. Kring van Korrijk*. I. 1903-04. B^{on} **JOS. BETHUNE**. *Notes au sujet de Waermaerde*.

Dit verzoek werd geapostilleerd als volgt:

> ‘Burghmeestere onde schepenen der stede van Thielt, midtsgaeders vrauwe prieuse ende religieusen van den hospitaele, remiteeren den suppl. ter somme van sesthien penden gr. Toorconden als Burghmeestere in de absentie van den greffier, desen 14 Maert 1699. F. Vander Pieten.’

en namens het klooster geteekend: Le Francois, sous-prieuse.

> ‘Den onderschr. Clement Boute bekent dat hem gevalideert is jeghens Jan Lemelle, agent van den tresorier van de stede van Thielt, de somme van acht ponden gr. over d'helft van bovenschr. moderatie. Toorc. 14 Maerte 1699. Dit, is X het merck Clement Boute.’

De bijgevoegde attestatie luidt:

> ‘Alsoo men schuldygh es de getuygenisse der waerheyt te geven dies aensocht synde, soo ist dat ick op het versouck van Clement Boute, meullenaere van de stedemeulen van Thielt, verclaere ende sal atysteeren dies noot synde, dat ick onderschreven, als balliu ende ontfanger van syn Doorluchtigheyt den heer prince van Steenhuyse, hebbe quitschelt laeten valideeren ter cause van de troubelen van orloge, tamboergelden etc: aen de naerschreven persoonen eerst: Carel Bruneel, meullenaer van den *Stockmeullen*, Jan en Clement Boute de jonge ende Pr Verfalgie; denselven Bruneel tot de somme van eenentwintigh ponden gr. ende daerenboven noch drye pont negenthien schellyngen gr. van het lavillette gelt, ende aen de voorn. Boutens ende Verfalgie tot de somme van dryentwintigh ponden gr. oock boven het voorn lavillette gelt, dat is betaelt geweest over eene vrage op ider meullen in het frans campement tot Vyve. In teecken der waerheyt belove al hetselve te verclaeren dies noot synde voor alle jusen ende wetten. Toorc. desen 28^{en} Xbre 1698. Lowys Symoens.’

Stockmeullen. Drie of vier molens die nog in 't eerste der negentierde eeuw bestonden, ten oosten van de huidige Oude Statiestraat te Thielt, werden gezamelijk de Sto(c)ktmeulens geheeten; te oordeelen naar bovenstaanden tekst zou men denken, dat de naam oorspronkelijk maar aan éénen derzelve toekwam.

Een Guillaume Boutte, de tweede zoon allichte van Clement den oude, was in 1729 de gebruiker van den Kapellemeulen, staande ten oosten van den wijk, nu gemeente, Schuyffers-Capelle. Zie Thieltsche Mengelingen, bl. 134.

ART. IMPE.

't Scherp

VERSCHILLENDE boringen op onze kust gedaan o.m. voor het aanleggen van artesische waterputten hebben aangetoond dat *alhier* het *alluvium* (polderklei, duinen, turf) en het *diluvium*, de twee jongste verdiepen van het *Kainozoïsch* aardtijdperk[1], bezonken zijn ten Oosten van Den Haan op het *Panisel* zand en ten Westen op den *Ieperschen* grond (zand en klei). Het Iepersch verdiep, ouder dan het Panisel, loopt op de oostkust onder het laatste door.

Zoo heeft men te Blankenberge onder het diluviaal Vlaanderen zand het Panisal aangeboord op 36 m. diepte, te Oostende de grijze Ieperenklei op 33 m. Het lijdt geen twijfel dat in zee op eenigen afstand van de kust het Paniselzand ontsloten ligt.

Terloops gazegd: een ontsluiting (affleurement)

(1) Diluvium en Alluvium, ook genoemd Pleistokeen en Holokeen, vormen samen wat men vroeger noemde: Kwartair tijdperk. Panisel verdiep, Iepersch verdiep, enz., vormen het Tertiair. Thans zijn deze natnen (Kwartair, Tertiair) vervangen door *Kainozoïkon* (= tijd van het jongste leven).

noemen de aardkundigen de plaats waar een bepaalde grond aan de oppervlakte van de aardkorst bloot ligt, ontsloten is, b.v. de alluviale polderklei in ontginningen voor steenovens, het zeezand op het strand, de merkwaardige diluviale duinen te Gijvelde en De Panne enz.

Die ontsluitingen van het Panisel worden bewezen door de tallooze zandsteenen die vooral op de oostkust aanspoelen en de kenmerkende versteeningen (leidfossielen) van het Paniselverdiep bevatten, zoo b.v. de overvloedige *Cardita planicosta*(1) Deze steenen, tijdens stormweer uit hun ligplaats losgewoeld, worden door de tijstroomen in alle richtingen meegevoerd, gerold en afgerond.

Wegens het lichte overwicht van vloedstroom op ebbestroom(2) spoelen deze steenen zoo talrijk aan op de uiterste oostkust, dat er op de verhevene strandplaat nabij het Zwijn, een echt rolkeienstrand te zien is.

Daarbij zijn er in zee talrijke plaatsen met steenen bezaaid, die door de visschers zeer geducht worden.

In 1899 verscheen de steenkundige kaart van de Zuidelijke Noordzee(3). Ook E.H. Pype geeft zeer belangwekkende kaarten in zijn werk ‘Over Visscherij’(4). Deze vermeld dat de plekken bedekt met klakmos (= een mosdier: Flustra foliacea), steenen (= zandsteenen, sabellaria) en zinders door de visschers ‘'t Scherpe’ genoemd worden. Dus een gemeene

(1) Tweeschalig weekdier: biedt een prachtig voorbeeld van ‘gerolde versteening (fossile remanié)’

(2) B. v. in de Heistsche geul op 1 Km. van de kust:

Bij springtij:	vloedstroom	snelheid	*1,40*	per sek.
	ebbestroom	snelheid	*1,35*	per sek.
Bij doode tij:	vloedstroom	snelheid	*0,80*	per sek.
	ebbestroom	snelheid	*0,70*	per sek.

(3) **VAN MIERLO**. *La carte lithologique de la partie méridionale de la Mer du Nord*. Bulletins de la Soc. Belge de Géologie. t. XIII, 1899.

(4) **H. PYPE**. *Over Visscherij*. Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen, 1911.

zeeplaatsnaam. Zulks niet bij de Heistsche visschers: bij hen is '*'t Scherp*' (geen uitgangs-middelklinker) een zeer geduchte plaats op een dertigtal Km. van de kust, tusschen Noord- en West Hinder, plaats tamelijk uitgestrekt en Z.W. waarts gericht.

De scherpe, kantige steenen die de netten aan flarden scheuren, zijn twijfelloos Paniselzandsteenen.

Daarbij liggen er donkerkleurige, arduinachtige brokken: 't zijn kiezelsteenen van dezelfde soort als de schoone zwarte bonken of schilfers op 't strand tusschen Knokke en 't Zwijn. Ze werden door de branding uit de krijtrotsen van de Fransche kust losgebrokkeld en door de tijstroomen hierheen vervoerd.

In de visscherstaal hoorden we; '*'t en deugd er niet lijk in 't Scherp*' om een gevreesde onveilige plaats, ook op 't land, te beduiden; en '*hij komt uit 't Scherp*' of '*hij heeft in 't Scherp gevaren*' dat is: hij is slecht gezind, of hij is leelijk toegetakeld.

En wat den naam zelf betreft: *'t Scherp*, dat is scherpe plaats, plaats met kantige bonken bezaaid; evenals te Knokke: *'t Zoute*, dat is ziltige slikke; later schorre en polder, nu badplaats.

Doch wat we eigenaardig vinden: dat is *'t Scherp* in stede van *'t Scherpe*.

JOZEF DE LANGHE.

Onze zeevisscherij in 1810

ONDER de Fransche overheersching, hadden onze visschers veel te lijden van den gedurigen oorlogstoestand tusschen Frankrijk en Engeland.

Onze visscherssloepen, door de Engelsche oorlogsschepen aangetroffen, werden medegenomen of ter plaats vernield, en de bemanning kwam in een kamp voor krijgsgevangenen terecht.

Zoo werden op 25 germinal VI (14 april 1798)

negen sloepen uit Blankenberghe, met veertig koppen bemanning, die langs de kust vischten, gekaapt[1].

Op het einde van het jaar VIII, was een overeenkomst gesloten tusschen het Fransch en het Engelsch landsbestuur, waarbij de visscherij wederzijdsch vrij zou zijn. Onze visschers van Nieupoort en Oostende, die ervan gebruik maakten om ter kabeljauwvangst uit te varen, werden tegen alle recht door de Engelschen gekaapt. De prefect van het Leyedepartement vroeg op 18 thermidor VIII (5 oogst 1800) aan de ministers v. koloniën en zeewezen. en van buitenlandsche zaken, dat ze te Londen de teruggaaf van deze sloepen zouden vragen. Beide ministers lieten weten dat ze de Fransche vertegenwoordiger te Londen daarmede belast hadden. Deze kon echter de vrijlating van de sloepen en van hunne bemanning niet bekomen, tenzij ze tegen Engelsche krijgsgevangenen uitgewisseld werden.

Later werden de krijgsgevangene visschers toch losgelaten, voorzeker ter gelegenheid van den vrede die tusschen beide landen gesloten was te Amiens in 1802; want op 11 pluviose IX (31 januari 1803), onderwierp de meier van Blankenberghe het volgende geval aan den prefect: de vrouw van Jan Vandepitte wilde hertrouwen, haar man was met andere visschers in het jaar VIII door de Engelschen gevangen genomen geweest, en was later in het gevang van Aeremans-Croët gestorven: dit werd betuigd door visscher Cattoir die daar toen ook gevangen zat. De prefect antwoordde dat ze een afschrift van de overlijdensakte moest vragen aan het plaatselijk bestuur van Aeremans-Croët, en dit doen bevestigen door den Franschen gezant te Londen.

Maar het was van de Engelschen alleen niet dat onze visschers te klagen hadden. De Fransche zee-

(1) Zie ook: **DE LANZAC DE LABORIE**. *La Domination Française en Belgique*. Parijs 1895. IIe Deel, blz. 354, bijlage IX.

commissarissen staken ook gedurig stokken in het wiel, uit vrees dat de visschers in betrekking zouden komen met de Engelschen, en inlichtingen verschaffen over de Fransche kustverdediging. Een besluit van den minister van zeewezen van 1 prairial VII (20 mei 1799) liet enkel het visschen toe bij klaren dage; 's avonds moesten al de sloepen binnen zijn, en vóór zonsopgang mochten ze de havens niet verlaten, ook mochten ze niet buiten het zicht van de kust gaan.

Binst het jaar VIII, ter gelegenheid van de vredesonderhandelingen met Engeland, werd aan de visschers toegelaten twee dagan en twee nachten uit te blijven, maar de in- en -uitvaart der havens mocht enkel maar bij klaren dage geschieden. Dit werd overal in de Fransche havens toegepast, uitgenomen bij ons, waar op bevel van den ‘ordonnateur de la marine’ te Antwerpen, het oude reglement in voege bleef, om te beletten dat onze visschers zouden heulen met den vijand. Later in het jaar IX werd dit hier ook toegelaten.

Op 21 juni 1810, vroeg de staatsraad graaf Real, hoofd van het eerste arrondissement in het ministerie van politie, volledige inlichtingen over den toestand der zeevisscherij. De verschillige inlichtingen die ter gelegenheid van dit schrijven, door den onderprefect van Veurne en door de meiers van de kustgemeenten verschaft werden, geven ons een klaar beeld van het verval der zeevisscherij in die dagen.

Op het einde van het Oostenrijksch bestuur bestonden hier te lande twee soorten van zeevisscherij: de groote vischvangst op haring en kabeljauw; deze werd slechts door de visschers van Nieupoort en Oostende beoefend, met groote booten van 30 tot 100 vaten[1], die lang in zee konden blijven daar de

(1) Een vat = tweeduizend pond.

groote visch gevangen werd in de Noordzee, op den Doggersbank en bij Ysland, alsook in den Oceaan op de kusten van New-Foundland (Canada). De vischvangst op Ysland en New-Foundland duurde van het begin van april tot het einde van september; deze in de Noordzee en op den Doggersbank duurde heel het jaar door. Te Oostende bracht de groote vischvangst gemiddeld 13,000 tonnen haring en evenveel kabeljauw op. De meeste schepen brachten een deel kabeljauw levend mede in zwembakken, soms 500 stuk; de prijs ervan was van 3 tot 8 frank per kabeljauw. De groote zeevisscherij bracht vroeger, te Nieupoort en Oostende samen, gemiddeld drie millioen frank jaarlijks op.

De kleine vischvangst werd enkel langs de kust bedreven, en diende om verschen visch op de markt te brengen.

Enkel deze laatste vischvangst werd nog beoefend. Te Nieupoort en te Oostende, waar vroeger weinig aan kleine vischvangst gedaan werd, had men in de eerste stad nog acht visschersloepen en te Oostende nog twintig sloepen van 10 tot 16 vaten, waarvan er maar zes gebruikt werden bij gemis aan bemanning, daar de visschers meestal onder de wapens geroepen waren; vroeger had men er 80 van 30 tot 100 vaten. Te Blankenberghe, waar altijd kustvischvaart bedreven werd, waren er nog 38 sloepen, waarvan er 30 in gebruik waren. Er waren nog sloepen te Heyst en te Knokke. Vroeger waren er ook sloepen geweest te Kerkepanne, (tegenwoordig De Panne), maar deze waren verdwenen met den oorlog. Nu vischte men er enkel nog te voet of te paard zooals in de andere gemeenten van onze westkust: Oostduinkerke, Coxyde, Lombartsyde, Westende en Middelkerke[1].

Het getal visschers was ook erg verminderd: te Oostende, waar vroeger 5.000 menschen van de visscherij leefden, waren geen honderd visschers

(1) Zie Biekorf, 1929, XXXV, blzn. 167 en volgende.

meer[1]. Te Nieupoort had men er vroeger acht tot negenhonderd, en nu enkel nog 370. Te Blankenberghe waren in 1780 vierhonderd goede visschers van 18 tot 50 jaar; nu had men er nog 150, daartusschen oude mannetjes van 68 tot 72 jaar, en kinders van 12 jaar. Te Heyst was hun getal van 55 op 40 gedaald. Oostduinkerke en Lombartsyde hadden er elk nog een vijftig, Westende en Middelkerke elk een vijftien, en Adynkerke en Coxyde elk een twaalftal.

De schepen vaarden enkel binst den dag uit, 's avonds moesten ze terug zijn voor zonsondergang. Ze werden voorafgegaan door een wachtschip, een gewone sloep, die niet vischte maar de vijandelijke schepen moest in het oog houden. Bij de minste verdachte beweging gaf dit wachtschip het teeken en al de sloepen moesten binnenvaren. De sloepen vaarden niet uit bij windstilte of bij mistig weder: zoo kwam het dat ze soms verscheidene dagen in de week niet konden visschen. Indien er een van de sloepen door de vijandelijke schepen aangehouden werd, moest het wachtschip dit aan den zeecommissaris melden, en de bemanning dezer sloep werd bij den terugkeer in het gevang te Brugge of te Duinkerke opgesloten, en soms mochten de andere sloepen dan niet uitvaren voor enkele dagen.

Vroeger werd vooral 's nachts gevischt omdat toen meer te vangen was, maar nu mocht enkel binst den dag uitgevaren worden. Zoo kwam het dikwijls voor dat de sloepen niet genoeg gevangen hadden om een karig loon aan de bemanning uit te betalen. Immers de sloep met zeilen en takelwerk behoorde aan de reeders, de netten werden door de visschers geleverd. De opbrengst van de vischvangst werd verkocht: de 3/11 van de som kwamen toe aan de

(1) In 1786 waren te Oostende 70 visschersloepen zoowel voor de haringvisscherij als voor de vangst van versche visch. **J. Bowens**. *Nauwkeurige Beschrijving van Oostende*, IIe deel Brugge, 1792, blz. 228.

reeders, het overige aan de bemanning, die het verdeelde volgens den rang van ieder lid.

Het zag er dus niet rooskleurig uit bij de zeevisscherij.

In december 1810 vroeg de handelskamer van Brugge dat het decreet van 21 juni 1810, waarbij aan de visschers van de kust tusschen St Valéry-sur-Somme en Fécamp toegestaan was 's nachts te visschen, zou uitgebreid worden tot die van Blankenberghe en Heyst, die in zwarte armoede verkeerden.

De prefect van de Leye, aan wie de staadsraad Réal deze vraag overgestuurd had, bevestigde den erbarmelijken toestand der visschers en vroeg dat de toelating om 's nachts te visschen tot heel de kust van het departement zou uitgebreid worden (4 januari 1811).

Later hadden die van Heyst bekomen dat ze drie opeenvolgende dagen in zee mochten blijven visschen. Op 28 oogst 1812 vroegen negen reeders van Blankenberghe hetzelfde voorrecht aan den minister van zeewezen en koloniën, daar Heyst enkel 8 sloepen telde en Blankenberghe 32. De prefect zond deze vraag met een warm aanbevelingschrijven aan den minister op 3 september 1812.

Wat er verder van deze zaak en van de zeevisscherij geworden is, kan te Brugge niet nagegaan worden bij gemis aan bescheiden.

Staatsarchief Brugge, Modern Archief, Bundels, 1^{e} reeks, n^{r} 2030; en 3^{e} reeks, n^{r} 1211.

JOS. DE SMET.

Aan Pastor Mervillie.

Pastor, 'k min uw' dichtenswijze!
Als ik die in ‘Biekorf’ zie,
zeg ik: Lekkre honingspijze

en ik dank van ver de bie!
Inlandsch zeem zal ik het noemen,
hier gewonnen, hier gemaakt,
dat naar eigen Vlaamsche bloemen
en naar eigen luchten smaakt;
zeem dat vroom is, zeem dat zoet is,
sterkte en blijheid in ons stort
en een zuivering voor 't bloed is
als het bloed min eigen wordt.
En dit zeem, zoo Vlaamsch van smake -
uw' gedachten - offert gij
in een vaatwerk - in een sprake -
uit grondeigen Vlaamsche klei;
vaatwerk waar de moederaarde
met een' rijken glans in blinkt
en een klank, die nooit ontaardde,
onder elken maatslag klinkt;
vaatwerk waarin kleuren spelen,
tinten van ons akkerland
en sieraden, taaljuweelen
uit ons volk staan in gebrand...
Als ik 't zeem van biënbenden,
biën met een grooten naam,
die geen zeem naar ‘Biekorf” zenden
uit bezorgdheid voor hun' faam,
proeve, en zoeke naar het fijne
dat dit nieuwe zeem bevat,
zeg ik: 'k Heb veel liever 't zijne,
't is veel beter zeem dan dat!...
Neen, het zeem van vele ronkers
is geen zuiver Vlaamsch gewas
en het vaatwerk van die pronkers
is een broos en klankloos glas!
Wel beweren vele ‘smekkers’
dat het zeem en 't glas dáárrond
nieuwe zijn, iets aardigs, lekkers
voor een fijngebekten mond!...
Ik geloof ze niet, Eerweerde,
't zijn veel' ‘snobs’ bij al die liên!...

Blijf uit eigen bloem en eerde
voort ons zeem en vaatwerk biên
en, al waart gij in hun ooge
geen ‘merveille’ met uwe pen,
wij, Mervillie, stellen hooge,
hooger U dan veel' van hen!

JOS. VAN DEN BERGHE.

Galg-gemeen beschaafd:

Een keur uit drie bladzijden. - Wij, Europeanen, *zijn*, voor wat diepe *cultuur* betreft, *supérieur* aan de Amerikanen. Een *terrein* van menschelijke *activiteit*. Het *practische* leven, het *materieele*. Een zeer boeiend *litérair* leven. De *schundliteratuur*, de *pornographie, de seniele sexualiteit van een G...* Maar velen bij ons *verliezen zich zelf in maniakkerij*, in *seniele* bekommernis om kleinigheden. *Pedante* wetenschap. *Traditioneelen eerbied. In contact komen met de levende werkelijkheid*. Op *comiekeenvoudige manier. Slaaf van tradities*. Wij vragen U *u te realiseeren* welk belangrijk feit in *dezen prozaïschen volzin* ligt vervat. Gij zult *er enthousiast bij* worden!!! *Dit technisch organisme* bestaat uit drie onderscheiden *segmenten. Elke kultureele strijd zet in met een louter artistiek diluvium*; dat weten wij die tot voor een paar jaren *in noorderlijker kontrijen* (!) vertoefden. De *commissie* heeft besloten de verkiezing van H. *te invalideeren*.... Het doet nog bokkesprongen op intellectueel gebied... - maar al dat springen bevuilt ons Dietsche taalgebied!

GOEBE.

Ypersche Blijdagwijzer
(Vervolg van bl. 311).

Grasmaand: 1^{n}. *Verzenderkensdag*.

Men zond zijn knecht bij den apotheker om een flesch gendarmezweet, of naar den schoenmaker, om krakers voor de schoenen (vgl. CK. 155).

Grasmaand: 23n. *S. Joris*.

Vroegertijds veel gevierd door de schutters met den ijzeren boog. De S. Jorisgilde was een der bijzonderste bastanddeelen van stads' verweer (159).

Bloeimaand:

Verscheidene O.L.V. kapellekens werden druk bezocht in den onmiddellijken omtrek der stad. Men had 't kapelleke van O.L.V. van de Lamezarde, langs den steenweg naar Zonnebeke, O.L.V. van 't Frezenbergje op de Muizenvalle, O.L.V. koortskapelleke van den Frezenberg bij Zonnebeke, en hier ter stede zelf O.L.V. van de Vesten, bij S. Niklaaiskerk. Een groote toeloop van volk geschiedde ook naar O.L.V. te Hollebeke. Al die kapelletjes, vernield binst den oorlog, zijn reeds herbouwd. Twee nieuwe zijn er bijgekomen: eene op den Vlamertinghensche Steenweg, en eene op den steenweg naar Boesinghe.

Bloeim. 1n, vierden de waschvrouwen en de strijkegen, haar patronesse: *Ste Perlute* (?).

S. Philippus, patroon der vinkeniers.

Die gilde werd ingericht in 1627. Haar blazoen vertoonde een meiboom. Haar kenspreuk was: ‘Oud beminders, Dianisten.’

Op dien dag vierden de vinkeniers hun grooten prijskamp. Maatschappijen uit andere steden kwamen mededingen in dezen prijskamp die langs de vestingen gehouden werd. Daarna trokken zij naar hunne vergaderzaal: ‘'t Brouwershuis’ in de Pateelstraat. Zij dansten en zongen er hun oud liedje:

Liefhebbers, vinkeniers,
De zoete mei is daar,
De bruiloft van de dieren.
Wij zullen nu 't veld ingaan,
Laat ons lustig zingen:
Ritsepeeuw en groverscui(1).

(1) Nabootsing van 't gezang der vinken.

Van af de meimaand gingen de vinkeniers op vogelvangst.

Wedemaand: 2^{n} Zondag.

Op dien dag vierde men in S. Maartenskerk het feest van den *H. Donatus* (236), bijzondere patroon tegen onweders, bliksem, hagel en andere tempeesten. Een broederschap werd er in 1771 opgericht. Dit broederschap werd aan den autaar der H. Moeder Anna toegeëigend. Het bestond tot in de jaren 1860. De gebeenten van dien heilige werden ontgraven te Rome uit het kerkhof van de H. Agnes, in 1649.

Wedemaand 29^{n}: *Sínte Pieter*.

Over een vijftigtal jaren, trok de S. Pietersprocessie langs de Bukkersstraat, toen, zooals vóór den oorlog nog, een der rumoerigste der stad. Zij was meest bewoond door menschen, zooals men het heette, van S. Pieters boven. In 't midden der straat, legden de bewoners een parkje aan, omgeven door staken en ijzerdraad. Dit parkje was heel kunstig aangebracht, en bestond uit wegeltjes van geklopte ronde en geluwe brijken, in 't midden vormde het een kruis uit zilverpapier, enz. samengesteld. Niemand mocht door dit tuintje treden, tenzij de pastoor die Ons Heere droeg in de processie.

Sinte Pieter was de patroonheilige der visschers. Op dien dag trokken de lijnvisschers in stoet naar de kaai, waar er een prijskamp in 't visschen en in 't zwemmen plaats greep (196 vgl.).

Hooimaand, 2^{n}: *O.L.V. van de Vesten* (216).

Voorzeker van in 't midden der 13e eeuw, placht er een klein O.L.V. beeld te staan in een kapelleke op de vesten, wat westwaarts van de Mondstraat en zuidwaarts van de Tempelpoort. Die poort stond voor 1600 omtrent dààr waar de Tempel- en Statiestraten ineenloopen.

Toen de Jezuieten in 1622 hun klooster bouwden daar waar nu nog de kazerne staat, kwam hun hof

tegen de vestingmuren, waaraan dit O.L.V. beeldeke vastgemaakt was. Buiten twijfel hebben de Paters dan eene steenen kapelle gebouwd. De toeloop van volk nam bijzonderlijk aan in 't jaar 1623. Misbruiken hadden zich voorgedaan, zoodanig dat in 1666 de Bisschop van Yper den wensch uitdrukte dat dit beeld naar S. Niklaaiskerk zou overgebracht worden. De Paters Jezuieten gaven geen gehoor en behielden het beeld in de kapel.

Toen hun orde afgeschaft werd, wierd de kapel bediend door de Capucienen tot in 't jaar 1780, en daarna door de Predikheeren. In 1777 werd het oude steenen beeld vervangen door een houten beeld. In 1797 werden de Dominikanen uit hun klooster verjaagd. Wat is er geworden van het houten beeld? Niemand weet het, en 't beeld dat later in de kapelle van O.L.V. van de Vesten in de S. Niklaaisstraat uitgesteld wierd, was in arduin.

In 1846 wierd er eene Confrerie ter eere van O.L.V. van de Vesten opgericht, onder den naam van Confrerie van O.L.V. Troost der Bedrukten. Telken jare begon de Octaaf op den 2^{n} in Hooimaand in S. Niklaaiskerk. 's Avonds te voren werd het beeld processiewijs uit het kapelleken naar de kerk gebracht. Vóór den oorlog nog, hadden de Yperlingen een groote vereering voor die O.L.V. en was de toeloop naar dit kapelleken zeer groot.

O.L.V. Bezoeking.

Op dien dag was het feest in 't O.L.V. Hospitaal. De zusters woonden er de goddelijke diensten bij in hunne prachtige oude costumen, met breede boorden in hermelijn omrand.

Hooimd. 6^{n}: *Ste Godelieve* (217).

Sedert eeuwen wordt zij vereerd in S. Jans Hospitaal, en gediend tegen de keelpijn en de oogziekten.

Nog vóór den oorlog was er een groote toeloop van volk gedurende gansch de octaaf. Twee tot drie sneukelkraampjes waren opgesteld in 't straatje dat

naar de kapel leidt, en de kleine jongens gingen geerne mede, meer voor de makronbladen, de kornestokken en de klakstampers dan voor S. Godelieve.

Hooimd. 26^{n}: *S. Anna* (226 en vlg.)

was bijzonderlijk in S. Maartenskerk gediend door de zwangere vrouwen. Zij bezat er hare eigene kapel en autaar. Vroegertijds bestond er zelf een broederschap. Zij was ook de patroonheilige der Tegeldekkers.

Koornmaand: 1^{n} Zondag: *Tuindag* (236).

Het is sedert eeuwen het grootste Ypersche feest. O.L.V. van Thuyne is steeds de lievelingsheilige geweest der christelijke Yperlingen. De heugelijkste feesten die de stad ooit gezien heeft waren ter harer eere gehouden: processiën, stoeten en de jubileumprocessiën, waarvan de laatste in 1883, zulk een machtigen indruk gelaten heeft op al diegenen die ze gezien hebben.

Vroeger, toen het O.L.V. beeld bewaard werd in de kerk der Paters Recolletten, werd het op dienzelfden avond processiewijs naar S. Maartenskerk overgebracht. Vóór den oorlog geschiedde die processie binnen de kerk Het beeld werd van 't O.L.V. altaar plechtig gedragen naar 't hoogkoor.

's Anderendaags was het de uitgang van de aloude processie. De Yperlingen hielden zoodanig aan die processie, dat het mondsgemeen was te zeggen: als de processie niet kan uitgaan is het geen Tuindag.

Allerhande feestelijkheden grepen toen plaats. Van 's morgens vroeg was het de prijskamp voor de vinkeniers, op 't plottenplein. Dat was een aloude maatschappij, aan wier hoofd een keizer stond. Die keizer in de groote omstandigheden droeg een ‘képi’, en hield in zijn hand den kerfstok, wiens toppunt met roozen versierd was. Benevens de concerten, grepen er meer volksfeesten plaats dan nu: de menschen waren onder andere zeer belust op den hondenloop, en den Donderdag achternoen op de

spelen op 't Zaalhof; 't was daar mastklimming (53), appeltjeknap (255), eitjeslaan, seultjesteken, zakkenloopen, enz.

Voor den Tuindag had men de gewoonte in de werkersgezinnen, binst het jaar alle weken iets uit te leggen om met Tuindag een vatje bier, een hespke en vollaarden te koopen. De markt stond vol kramen, paljaskoten, peerdemolens, enz. De werkmenschen zaten met gansch hun kroost kleine glazen bier te drinken aan lange tafels voor de Trompet, den Suker en 't Klein Stadhuis, en de menschen van te lande kochten aan de Hollandsche kramen, gansche knippels kruikoek.

Op Kleinen Tuindag werd het beeld van O.L.V. van Thuyne processiewijs naar haar autaar overgebracht.

Iedereen kent de geschiedenis van den Tuindag (CK. 236), doch rond die geschiedenis werden legenden geweven. O.L.V. was verschenen in de wolken, gezeten in eenen tuin, en had de bommen in haren schoot ontvangen. Een zijden draad was rond de stad gesponnen. Een meisje van den buiten, achtervolgd door liederlijke soldaten, was bij middel van een schuitje, aangeland op een eilandeke, bij de vestingen. Daar gekomen riep zij O.L.V. om hulpe. Op 't zelfde oogenblik zag zij de Moeder Maagd, gezeten in een tuin, en de ballen vangende, door 't vijandelijk leger op stad geschoten. Het meisje werd door de Yperlingen gered.

Doch er bestaat een andere lezing van die legende. O.L.V. zou verschenen zijn op de plaats der vestingen, waar nu het klooster der Rousbrugge Damen staat. Zij zou gezien geweest zijn, zittende op een hoop bommen, welke zij opgevangen had, toen de vijand op stad schoot.

De stad zou omgeven geweest zijn door een dikken rook. De belegerden zouden hiervan gebruik gemaakt hebben om den vijand te verschalken. Zij zouden al hunne boterpotten bijeengebracht hebben op de vesting, waar ze in liggende houding met de

opening naar den vijand gekeerd werden, die ze zou genomen hebben voor zooveel stukken geschut. Op dit zicht, zouden de Engelschen en de Gentenaren hun kamp opgebroken en 't beleg opgegeven hebben.

Koornmd. 10^{n} *S. Laurentius* (236 en vgl.).

Hij wordt sedert onheugelijke tijden vereerd in 't kerkje van 't Gasthuis, en gediend tegen alle slag van huidziekten en brand.

Koornmd. 16^{n} *S. Rochus*.

Vereerd en gediend in S. Jacobskerk tegen de besmettelijke ziekten. In menige straat trof men kleine kapellekens aan, gehecht aan den muur der huizen met een beeldeke van dien heilige erin. Die kapellekens werden onderhouden door geheel 't gebuurte. 's Avonds liet men licht branden vóór zijn beeld.

Koornm. 24^{n} *S. Bartholomeus*.

Op dien dag en binst gansch de octaaf, trekken de Yperlingen naar St Jan of Hooge Zieken, om dien heilige te dienen tegen de velziekten.

Koornm. 25^{n} *S. Lodewijk* (253).

Alhier gevierd als patroon door de baardscheerders.

Koornm. 28^{n}: *S. Augustinus*.

Hij was te Yper gevierd door de drukkers. Vroeger bestond er hier een klooster van Augustijnen. De Augustijnenstraat is de laatste herdenking aan hunne nederzetting alhier.

(Vervolgt).

C.M.

Den Hert:

zoo heet bij 't volk het standbeeld tusschen de Leie en de Gentsche bane, onderwege Harelbeke (van Kortrijk uit). - 't Is nog over den Hert - of - 't is nog eer dat g'aan den Hert zijt: zoo is 't mondgemeene aldaar. 't Was een legerafdeeling van New Foundland - al Engelschmans bij 't volk - die daar over de Leie kwam

in October 1918 en daar veel volk liet. 't Standbeeld staat er sedert een paar jaren na den oorlog; een groot bronzen rendier, lijk zijn haal halende, op een voet van ruwe rotseblokken. Daarin alleen de streekname gebeiteld: New Foundland. Als ge met de lieden uit den omtrek daarover spreekt, dan weten eenige te zeggen ‘'nen hert ja, 't is omdat er veel herten zijn in hulder streke’; maar alle weten er bij te voegen: ‘en hij kijkt naar Duitschland.’ En 't is alzoo: hij staat naar 't Oosten gedraaid.

R.v.K.

Een minderjarige schelm voor 't gerecht in 1582

DE Kortrijksche schepenen spaarden de roede niet voor minderjarige misdadigers. Een voorbeeld daarvan werd reeds geboekt alhier, dit jaar nog bl. 132-133. Dit geval hier nu geldt een jongen van eerste communie-grootte gawillig, die achter strate leurde en alzoo verzeild geraakte bij de bende van Aert Janssen te Wacken. Dit was eene van die wilde benden ‘ghecasseerde’ huurlingen die gedurende de Spaansche herovering tusschenin het Statenleger en dat van Farnese - in 't niemandsland - van ruiten en rooven leefden. Het vonnis van de schepenen luidt als volgt:

‘Omme dies wille dat ghy Pieter Hantheens van Liere, oudt XIIII jaeren, schoemackere van uwen stile, u begheven hebt van twee jaeren errewaerts tot leechgaen ende bedelen, waerdeure ghy onlancx leden ghevallen zijdt als gonfard zo mouschaetse in den dienst vande soldaden...

Scepenen..., regart nemende up uwe joncheit, condemneren u ghebonden te zyne an een staeke tusschen stroo rondsomme, ende alzoo te anziene dexecutie vande justicie up ende ten laste van uwen voorseiden meestre [Aert Janssen] ghedecerneert, en-

de daernaer met een bemende strowisse taer van uwen hoofde verbloit te zyne; voorts, ghestelt ende ghevoert wesende up eene carre zo waghene, ghegheesselt te zyne totten bloede, eerst ter plaetse van tvoorseide verbloyen van u aer, daernaer ooc rondsomme de marct, te Corte Steenstrate ende, lancx den keer van daer, naer de zelve marct, principalic upde houcken van de straten. Tzelve gedaen, bannen u buten lande ende graefscepe van Vlaendren den tydt van vyftich jaeren, upde galghe.

Ghepronunchiert ende gheexecuteert den XVII[en] Novembris 1582.'

Aldus geboekt onder dien datum in het *Registre van Criminele Sententiën 1570-1591*, dat berust op het Kortrijksch Stadsarchief.

A.V.

De Spinolarei te Brugge in 1816

DE gouverneur en de provinciale staten van West-Vlaanderen, hadden in 1816 een oud voorstel van 1806 overgenomen van Baron de Croeser, meier van Brugge, om de Spinolarei te overwelven tot aan de Potterierei, en er een openbare wandeling van te maken. Ziehier de redens door den gouverneur aangegeven: 'Le collège était unanimement d'avis avec moi, que le *Spinolareye*, envasé au point de n'offrir qu'un tirant d'eau d'environ trois pieds, jettait des exhalaisons insalubres pendant l'été, nécessiterait une forte dépense pour son dévasement, n'offrait de l'avantage qu'à deux marchands de charbons de terre, à un de chaux, dont les bâtiments ne peuvent être en décharge à cet endroit par une mesure spéciale de police, et à un fabriquant d'étoffes de laine'. Deze maatregel moest dienen om werk te verleenen aan de armen binst den winter. Dank zij de tus-

schenkomst van de Brugsche handelskamer bij koning Willem, werd het werk niet uitgevoerd.

Een deel van het Karthuizerklooster in de Langestraat werd toen ook door de werkeloozen afgebroken. Om de kosten te betalen, had de gouverneur gewild dat de oude steenen verkocht werden, maar het stadsbestuur behield deze steenen ‘pour les constructions que la ville va avoir à faire à côté de l'hôtel de ville’[(1)].

J.D.S.

Mengelmaren

Onverdiend Geluk.

W*AAR Godjen Heere zijn brood insteckt. zoud'ie 't liever in een holde tronke steken, ge kunt het daar nog weere vinden*!’ Zoo zeggen ze alhier van katijvige lieden die schijnbaar gelukkig zijn, terwijl treffelijke menschen ongeluk op ongeluk krijgen.

(Knooke)

J.D.L.

Den ‘Draaier’

EEN keer dat ik op reis was, en terugkeerde van Brugge - 't was in 't koudste van die winterdagen dit jaar, dat zelve de treins vervrozen! - moesten wij een tijdje wachten te Lichtervelde.. De wagens werden bestormd door mannen die naar 't Fransche trokken, voor 't nachtwerk; 't was rond zes uur 's avonds. 'k Hoorde ze aan den praat: ‘Maar gaat den *draaier* niet komen vandaag?’ - ‘'t Dinkt mij dat den *draaier* zoo laat is!’ - ‘'t Er is altijd veel volk meê met den *draaier*.’ - ‘Als hij te

(1) *Staatsarchief Brugge*. Modern Archief, Bundels. 3e reeks nr 1610.

late komt, ze moeten 't weten, den onzen gaat in alle gevalle niet wachten achter den *draaier*!' - 'Den *draaier* is anders altijd goed op tijds!'

'k Had al geraden wie die *draaier* was. Daar is een trein die uit Poperinghe alover Yper, Cortemarck en Lichtervelde naar Rousselaere rijdt en 's avonds korts na zes uur te Rousselaere aankomt: 't is de trein voor de nachtploeg voor 't Fransche. Hij gaat niet rechte van Yper naar Rousselare, over Zonnebeke en Moorslede Passchendaele, maar hij maakt een omweg, een draai om 't volk van Boesinghe, Langemark, Staden en Cortemarck op te scheppen: 't is *den draaier*!

W.J.D.

'nen Taaien.

ALS iemand voor een zwaar werk staat, dan zet hij hem in zijn hemdemouwen om ne goên duw te kunnen doen.

'k Was dezer dagen nogal ziek. 'k Spartelde er toch door. Ik kreeg bezoek van een man uit het volk.

- Hewel, hoe gaat 't er mee?

- Weere 'nen nieuwe pacht geteekend!

- Ja, gij zijt ook een van die taaie! *Ons Heere zal hem moeten in zijn hemdemouwen zetten* om u omverre t' halen!

(Nieupoort)

J.F.

Verluchte eiers

'k **W**AS hier eens bij een hoenderkweeker, en onder 't klappen sprak hij van 'verluchte' eiers. 'k Kon maar niet peinzen wat het was. - Ja, zei hij alzoo, ze zeggen ook 'geforceerde' eiers, maar hier spreekt iedereen van verluchte eiers. Wij ontsteken den elektriek 's nachts in de gesloten en gedekte henneperken, en ze leggen lijk bij klaren dage, maar... 'verluchte' eiers of eiers gelegd bij 'de lucht van den elektriek.'

(Passchendaele)

W.J.D.

Geestelijke Vraegstukken

dat zijn letterkundige raadsels van godsdienstigen en stichtelijken aard zooals er op de prijskampen van de oude Rederijkers dikwijls gesteld werden. Een paar voorbeelden hier, uit den ‘prijskamp voorgesteld door de Maetschappy van Reden-Dicht- en Tooneel kunst, binnen Rousselaere, op den zondag 8 July 1827.’ Wij vonden ze in een geschreven bijvoegsel aan de gedrukte *Verzaemeling der voornaemste Dicht- Werken* (Rousselaere, by David van Hee, boekdrukker in d'Iper straet) van dien prijskamp.

'k Was kleen en vroom, aleer
'k een nutbaer vocht bekwam,
Door mij wist een door wie
De boosheyd standplaets nam.

Antwoord: Het stukje brood dat Jezus dopte en aen Judas gaf.

Ik kwam tot een vergaer
niet van een prins of koning.
Schoon ik onzigtbaer was
'k vervulde gansch de woning

Antwoord: Het gedruys in de komste van den Heyligen Geest.
R.v.K.

'n Verstandige Katte

TE Vichte hoorde 'k van eenen ouden man, eens dat er van verstandige beesten gesproken wierd, dat hij 'ne keer zulk een ‘verstandige *sane-sante* katte’ had, van geheel de wereld geren gezien. - Dat is zeker gezond en vol geest? - Of is *sane* een versterking in stafrijm of een verdubbeling van *sante?*
D.

'nen Tragerik

TEGEN 'nen *traagpootere*, dat is iemand die lui en vadsig is van doeninge in zijn werk, zeggen z'hier nog: Zeg, Jan, *liggen d'er hier slekken begraven* dê!
(Brugge).
A.V.W.

[Nummer 12]

Ter nagedachtenisse van E.H. De Wolf.

ZIJN naam kwam uit het boschgebied,
zijn deknaam was gebrom,
en toch was hij zoo gruwelijk niet,
maar eer goedaardig, kom!

Wel toonde tand en klauwen hij,
wel beet hij soms dòòr 't vel,
maar nimmer was er moordlust bij
noch menschenhaat in 't spel.

Geen aanval was zijn worsteling,
beschermen steeds van 't recht:
waar Vlaandren men te lijve ging
dáár sprong hij in 't gevecht.

Het Vlaanderland dat Vlaandren bleef
gelijk de Heer het schiep,
dat Vlaamsch nog leefde, sprak en schreef,
dat Vlaandren minde hij diep

En zag een schendend hand hij slaan
op 't Vlaandren naar zijn zin,
al had hij ook alléén gestaan,
hij sloeg zijn klauw erin.

Hij was van aard geen wolf nochtans,
schoon hij den name droeg;
zijn God... zijn werk... wat zonneglans,
't was alles dat hij vroeg!...

De dood, een dag, besprong hem plots,
gelijk een wolf het doet...
Hij viel, de Vlaamsche Priester Gods,
gelijk een lam zoo goed.

En toen het lam ten Hemel klom
met zegegroen gekroond,
heeft God ook menig wolfgebrom
als goede daân beloond.

JOS VANDEN BERGHE.

Huizen op het Maleveld in 1814.

HET Maleveld is een oude heide die vroeger deel uitmaakte van de heerlijkheid van Male. Ze hoorde toe aan de armen dezer heerlijkheid, die er het vruchtgebruik van hadden. Binst den Franschen tijd hadden eenige menschen gebruik gemaakt van de beroering om er huizen op te bouwen, niettegenstaande dit veld toen aan de gemeente Ste Kruis toebehoorde, die er de opbrengst van moest gebruiken voor het onderhoud der armen van de wijk Male (wat nu nog het geval is). Op aandringen van graaf de Carnin de Staden, laatste bezitter van de heerlijkheid van Male[(1)], werd hun op 9 juli 1814, door den intendant van het Leiedepartement bevolen deze huizen af te breken[(2)].

J.D.S.

(1) **GILLIODTS**, Coutume du Bourg de Bruges, Dl. I, blzn. 99 100.

(2) *Staatsarchief Brugge*, Modern Archief, Bundels, 3^{e} reeks, n^{r} 1610.

Taalverschuiving

TAAL is een weefsel van wonderheden. Veel van dat wonders is al lang bekend; maar veel ervan blijft nog onbemerkt en onvermoed. Nu en dan komt er wat nieuws voor onze oogen schemeren, als om uitleg te vragen. Alzoo is bijvoorbeeld het verschijnsel van de verschuiving der talen en dialecten, die, geheel Europa door, haast altijd van zuidzuidoost naar noordnoordwest geschiedt, zonder dat de ware oorzaak van het verschuiven uitleg bekomt. Het is immers niet te wijten aan volksverhuizing; het komt niet door politieken invloed, noch door de overmeestering of de aanhechting van eene landstreek; het is evenmin de strijd om het bestaan, waarbij de minderwaardige taal voor de beter geschikte moet wijken. Doch, wat is het dan?

Intusschen wordt de verschuiving overal waargenomen. En daarom moeten wij ze een keer vluchtig volgen en een paar van hare uitwerksels trachten gade te slaan.

Het Latijn van Midden-Italië is, met verloop van tijd, vooruitgeschoven over eene zeer groote landvlakte in het noordnoordwesten, ja tot in Gallië en Helvetië; maar ondanks al het gezag van het Romeinsche rijk heeft de steeds groeiende taal van Latium met moeite in het zuiden de omstreek van Napels kunnen bereiken. Het Bergduitsch of Opperduitsch, uit Zwitserland, Beieren, Wurtemberg, enz., heeft heel het midden van het hedendaagsche Duitschland, zonder tegenweer, kunnen overrompelen, en dit hedendaagsche Midden- of Hoogduitsch zelf gaat, zonder iemands toedoen, altijd maar noordwaarts op, ten nadeele van het Nederduitsch of Platduitsch, dat men, in de XIXe eeuw, alzoo uit Aken en Keulen heeft zien verdwijnen.

Pas waren de mengeltalen, die Oud-engelsch en

Angelsaksisch werden, in het land der Britten als algemeene landstaal gevestigd, of die taal breidde zich tot in Northumberland uit, ter vervanging van de taal der Britten, Schotten en Picten; ook de keltische taal van het Land van Wallis werd op hare zuidoostergrens fel ingekort, terwijl het overige land, dat buiten de lijn van verschuiving lag, tot op heden ongedeerd kon blijven.

Het Nederduitsch is altijd een overrompelaar voor de Oostfriesche en Deensche dialecten in Sleeswijk-Holstein geweest en is het nog voortdurend gebleven.

De Finsche taal moet, op hare zuidergrens, onder den drang van het Russisch, altijd voort naar het NNW. opschuiven; en het Finsch zelf heeft op gelijke wijze voordezen het Zweedsch uit de kustlanden weten weg te dringen en zelfs op het eiland Aaland te bedreigen.

Friesch werd gesproken op de Zeeuwsche eilanden, langs de kust van Zuid-Holland en in geheel de provincie Noord-Holland, welke dan ook eertijds den naam van West-Friesland placht te dragen. In de laatste middeleeuwen is het Nederlandsch in al die gewesten de heerschende taal geworden, terwijl het Saksisch dialect van Drenthe ook het Friesch in de provincie Groningen ten onder gebracht heeft.

Het Vlaamsch taaleigen drong Zeeland binnen, terwijl het Waalsch, in Henegouwen, Braband en Luik maar altijd veld won, om de Brabantsche en Limburgsche tongvallen te vervangen. Het Waalsch was zuidelijker nog, van overlang, in de plaats gekomen van de Nederrijnsche tongvallen, die in 't Noordoosten van Frankrijk en in Namen en Luxemburg de spraak van den gaanden en komenden man waren.

Maar, terwijl het Vlaamsch, of liever het eigenlijke Westvlaamsch, naar Zeeland, en het Hollandsch en het Saksisch naar de Frieschsprekende gewesten opschoven, zag men ook hoe de Vlaamsche en Brabantsche taaleigens trapsgewijze naar het Noorden op om zoo te zeggen weggeduwd werden door het altijd aan-

zienlijker wordende Fransch, of beter gezegd het Picardisch dialect van die taal, dat eerst het Graafschap Ponthieu daarna de Graafschappen Boulogne, Artois en Guînes en ten slotte het zuiden van Vlaanderen zelf aangetast heeft, en zoodanig wel te boven gekomen is, dat de vroegere taal der bevolking daar geheel en al door ten onder gebracht werd en uitgestorven is.

Hoe lang duurt die gestadige vooruitschuiving van het Fransch tot schade van ons germaansch dialect? En tot waar is eenmaal, in een diep verleden, onze eigene taal in de nu franschgeworden streken, de moedertaal der landzaten geweest? Deze vraag zullen wij elders, en met de noodige bewijsstukken erbij, wel tot vrij verre kunnen oplossen.

Laat ons nu liever niet verder gaan dan het aanstippen der uitwerkselen van de taalverschuiving in het oude gebied der Vlaamsche dialecten, dit wil zeggen in het hedendaagsche Frankrijk.

Vooreerst hebben wij kunnen vaststellen, dat, van zoohaast een gewest sedert eenigen tijd verfranscht was, de oude volkswoorden, en meest van al nog de Plaatsnamen, onttrokken geraakten aan den invloed, dien de levende taal in meer noordelijke streken bleef hebben op het verloop van taalvormen, spelwijzen en klankwezen: die woorden en namen werden algauw om zoo te zeggen versteend in de gedaante, die zij korten tijd vòor het uitsterven der oude moedertaal vertoonden: en voornamelijk hun vocalisme, hunne ziel zei ik haast, bleef ongedeerd. Alzoo zien wij hoe *berc* (dat zoowel eene hoogte als eene woning beteekende) vastgesteven bleef in *Berck-sur-Mer*, in *Cuc* (Cucq), in *borc* voor *borg*, als te *Nienborc*, eene buitenwijk van Boulogne; in *lo* (niet *loo*, en in eene menigte plaatsnamen op *-lo* uitgaande; ook in *bos* en *bus*, elders *bosc*, terwijl het, op het gebied der levende taal voortliep tot *bergh, burgh, bosch* of *busch, loo*, enz., om niet te gewagen van de beken (les *becques*), die een *hole*-vocabel droegen en alle

maal in *hole* en *houlle* zijn bewaard gebleven. Wat nu *voorde* geschreven wordt, is ginder blijven steken in de gedaante van *-fort*; nooit is het tot *voord, voorde* kunnen gedijen, om de dubbele reden dat *voorde* in een fransch oor geen zin opleverde en *fort* daarentegen met een woord uit het fransch overeen te brengen was. Met *Mech* en *Mes* (meersch) was 't een zelfde gebeuren, daar men aan *Mes* ging denken uit het romaansch.

Het Westvlaamsch klankwezen kan men aldus in de oude schriften van allen aard tot in de VIIe en VIIIe eeuwen zonder veel moeite nagaan en bevinden, dat de klanken bijna onveranderd gebleven zijn en aansluiten bij deze van de, laat mij zeggen *morinische* taaleigens, die van rond Diksmuide tot voorbij Boulogne gesproken werden, met waarneming dat, meer naar Montreuil op, een tongval geheerscht heeft, die veel van het vocalisme van het Oostvlaamsch weg had.

Een tweede verschijnsel, dat weinig in Ponthieu en ten zuiden van Boulogne voorkomt, maar verder in 't Noorden meer en meer in 't oog valt, is de vervorming der Plaatsnamen om er, eerst eene picardische, later eene meer fransche tint aan te geven. Daarin volgt de omvorming der namen juist dezelfde regelen van taalassimilatie als in België, Nederland, Engeland, Duitschland, enz. Een ouder woord, dat geen zin meer heeft, moet er, in de nieuwaangenomen taal, maar een krijgen! Alzoo zien wij in Frankrijk hoe de plaats *Quathem* in *Cahem* en *Cahen* veranderde; hoe *Cobrighe* het voormalige *Quabrighe* verving, en tezelfdertijd stellen wij vast dat *kwaad* als *kaad* luidde, zooals heden nog, meer in 't Noorden. Als men niet meer begreep wat een *Slaec* beteekende, noemde men dat water eenvoudig *Ce Lac. Zudhove* werd *Juthove*; *Norrent* verving *Noorhem*; *Oppy* kwam in de plaats van *Wulpia*, dat als *Oelpië* uitgesproken werd; een *Pissevelt* was zinledig geworden en door *Pichevert* vervangen; *Senter Caes* (Nicasius)

bleef wel de patroon der kerk, maar geheel het dorp noemde men *Saint-Tricat*, zooals *Santinghevelt* allengerhand *Saint-Inglevert* begon te heeten. Uit dergelijke vervormingen konden wij een klein dozijntje heiligen zien vereeren, die nooit in een kalender gestaan hebben.

Wanneer een plaatsnaam ervoor geschikt was om teenemaal verfranscht te worden en als een nieuw woord op te treden, werd hij vertaald ofwel omgevormd totdat hij in de woordenlijst der nieuwere landspraak in 't gelid kon treden. Op die wijze werd het oude *Stakenbrighe* bij Calais, ook *de Staken* geheeten, en in 't fransche eerst *les Estakes* en vervolgens veel mooier *les Attaques* geschreven. *Heghe* (hoghe) ging zijn gang tot in *l'Aigle*, en *den Inghel* werd *Le Ningle*; *de Landacker* moest voortaan als *l'Andaque* versleten worden en het *Ammanschip* van Sint-Omaars verloor alle gezag in de gedaante van *Ammansqueppe*, en al had zulk een woord niets meer te beduiden, het zag er toch blijkbaar fransch uit. Het *Erkinghout* van eertijds doet nu dienst als *Arquíngoult* en *Austruy* vervangt het *Osterwic* uit de middeleeuwen. *Calkwille* schemert nog door in *Coquelles* en *Condehaute* in *Condette*. De vrij hooge *Coles berc* werd veradeld tot *Colembert* en het hof te *Kerestede* heet nu *Quiestède*: men zou zeggen ‘un nom de tout repos’.

Andere namen, die uiteraard noch te vertalen, noch te verfranschen waren op eene voldoende manier, kregen alevenwel eene voor franschlezenden fatsoenlijke gedaante: *Reke* werd *Recques*; *Arken* werd *Arques*; *Aerden* heet nu *Ardres* en het aloude *Merc ise* zag men alzoo tot *Marquise* bevorderen. *Anderne* ging in *Andres* over en *Wylre* heet al lang *Wierre*.

Eigenlijke vertalingen van plaatsnamen komen betrekkelijk weinig voor. *Hondeghem* werd *Kienville* en *Mereghem* later *Merville* genoemd. *Steeghers* had maar een wrong noodig om *Estaires* te worden,

gelijk *Noircarmes* uit *Noort-Kelmen* vertaald werd. *Saint-Venant* kwam in de plaats van eene gansch andere vlaamsche benaming.

Taalassimilatie bleef de groote regel; vertaling gebeurde maar in enkele gevallen; versteening van namen treft men meest van al in het verre zuiden aan.

Meer daarover zullen wij nu niet aanteekenen en ons later met het historisch verloop van de taalverschuiving in het Noordwesten van Frankrijk bezig houden. Het zal al geheel wel zijn als wij het genoegen beleven, dat er op dit gebied iemand verdere nasporingen wil doen.

K.D.F.

Diepgronden - stekken.

DIEPGRONDEN is: den grond twee tot drie voet diep delven en graven, hetzij om er het mest in te bergen, hetzij om de bovenaarde met den ondergrond te vermengen en dooreen te werken, en het land aldus mullig en vruchtbaar te maken (De Bo, Wvl. Id.); uit den diepen grond ophalen met de spa, b.v. eerde, pemen (Loquela). En diepgronder d.i. een die diepgrondt en dus bedreven is in dat werk, werd volgens Loquela gehoord te Passchendaele. Hier nu op het front wordt dit woord omzeggens in geen anderen zin meer gebruikt als: *ijzer en koper opdelven uit den grond*. Wat doet 't mannevolk 's winters, als er geen werk is? Ze gaan *diepgronden*, ijzer rapen, koper zoeken. Er is hier veel land dat nog niet *gediepgrond* en is: waar het ijzer en koper nog niet is uitgehaald. En een die alzoo ijzer en koper aan 't opdelven is, heet een *diepgronder*. Zoo hoorde ik nog 't volgende: Wie is dat ginder in de wêe? - 't Zijn *diepgronders* die aan 't werk zijn.

In plaats van ‘diepgronden’ zeggen ze ook ‘*ijzer stekken*’ (ijzer beteekent hier: gelijk wat voortkomt van bommen, granaten enz., dus ook koper en lood!) Vandaar komt het woord: *stekkinge* d.i. gelegenheid om ijzer te stekken. ‘Van de jare en hebben wij sedert Januari maar veertien dagen *stekkinge* gehad’ (geh. te Passchendaele). En *stekker* is er van zelf bijgekomen. ‘Boer G. had iederen winter wel zestig *stekkers* op zijn hof’ (geh. aldaar). Die stekkers kregen dan de gelegenheid van dien goên boer om 's winters ijzer te stekken op zijn land, en alzoo waren zij op zijn hof.

W.J.D.

Een oud bloksluis in de St Jorisstraat te Brugge.

ZE zijn aan 't bouwen, sedert eenigen tijd, in den hof van het klooster der Predikheeressen in de St Jorisstraat te Brugge. Bij het graven van een put voor de kelders kwamen de delvers op een oud bloksluis. Er was geen middel om het water uit den put te pompen: 't stroomde altijd maar toe. Rondom het bloksluis, dat ligt in de richting N.W.-Z-O., waren er eiken staken in den grond geslagen. Het bloksluis zelf bestond uit twee blokken metselwerk van een meter vierkant, waarin de geulen voor het aflaten van de planken zijn. Ieder dezer zware eiken planken meet 2,78 m. breedte, 38 cm. hoogte en 55 mm. dikte. Er zaten drie zulke planken onder water: dus was het sluis omtrent 1,15 m. diep. De baksteenen of moeffen zijn ieder 22 cm. lang en 11 cm. breed en 4 cm. dik. Volgens Duclos[(1)] moeten zulke steenen stammen uit de XVe of XVIe eeuw.

Op enkele meters van dit sluis lag vroeger het kasteel de la Motte, genaamd ter Walle of het Walletje, dat met wallen omringd was, zooals men nog duidelijk kan zien op het plan van Brugge in de XVIe eeuw door Marcus Gheeraerts, (rechtover het klooster der Carmelitessen van Sion). Het Walletje bestond nog in 1863, toen de broeders Xaverianen daar woonden: het was toen een oud vervallen huis met wallen errond[(2)] Alles was sindsdien verdwenen en gedempt, maar het water schijnt dus nog onder de grond voort te loopen door de toegesmeten grachten. Het sluis lag waarschijnlijk in een der talrijke grachten langs den Vlamingdam, en moest voorzeker dienen om het water in de wallen rond het kasteel op te houden.

(1) *Bruges, Histoire et souvenirs*. blz. 309
(2) *ibid*. blzn. 497 en 523.

Kerremesavond.

't **W**AS kerremesse eigentlijk met den naasten Zondag van Onze Lieve Vrouwe Geboorte, maar voor de jongens begon het al daags te voren.

Van kwart na den twaalven waren de knechten van de plaatse aan Notebaerts: Waantje moeste komen! Ze waren dezen keer leelijk bedrogen. Hij was er gewoonlijk van vóór den noene. - Hij zal komen! - Hij en zal nie' komen, vader ê 't gezeid!... en 't was een halve schermutselinge.

Binst dien langen wachtenstijd - want 't gerocht al twee - hadden ze hun geere op den kerkemuur. Scherlinge reên ze den een achter den anderen tot aan 't pilaarke bij den kosters, tot groote schâ van hun broek, die d'er van sommige in 't spriet en op 't gat maar deerlijk van afkwam.

- Waantje ê daar! klonk het, en heel de bresse vloog, d'eene al Vandewallens, d'ander al de Feestestrate, naar *den Uil* toe.

Waantje was daar met zijnen peerdemeulen. Hij lag in de tramen met 'nen kloeken schoerband die aan 'nen haak vastelag. Hij schoorde hem om voort, zijn neuze schier aan d'eerde. Zijn Triene gaf nu en dan 'nen duw aan 't wiel van de karre. Ze waren al aan den Burgemeesters, als de vlote toe kwam gesprongen en van achter snoer gaf, d'een aan den rugge van den anderen, om te steken. De peerdjes liepen, liepen, en Waantje en Triene mee, te vluchte d'Avelghemstrate op, rechte naar zijne gewone standplaatse.

- Halt! zei Waantje, en hij liet de tramen vallen. Dertig-veertig handen waren gereed om te pakken, te dragen, te zetten, en in 'ne pink was de karre ijle, en heel 't geloove stond elk op zijn plaatse veerdig om opgehangen te worden.

- Hê! 't zijn nieuwe peerdjes, Waantje, zei Juulke die de piero scheen te zijn.

- Versch van Sedan gekomen, jongen! was 't antwoord, en Waantje stak zijnen vinger omhooge.

- Ho-o-o-o! ging het deur heel de bende.

Ze hadden 't wel kunnen zien waarlijk, hadden ze maar betere oogen en meer verstand gehad. 't Kwamen daar van die knapen uit die in den oorloge dichte bij 't vier gezeten hadden, 't een zonder neuze, 't ander 'nen poot af, en altemale scheel lijk een tinke en mager lijk een grate. Waantje had ze zelve een nieuw vel gegeven, en of ze blonken!

In een ure stond de mast recht en vast op zijn vier lange pooten, en peerdjes en wagentjes hongen te slingeren aan hun ijzers. Waantje had zijn pluk om de schavuiten meester te blijven. 't Ging toch, met de belofte van morgen tweemaal voor niet er op te zitten.

***

Ivo Matton kwam af in d'Ooteghemstrate met de mei. Mente daar naartoe!

- Fotie ma 'k meê? riep Mente.

- Verkoopt eerst uw keerse, gij snotneuze, zei Ivo en hij trok den klokzolder op naar 't ravegat.

- Ho-o-o!! was 't nog 'ne keer in den hoop, en ze slijpten Menten schoone uit.

Voor de deure van d'huizen kwam er ook al leven, en 't vrouwvolk gaf lament met bezem en burstels op de voorlanden. 't Was leute om zien hoe de ketels water over de effene steentjes vlogen en alles schoone vaagden, en 't was leute om hooren hoe die snekkerbekken hun tonge lieten varen om met hunnen kerremes kuisch, den hunnen, te boffen en te stoffen.

- Oeie! riep Klofie, die dweersdeure nat naar zijn huis toe liep. Hij had wat te dichte geloopen op Sabbejes zulle, en Fientje had hem daar gezegend in order.

- Dat zal u leeren, riep het hem achterna, ga zeg het maar aan moeder!

Nu 't was al verlaân lijk de panne van Vastenavond, groot en kleen, om den schoonen dag van morgen.

- Pijte is daar! riep er een die van de Avelghemstrate neere kwam gevlogen.

Al de jongens stelden hun ooren, en waarlijk... daar was een roffelinge in de lucht die scheen nader te komen. Lijk 'nen nest patrijzen vlogen ze langs de strate den Steeniemeulen op.

't Was toen rond den vieren. De trommelaars waren afgekomen van 't Hooge en stonden al aan Zientje Vanackers, hunnen eersten post: den oppersten stak juiste zijn stokken omhooge als de knapen met veel lawijt kwamen toegeschoten. Nu waren ze in *de Sterre*, onze kermisroefelaars, en smoutten daar hun alaam. De jongens lagen, al die konden, met hun neuze al buiten op de ruiten om te zien. 't En was maar 'nen inzet: allichte kwamen de vier helden op strate.

Dat trommelspel was een erfenisse van de familie Kimpe, en al dat Kimpe was trommelde of kon toch trommelen: Pijte en Pier, Ivotje en Riekie, al Kimpen, zetten gemeenlijk al de feesten in. Ivotje had voor vandage zijnen trommel afgestaan aan Derouf omdat hij, als barbier; den zaterdag rond de prochie moest de boeren hun kaken gaan schrepen.

Stonden daar nu in de reke:

Eerst Pier: den koronel van 't korps. Groot en welgebouwd, ernstig lijk 'nen eerste serjant aan 't hoofd van zijn volk, stond hij daar op zijn zondagsche, heel in den haak, gereed om aan te zetten, en hij keek met een zekere grootschigheid naar zijn onderdanen als wilde hij zeggen: ‘Mannen, houdt den slag!’

Nevens hem stond Riekie, 'nen kop minder, maar 'ne voet dikker in de rieme, wat kaalder in zijn pluimen en zijn klakke op zijn eene oore. Hij loerde met zijn een ooge over noesch naar zijn zwarte stokken en wreef ze dat ze gloeiden om zijn kunsten te toogen.

Links van Pier stond Pijte, ook 'ne Kimpe, en den oudsten: 't was Pijte dien de jongens meest in de ooge hadden. Van acht dagen te voren had Pijte lijfsgena, met meur en azijl, op 't koper van zijnen trommel gewreven voor den blank, de koorden gewit met krijt, en achter den noene nu zijn vrouwe laten haar pijpken uitsmoren in bedde om wel in tijds in 't Hooge, en nu met de drie andere in *de Sterre* toe te komen.

Rechts van Riekie stond Derouf, den wettigen van Belleke. Derouf wrocht eigentlijk in de uurwerken en was heel ervaren in zijn stiel, meest toch om de wielkes te smouten: want hij en vergat dan nooit zijn kele mee te smouten, en Belleke met hem. Belleke had heur Droufske 'nen ouden soldatenmantel bezorgd die tot op zijn hielen hing, en een politiemutse met numero 5, en ze had dan om de schoeren van 't ventje 'nen ouden trommel van Napoleon gehangen en hem tot tegen zijnen kinne opgetrokken omdat hij van onder tegen de steenen niet en zou bokken.

Ze stonden daar alzoo huns gevieren. Pier pokte 'ne keer twee-drie op 't vel van 't akkoord: de andere drie deden 't achter.

- Een, twee! zei Pier. En ze gingen snee en snee, en 't was van: rapataplan-planplan-planplan, de strate neere. De jongens daar achter, en 't was algauwe op de mate van den slag: ‘Pijte de blaze, Pijte de blaze, Pijte de Pijte de Pijte de blas,’ En niet éen keer, maar altijd voort, totdat Pijte hem ommekeerde en met zijn stokken de schavuiten bedreegde.

De bende hield stille. Pijte en was nog niet geheel weere in de rake, of: Pijte de Pijte, de Pijte de blaze, klonk het weerom van langs om luider en van langs om dichter. Pier den opperbaas stond nu en draaide hem naar de jongens die voor een beetje achteruit liepen, maar... om hun spel t' herdoen totdat ze kwamen aan 't *Maison communale*: dat was voor de trommelaars den grooten stand. Drie groote trappen op: de jongens staken Droufske en zijnen trommel boven.

Daar stond Staf de baas aan den toog, en Nysie en Florie, de twee champetters van de prochie, die 't al moesten scheutelen en schaveelen waar en hoe de kerremeskramen moesten staan.

- Ah! Droufske! ging het als dien schuddebondel zijn kop instak, ga-je met de makronkasse rond dê! Droufske, ge zijt nù wel van uw huis gekleed!

Staf had al de pinten gevuld.

- 'k Doe mee, zei Derouf, en hij lapte de eerste in.

- 'k Heb liever 'nen druppel, zei Pijte, voor den asem!

Nysie droei Derouf 'ne keer twee-drie rond om hem te bezien, gaf dan aan ieder zijn drinkgeld en nog een pinte op den hoop toe, van 't gemeentegeld.

Pier wist uiteen te doen hoeveel jaren dat hij al met Pijte de kermis had ingezet; hoe hij daar, in 't *Maison Communale*, Sis Papa had weten baas zijn die zijn panie onderlijf verwisseld had voor 'nen kop haar dat hij met 'nen sikkel wilde afsnijden; hoe ze daar de Passie van Ons Heere speelden met Sissen voor Longinus en veel andere rare toeren waarmee dat Dietje zijn zuster ferm inzat.

Droufske had ondertusschen zijn leerze volgegoten, Pijte en spoog ook niet naar de druppelkes en Riekie en zei niet vele maar wrochte gesnarig met den glazen handboom.

Pier zijn vertelderkes waren uit. - Mannen 't is gang! riep hij. Ze waren de trappen af, en 't was weerom van snoer op het vel. De schavuiten en waren niet meer mee want ze hadden Nysie's klakke gezien en... dat was van let-op.

't Ging nu recht naar *den Doorn*. Derouf en Pijte met hun korte beentjes bleven al stillekes achter, maar kwamen toch nog te Baskes toe in treffelijke posture. Daar nu was 't Riekie's een keer. Hij had bij den troep trommelare numero *één* geweest en hij moeste *rollen*. In zijn vuiste gespogen met de reste van zijn pinte, zijn stokken drinkgeld beloofd en... hij ging het aan. Achter een stondeke van ik en gij op zijn trommel, en kost ge de slagen niet meer hooren,

't was een ronken van al de duivels met nu en dan 'ne keer 'nen donderslag daartusschen: m'had gezeid dat ze boven op den zolder gedurig manden drooge okkernoten uitgoten, en dat wel 'ne kruisweg lang.

- Bravo! zei Pier, kozie ge zijt nog een van driemaal zeven! Pijte was preusch dat hij Kimpe hiet, dokte 'ne keer op Riekie zijn schoere, maar zweeg: hij had gedurig zijn pinte aan zijn mond. Derouf begon al te neuriën.

't Was nu naar Vanneste's te doen.

De druppels sloegen almeteens in Pijte zijn beenen: hij hield Pier zijn arm vast en sleepte zijnen trommel mee deur de Ooteghemstrate. Derouf was ook al t'enden alle markten en liep meer dan hij ging, zonder nog te trommelen.

Binkie was ze verwachtende, maar Pijte tjaffelde over de zulle en rolde met trommel en heel 't geloove op de tiggels.

Pijte toch hield hem in, met het eeregevoel van 'ne Kimpe, want hij wiste bij ondervinding dat hij algauw alleene ging staan roffelen. Daarbinnen vonden ze den schuifelare. Dat was den opvolger van den ouden gildeman van de Kruisboogschutters, en die nu in Pijtens plaatse de kerremes mee ging aankondigen. Pijte bleef gerust te Vannestens bij zijn muziek om dan later met zijnen savel naar huis te sukkelen.

't Schuifelaarke voren, de drie trommels achter voor begeleide: ‘tiere-rieriere-rierie-tietie...’ ging het nu, als 't schuifelaarke zijn mondstuk aanhad en met zijn vingers de gatjes open en toe liet; en alzoo de Plaats over, de Kortrijkstraat in.

De burgemeester kreeg een serenade voor een half frankschen ieder om in *den Uil* 't stof uit hun kele te jagen. Derouf kwam daar in zijn vier, niet op zijnen trommol want hij en zag hem niet meer, maar in zijn kele: en hij wierd op tafel gewipt om te zingen. ‘Klie-bon bon-bon, klie-bon bon-bon, klie-bon bon-bon...’

- Een toerneetje, zei Baske. Derouf, nog ne keer!

- Klie-bon bon-bon... Deroufske knikte, gletste van de tafel en stook over zijnen trommel roldekabolder op den vloer.

- Wel dat Belleke 't niet en ziet! zei 't ventje en vaagde 't zand van zijn bezeeverde kaken.

Pier stak de stokken op: ‘A-gauw!’ Derouf kreeg den kermisbrief op zijnen rugge en liep er mee over dat hij koste, hield aan Riekie's slippe altijd maar van: Klie bon.

't Begon te duimsteren. Pier hield stand. Riekie nog een beetje, Droufske zong altijd voort, 't schuifelaarke tierelierelietteⁿ...

En de beiaard ging nu op; de klokken riepen al dooreen van op de torre dat 't morgen kerremesse was.

Sis, de zeune van Ivo die den mei in 't ravegat gesteken had, Sis had zijn veste afgespeeld en stond nu bij de klokken met een koorde aan den voet en eene in elke hand. En al trekken en snukken met heel zijn lijf kreeg hij daar 't vooizeken uit van: *Au clair de lune*... De jongens zongen 't met heel hun kele mee, en 't was van:

> 't Vel van mijn g... is dik en dunne
> 't Vel van mijn g... is dik en plat!

Het deunde over 't dorp dat er de menschen schier bij dansten, totdat Sis, geheel in zweet, achter een halve ure den klokzolder neerekwam om een pinte te stekken en te gaan rusten.

De trommelkompanie kwam nu aan de laatste statie, de Avelghemstraat op, naar *den Hert* om 't scheebier. Pier alleene vond nog 't vel, Riekie was berloe, 't schuifelaarke liet in zijn fluitje meer bier vliegen of wind, Derouf sleepte nog achter Riekie mee.

Leo Deloose stond aan de deure de mate te slaan; Seven, de pleute, van recht daarover, lag over de halve deure en had zijnen meesten deun in Deroufskes uitsteekberd.

'ne Laatste roffel nog en... rapataplan: ze waren binnen. De kerremesse was ingezet.

F.D.

Speelt dan met teerlingen langs de strate!

TER vergaederinghe van mijnheeren bailliu, vooght, schepenen ende raeden der stede van Belle den 29 maerte 1751.

Vooren gehouden synde dat men daegelycks siet dat er veele persoonen hun avancieren van met berdekens, met terlynghen te loopen langst de stad om de kynderen daer mede te spellen, waer door vele inconvenienten commen, ende de kynders geen gelt genoegh hebbende om te speelen, hunne ouders besteelen.

Is verbooden van met eenighe teirlynck spelen te presenteeren op markten ofte straeten, ende aen ider een daer mede te speelen, op peine dat soo den gonnen die daer mede spelt, als die te speelen geeft, sullen in vangenisse gesteekt woorden, ten sy betaelt hebbende de vangenis costen, ende de boete van drie ponden par. boven de verbeurte van de berdekens, terlynghen, etc., ten welcken eynde dese ordonnantie sal gepubliceert worden.

Ghepubliceert den 29 maerte 1751, onderteeckent F.J. Nevejans.

Stadsarchief Belle (*Bailleul*). Reeks A. reg. 4, fol. 76.

[K.d.F.]

'n schuwt mij niet, o God!

'*Ne projicias me, in tempore senectutis*'! (Harpzang 70-10).

'n **S**CHUWT mij niet, o God, 'n wendt uw ooge af!
'n laakt mij niet, op 't einde van mijn leven!
ik weet, o 'k weet, dat eens voor u, mijn schuld
te zwaar valt, veel te zwaar;... ik weet dat eens,
bij 't wegen van uw wage,
geen menschenwerk, uit eigen menschenkracht,
als boete 'n baat, 'n geldt daar voor uw aanschijn!
hoe 't al te licht valt, veel te licht, o God,
bij 't goddelijk eischend recht
van uw volmaaktzijn! -

Mijn schuld, o God, ik werp ze vóór uw voeten!
den ouderdom, dat rijpen van de wijsheid,
dat wachten naar dien stond, waar d'eeuwigheid in zit,
den ouderdom, o 'k voele en 'k zie hem al,
en 'k voele ook beter, 'k zie, 'k begrijpe ook beter,
wat ik, o God,
ondankbaar u misdaan heb! -
O laat uw wage wiegelen aan den Kruisboom!
en laat ze gaan daar,
onder 't minnen, onder 't zien van haar,
die Moeder-Maagd, ons moeder is geworden,
ons moeder is gebleven,
van aan dat galgenhout, o eeuwige Vader,
waarop uw Zoon zijn eigen moeder afstond,
zijn eigen liefde meêgaf!

***

Jesus, Jesus!
hoe zal daar aan dat kruis, de wage wenden?
te zwaar, mijn schuld! te licht, te licht den duw,
van wat mijn hand, als tegenleg daar aanbrengt!
Jesus, Jesus!
nen druppel van uw bloedvocht, geeft den deurslag!
onmisbaar keurgewicht, o druppel bloed,
o edelsteen, geronnen uit den glans,
den rooden glans van 't alverheugend lijden!
o edelsteen,
bewerkt uw deugd, als goddelijk zoenvermogen,
geeft weerde en kracht aan 't krankzijn van ons boeten!
o druppel bloed, veel zwaarder als mijn zonden!
o godsgewicht! o druppel bloed! -

***

En dringt 't gebed soms, lijk e stralend zoeklicht,
deur 't heimelijk oord
waar 't louteren moet voleinden,
en waar beloften, o zoo veel beloften,
bij g'heele drommen haperen aan de zulle,
dan, o *dan*, mijn God,

bij 't zuchten naar den hemel,
dan, o *dan*, zal in dat licht,
maar nader toch, de zoekende ziele u smeeken,
en roepen *dáár* lijk *hier*:
uw bloed, o God!... uw bloed!... uw hulpe o God! en
miserere mei!...

Nieuwcappelle.
A. MERVILLIE.

Hoe aangenaam het was op het platteland rond Ieper in 1579

TEN selven daeghe [4en in hooimaand 1579] es gheresolveert, ghedeputeerde te zendene an zyn Alteze, Excellentie ende Generaele Staeten, te kennen ghevende de foulen, exactien ende rudesschen die daeghelicx binnen de casselrie beschieden duer tvanghen van de insetenen, ontvremden ende twechdryfven vande koyen, peerden ende andere bestiael deser casselrye, metgaeders duer dandere soldaten ende vrybuters loopende upde naeme vanden Waelen, waartoe ghedeputeert syn gheweest Gherardt vanden Casteele, schepene, metgaeder meestre Franchois vander Mersch, pensionaris, hemlieden lastende voorts te vertooghen alsulcx als sy oirboirlick vynden sullen tot wederstane van alsulck roevers, ende beschermenesse vander insetenen deser casselrye(1).

Staatsarchief Brugge, Kasselrij Ieper, 1e reeks, nr 77, f. 14.

En wat er daar toen gebeurde met het goed der gevluchte protestanten.

Gheresolveert desen 5en decembris 1579, te zenden ghedeputeerde neffens voocht ende schepenen deser stede, hemlieden vertooghende hoe dat den ontfanghere van confiscatien deser stede gheprocedeerd es tot vercopynghe vanden goedynghen van diversche laeten deser casselrye, ter groote prejudicie vande selve ende jeghens heurlieder privilegien, ende te verzoucken dat zy danof souden deporteren, emmers ten minste te willen procederen by indaghynghe ten laste vande absenten wesende inde ghedesunieerde provincien, achtervolghende den hang ende ordre van justicien.

Staatsarchief Brugge, Kasselrij Ieper, 1e reeks nr 77, fo 15.

(1) Vgl. daarmede de stukken nn. 791, 798 en volgende, uitgegeven door Kan. A.C. De Schrevel in zijn Recueil de documents relatifs aux troubles religieux en Flandre. Deel III (Brugge, 1928).

't Daghet... in 't Westen,

en 't is uit het Westen, en 't zal nog uit het Westen zijn dat Meester Gezelle een hulde krijgt die aan de rebben houdt. Geen penne-krawijtje zeere zeere thoope gescharreld omdat het jaar dertig daar is, en alzoo voor een schoon zitten: omdat de roep nu alzoo is en dat ge 'nen achterleker en 'ne pieterare zoudt zijn moest ge er niet aan meedoen.

Maar *t'Onzent in 't Westland* nu....: wel Herwin Eeckel toch, wat hebben ze daaraan gesmekt en gelekkebaard, twee uren lang, al die er waren dien avond daar te Brugge. Ge hebt daar voorgelezen zoo innig en gemoedelijk, zoo smakelijk en gezoppig: 't was zang en klank van woord en tale, 't was ziele en leven van 't volk zoo milde voorgesneên in versche stuiten: tarwebrood zuiver uit den donk en malsche beuter van ‘bachten de kupe’. Met zoo 'ne kost kunnen we jaren lang weer honger lijden! Maar 't en zal geen nood doen. We hebben hem daar zien liggen uwen boek, een gildige brokke, en ge hebt daarbij nog veel leefte wegzitten zegt ge: we'n zullen in lange niet moeten verwateren.

Dat *Westland*, vriend Herwin, dat schiet den oppergaai, en de zijdegaaien, en de kallen.... en al de andere gaaien en gaaikes mee. Ge deedt mee aan 't wedspel door de gouwe hier beschreven en ge hebt u Keizer geschoten. En ge hebt gezeid, dien avond, kort en goed, waarom gij er aan meedeedt. Niet om den prijs. Maar omdat gij, en velen met U - Biekorf en al zijn lezers om te beginnen - het zouden betreurd hebben als er een werk had moeten bekroond zijn en kunnen bekroond zijn, waarover Guido Gezelle beschaamd had moeten staan. Wij bedanken U omdat ge alzoo uwen man hebt gestaan voor 't Westen zijn schoonheid en zijn tale.

En Biekorf bedankt U ook om 't gene gij er dien avond met zooveel meenste hebt bijgevoegd: dat gij aanveerd hebt de eerste lezing uit uw werk hier te

houden om hulde te brengen aan den Eerweerden Heere Lodewijk De Wolf zaliger gedachtenis, aan zijn pogen, en wroeten, en brommen ook als 't noodig was, ten bate van onze geliefde Westvlaamsche volkstale, die God moge doen groeien en bloeien.

En ware er voor Guido Gezelle geen andere hulde van heel 't jaar dertig, de levende en zingende hulde van uw *Westland*, Doctor Allaeys, ware voor den Meester hemel en genoeg.

B.

Ypersche Blijdagwijzer

(*Vervolg van bl. 346*).

Herstmaand, 8^{en}: *S. Adriaan* (CK. 262).

Sint Jacobskerk bezat een kunstig borstbeeld van dien heilige, die er gediend werd tegen de besmettelijke ziekten bij mensch en dier.

Herfstm. 16^{en}: *S. Cornelis* (269).

Zeer geëerd in het Ypersche. Vóór den oorlog was het een ware begankenis naar Brielen, waar hij gediend werd tegen ‘sessens’ (vallende ziekte), lamheid, enz. De ouders kochten er voor de kinderen, een sneukelding ‘pieterschiette’ genaamd.

Het was vroeger de gewoonte de naam van dien heilige te voegen bij den doopnaam.

Zaaimaand, 1^{en}: *Keersebegieting* (257).

't Was dan dat het keersewerk begon. Vroegertijds schonken de brouwers een tonne bier aan de spellewerksters, die om prijs dansten rond eene keerse. De straatjongens trokken 's avonds door de stad met wierookvaten uitgehold uit een beetrape, en met papieren lanteerntjes. Dit laatste gebruik was nog zeer in zwang eenige jaren vóór den oorlog. Men plaatste eene keers op den grond, en men danste errond al zingende (vgl. CK. 97 en DE COCK en TEIRLINCK *Kinderspel en Kinderlust*, VII, 43, 44):

Over de keers, beentje maar eentje
Over de keers, beentje
En al die zeggen dat Rosje komt,
Dat Rosje komt,
Zij liegen erom,
Keer u eens om,
Rosje komt.
En al die daar niet over en kan
Niet over en kan,
En is geen man,
Over de keers, beentje maar eentje,
Over de keers, beentje.

Zaaim. 18^en^: *S. Lucas* (283).

Gevierd als patroon door de schilders en teekenaars.

Zaaim. 25^en^: *S. Crispijn* (284).

Misdag van de schoenmakers. Ze hadden hun lokaal in de ‘Getemde Leeuwen’.

Zaaim 28^en^: *SS. Simon en Judas*.

Ze waren alhier gevierd als patroons der visscheniers. Vóór den oorlog nog, deden ze alle jaren in de S. Maartenskerk een mis lezen ter hunner intentie. Laatstgenoemde kerk bezit nog een prachtigen rooden antipendium, in de jaren 1700, door de visscheniers geschonken.

Slachtmaand, 1^en^: *Allerheiligen* (289).

's Avonds luidden al de klokken van stad eene uur over dood. Eertijds ging niet een christen mensch op dien avond op estaminet. Men bad tehuis den rozenkrans voor de zieltjes van 't vagevuur.

De jongens mieken een zielekapelle in de schuif van de tafel. Keerseboutjes brandden erin. Zij gingen bij de gebuurs een aalmoes vragen voor de zieltjes, maar de opbrengst ervan diende om pannekoeken te bakken (over *zieltjeskoeken*, zie verder alhier bl. 378).

Slachtm 3^en^: *S. Hubertus* (292 en vgl.).

Bijzonderlijk vereerd in de S. Jacobskerk.

Slachtmaand 8^{en}: *De Vier Gekroonden* (298).

Alle jaren wordt op dien misdag, eene mis gelezen, bekostigd door metsers en steenkappers.

Slachtm. 11^{en}: *S. Maartensdag* (299 en vlg.).

Hier te Ieperen is Hij de groote kindervriend, en brengt speelgoed en lekkernijen.

In S. Maartenskerk bestond vóór den oorlog het Broederschap van de Bermhertigheid met dien heilige als patroon. Het werd in 1750 opgericht door twee dienstknechten en had voor doel, de dienstboden van stad te vereenigen om elkaar als broeders bijstand te verleenen, in geval van nood. Die hulp bestond in het doen lezen eener zielemis voor de overledene broeders en zusters en te zorgen voor de zieken naar ziel en lichaam. Daarenboven belastte zich het Broederschap met de lijken der armen naar 't kerkhof te dragen, en 't bezorgen der grafputten en doodkisten.

In 1760 werd het verboden aan de broeders hun jaarlijksch patroonfeest in S. Maartenskerk te vieren, en alle vergaderingen werden hun ontzegd. In 1761 verhuisde het Broederschap naar S. Niklaaiskerk, tot in 1815. Daar die kerk te klein was om de zes honderd leden toe te laten den dienst bij te wonen, keerde het dan terug naar S. Maartens.

Dit Broederschap bestond nog vóór den oorlog

Op S. Maartensavond, zongen de jongens 't oud bekend liedje (vgl. de andere lezing CK. 301 en DE BO *Wvl.* Id. woord *Tortse*.)

Sint Maartens avond
De torre gaat mee naar Gent,
En als mijn moeder koekjes bakt
'k Zitten er zoo geerne omtrent.
Bak vier, stok vier,
'k Zitte daar in een hoekje
'k Krijge een beetje koekje,
'k Zitte onder tafeltje
'k Krijge een beetje wafertje.
'k Zitte daar onder den zoldertrap

'k Krijge een groote schup in mijn gat,
En rijstpap, zoete pap en kerrepap.

De bakkers bakten dan bijzondere koeken '*kokieljen*' (zie De Bo) genaamd.

Slachtm. 12^{en}: *S. Livinus* (304).

Gediend in de kerk der Zwarte Nunnen, tegen koortsen, flerecijn, en rhumatisme.

Slachtm. 25^{en}: *S. Catharina* (307 en vlg.).

Wordt gevierd door de kleermakers en kleermaaksters. Vroeger was het 't gebruik dat 't werkvolk bij den patroon op een avendgetie onthaald werd. Men zong en danste er tot een gat in den nacht.

Slachtm. 30^{en}: *S. Andries.*

Op dien dag stelt men in S. Maartenskerk een lijkbaar uit, bedekt met het bekende Iepersche baarkleed: een witten pelder met breeden rooden zoom, waarop de wapens geborduurd staan der elf schepenen, die tijdens den volksopstand in 1303 van den Halletoren geworpen werden. Over vele jaren zong men een lijkdienst ter hunner zielelafenis.

Wintermaand, 1^{en}; *S. Elooi* (313 en vlg).

Patroon der smeden, boeren, loodgieters en blikslagers. Eene mis wordt nu nog op dien dag gelezen in de S. Pieterskerk.

Winterm. 4^{en}: *H. Barbara* (316 en vlg.).

Veel gevierd te Ieperen. Van overouds werd zij gediend in S. Maartenskerk tegen een haastige en onvoorziene dood. Hare octaaf werd druk bijgewoond. Alle avonden was het hoofdaltaar schitterend verlicht, en de zondag binst de octaaf was er processie binnen de kerk. Op haar feestdag hielden de klakmakers en de pompiers hun misdag. Men zei gemeenlijk te Ieperen dat binst de octaaf van S. Barbara veel menschen subiet stierven.

Winterm. 6^{en}: *S. Niklaais* (317 en vlg.).

Werd gevierd door al de pennelikkers, notaris-klerken, bureelbedienden en stadhuisambtenaars.

Winterm. 13^{n}: *S. Lucia* (321 en vgl.).

Op denzelfden dag is het 't feest van den H. Aubertus, patroon der bakkers. Die heilige is hier onbekend en de H. Lucia wordt als patronesse der bakkers gevierd. Eene mis wordt nog alle jare in S. Maartenskerk door hen bekostigd.

Den *woensdag voor Quatertemper* wordt de Gulden Mis gezongen (323). Vroeger veel meer dan nu geschiedde die mis hier ter stede met veel luister en werd ook druk bijgewoond. De vrouwen die een kind verwachtende waren hadden voor niets ter wereld afwezig willen zijn.

Iets wat op andere plaatsen niet bestaat is de *Daalders Mis*, die gezongen werd op den vrijdag volgende op den woensdag der Gulden Mis. De oorsprong van die benaming is onbekend.

C.M.

En als ge 't niet en gelooft, wilt het aan Piere vragen...

en aan zoovele Degelijken die toch zoo voornaam en geleerd en beschaafd doen. Hun tale 't is lijk paddebrood en wulvekaas: ze teert op andermans goed en ze en verteert zelve niets. Er is ook geen knabbelen en smekken aan. En 't is daarbij leelijk om zien: geen groente, geen groeite, geen zonneverwe, maar gespikkeld en beschimmeld, derf en deluw ligt ze daar te blekken in den doodschen maneschijn lijk een verdossemden uitwas. 't Is gestolen goed en 't en kan niet gedijen. En als ge 't nu niet en gelooft... zet u 'nen keer op de knieën, de oogskes neeregeslagen en 't hertje verheven, en tracht te begrijpen: ‘de *mondaine* bekoring, het *geparfumeerd charme*, de *psychologische finesse*, maar ook, bij pozen, den *meteorischen stijl* van die *markante figuur*. De weelde zijner schitterende *reputatie* draagt hij met een paar *fameus soliede* beenen. De *selecte* gaven die *moeder Natura* hem meegaf, heeft hij tot de hoogste *intensiteit* en *capaciteit* opgevoerd door het *heroïsch program* dat hij *realiseerde*... Zijn voorliefde voor het rood, dat hier een *kwintessens van apotheose* (!) moet uitdrukken, wordt als een

pathetiek symbool van de *akuutste zielskonflikten*.' Ge komt daarvan geheel in puistjes als ge dat leest. Dat is ten minste 'nen keer zelfstandig zijn: oprapen in Noord en Zuid - en van 't Zuiden vele nu langs 't Noorden om - al 't gene dat blekkert en flikkert en, lijk de bakeniers, dat al draaien in 't meulentje... Maar 't gene dat er uit komt: 't zijn lijk worsten zonder snaren, vreemden bucht en af val al dooreen, mager en schrap lijk zagemul. En ze willen dat voor kermiskost opdisschen? Neen, mannen, de Vlaming is beteren kost gewend. Zijn tale is voor hem een ware feeste, en den tooi er voor en bestelt hij niet aan 't kraam van 'nen wauwelenden stuiter, en den zang er voor en zoekt hij elders niet dan bij hem zelve. Om zijn kermisworsten - en zijn tale en moet hij geen stikken, koopen over de halve deure; hij vindt alles bij en om hem: vleesch - en lijfschap, snaren - en leest, en 't kruid er bij.

GOEBE.

Zieltjeskoeke.

'**D**EN avond van Allerheiligen bakte moeder zaliger pannekoeken. Terwijl dat ze aan 't bakken was, stekte ze met de koekpale ('t schopje) een kruis door een van de koeken. Die onder 't eten den pannekoeke vaste kreeg die met het kruis doorstekt was, moest hem opeten en seffens dan van tafel opstaan om een paternoster te gaan lezen voor de zieltjes van 't vagevuur. - Zoo ging het over dertig jaar als we te Yper woonden, en later te Brugge, maar moeder was van 't Gentsche'. Tot hier onze vriendelijke zegsman.

Dat gebruik van *zieltjeskoeken* en *zielebroodjes* op Allerheiligen en Allerzielen was vroeger door heel Vlaanderen bekend. En 't is deugdelijk geboekt door A. De Cock in *Volkskunde* XIV (1901-1902) bl. 138-143. G. Celis vermeldt het ook in zijn *Volkskundig Kalender*, bl. 289-291. Te Brugge zelf was dat gebruik niet bekend: dat getuigen A. De Cock a.w. bl. 139-140 en *Biekorf*, bd. XIII (1902) bl. 110-111; moeder moet het dus van 't Gentsche of van Yper meege-

bracht hebben. In Veurne-Ambacht, Oostende, Nieupoort waren die zieltjeskoeken: broodjes, mastellen, kokieljes of cadetjes, en werden op Allerzielen 's morgens door de bakkers verkocht. Te Yper bakte men *pannekoeken* den avond van Allerheiligen (zie hier voren, bl. 374) maar volgens A. De Cock bl. 140-141 moet dit gebruik aldaar al heel lang vóór 1900 uitgestorven zijn. Doch in 't Gentsche en 't land van Aalst bakte men alleszins pannekoeken, en op Allerzielendag 's morgens werd er onder 't lezen van een Vaderons, een eerste pannekoek in stukken gesneden en onder de huisgenooten rondgedeeld. 't Eigenaardige nu van onzen zieltjeskoeke, 't is dat hij een pannekoeke is *met een kruis* Volgens A. De Cock, bl. 142, werden er hier en daar in Brabant ziele*broodjes* gebakken met een kruiske geteekend. Daarop vond G. Gezelle 't woord: *kruiskensbrood* in zijn Duikalmanak. En 't schijnt wel dat de zielebroodjes de eigenlijke zielekoeken zijn, later hier en daar door pannekoeken vervangen.

Zou 't kruiske van onzen pannekoeke-zieltjeskoeke dan komen van de Brabantsche zielebroodjes? Of is het toch eigen goed, en ergens nog in Vlaanderen bekend?

R.v.K.

Taalvonken.

(Vgl. boven, bl. 313 en de vorigen).

OP den trein tusschen Roeselare en Meenen zaten twee boeren van rond de vijftig te kouten, nog al luide:

- ‘'k Weune up e klee boerderijtje en met ons twaalf jongens moete 'm nog al scharten om deur de wereld te geraken. Den oudsten en is nog maar zestien jaar: 't lastigste is nu alewel achter den rug.’
- ‘'k Ei der 'k ik veertiene. 'k En ei 't ook nie'

gemakkelijk ged, maar nu ben ik den orm deurkropen. Mijn jongens zijn groot, en me beboeren tegenwoordig 'n hofstee in 't Fransche. In joun plekke zou 'k het ook maar aangaan'.
- 'Ja maar, daarvoor is er geld noodig. 't Kost allemaal stukken van menschen. De beesten zijn diere, 't alaam ook, en ne mensch en ei' niet genoeg me' stalmest, ge moe' dan nog *zakvette* bijkoopen...'.

Hoort g' het vertalers en woordensmeders? *Scheikundige meststoffen*, ewel dat is, kort en goed: *zakvette*.

***

Dat herinnert mij een pennetwist (*polemiek* of *discussie* heet dat nu), gevoerd overtijd in *Neerlandia*, maandblad van het algemeen Nederlandsch Verbond.

't Was om een passende Nederlandsche uitdrukking te vinden voor het in Holland gebruikte *retourbillet* of *retour* kort weg.

Heen en terug kwam te berde en *terug*, en misschien nog andere zegswijzen die 'k vergeten ben, en men kwam tot het besluit dat *retour* niet wel kon vervangen worden!...

Het volk heeft daar nochtans geen last mee: Brugge *gaan en keeren* zal men hooren, en Kortrijk *weg en weere*.

Twee onverbeterlijke spreekwijzen...

R. GHESQUIERE.

Boekennieuws.

- V. De Meyere. *De Vlaamsche Vertelselschat*, verzameld en toegelicht. Bd. III, 8°, 340 bl. Antwerpen, de Sikkel, 1929. Afb. door V. Stuyvaert. 32 50 fr.

Nog 103 vertelsels bij de 180 die in de twee eerste banden verzameld zijn. Van die andere twee deelen werd alhier (bd. 34, 1928, bl. 127-128) gezeid waarom ze mogen hoo-

ge geschat worden: 't is deugdelijke ware die ons daarin besteld wordt, vertelsels zooals ze waarlijk onder 't volk nog leven, met name en toename, hoe, waar en van wien de Steller ze gehoord heeft. De luisteraar is een fijne neuze en ook een man met fijnen smaak en een fijne penne: hetgene ten andere uit zijn vroeger letterkundig werk wel blijkt. En dat hij alzoo hier en daar, zonder het te weten of te willen misschien, wat ‘van 't zijne’ bijdoet, wat tooi van taal en trant van bouw, dat en zal hem niemand verwijten. Integendeel: de kunst, die er alzoo onwillekeurig bijkomt en inzit, is zoo keurig en frisch, eigen-volksch dat ze de verdienste van dit kostbaar verzamelwerk nog verhoogt. - Achteraan in dit deel, dat het geheele werk besluit, is eene lijst gevoegd waarin al de geboekte sprookjes ingeschikt zijn volgens de typen-catalogussen van Antti Aarne en Maurits de Meyer. 't Is een wijzer die veel dienst zal bewijzen aan degene die zich met de vergelijking van velerlandsche sprookjes willen bemoeien.

In den geheelen Vertelselschat en zijn geen dierensprookjes begrepen Heer VdM. heeft ze toch ook varzameld en belooft ze in een afzonderlijk boekdeel uit te geven. En daarbij nog een belofte: 't is dat hij zelve eens zal vertellen over 't leven der lieden van wie hij zooveel sprookjes afluisterde. Een bie die zal vertellen over den bloemenhof waaruit ze zooveel honing borg: we verlangen er naar.

De ‘Sikkel’ zorgde voor 't kleedje van dien schat: druk en verluchting omvatten edeldrachtig het dierbare Vlaamsche volksgoed.

V.

- Kan. D. Lescouhier. ***Algemeene Schets der Kerkgeschiedenis en vooral van het kerkelijk en godsdienstig leven in West-Vlaanderen.*** **Brugge, De Haene Bossuyt, 1930. 12°, 48 bl. 2 fr.**

Een paar goede, meer uitgebreide handboeken voor Kerkgeschiedenis zijn in gebruik op onze lagere scholen alhier: dat van Bataille Deleersnijder vooral, en ook 't werkje van Vander Heyde-Sevens. Dit boekje nu zal voorzeker welgekomen zijn omdat het zoo kort en zoo bevattelijk is en toch niets weg en laat dat van belang is. 't Is bestemd voor de kinders hier in West Vlaanderen; daarom zijn er meer bezonderheden vermeld over de H. Kerk in onze eigene streek: over de geloofspredikers van alhier, de stichting van de kloosters en de abdijen, het ontstaan van de parochiën. Een drietal bladzijden vol plaatsnamen en jaartallen en moeten noch de kinders noch de meesters afschrikken: dat is leesstoffe om eenieder te voldoen en waaruit enkel moet onthouden worden hetgene eenieders parochie aanbelangt.

We ontvingen nog: *Bijbel- en Kerkgeschiedenis* door Kan

Lescouhier en A. Dierick opgesteld en bij denzelfden drukker uitgegeven 100 bl. 5 fr. De besproken *Algemeene Schets* is er een deel van. 't Is een nieuwe omgewerkte uitgave van een deugdelijk leerboek dat reeds zijn weg gevonden heeft.

V.

Mengelmaren

Die verstandige katte

van 't vorige talmerk hier, bl. 351, moeten we eerst 'nen keer op haar pootjes zetten. Ze 'n heet niet sanesante (zooals het daar slecht gelezen en gedrukt staat) maar wel *savesante*.

De *a* van *save* wordt uitgesproken als in 't Wvl. *daveren*. En de man, van wien ik 't woord herhaalde malen hoorde, zette ook meer de *a* van *save* door als die van *sante*; alzoo: *sàvesante*.

En over den oorsprong nu van 't woord? *Savesante*, volgens den zin waarin het gebruikt is, schijnt me duidelijk weere te geven: *save*, gezond en *sanctus*, heilig omdeswille zuiver, gezond van geest en lichaam. *Sante* versterkt of verdubbelt de beteekenis van *save*: gaaf en gezond. Dit is ten minste mijn meening. De pennestrijd is nu open....

D.

...nopens dien uitleg: alleszins! Want hij en voldoet den taalkundige niet. *Save* zou moeten komen van 't Latijn: *salvus*, van waar 't Fr. *sauf* en 't Eng. *save* (dat echter met een geheel anderen klank uitgesproken wordt), en waarbij ook 't Ned. *zalig* behoort. Men zou al 'nen keer denken op 't Fr. *sain et sauf* ...omgekeerd. Voor den zin zou dat kloppen. Maar hoe is dat taalkundig uit te leggen?

Om nu eens elders te zoeken: zou dat woord soms 't oude *soffesant* (van 't Fr. suffisant) niet zijn? 't Bestond in 't Middelnederlandsch en ook later nog, en met de beteekenis: geschikt, uitstekend. Of is 't alzoo een van die keppe- woorden waarvan de taalkundige oorsprong verre te zoeken is? Wie kent er anderen uitleg, en beteren?

B.

Tusschen 't Zoute en 't Zwijn wint de zee gestadig op het duin. In korte jaren is de duinwand tientallen meters achteruitgedreven. Daardoor is er een hul (= hil) verdwenen die, wegens zijn tweebultigen rug door 't volk *den Kemel* geheeten werd.

J.D.L.

Overscheute van gelijk

ZE zijn aan 't parlesanten over belastingen. Jan wil gelijk halen tegen geheel de bende: hij en wilt hem niet geven. Om gedaan te maken zegt er een uit 't gezelschap: Kom, we gaan hem gelijk geven *en nog een' elle toe*.

(Stalhille)

A.V.W.

De ouderdom van 'n mensch

- **K**O (een oude visscher), hoe oud zijt ge nu?

- Wel in de jaren van: ‘oei mijn hoofd en oei mijn gat!’

- ?!

- Ja, 'nen mensch heeft vier uitsteekberden op z'n rugge:

Twintig jaar van groei en van jeugd;
twintig jaar van deugd en van vreugd;
twintig jaar van dit noch van dat;
twintig jaar van oei mijn hoofd en oei mijn gat!

- En de reste, Ko?

- De rest en telt niet meer, want als ge zelf uw broek niet meer kunt aandoen van strammigheid, zijt ge beter dood.

(Nieupoort.)

J.F.

'n Dansliedje bij de kinders te Dudzeele. 't Wordt nog elders in de streke gezongen, veel langer soms en met tamelijk veel verschil in de woorden. Wie zal 't eens afluisteren en meedeelen?

‘'t Liep een katje langs de zee;
't vangdege 'n vischtje met zijn tee.
't Vischtje al in de panne,
Goe bier in de kanne,
Wittebrood in moeders schoot!
Koekeloere mijn haantje is dood.
Hij heeft er al over gezongen.
Pier den witten en Jan den blauwen,
Ze zochten al achter de kabeljauw.
De kabeljauw was levende!
Ze zochten al achter de lever,
De lever die was vort van bin.
Ze zochten al achter de springstok
De springstok die krakte!

't Was een mannetje die wakte,

't Was een mannetje die 't trommeltje sloeg,
't Was een mannetje die 't vendeltje droeg!
Tien teelen taarten
Tien teelen snuuf
't Is al voor de koster en zijn wuuf!'

(Dudzeele)
J.D.L.